L. VIGLA

AKORDIONIMÄNGU ÕPIK

L. VIGLA

AKORDIONIMÄNGU ÕPIK

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1960

AUTORILT

Käesolev akordionimängu õpik on praktiliseks käsiraamatuks isetegevuslikele ringidele, laste-muusikakoolidele, muusikakoolidele ning iseõppijatele.

Õpikus on käsitletud paljusid akordionimängu probleeme laiemalt kui seni ilmunutes. Nende ridade autor on viimase kümne aasta kestel pidevalt tegelnud akordionimängu teoreetiliste põhialuste uurimisega. Vastava literatuuri puudumisel on autor tuginenud viimasel ajal ilmunud A. Nikolajevi, G. Prokofjevi, J. Gati, J. Jampolski ja teiste klaveri- ning viiulimängu käsitlevate teaduslike teoste põhialustele, võttes sealt kõike, mis võiks olla ühine ühest küljest kõigile klahvpillidele, teisest küljest — vibu- ja lõõtspillidele.

Kunstiline materjal on metoodiliselt jaotatud nii, et ta võimaldaks järkjärgulist üleminekut kergemalt tehnikaliigilt raskemale.

Kuigi õpiku piiratud maht ei võimalda käsitleda kõiki akordionimängu probleeme, loodan siiski, et ta aitab nii õppijatel kui ka õppejõududel lahendada õppeprotsessis tekkivaid teoreetilisi ja praktilisi küsimusi ning viia edasi akordionimängu kultuuri.

Tahaksin loota, et õpiku kasutajad ütleksid oma kriitilise sõna teoses esinevate puuduste kohta, millega autor edaspidi kindlasti arvestab.

Leopold Vigla

1. AKORDIONI KIRJELDUS

Akordion kuulub kromaatiliste lõõtspillide perre. Ta koosneb kerest — parempoolsest ja vasakpoolsest kaanest — ja kere kaasi ühendavast lõõtsast. Akordioni parempoolse kaane külge on kinnitatud klahvistikuga krihv. Vasaku käe klahvistik (nupud) on kinnitatud vahetult akordioni vasakpoolsele kaanele. Parempoolsel (sageli ka vasakpoolsel) kaanel on heli värvust või kõrgust muutvad registrid ja vasakpoolsel kaanel õhuklapp, mis võimaldab lõõtsa helitut liikumist.

Akordione on mitmesuguse suurusega ja mitmesuguse klahvide ning nuppude arvuga. Nõukogude bajaanivabrikud valmistavad akordione 34×80 ja 41×120 (esimene number näitab klahvide arvu parema käe klahvistikul, teine — nuppude arvu vasakpoolsel kaanel). Suurema heliulatusega muusikapalu on võimalik mängida akordionil 41×120.

2. AKORDIONI ASEND JA KÄTE HOID

Mängimisel hoitakse akordioni nii, et parempoolne kaas toetuks liikumatult vastu keha, akordioni rihmad aga asetatakse hästi sobitatult üle õlgade (vt. foto 1). Kui akordioni mängitakse istudes (vt. foto 2), toetub krihvi alumine ots paremale reiele, kusjuures lõõts ning vasakpoolne kaas peavad vabalt liikuma.

Mängimisel ei tohi parema käe küünarnukki keha ligi suruda ega ka kehast liiga kaugel hoida. Käe kõrgusasend on sõltuv muusikalis-tehnilistest nõuetest. Nii näiteks sõrme väleduseks on sobivam madalam käe ja randme asend, oktaavide ja akordide mängu soodustab aga nende pisut kõrgem asend. Hoiduda tuleb liigsest randme ülespoole painutusest, mille tagajärjel a) sõrmed puudutavad klahve küüntega ja b) rikutakse sõrmede õiget innervatsiooni (loomulikke liigutusi).

Vasaku käe ülesandeks on peale nuppude vajutamise lõõtsa liikumapanemine ning vasakpoolse kaane toetamine. Lõõtsa tõmbamisel toetub käeselg kergelt vasakpoolse kaane külge kinnitatud rihmale.

Vasaku käe sõrmed, välja arvatud pöial, asetsevad poolkõverdatult klahvistiku (nuppude) kohal. Pöial asetseb esimese lüliga kaane otsmisel laual, teine lüli aga ulatub üle selle ääre. Kogu pöidla asetamine kaanele lõõtsa surve toetamise eesmärgil ei ole otstarbekohane, kuna ta on isoleeritud teistest sõrmedest, pidurdab mõnevõrra nende tööd ja takistab kaugete hüpete teostamist. Vajaduse korral avab ta õhuklapi. Vasaku käe liikuvus peab olema vaba ja sujuv.

Foto 1. Akordioni hoidmine seistes.

Foto 2. Akordioni hoidmine istudes.

Akordionimängu tehnika eduka omandamise vajalikuks eeltingimuseks on liigse pingutuse vältimine. Pingevabadus ei tähenda aga loidust, passiivsust, vaid valmisolekut välkkiireks tegevuseks.

Akordioni mängitakse nii seistes kui ka istudes. Mõlemal juhul on oluline mugav ja rahulik kehahoid, mis tagab liigutuste vabaduse. Istudes mängimisel tuleb hoolikalt valida mängija kasvule vastava kõrgusega tool, mis võimaldab mõlema jala kindlat toetamist põrandale ja mugavat instrumendi asetamist vasakule reiele. Et seistes mängimine rohkem väsitab, on soovitav õppetööd läbi viia istudes.

Akordionimängu soodustab ka keha elastne tugi. Keha peab olema vaba ja liikuv igas suunas. Kui me tooli sügavusse istume, on toetus jalgadele piiratud ja seetõttu keha liikuvus ebakindel. Eriti kahjulik on aga mängu ajal sageli esinev jalgade tõstmine, jalavarvastele toetamine, jalgade asetamine tooli jala taha jne.

Samuti ebasoodne on istumine liiga tooli äärele, asetades suurema osa keha raskusest jalgadele, mistõttu keha ei saa vabalt liikuda. Mäng on sel juhul märksa puisem ja ebaühtlasem.

Istumisel tuleb toetuda jalgadele ja asetada keha raskus toolile. Niisuguses asendis võib keha igas suunas vabalt liikuda.

Keha liikuvus ei ole mitte omaette eesmärk, vaid vahend soodsate mängutingimuste loomiseks. Liialdatud kehaliigutused segavad käte tööd ja on seepärast sama kahjulikud kui keha puisuski.

Tooli kõrgus valitakse vastavalt mängija kasvule, nii et see soodustaks ja kergendaks käte tööd.

3. HELI TEKITAMINE. PAREMA JA VASAKU KÄE TÖÖ. SÕRMESTUS. KAASKÕLA

Klahvidele ja nuppudele vajutamisega tõstetakse klapp avauselt, milles asetseb metallist keeleke. Lõõtsa liikumisest tekkiv õhuvool paneb keelekese võnkuma ja nii tekib heli.

Akordionimängus saavutatakse heli täielik väljapääs heliavausest juba siis, kui klahv või nupp on alla vajutatud $^3/_4$ tema vajumispinnast, seepärast on klahvi liiga sügavale vajutamine ülearune töö, mis oma ebaotstarbekuse tõttu avaldab kahjulikku mõju kõigile sõrme ja käe liigutustele. Klahvi vajumispind ei ole alati ühesugune, ta on sõltuv muusika iseloomust.

P a r e m a k ä e ü l e s a n d e d. Parema (ka vasaku) käe sõrmede klahvidele (nuppudele) vajutamise tagajärjel tõusevad heliavausi katvad klapid, kuid heli veel ei teki. Heli tekitamiseks on vaja lõõtsa tõmbe või surve teel juhtida avatud heliavaustesse õhuvool, mis paneb seal asetseva keelekese võnkuma, mille tagajärjel tekibki heli.

Niisiis on parema (ka vasaku) käe sõrmede ülesandeks klahvidele (nuppudele) vajutamise teel tõsta klapid, avada heliavaused, anda lõõtsa liikumisega tekitatud helidele soovitud vältus, s. o. alustada ja lõpetada heli. Seega kuulub ka muusikas esinevate š t r i h h i d e (*staccato, legato* jne.) kujundamine käe ja sõrmede ülesannete hulka.

Kuna muusikas esineb palju erinevaid ja keerukaid štrihhe, on käe ja sõrmede töö klahvistikul küllalt vastutusrikas ja nõuab mängijalt hoolikat treeningut vastavate liigutuste väljaarendamisel.

Valgetele klahvidele asetatakse sõrmed kergelt painutatuna, mustadele aga vähese sirutusega. Sõrmede painutusnurk oleneb mänguvõtetest ja muusika iseloomust. Tavaliselt puudutab sõrm klahvi kas otsaga või padjakesega, mitte mingil juhul aga küünega.

Parema käe sõrmede mängu soodustavad ja kergendavad kogu käe või üksikute käeosade sobitatud liigutused. Käe ülesandeks on viia sõrmi vastavasse löögiasendisse, sobitada neid mitmesugustele valgetele ja mustadele klahvigruppidele, tasandada sõrmede löögijõudu ning k[illegible]gendada sõrmede koormust.

Mängu juures kaldub käe raskus tavaliselt väikese sõrme poole, randme suund aga sinnapoole, kuhu liiguvad sõrmed.

V a s a k u k ä e ü l e s a n d e d. Vasak käsi täidab kahte täiesti erinevat ülesannet: mängu klahvistikul ja lõõtsa juhtimist.

Lõõtsa põhiliseks ülesandeks on kõlajõu (dünaa-

mika) kujundamine Nii teostatakse vastavalt lõõtsa survele tõusu, mõõna, rõhke (aktsente) jne

Lõõtsa käsitsemise oskus on akordionimängijale niisama tähtis nagu viiulimängijale poogna käsitsemine, lauljale hingamine ning puhkpillimängijale õhuvoolu juhtimise oskus. Sellest oskusest sõltub muusikapalale vastava kõlajõu kujundamine

Muusikas esinevad väga erinevad ja sageli muutuvad kõlajõu varjundid, mistõttu on lõõtsa oskuslikul juhtimisel suur tähtsus. Sageli takistab muusikapala ladusat ettekannet just puudulik lõõtsa käsitsemine Seepärast on vaja osutada suurt tähelepanu vasaku käe elastse liikumise valjaarendamisele (nagu viiulimängus), oskuslikule õhuvoolu juhtimisele (nagu puhkpillimängus), tema (käe) valmisolekule kõige peenemate dünaamiliste varjundite kujundamiseks.

Lõõtsa vahetus toimub vahetult rihma all oleva kaeosaga, kuna suurem käemassiiv ei ole kiireks vahetusliigutuseks sobiv Lõõtsa vahetust teostatakse kergelt ja kiiresti, kuid ilma erilise nõksakuta. Lõõtsa liikumist aga juhib kogu käsi, mida toetab teatud määral ka kehakallak lõõtsa liikumise suunas Vasaku käe ja keha elastsus aitavad pehmendada lõõtsavahetusest tekkivat põrget

Lõõtsa liikumissuuna muutmine sõltub ettekantava muusikapala teadlikust osadeks jaotamisest (täpselt samuti, nagu laulja hingamine sõltub tema poolt ettekantava teksti jaotamisest sõnadeks ja lauseteks), sageli aga dünaamikast ja lõõtsa tugevusest Mõningal määral oleneb see ka mängija maitsest ja temperamendist Igal juhul ei tohi lõõtsa vahetus mingil määral rikkuda muusikaliste fraaside ja lausete terviklikkust

Lõõtsa liikumissuuna muutmine peab toimuma üheaegselt sõrmelöögiga ja seal, kus ettekantav muusika võimaldab heli katkestamist. Lõõtsa liikumissuunda ei tohi muuta ühel helil — vastasel juhul heli katkeb ja kordub siis uuesti. Mängimist on soovitav alustada alati lõõtsa lahtitõmbamisega ja lõpetada lõõtsa kokkusurumisega

Lõõtsa liikumise suunda märgistatakse järgmiselt. V — lahtitõmbamine, П — kokkusurumine

Sõrmestus (aplikatuur) Numbrid nootide peal või all tähistavad sõrmi, millega klahvidele vajutatakse. 1 — põial, 2 — nimetissõrm, 3 — keskmine sõrm, 4 — nimetu sõrm ja 5 — väike sõrm

Kaaskõla Heli kõlaga kaasneb alati lisakõla Lisakõlade tekkimine on tingitud kolmest asjaolust:

a) sõrme kokkupõrkest klahviga,

b) klahvi kokkupõrkest klahvistiku põhjaga ja

c) klapi tagasilangemisest keelekese avausele.

Nendest kaaskõladest kaks esimest tekivad koos heli tekkimise momendiga, kolmas aga heli katkemise momendil — klapi tagasilangemisel heliavausele.

Seepärast ei ole soovitav akordionimängus kasutada liiga kõrget ja tugevat sõrmelööki kuna see soodustab kaaskõlade suurenemist ning rikub kõla puhtust. Kõlajõu kujundamisele aitab seesugune löök vähe kaasa, kuna selle kujundajaks, nagu varem mainitud, on peamiselt lõõts.

See ei tähenda aga, et lööki peaks vaid passiivselt teostatama. Vastavalt muusika nõuetele kasutatakse nii aktiivseid, energilisi kui ka vähema aktiivsusega, aeglasemaid lööke Igal juhul aga on vaja rohkem valtida kaaskõlade mojulepääsu

Vaatamata sellele, kas sõrmelöök on energiline või aeglane, tuleb tõsiselt tähele panna, et sõrmi mitte liiga sügavale klahvistiku põhja ei vajutataks, sest vaikseimgi surve takistab sõrmede sundimatut liikuvust Samuti ei tohi käe raskus sõrmi klahvistiku põhja vajutada Mang peab toimuma ilma käe raskuseta, kerge käega Sõrmede liigne vajutuse oht tekib sageli raskemate mänguvõtete (akordide, oktaavide, «hüpete» jne juures), samuti lõõtsa tugevama surve puhul.

4. PAREMA KÄE KLAHVISTIK. NOODISTAMINE VIIULIVÕTMES

Akordioni parema käe klahvistikul on samasugune klahvide asetus nagu klaverilgi Ta koosneb pikkadest valgetest klahvidest ja nende vahel asetsevatest lühematest mustadest klahvidest. Mustad klahvid on jaotatud kahe- ja kolmekaupa vahelduvatesse rühmadesse (vt tabel 1)

Akordioni ülemised klahvid tekitavad madalamaid helisid, alumised aga kõrgemaid Astmeliselt kõrgenevaid või madalduvaid üksteisele järgnevaid helisid nimetatakse helireaks.

Tekitades helisid akordionil, veendume, et iga keheksas valge klahv nagu kordaks kõlaliselt antud esimest valget klahvi Kui aga mängida järjekorras nii valge ei kui ka mustadel klahvidel, toimub see kordumine kolmeteistkümnendal klahvil üksköik millisest valgest või mustast klahvist arvates Kahe niisuguse korduva heli vahemaad (intervalli) nimetatakse oktaaviks

Helirea helisid nimetatakse astmeteks Seitset helirea astet nimetatakse alusastmeteks Neile on antud iseseisvad nimetused. Akordionil on alusastmetele vastavate helide tekitajaks valged klahvid

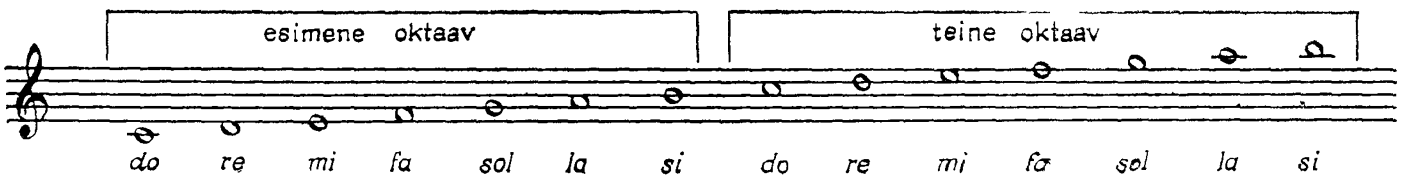

Mustade klahvide abil tekitatavatel helidel pole iseseisvaid nimetusi ja nad kannavad alusastmetest tuletatud nimetusi.

Heli *do* tekitatakse valge klahvi abil, mis asub kahest mustast klahvist koosneva grupi esimese musta klahvi ees (11 klahviga akordionil on see ülalt viies valge klahv, 34 klahviga akordionil neljas valge klahv, 25 klahviga akordionil – esimene valge klahv). *Do*'st järgmine valge klahv annab heli *re*, kolmas – *mi*, neljas – *fa*, viies – *sol*, kuues – *la* ja seitsmes – *si*. Kaheksas klahv annab uuesti heli *do*, kuid juba teisest oktaavist, kus alusastmete nimetused korduvad samas järjestuses. Siit tuleneb oktaavi (ladina keeles *octava*) nimetus, mis tähendab «kaheksas».

Helide kõrguse üleskirjutamiseks tarvitatakse viiest joonest koosnevat süsteemi – noodijoonestikku. Jooni loetakse alt üles.

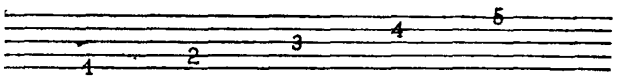

Igale joonele ja joonte vahele kirjutatakse kas seest tühja või täidetud ovaaliga noodimärk. Akordioni parema käe klahvistiku poolt tekitatud helide noodistamisel asetatakse noodijoonestiku algusse eriline märk – viiulivõti (ehk «*sol*» võti), mille saba keerdub ümber noodijoonestiku teise joone, mille lele kirjutatakse esimese oktaavi *sol*.

Astmed, mille noodistamiseks ei jätku jooni noodijoonestikul (s. t. mis on kõrgemad või madalamad kui noodijoonestikule kirjutatavad astmed), kirjutatakse täpselt samuti kõrguse järjekorras abijoontele noodijoonestiku kohal või selle all. Abijooned kujutavad endast lühikesi kriipsukesi.

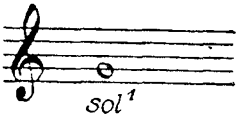

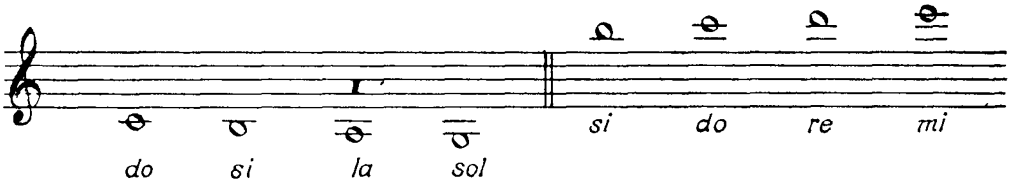

5. HELI VÄLTUSTE NOODISTAMINE. LUGEMINE. LEGAATO

Heli vältuse määrab noodikirjas kindlaks noodi kuju. Ovaalile (valgele või mustale noodipeale), mille asukoht noodijoonestikul määrab kindlaks heli kõrguse, lisatakse paremalt üles või vasakult alla tõmmatud vertikaalne joonekene – vars.

või veerandnoot, mille vältus on üks löök;

või poolnoot; poolnoodi vältus on poole pikem veerandnoodi omast;

 tervenoot; tervenoodi vältus on poole pikem poolnoodi omast.

Niisiis, 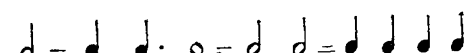

Märki ⁀ või ‿ nimetatakse sidekaareks ehk liigaks. Sidekaar tähistab pidevat heli. Kui sidekaarega on ühendatud ühekõrgused noodid, peetakse heli välja nende nootide koguvältuses. Kui sidekaarega on ühendatud erineva kõrgusega noodid, saavutatakse seostatus sellega, et sõrm tõstetakse klahvilt alles sel hetkel, kui teine sõrm vajutab järgmisele klahvile. Niisugust seostatud esitusviisi nimetatakse legaatoks.

Heli, mida mängitakse veerandnoodist kolm korda pikema valtusega, tähistatakse poolnoodiga, mille pea paremale küljele on lisatud punkt. Noodipea paremale küljele lisatud punkt pikendab nooti poole võrra tema põhilisest vältusest.

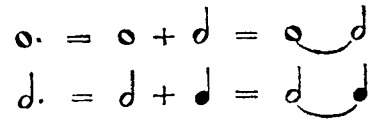

Lugemise ühikuks on tavaliselt veerandnoot:

üks-kaks üks-kaks. üks-kaks-kolm üks-kaks kolm.

üks-kaks kolm-neli üks- kaks-kolm-neli.

Mustade klahvide abil tekitatavatel helidel pole iseseisvaid nimetusi ja nad kannavad alusastmetest tuletatud nimetusi.

Heli *do* tekitatakse valge klahvi abil, mis asub kahest mustast klahvist koosneva grupi esimese musta klahvi ees (41 klahviga akordionil on see ülalt viies valge klahv, 34 klahviga akordionil neljas valge klahv, 25 klahviga akordionil esimene valge klahv). *Do*'st järgmine valge klahv annab heli *re*, kolmas — *mi*, neljas - *fa*, viies - *sol*, kuues - *la* ja seitsmes - *si*. Kaheksas klahv annab uuesti heli *do*, kuid juba teisest oktaavist, kus alusastmete nimetused korduvad samas järjestuses Siit tuleneb ki oktaavi (ladina keeles *octava*) nimetus, mis tähendab «kaheksas».

Helide kõrguse üleskirjutamiseks tarvitatakse viiest joonest koosnevat süsteemi — noodijoonestikku. Jooni loetakse alt üles:

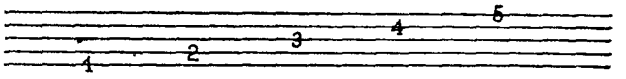

Igale joonele ja joonte vahele kirjutatakse kas seest tühja või täidetud ovaaliga noodimärk Akordioni parema käe klahvistiku poolt tekitatud helide noodistamisel asetatakse noodijoonestiku algusse eriline märk — viiulivõti (ehk «*sol*»-võti), mille saba keerdub ümber noodijoonestiku teise joone, millele kirjutatakse esimese oktaavi *sol*.

Astmed, mille noodistamiseks ei jätku jooni noodijoonestikul (s t mis on kõrgemad või madalamad kui noodijoonestikule kirjutatavad astmed), kirjutatakse täpselt samuti kõrguse järjekorras abijoontele noodijoonestiku kohal või selle all. Abijooned kujutavad endast lühikesi kriipsukesi.

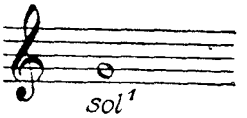

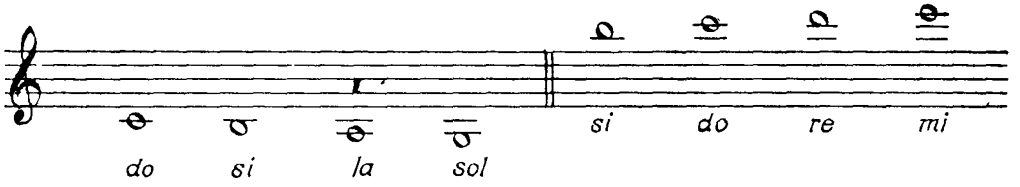

5. HELI VÄLTUSTE NOODISTAMINE. LUGEMINE. LEGAATO

Heli vältuse määrab noodikirjas kindlaks noodi kuju Ovaalile (valgele või mustale noodipeale), mille asukoht noodijoonestikul määrab kindlaks heli kõrguse, lisatakse paremalt üles või vasakult alla tõmmatud vertikaalne joonekene vars

või veerandnoot, mille vältus on üks löök;

või poolnoot, poolnoodi vältus on poole pikem veerandnoodi omast;

tervenoot; tervenoodi vältus on poole pikem poolnoodi omast.

Niisiis, 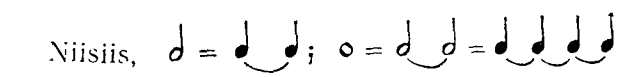

Märki ⁀ või ‿ nimetatakse sidekaareks ehk liigaks Sidekaar tähistab pidevat heli Kui sidekaarega on ühendatud ühekõrgused noodid, peetakse heli välja nende nootide koguvältuses Kui sidekaarega on ühendatud erineva kõrgusega noodid, saavutatakse seostatus sellega, et sõrm tõstetakse klahvilt alles sel hetkel, kui teine sõrm vajutab järgmisele klahvile. Niisugust seostatud esitusviisi nimetatakse legaatoks

Heli, mida mängitakse veerandnoodist kolm korda pikema vältusega, tähistatakse poolnoodiga, mille pea paremale küljele on lisatud punkt Noodipea paremale küljele lisatud punkt pikendab nooti poole võrra tema põhilisest vältusest

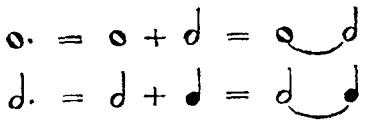

Lugemise ühikuks on tavaliselt veerandnoot:

üks-kaks üks kaks, üks-kaks-kolm üks-kaks kolm,

üks-kaks kolm neli üks- kaks-kolm-neli,

Lugemine toimub niisama ühtlaselt, nagu toimuvad pendlilöögid. Mängimise ajal ei tohi taktilugemiseks kuuldavalt jalaga põrandale lüüa

Helitöödes tekivad kindlate ajavahemike järele rõhulised, s. t. mõnevõrra tugevamad helid. Noodistamisel asetatakse noodijoonestikul niisuguste rõhuliste helide ette vertikaalne joon, mida nimetatakse taktijooneks.

Nende rõhuliste helide mängimisel loetakse «üks», s t. nad on taktilugemise kordamise aluseks.

M. Saare laulu «Vastsetel põldudel» algus:

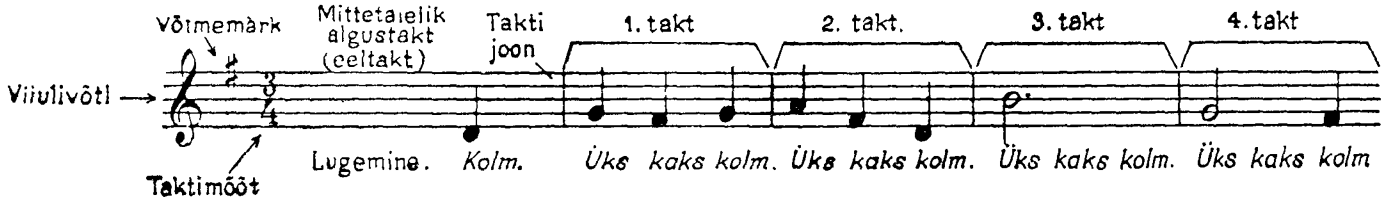

Nii on kogu noodistatud muusika jaotatud taktijoonte abil ühepikkusteks lühikesteks osadeks — taktideks. Takti üldine vältus ja rõhkude jaotus taktis määravad kindlaks taktimõõdu. Taktimõõtu tähistatakse murdarvuga helitöö alguses (võtme järel) Ülemine arv (murru lugeja) näitab takti moodustavate osade arvu, alumine arv nende osade suhtelist vältust (veerandnoot, poolnoot, tervenoot). Kõige sagedamini esineb mõõtmise ühikuna veerandnoot, s. t. lugemist teostatakse veerandnootide kaupa.

Mängimisel tuleb iga takti lugeda täiesti ühtlaselt — vastavalt märgitud taktimõõdule.

Kaheosaline taktimõõt·

üks-kaks, üks-kaks, üks-kaks jne.

üks-kaks, üks-kaks, üks-kaks jne.

Kolmeosaline taktimõõt:

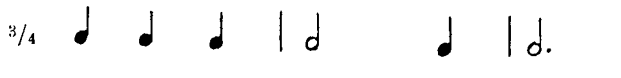

üks-kaks-kolm, üks-kaks-kolm, üks-kaks-kolm jne.

üks-kaks-kolm, üks-kaks-kolm, üks-kaks-kolm jne.

Taktimõõtu 4/4 tähistatakse sageli tähega C.

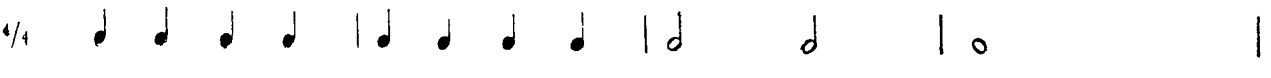

üks kaks-kolm-neli, üks-kaks-kolm-neli, üks-kaks-kolm-neli, üks-kaks-kolm-neli jne.

üks-kaks-kolm-neli, üks-kaks-kolm-neli, üks-kaks-kolm-neli, üks-kaks-kolm-neli jne.

Muusikas esinevad lihttaktid — kaheosaline ja kolmeosaline takt ning liittaktid — neljaosaline ja enamaosalised taktid. Liittaktid tekivad lihttaktide liitumisest. Nii näiteks tekib neljaosaline takt kahe kaheosalise takti liitumise tulemusena, kusjuures liitunud taktide esimese takti rõhk muutub teise takti rõhust tugevamaks ja taktijoon asetatakse ainult tugevama rõhu ette

Näiteks,
lihttaktis: 2/4

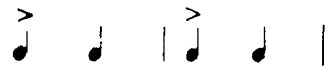

üks-kaks, üks-kaks

liittaktis: C

üks kaks-kolm-neli

> tugevam rõhk

> nõrgem rõhk.

Alljärgnevates harjutustes asetatakse sõrmed teise oktaavi pentahordile (viiskõlale): *do-re-mi-fa-sol*. Kogu käsi ripub vabalt klahvistiku kohal (sõrmed vaevalt puudutavad klahve). Sellest asendist toimub löök klahvile esimese sõrmelüliga. Käsi aitab sõrmi alaliste vaevaltmärgatavate sobitatusliigutustega (liigutused, mis aitavad sõrmi kohandada mitmesugustele klahvigruppidele, leida sõrmede löögiks parimat asendit, reguleerida kaaskõla mõju). Harjutusi mängitakse *non legato* (mitte *legato* ega *staccato*), s. o üksikud helid eraldatakse üksteisest vaevaltmärgatavate pausidega

Aeglaselt

1

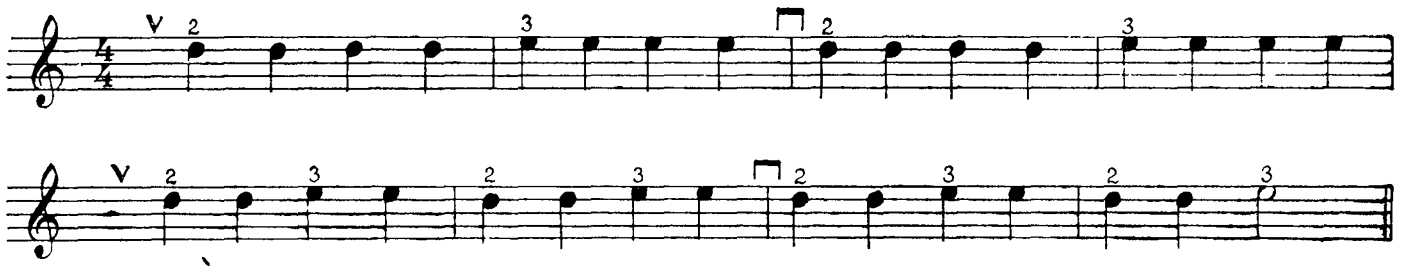

2

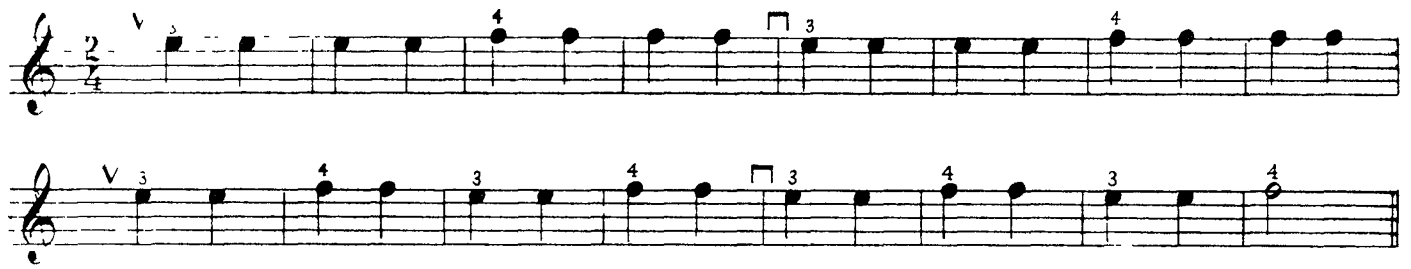

3

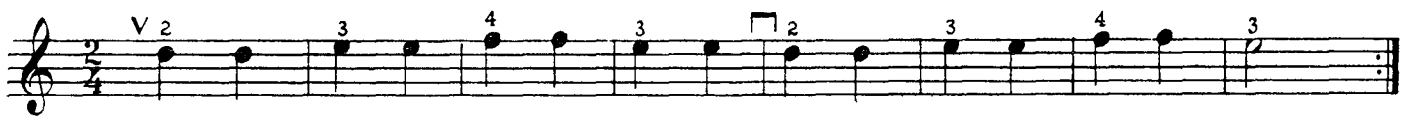

4

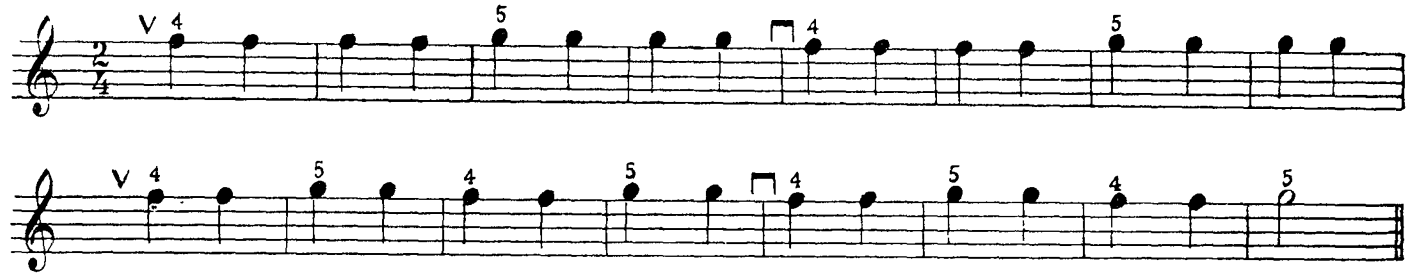

5

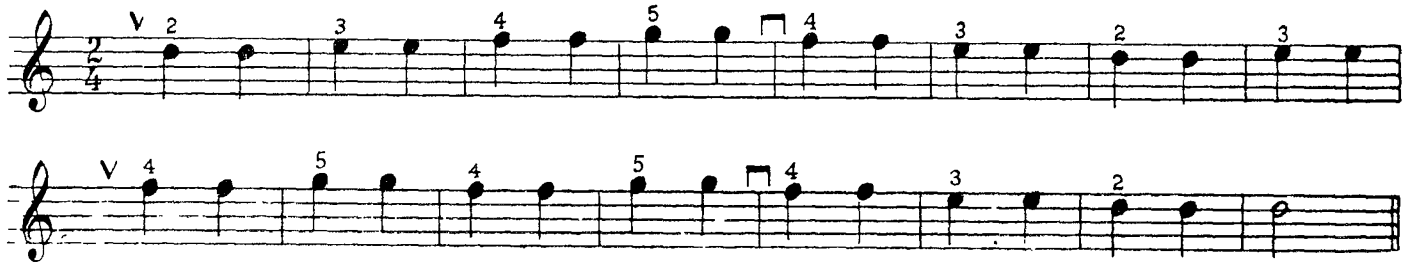

6

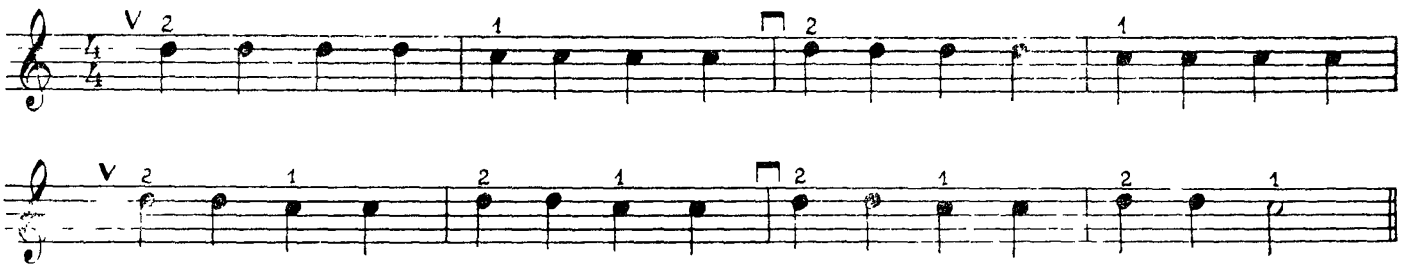

7

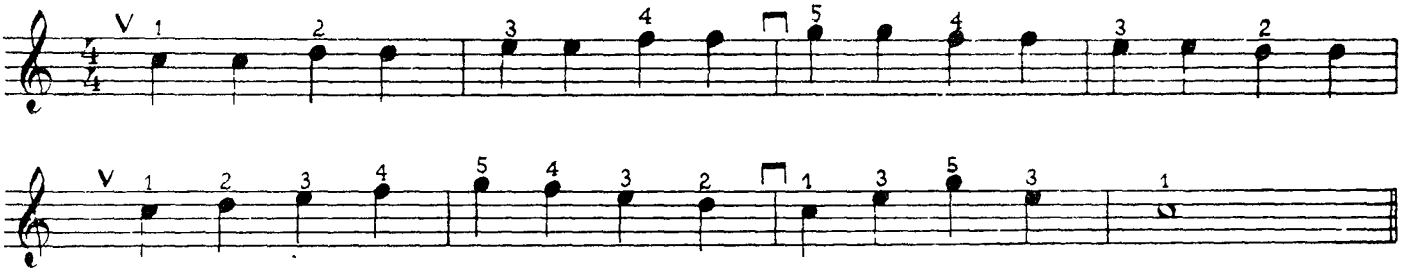

TIIU TALUTÜTREKENE

8

Eesti rahvaviis

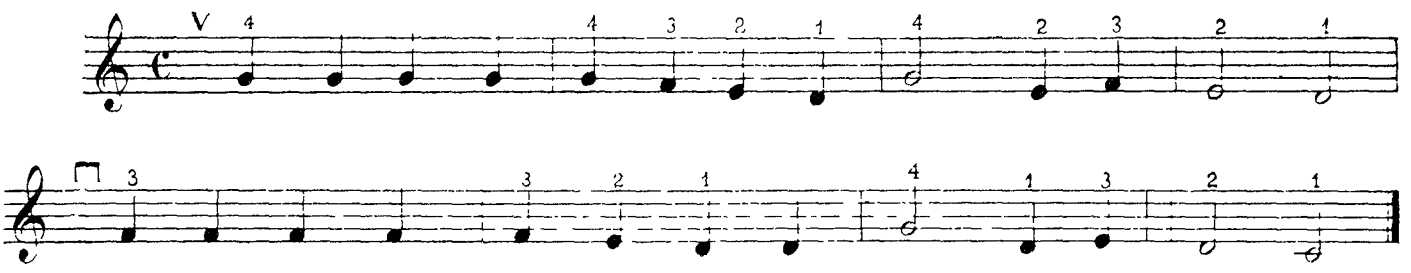

KUS SA KÄISID, SOKUKENE

9 Eesti rahvaviis

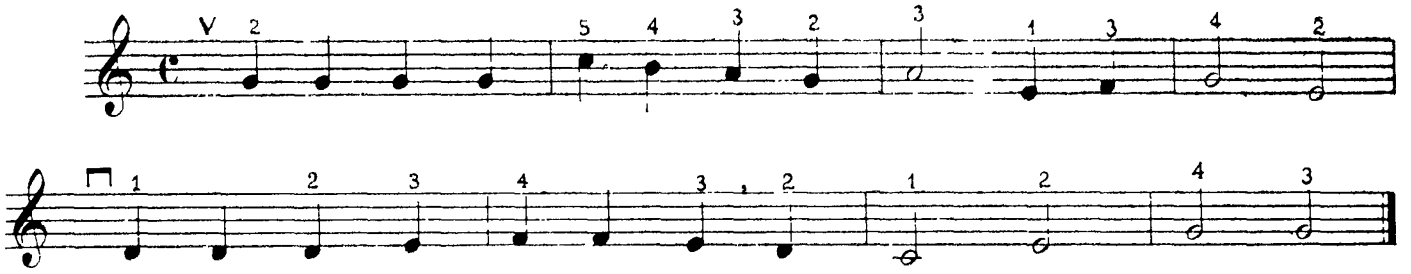

Märkus. Nendes rahvaviisides võib esimest fraasi (4 esimest takti) vaadelda kui küsimust, teist fraasi (4 jargnevat takti) aga — kui vastust.

KEVADE TULNUD

10 Eesti rahvaviis

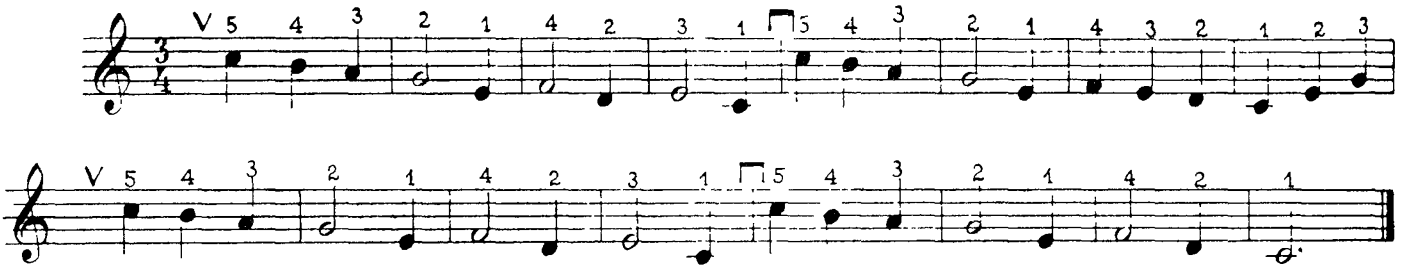

Teise oktaavi *do*-d ei tarvitse viienda sõrmega ulatada, kogu käsi tõstab pöidla esimese oktaavi *do*-lt ja, liikunud vastavasse positsiooni, asetab väikese sõrme teise oktaavi *do*-le (4 — 5 ja 12 — 13 taktid). Kolmkõla võtetes (8. takt) liigub käsi koos labakaega kolmkõla käigu suunas.

NURME NÕLVAL KASEKENE KASVAS

11 Vene rahvaviis

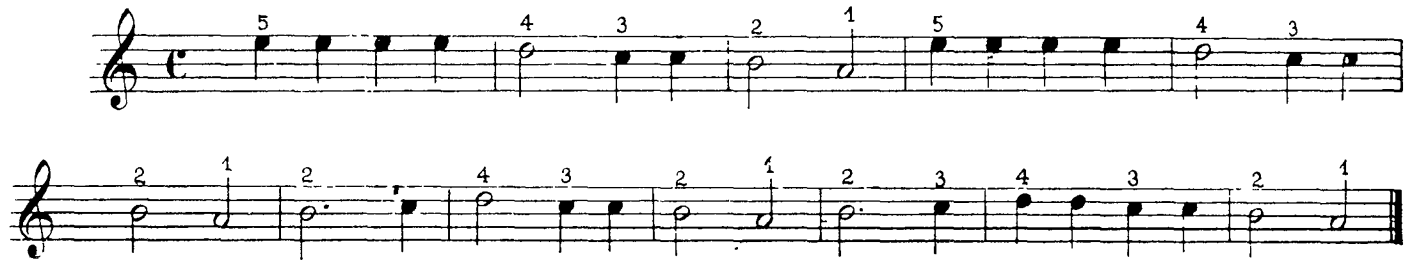

PÄIKE MADALAKE

12 Ukraina rahvaviis

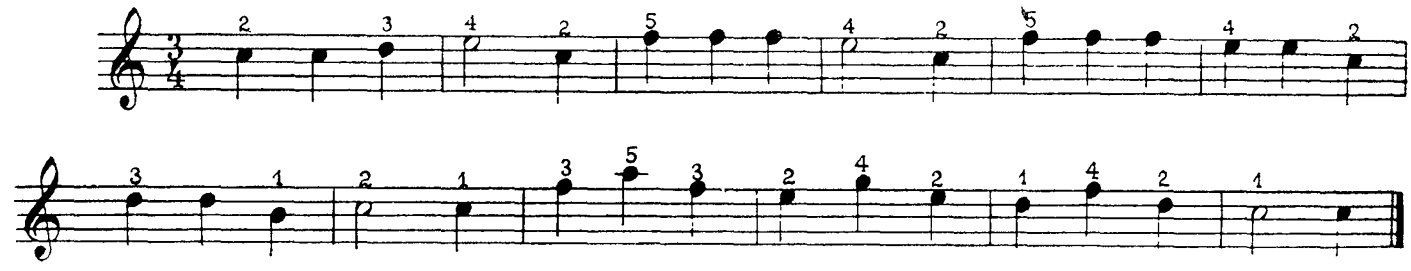

6. VASAKU KÄE KLAHVISTIK. NOODISTAMINE BASSIVÕTMES. STACCATO

Vasaku käe klahvistiku jaoks kirjutatakse noodid bassivõtmes. Bassivõtmes kirjutatakse madalate oktaavide – subkontra, kontra, suure ja väikese oktaavi helid. Väikese ja esimese oktaavi helisid võib kirjutada mõlemas võtmes. Bassivõti tähistab oma kahe punktiga väikese oktaavi *fa* (II klahviga akordioni parema käe klahvistiku kõige madalama heli) asukohta noodijoonestiku neljandale joonele.

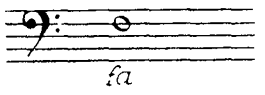

Viiuli ja bassivõtmes noodistamise võrdlev tabel

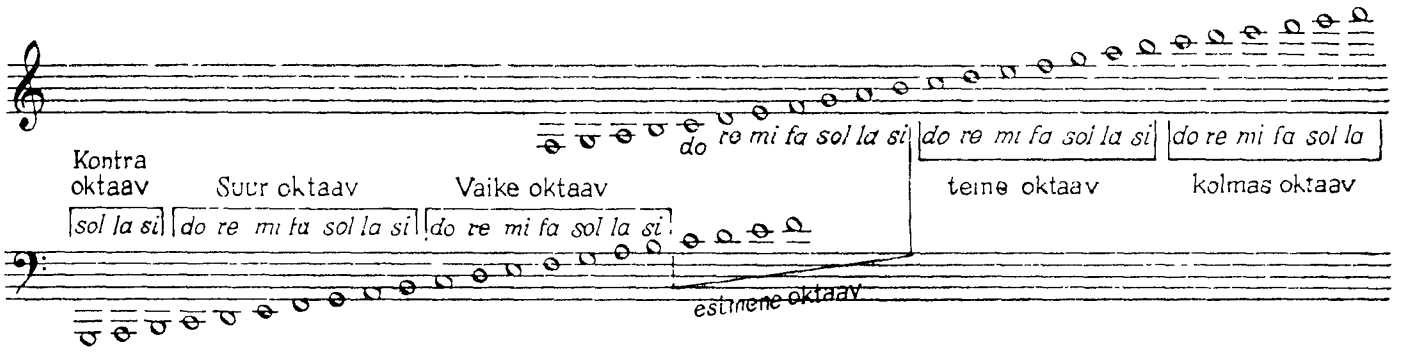

Akordioni vasaku käe klahvistik sarnaneb bajaani vasaku käe klahvistikuga. 41×120 akordioni vasaku käe klahvistikul on 6 rida nuppe (20 nuppu igas reas), s. t. üks rida rohkem kui bajaani vasaku käe klahvistikul. 34×60 ja 34×80 akordionidel ei ole kuuendat rida, järelikult sarnanevad nad ridade arvult bajaaniga, kuid nuppe on mainitud akordionidel igas reas vähem. Ridade järjekorda loetakse lõõtsa poolt alates.

Esimest nuppude rida nimetatakse abibassside reaks. Selle rea nootide alla asetatakse tavaliselt täht «A» (venekeelsetes väljaannetes täht «B»).

Teist nuppude rida nimetatakse põhibassside reaks. Selle rea nootidele ei lisata mingeid tähti.

Põhi- ja abibasse tähistatakse ühe noodiga, kuid nad kõlavad korraga kolmes oktaavis (vt näide 13).

Vasaku käe klahvistiku esimese ja teise rea nupud, millega tekitatakse alusastmete helisid, on reastatud teises järjestuses kui parema käe klahvistiku klahvid.

Nupp *do* on tavaliselt märgistatud risti lõigatud soonekestega või õnarusega. Nuppude asetus põhibasside reas (vt. tabel 3) on järgmine: *fa-do-sol-re-la-mi-si* (klahvistikku mööda alt üles). Abibasside reas tekitatakse samu helisid samasuguses järjestuses, kuid põhibasside reaga võrreldes nelja nupu võrra allpool. Alusastmed nende järjekorras (*do-re-mi-fa-sol-la-si*) saame, kui vajutame nuppudele üle ühe (altpoolt ülespoole) esialgu abibasside reas asetsevast *do*-st (*do-re-mi*), seejärel põhibasside reas asuvast *fa*-st (*fa-sol-la-si*) alates.

13

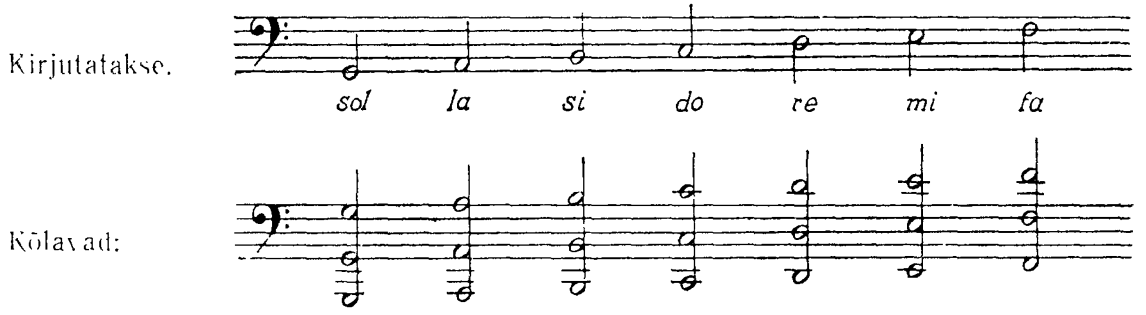

Akordioni vasaku käe klahvistiku esimese ja teise rea nuppude asetus ning noodistamine.

Kolmanda, neljanda, viienda ja kuuenda rea nuppude (akordinuppude) abil saame akordid. Akordiks nimetatakse mitme heli üheaegset kõlamist.

Kolmandat nuppude rida nimetatakse mažoorsete kolmkõlade reaks ja tähistatakse kolme noodiga, mille kohale on märgitud täht «M» (venekeelsetes väljaannetes täht «Б»).

Neljandat nuppude rida nimetatakse minoor-

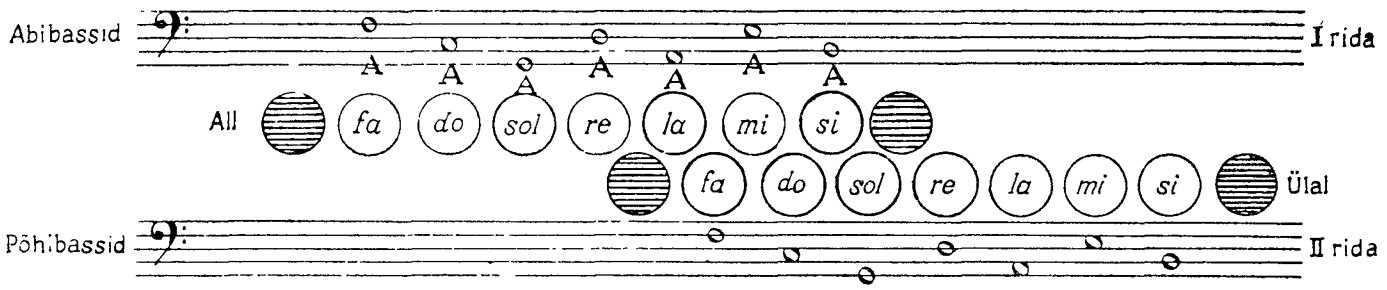

sete kolmkõlade reaks ja tähistatakse kolme noodiga, mille kohale on märgitud täht «m» (venekeelsetes väljaannetes täht «M»).

Viiendat nuppude rida nimetatakse dominantseptakordide reaks ja tähistatakse kolme noodiga, mille kohal on märgitud number «7».

Kuuendat nuppude rida nimetatakse vähendatud akordide reaks ja tähistatakse kolme noodiga, mille kohale on märgitud täht «v» (venekeelsetes väljaannetes täht «У» vt. tabel 2).

Akorde noodistatakse vastavalt nende kõlamisele:

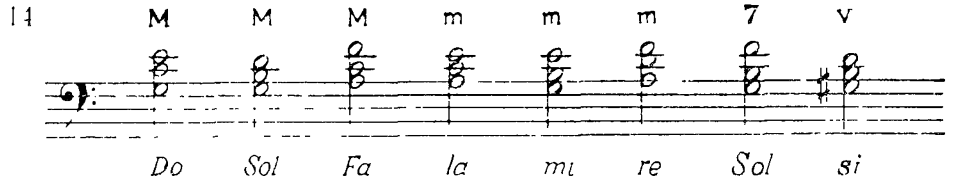

Tavaliselt on põhibassi kohale või selle järele märgitud temale vastavad akordid, mis võetakse temaga ühes ja samas põikreas asetsevate nuppude abil. Kui akordi ees on abibass või on vaja võtta akordi, mis ei asetse samas nuppude põikreas, kus on põhibass, märgitakse akordi nootide alla väikese noodiga klambrites (·) selle põikrea põhibass, kus asub vajalik akord

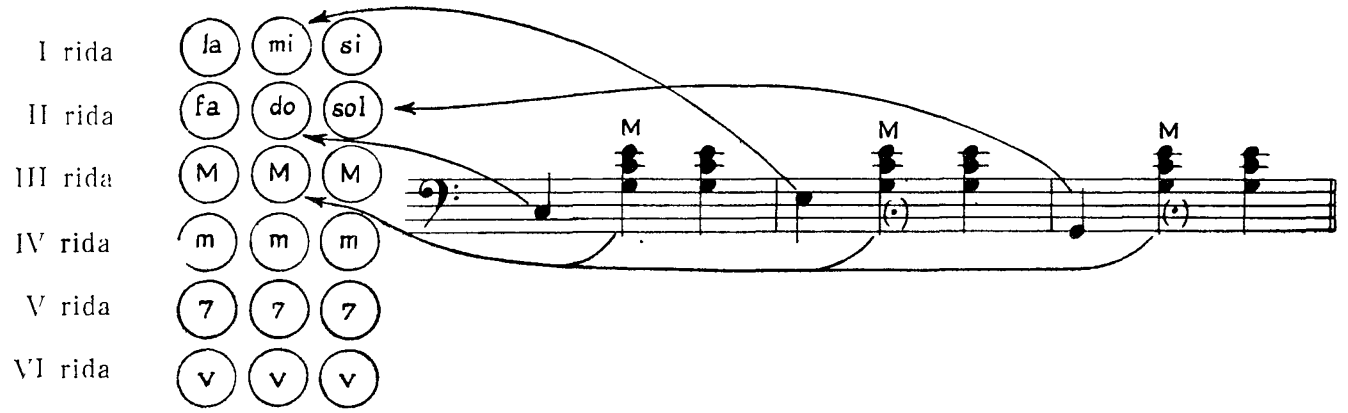

Selles näites on kõigis kolmes mažoorses (M) kolmkõlas ühesugused noodid (*sol-do-mi*) ja järelikult mangitakse need kolmkõlad ühe ja sama nupu abil, vaatamata sellele, et teises ja kolmandas taktis on esimese taktiga võrreldes erinev bass. Teise ja kolmanda joone vahel klambritesse märgitud väike noot näitab, et mažoorkolmkõla mängitakse põhibassi *do* põikreas asetseva nupu abil.

Et saade ei summutaks meloodiat, mängitakse saadet tavaliselt katkendlikult *staccato*. Kui noodid on pikema vältusega, mängitakse akorde *portamento*.

Parema käe nootides märgitakse *staccato* punktiga noodi kohal või selle all 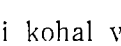

Portamento märgitakse kriipsukesega 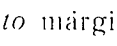

Vasaku käe nootides *staccato*'t ja *portamento*'t tavaliselt ei margita.

Vasaku käe sõrmestuse määrab mängimise mugavus. Põhibassi vajutatakse tavaliselt kolmanda (keskmise) sõrmega ja akordi teise sõrmega (nimetissõrmega). See aga ei võta ära sugugi neljanda ja viienda sõrme kasutamise võimalust.

15

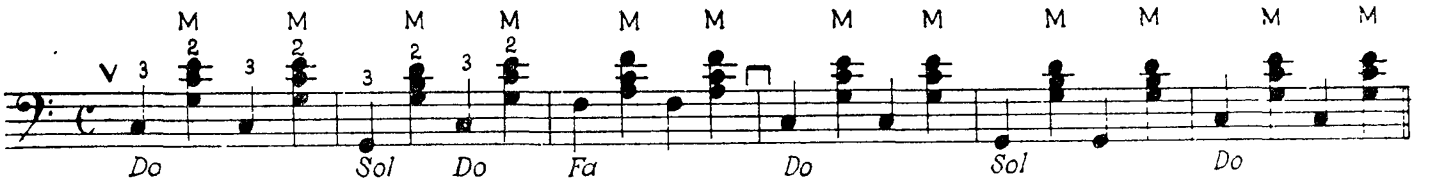
Do
Sol
Do
Fa
Do
Sol
Do

16

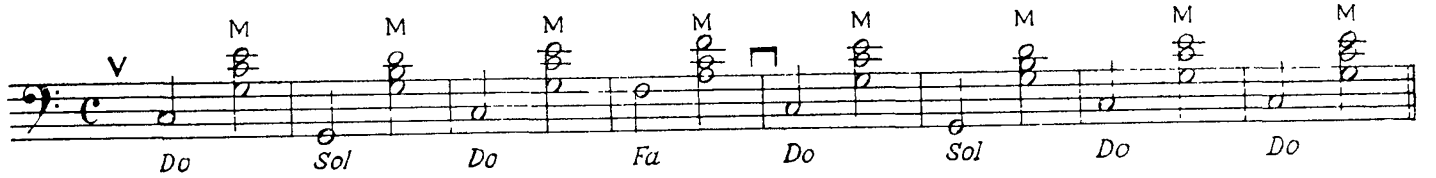
Do
Sol
Do
Fa
Do
Sol
Do
Do

17

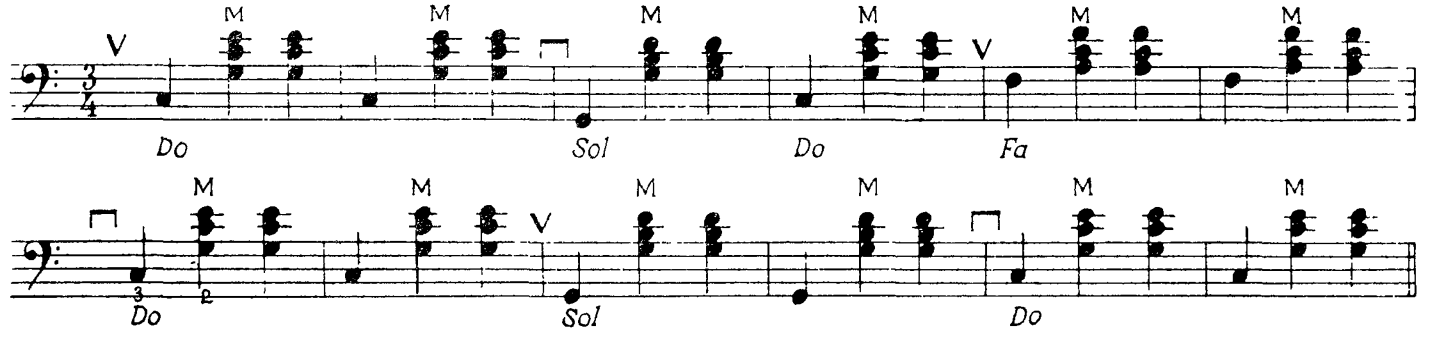
Do
Sol
Do
Fa
Do
Sol
Do

18

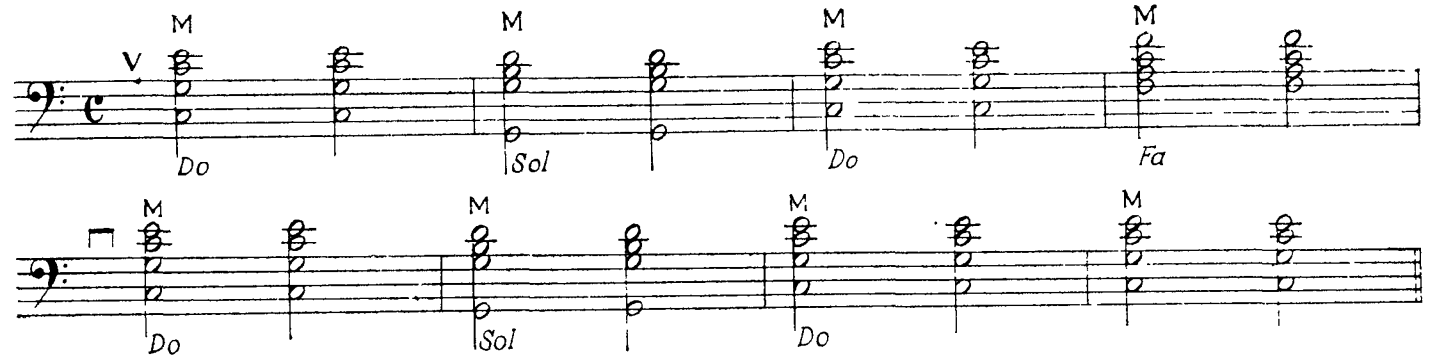
Do
Sol
Do
Fa
Do
Sol
Do

19

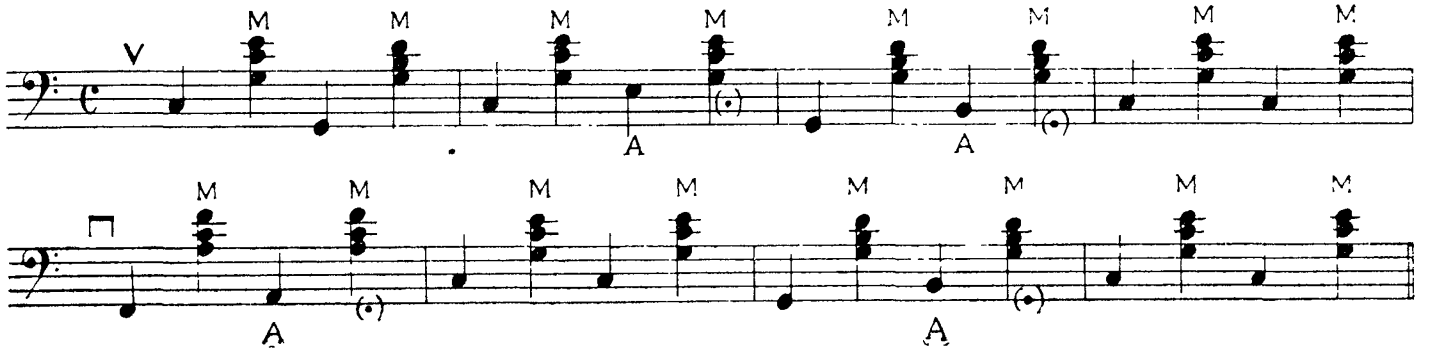
A
A
A
A

Akordioni noodid kirjutatakse kahele noodijoonestikule, mis on vasakult joone ja akolaadiga (klambriga) omavahel ühendatud. Ülemisele joonestikule kirjutatakse viiulivõtmes parema käe partii, alumisele joonestikule – bassivõtmes vasaku käe partii. Muusikapalade täietil noodistamine kujutab endast mõlema käe partii ühendamist. Vasaku käe noodid on viisinootide alla kirjutatud nii, et mõlema noodijoonestiku kohastikku asetsevaid noote tuleb mängida rangelt üheaegselt.

Muusikapalade õppimisel harjutatakse parema ja vasaku käe partiid eraldi. Seejärel õpitakse mõlema käega kokku mängima. Algul harjutatakse aeglaselt, ja alles pärast seda, kui pala on kindlalt kätte õpitud, mängitakse seda järk-järgult kiiremini, kuni saavutatakse vajalik kiirus — tempo.

7. HELI TUGEVUS. TEMPO

Heli tugevuse muutmine ja õige reguleerimine on üheks muusikalise väljendusrikkuse saavutamise vahendiks. Põhiliste kõlajõu varjundite tähistamiseks kasutatakse marke ja itaaliakeelseid termineid, milledest kasutatavamad on

pianissimo lühendatult	*pp*	— väga vaikselt
piano „	*p*	— vaikselt
mezzo piano „	*mp*	– poolvaikselt
mezzo forte „	*mf*	– poolvaljult
forte „	*f*	valjult
fortissimo „	*ff*	väga valjult

Järkjärguliselt kõlatugevuse suurendamist tähistatakse sõnaga *crescendo*, lühendatult *cresc* või märgiga .

Järkjärgulist kõlatugevuse vähendamist tähistatakse sõnaga *diminuendo* ehk *decrescendo*, lühendatult *dim.* ehk *decresc*, või märgiga .

Rõhutatud kõlad tähistatakse aktsendiga > või sõnaga *sforzando* lühendatult *sf.*

Akordionipartiides kahel noodijoonestikul kirjutatakse kõlajõudu tähistavad märgistused noodijoonestiku vahele.

Tempoks nimetatakse helitöö esitamiskiirust. Tempo margitakse sõnadega noodijoonestiku kohale kogu teose või selle osa alguses, kasutades selleks ligikaudset esitamiskiirust näitavaid eesti keelseid termineid aeglaselt, mõõdukalt, parajali kiirelt jne.

Väga sageli aga kasutatakse itaaliakeelseid termineid. Sõltuvalt teose esitamise kiirusest esinevad tempod:

Largo	–	aeglaselt ja laialt
Lento	—	aeglaselt, väljapeetult
Adagio (adaažo)		aeglaselt
Andante	—	väljapeetult
Andantino		*andante*'st veidi kiiremini
Sostenuto	–	tagasi hoides
Moderato		mõõdukalt
Allegretto	—	paraja liikumisega
Animato	—	elavnenult, vaimustatult
Allegro	—	tõtates, rutates
Vivace (vivatše)	—	elavalt
Vivo	—	kiiremini kui *vivace*
Presto	—	kiirelt
Prestissimo	–	väga kiirelt

Loetletud tempotähistused ei väljenda kõiki liikumise astmeid ja varjundeid, seepärast tarvitatakse nende sõnade mõju tugevdamiseks või vähendamiseks järgmisi termineid:

meno mosso	—	veidi tagasi hoides
più mosso	–	veidi elavamalt
con moto (kon-moto)	–	liikuvalt
molto	—	palju
assai	–	küllaldaselt
non troppo		mitte väga
non tanto	–	mitte niivõrd
sempre	–	alati
poco a poco (poko a poko)		vähehaaval
poco	–	veidi
simile		nagu varem
subito		järsku, äkki

Tempo kiirendamiseks kasutatakse termineid:

accelerando (lüh. *accel.*) (atšelerando)	—	kiirenedes
animando (lüh. *anim.*)	—	elavnedes
stretto	–	tõtates
stringendo (lüh. *string.*) (strindžendo)		tunglevalt
incalzando (inkaltsando)	—	tõtates

Tempo aeglustamiseks:

ritenuto (lüh. *rit.*, *riten.*)		tagasi hoides
ritardando (lüh. *ritard.*)		hilinedes
rallentando (lüh. *rall.*)	–	aeglustades
allargando (lüh. *allarg.*)		laienedes
slentando		aeglustades

Siirdumist teose algtempo juurde tähistatakse järgnevalt:

Tempo primo	–	algtempo
Tempo I	–	„
a tempo		eelnenud tempos
tempo giusto (tempo džusto)	–	ilma tempost kõrvale kaldumiseta
come prima (kome prima)		nagu algul
l'istesso tempo	–	endises tempos

Akordionipartiides kirjutatakse helitöö tempo kiirendamise ja aeglustamise märgid ja neile järgnev *a tempo* noodijoonestikkude kohale.

20

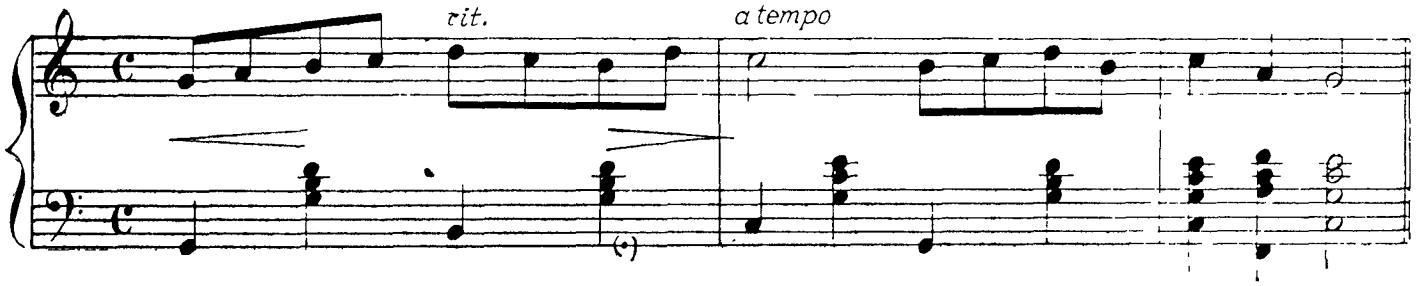

POISID, RITTA!

21 Marsi tempos

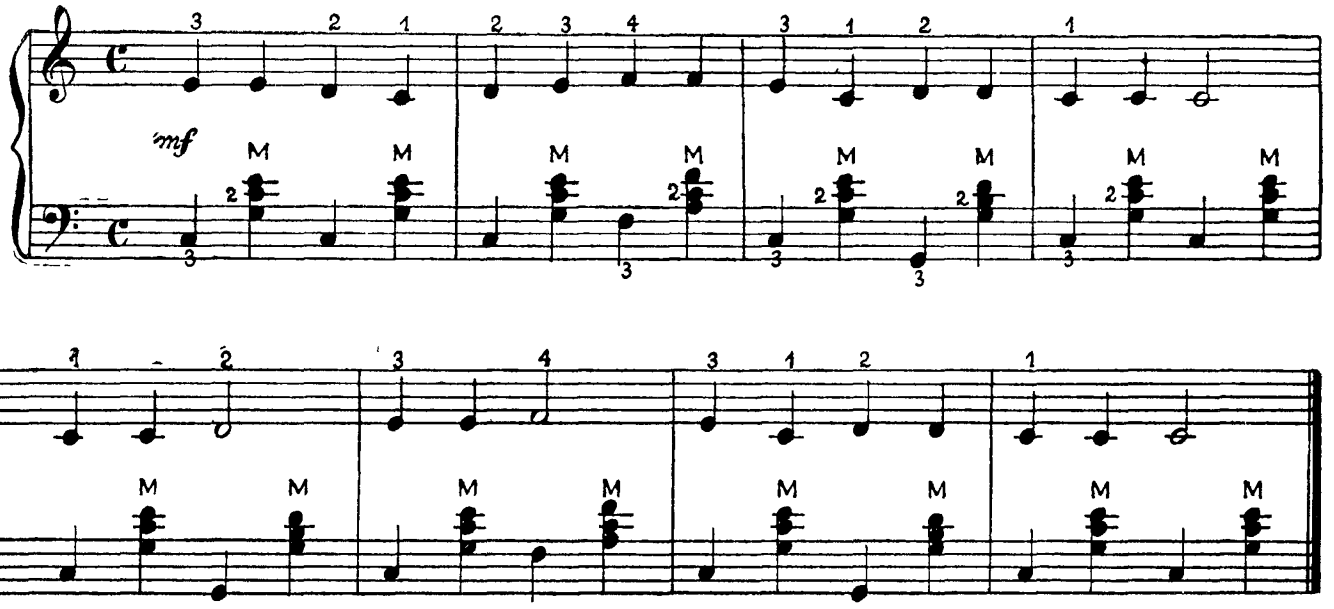

KEVADEL

22 Rõõmsalt

Eesti rahvaviis

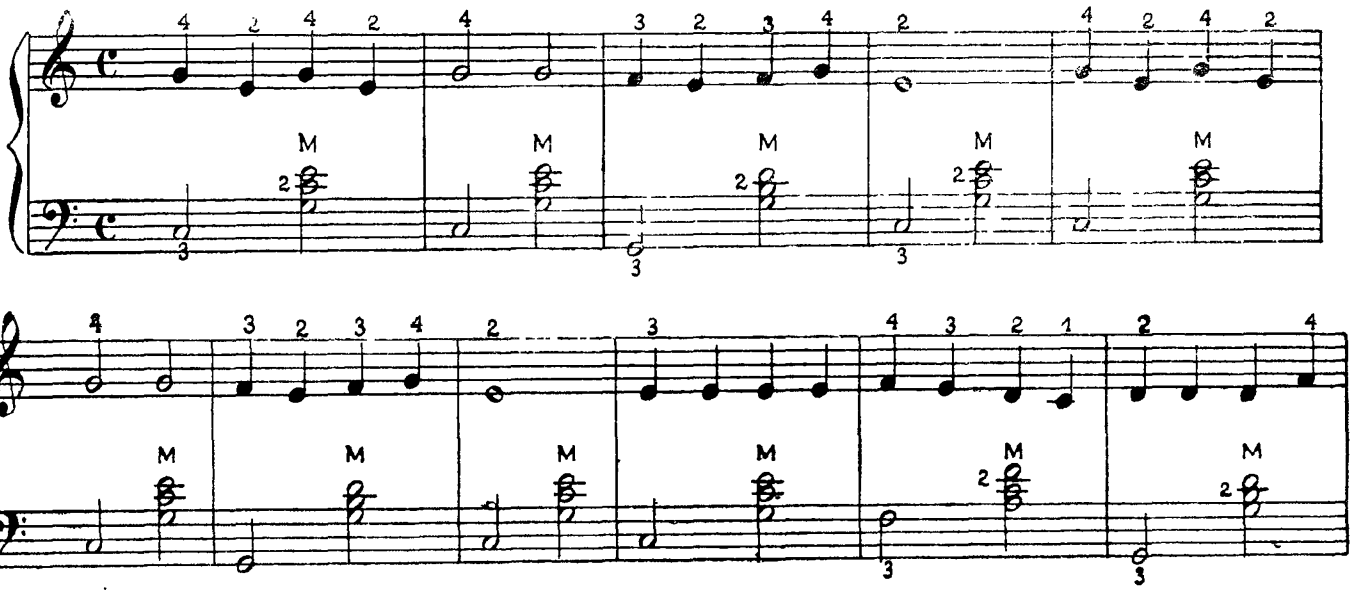

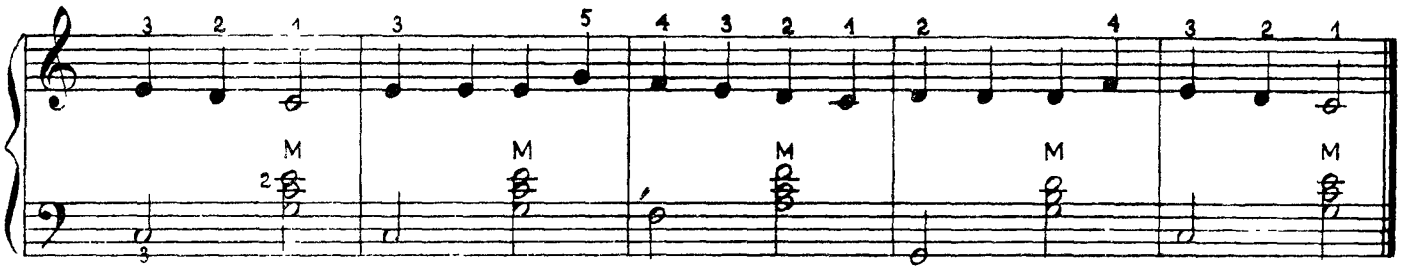

KEVADE TULNUD

23 Rõõmsalt

Eesti rahvaviis

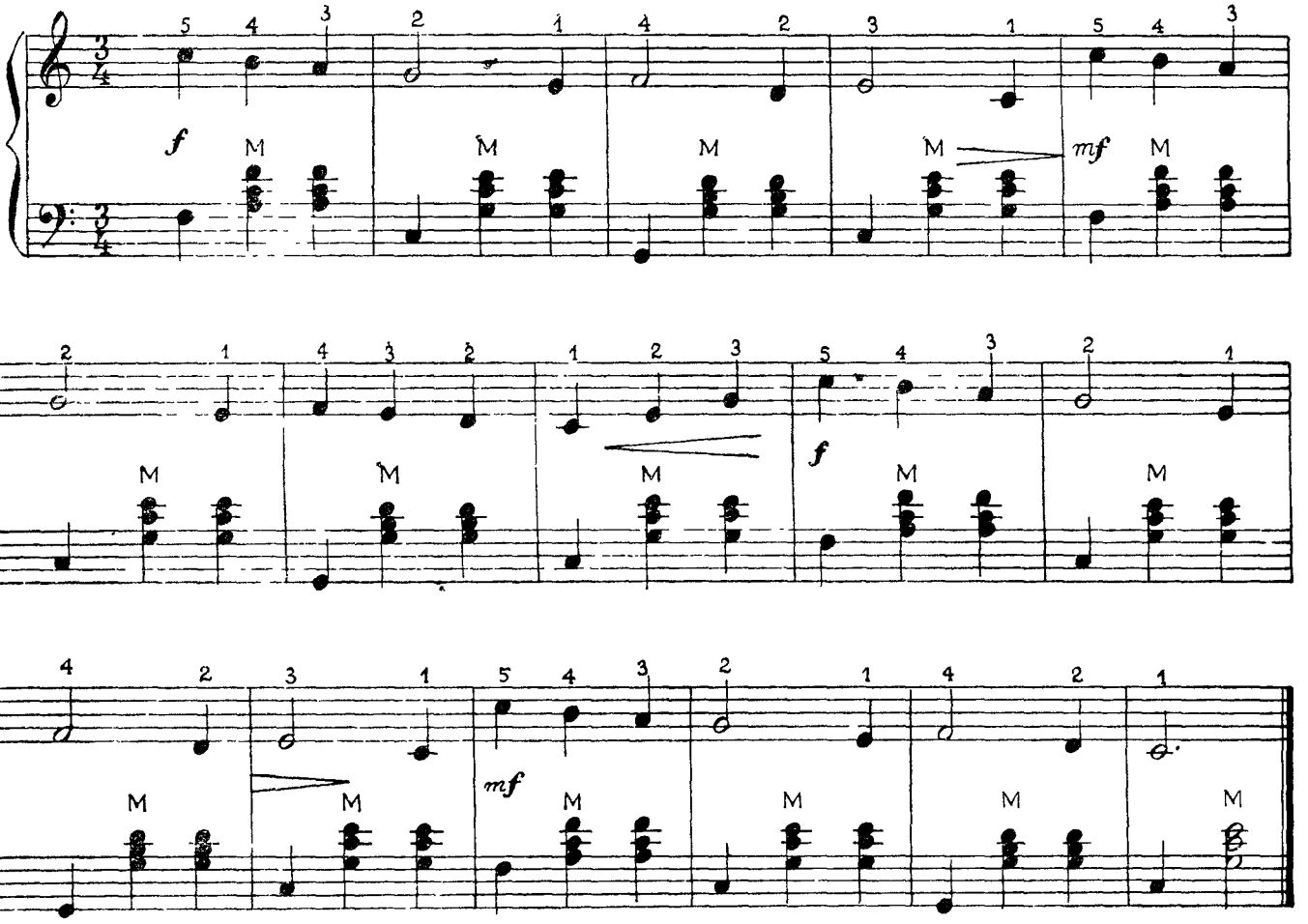

PÄIKE MADALAKE

24 Mõõdukalt

Ukraina rahvaviis

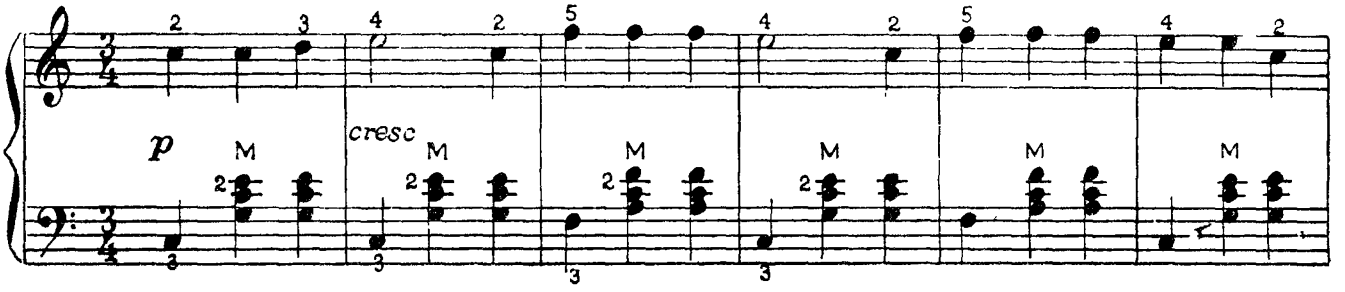

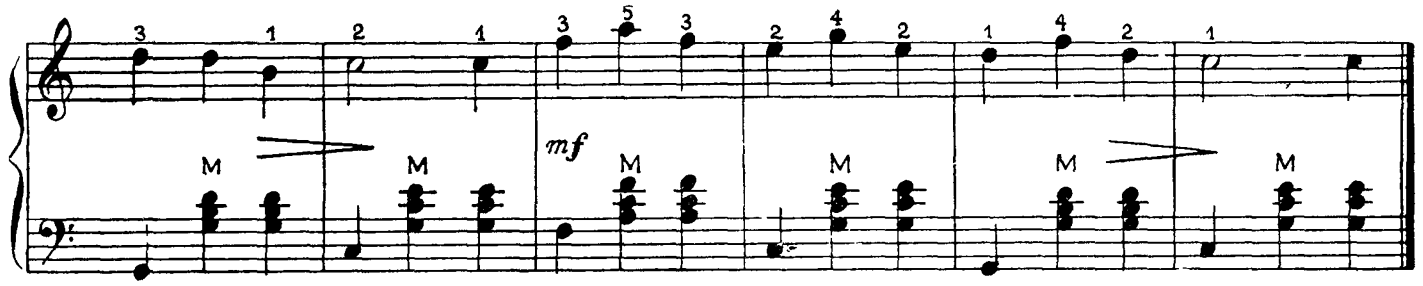

NALJALAUL

25 Elavalt

Vene rahvaviis

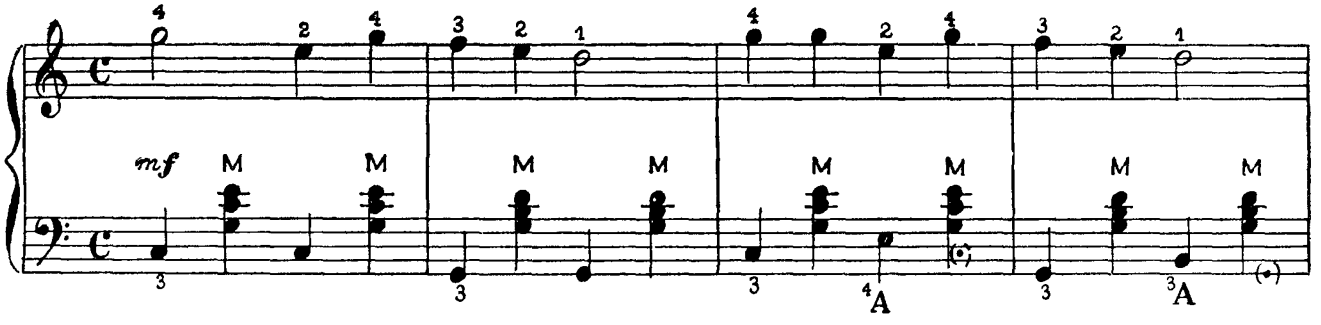

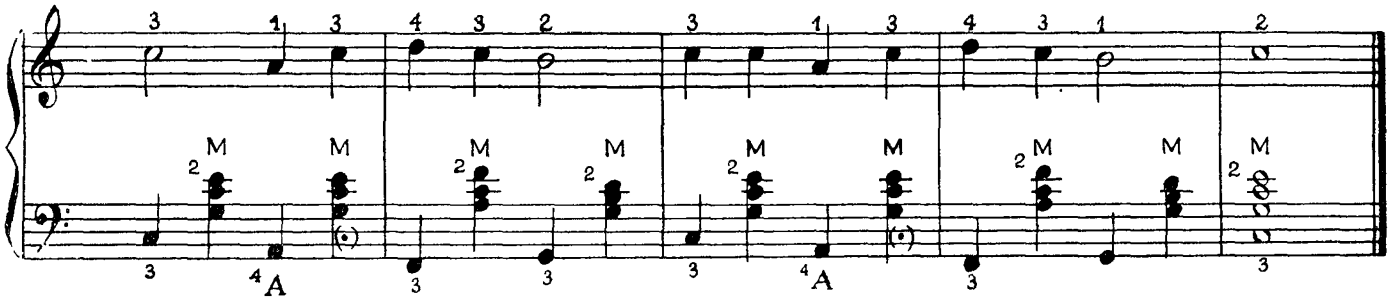

TIIU TALUTÜTREKENE

26 Elavalt

Eesti rahvaviis

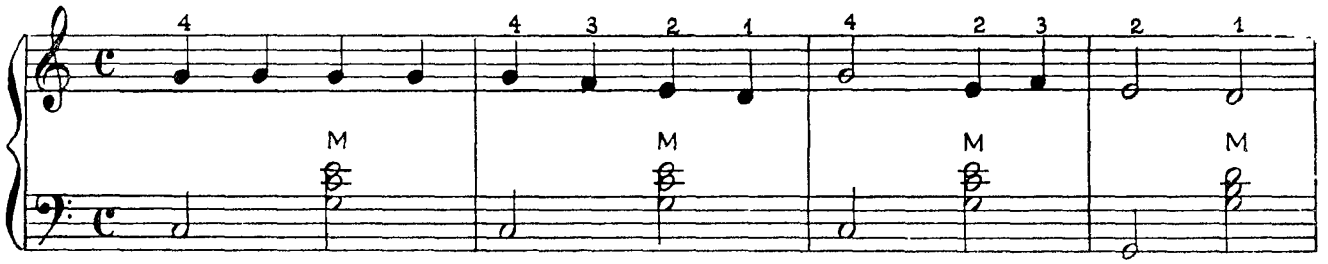

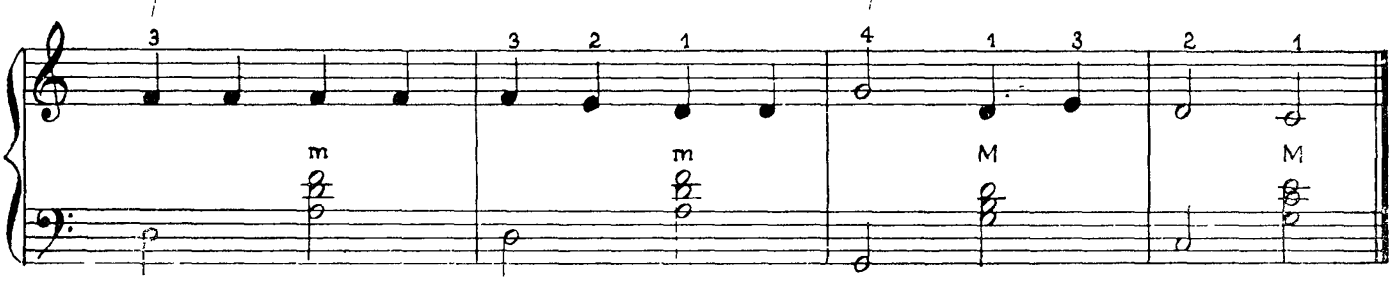

KUS SA KAISID, SOKUKENE?

27 Elavalt

Eesti rahvaviis

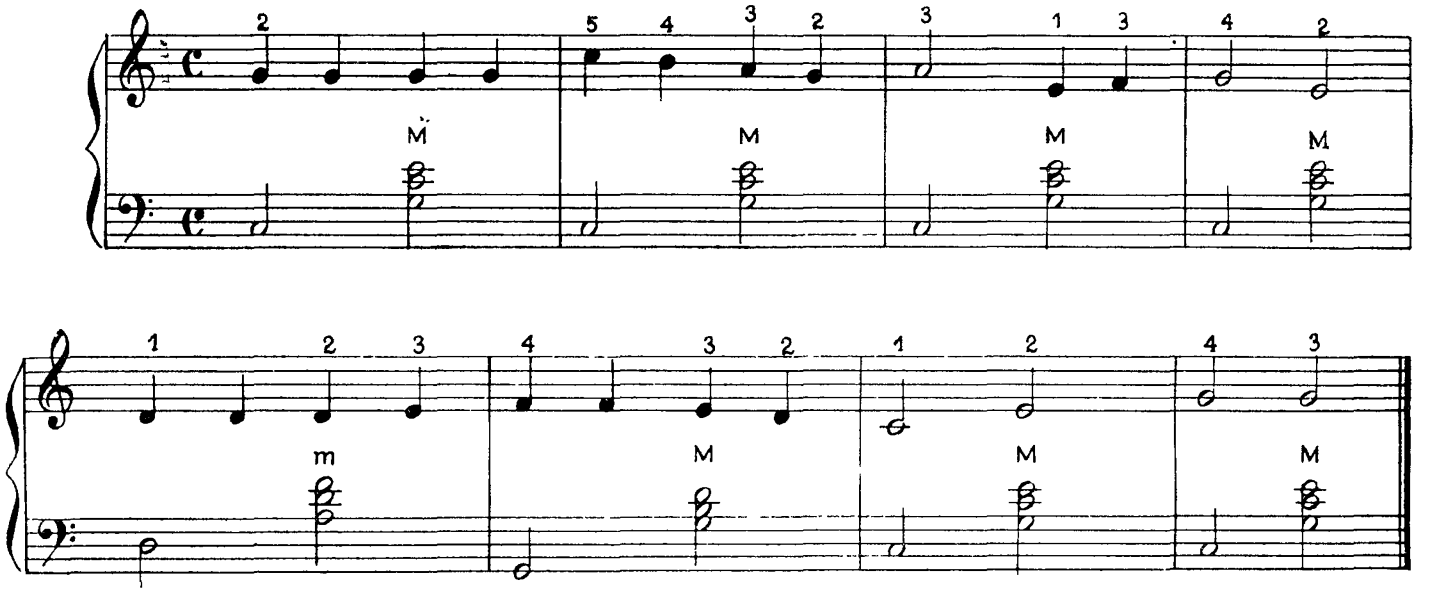

8. KAHEKSANDIKNOODID. REPRIISIMÄRK

Veerandnootidest kaks korda lühema vältusega noote nimetatakse kaheksandiknootideks. Kaheksandiknoodid kirjutatakse nagu veerandnoodidki, kuid noodivarre otsast tõmmatakse paremale üks lipp ♪ või ♫. Mitme järjestikku kirjutatud kaheksandiknoodi lipud asendatakse instrumentaalmuusikas ühise joonega. Näiteks asemel kirjutatakse

Kui taktimõõtudes 2/4, 3/4, 4/4 loetakse veerandnootide kaupa, siis tuleb iga lugemisühiku ajal mängida valtuselt kaks täiesti ühepikkust kaheksandiknooti. Mängimise täpsustamiseks võib algul igale lugemisühikule juurde lisada «ja», nagu on näidatud allpool parema käe harjutuses.

28

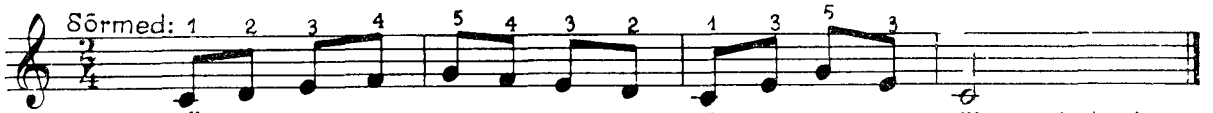

Lugemine: *Üks ja, kaks ja; üks ja, kaks ja; üks ja, kaks ja; üks ja, kaks ja.*

PIIRI, PÄÄRI, PÄÄSUKENE

29 Rõõmsalt

Eesti rahvaviis

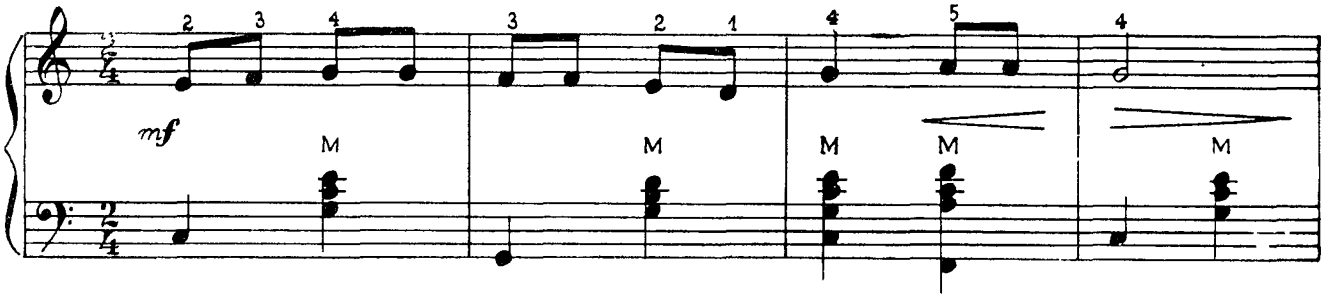

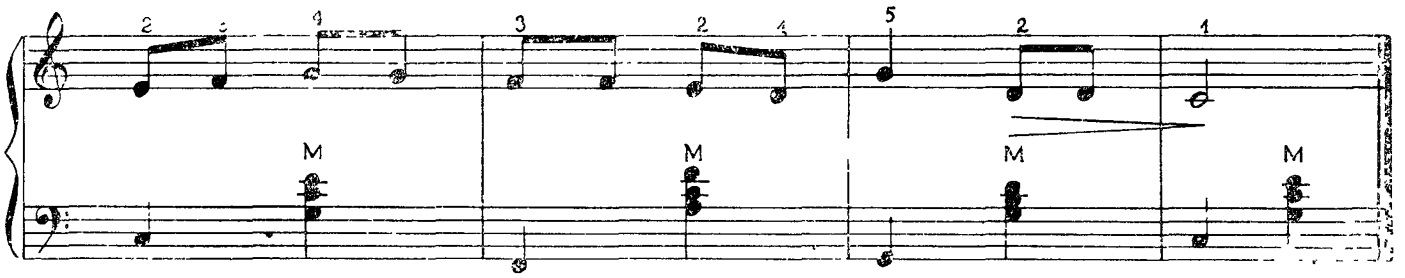

Repriisimärk 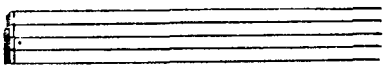 või 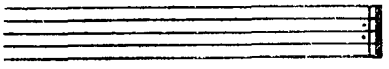 — kordamismärk

Repriisimärkide vahele paigutatud teose osa korratakse. Kui teost korratakse algusest, siis kirjutatakse ainult teine repriisimärk

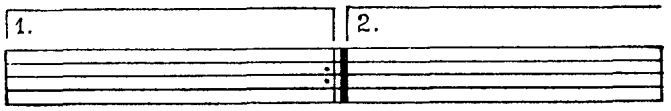

Märgid (esimene ja teine volta) repriisimärgi ees ja järel tähendavad seda, et esimene kord mängitakse lõpp, mis on number ühega tähistatud klambris, kordamisel aga jäetakse number ühega tähistatud lõik vahele ja selle asemel mängitakse takte, mis on number kahega tähistatud klambris

LAPSED, TUPPA!

30 Parajalt — Lastelaul

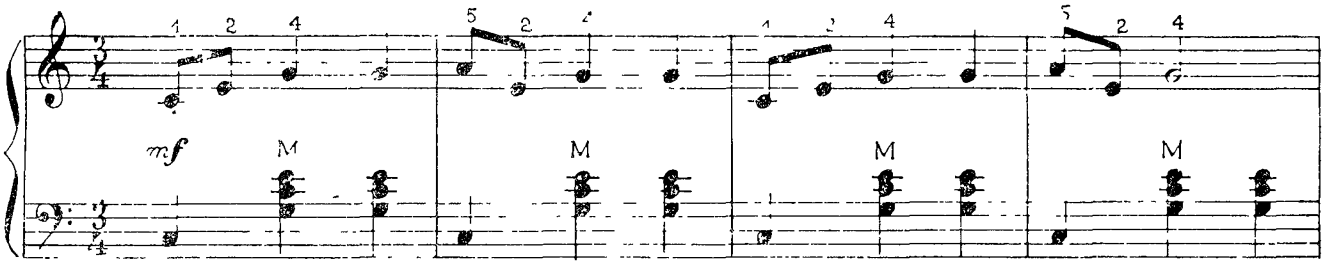

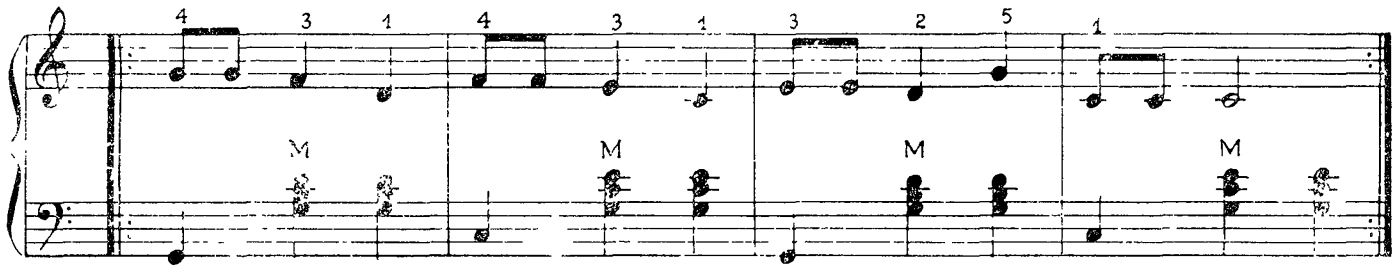

HÄLLILAUL

31 Õrnalt — Läti rahvaviis

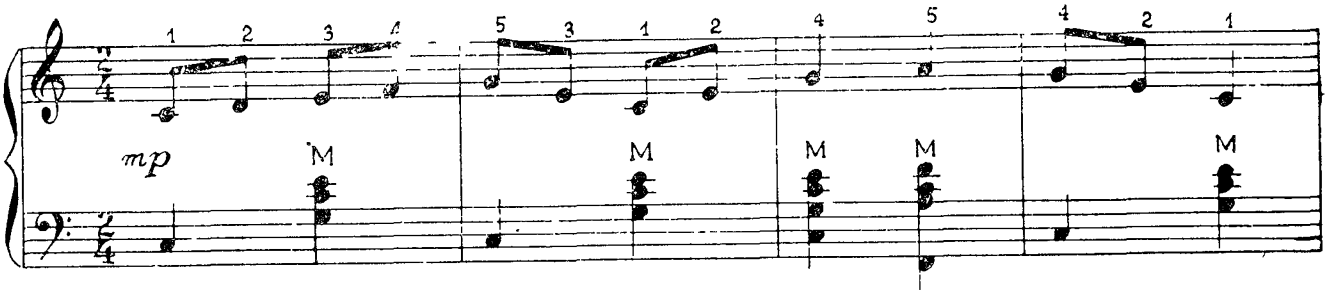

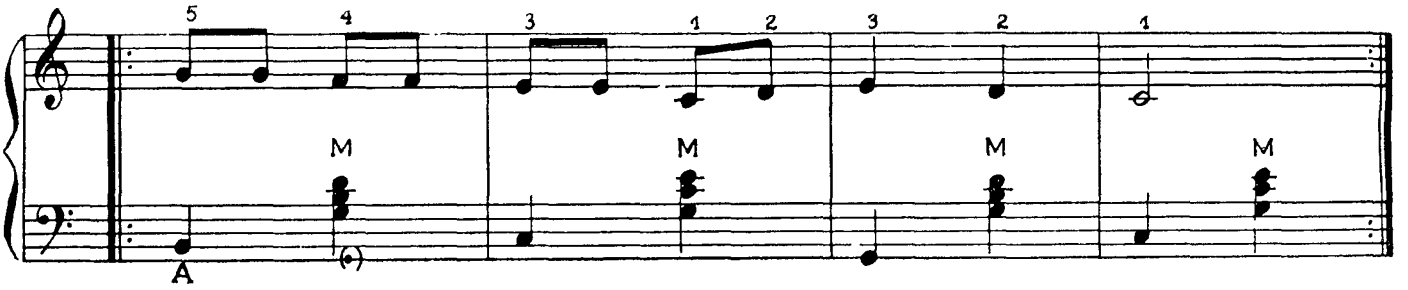

Kui eelnevaid harjutusi ja muusikapalu mängisime ainult *non legato*'s, siis järgnevaid mangime nii *non legato's* kui ka *staccato's*.

Staccato (katkendlikud helid) tekitatakse lühikese, kerge löögiga. *Staccato* nõuab käe ja sõrmede liigutuste kiiret juhtimist. Löök toimub sõrmega ja sellega kaasneb käe sobitusliigutus. Mida lühemat *staccatot* soovitakse, seda erksamalt sõrm lööb. *Staccato* mangus ei tohi löök olla liiga sügav.

Staccato märgitakse punktiga noodi kohale või alla. Pideva staccaatomängu juures kirjutatakse esimeste nootide kohale või alla punktid ja nende järele *sempre staccato*, mis tähendab, et on vaja kogu aeg *staccato* mängida.

32

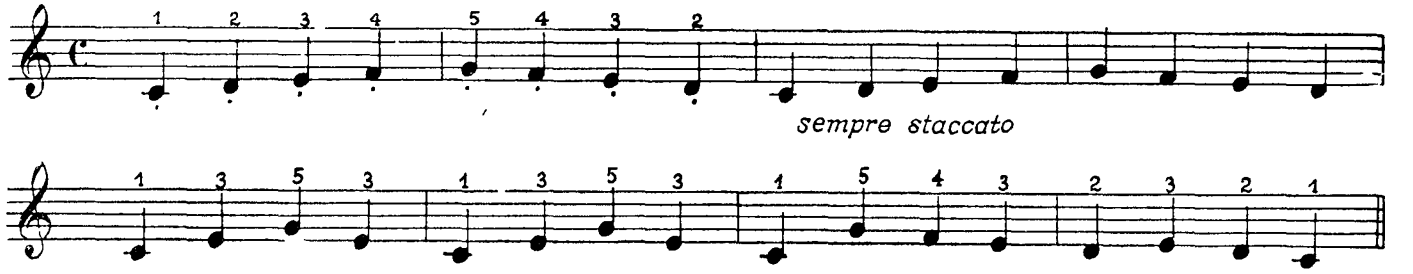

33

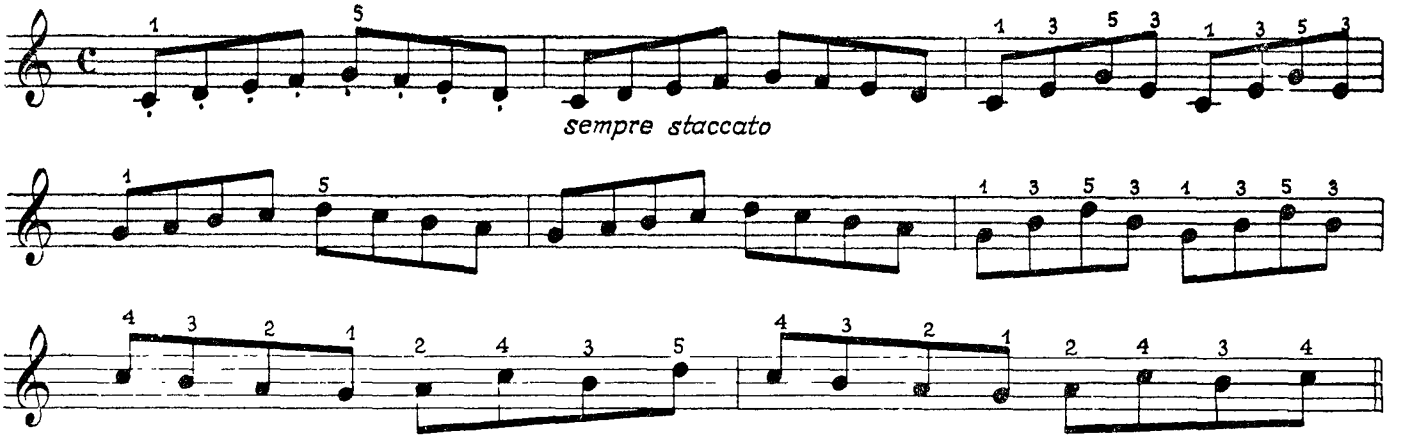

34

MARSILAUL

Marsi tempos

Lastelaul

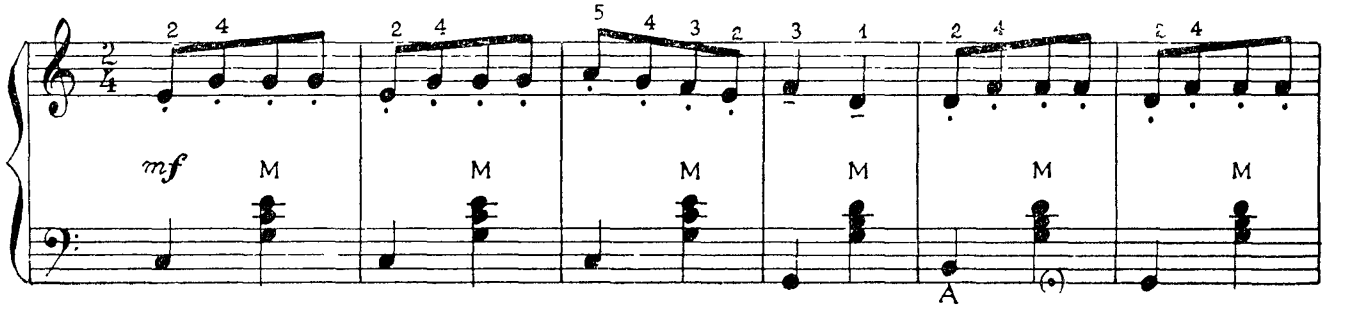

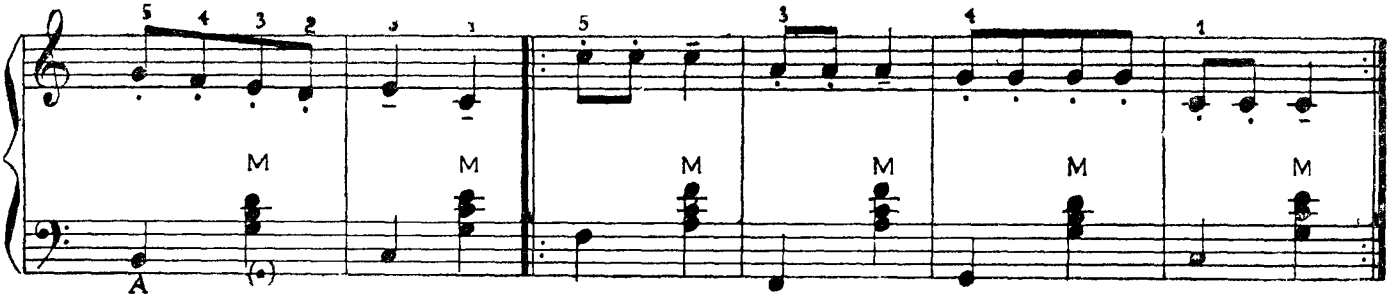

VALSS

35 Valsi tempos

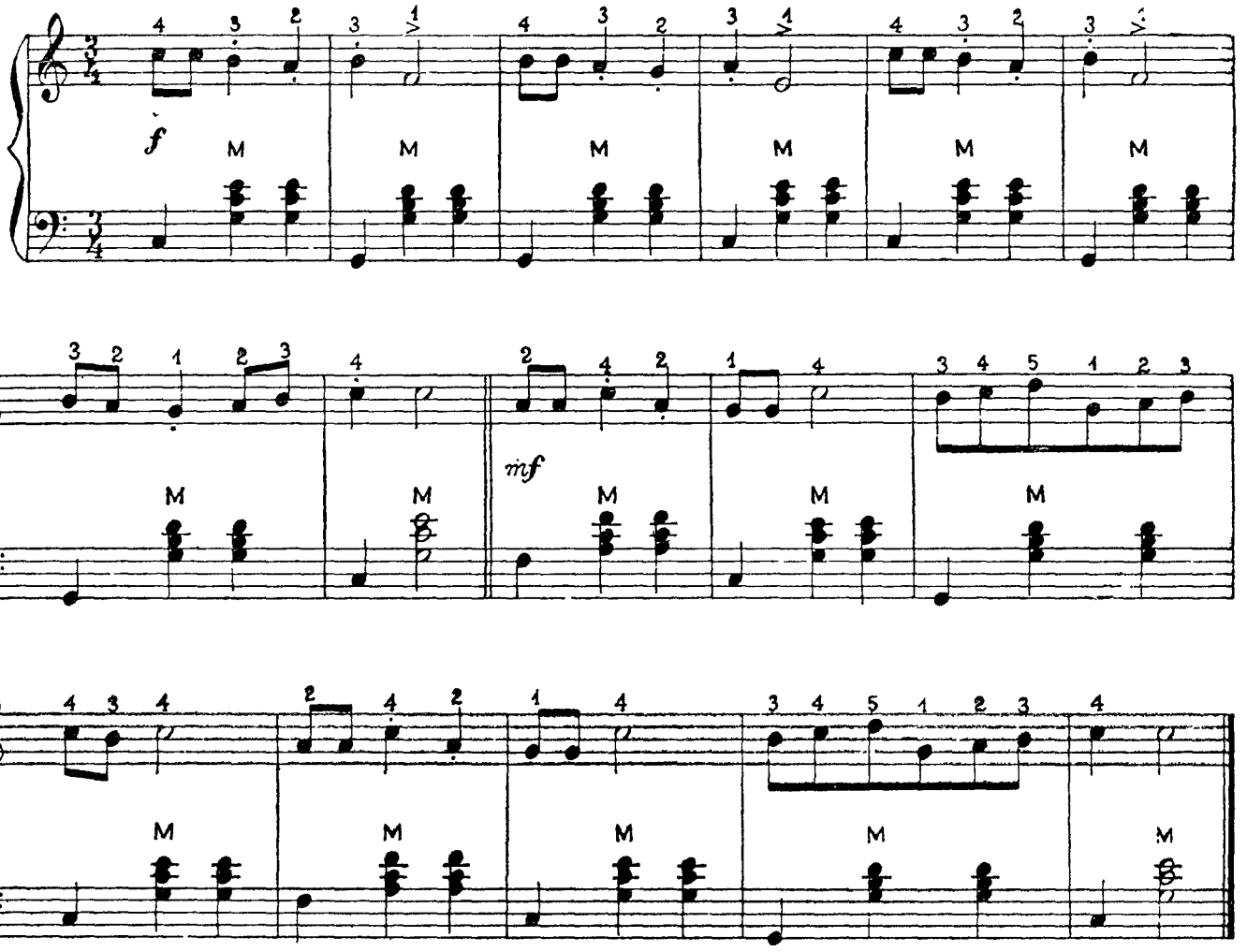

On *non legato* ja *staccato* omandatud, alatakse *legato* õppimist. Legaatomängus järgnevad helid üksteisele pausita. Sõrmed kujundavad täpselt iga üksikut heli, käsi aga grupeerib ja ühendab koondatud ja sobitatud liigutuste abil kõik need helid

Legaato nõuab kompimiseks aktiivseid sõrmeliigutusi. Helide siduvus *(legato)* sõltub otseselt sõrmede tegevusest. Käelülide koondatud liigutused etendavad aktiivset, juhtivat osa. (Õlavarre, küünarvarre ja randme mitmevariandilisi liigutusi nimetatakse koondliigutusteks.)

36

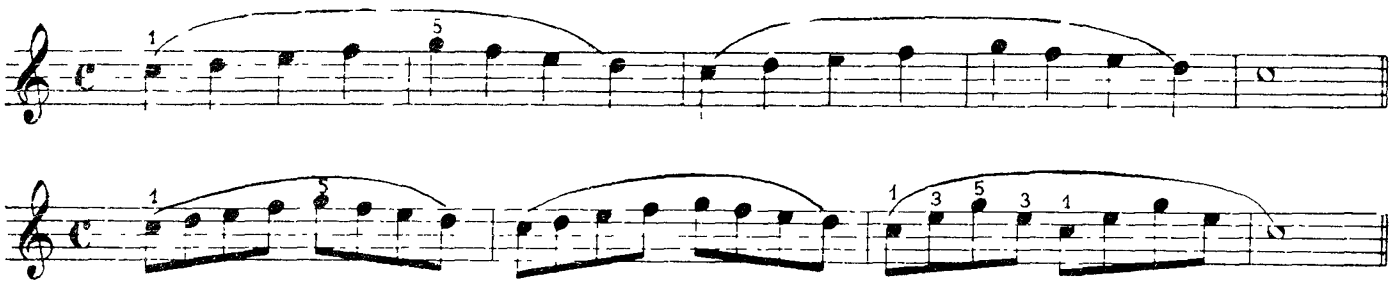

UNELAUL

37 Ornalt — L. Vigla

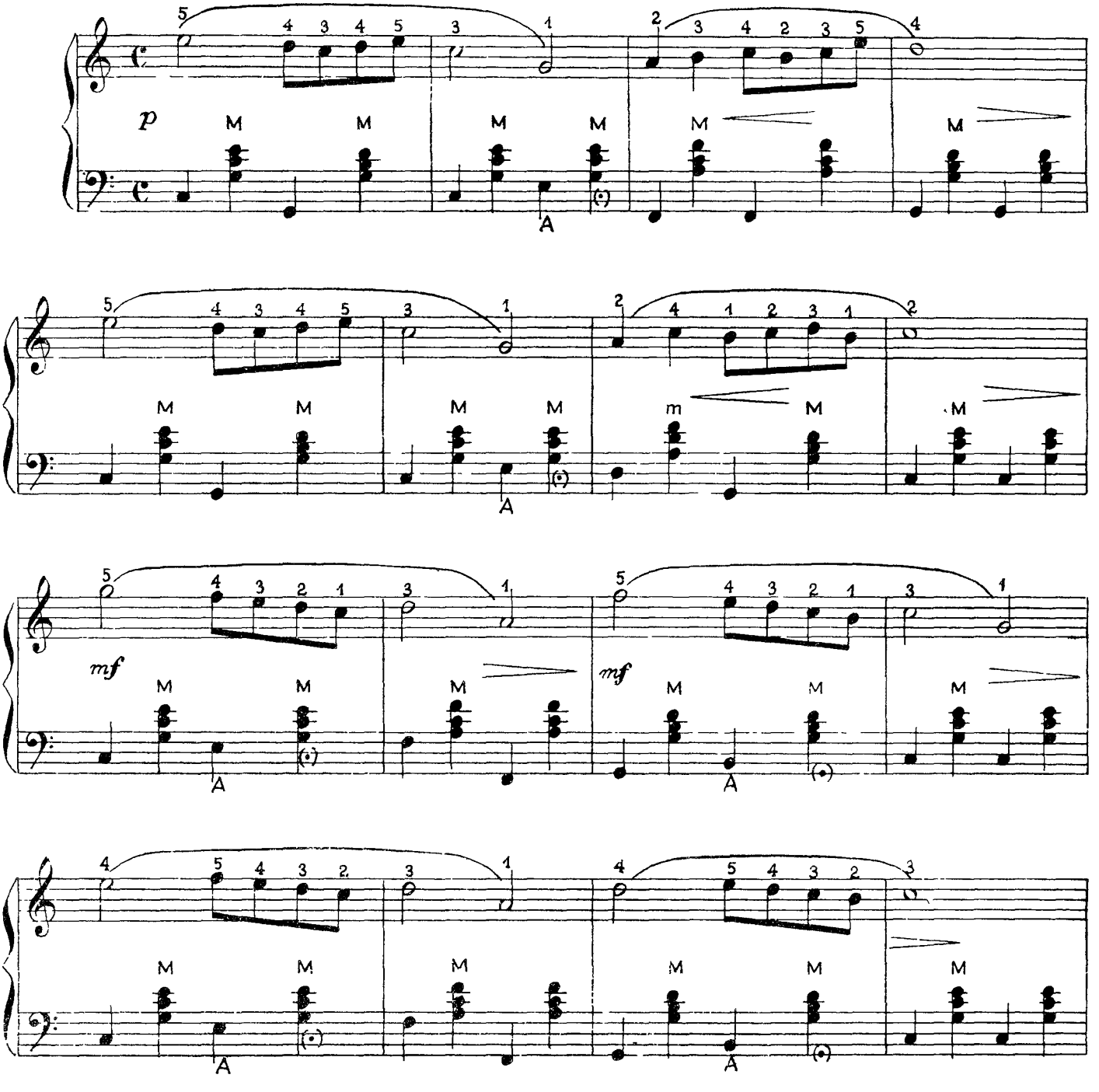

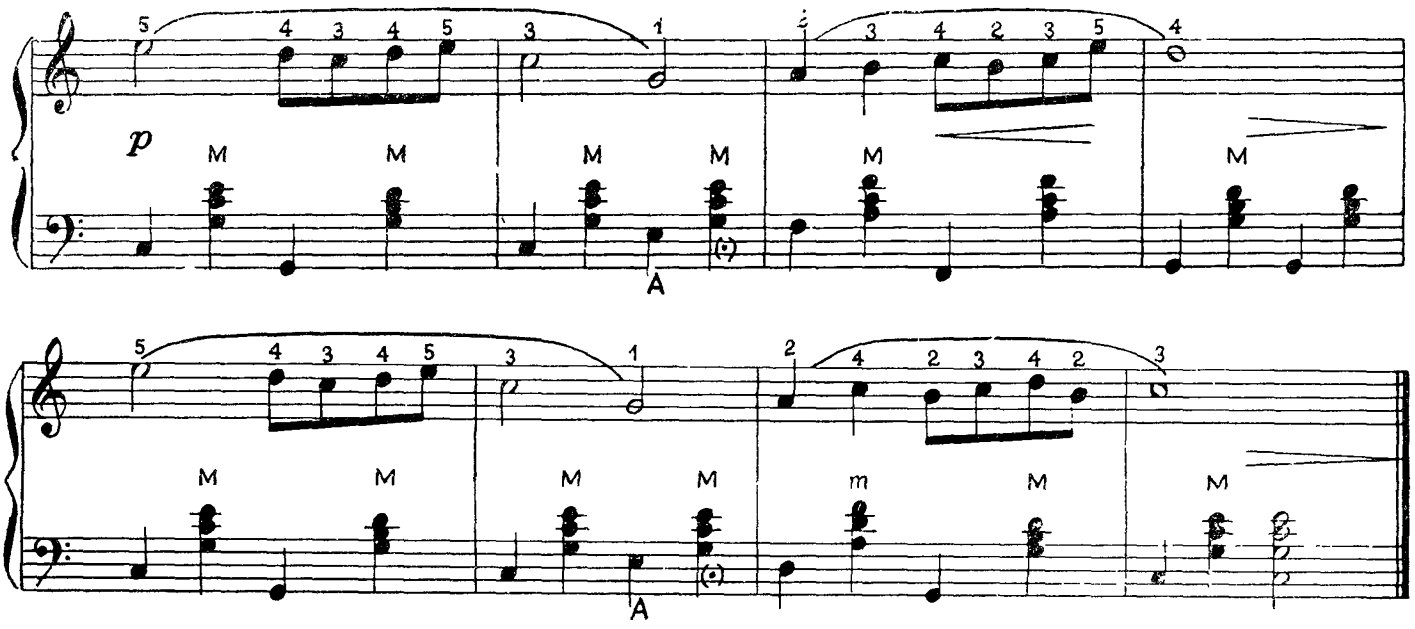

9. KUUETEISTKÜMNENDIKNOODID

Kaheksandiknootidest kaks korda lühema vältu sega noote nimetatakse kuueteistkümnendiknootideks. Kuueteistkümnendiknoodid kirjutatakse nagu veerandnoodidki, kuid noodivarre otsast tõmmatakse paremale kaks lippu või . Mitu järjestikku kirjutatud kuueteistkümnendiknooti ühendatakse instrumentaalmuusikas kahe paralleelse joonega. Näiteks asemel kirjutatakse . Kui kaheksandiknoodid vahelduvad kuueteistkümnendiknootidega, ühendatakse nad samuti ühiste joontega. Näiteks asemel kirjutatakse

38

JOOKSUPOLKA

39 Rahulikus polka tempos Eesti tantsuviis

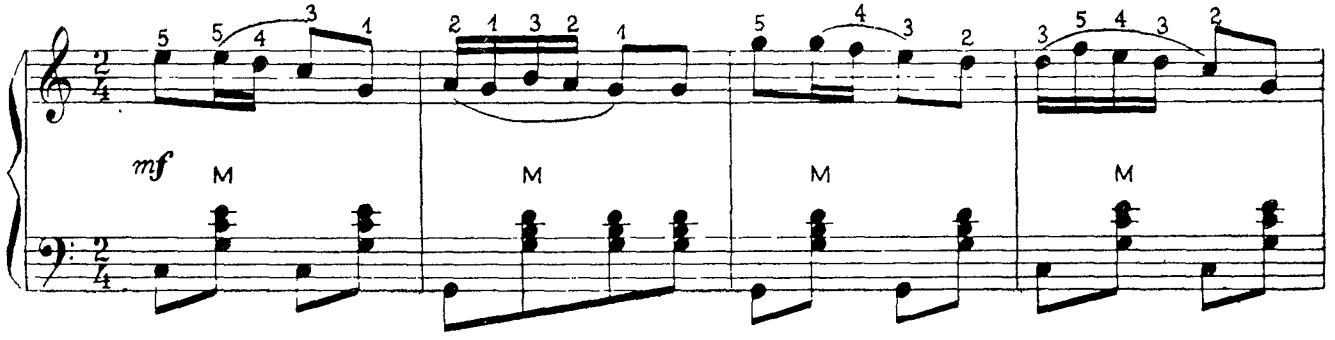

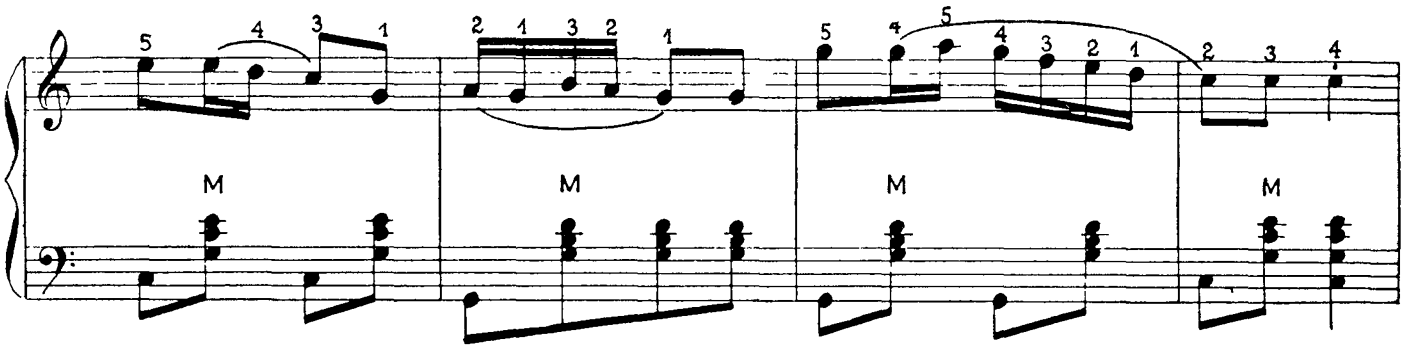

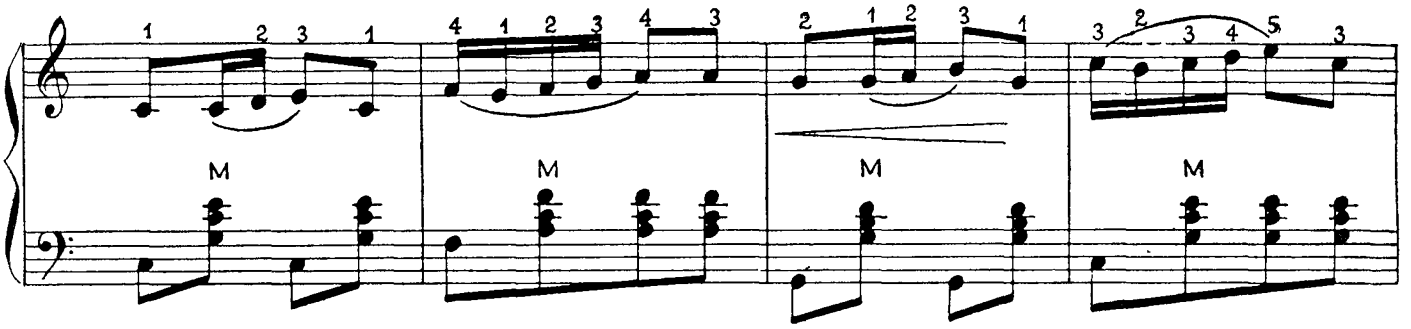

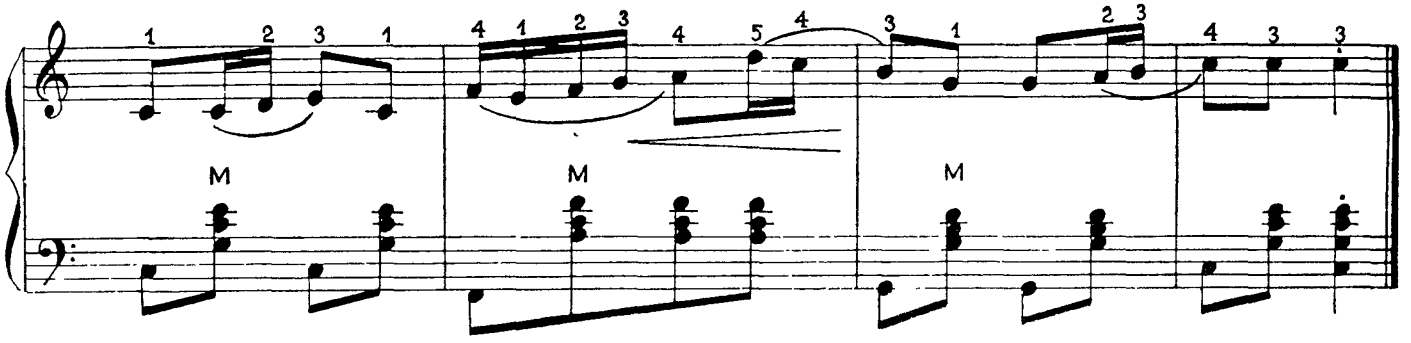

KALAMIES

40 Mõõdukalt

Eesti tantsuviis

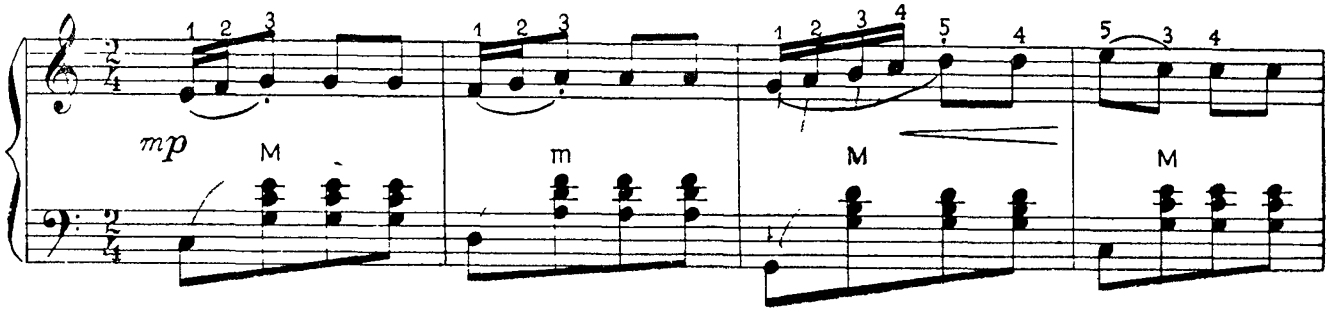

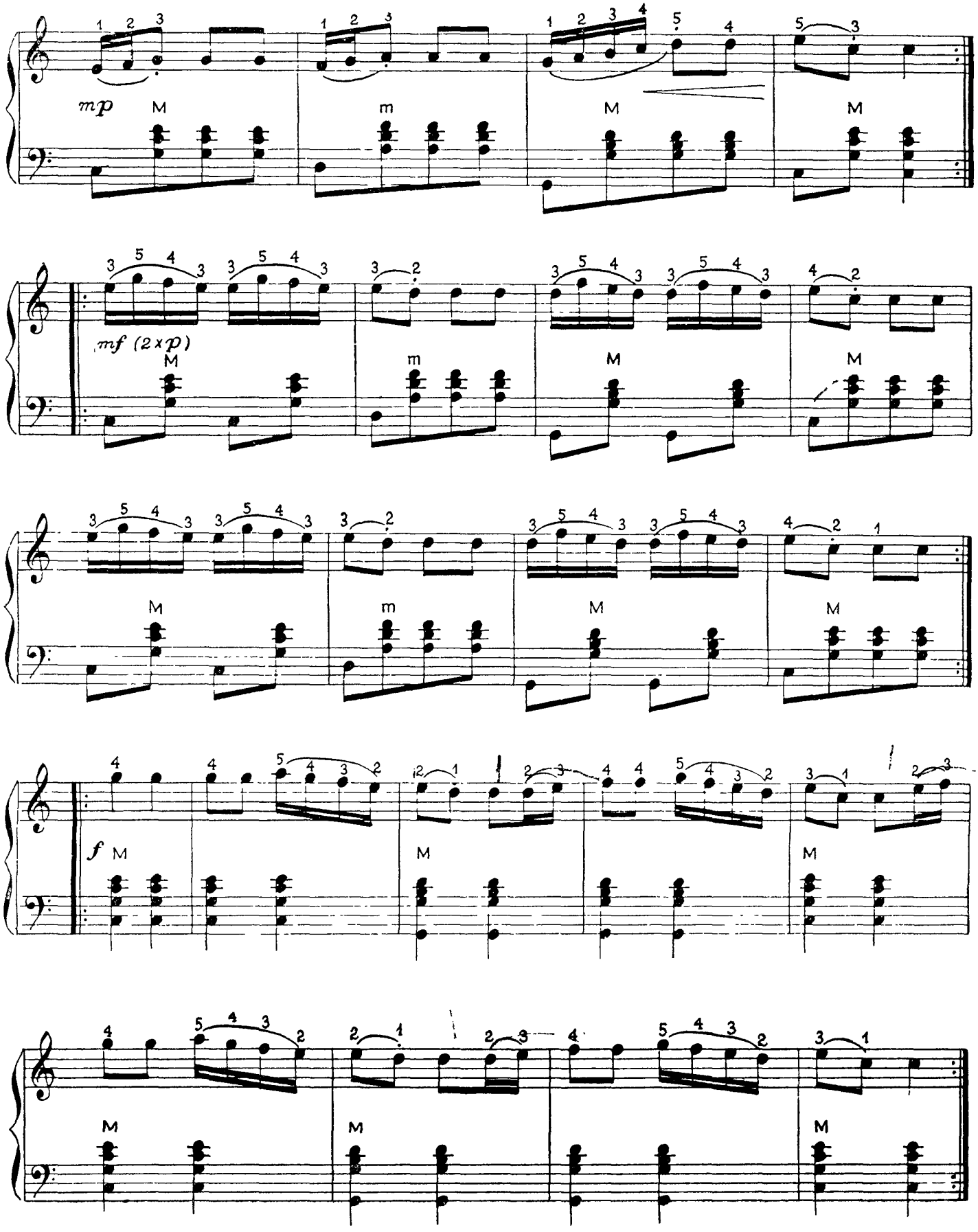
mp
M
m
M
M
mf (2 x p)
M
m
M
M
M
m
M
M
f
M
M
M
M
M
M

10. PUNKTEERITUD NOOT. PAUSID

Noodipea paremale küljele lisatud punkt pikendab nooti poole võrra tema põhilisest vältusest

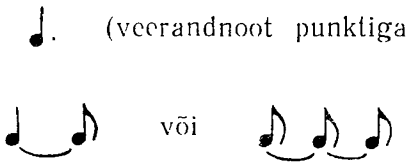

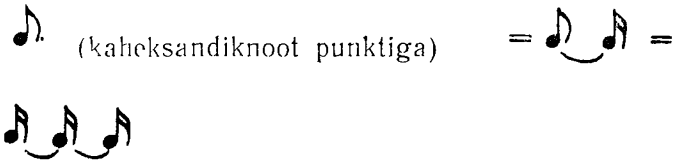

Taktimõõtudes $^{2}/_{4}$, $^{3}/_{4}$, $^{4}/_{4}$ esineb tavaliselt punkteeritud veerandnoodi järel kaheksandiknoot·

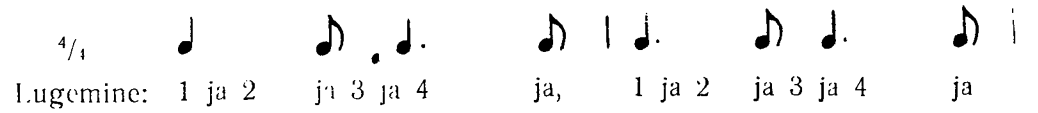

punkteeritud kaheksandiku järel kuueteistkümnendiknoot·

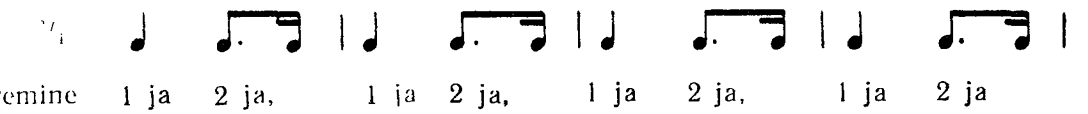

Heli kõlamise katkemist nimetatakse muusikas p a u s i d e k s Pause mõõdetakse samade vältustega mis helisidki ja neid tähistatakse nootides järgmiste märkidega·

𝄻 (laiem kriips noodijoone all) tervepaus, mis võrdub vältuselt tervenoodile; 𝄼 (laiem kriips noodijoone peal) — poolpaus, mis võrdub vältuselt poolnoodile; 𝄽 veerandpaus — võrdub vältuselt veerandnoodile; 𝄾 — kaheksandikpaus — võrdub vältuselt kaheksandiknoodile; 𝄿 — kuueteistkümnendikpaus — võrdub vältuselt kuueteistkümnendiknoodile. Pauside vältust loetakse samuti nagu helide vältust. Punkt pausimärgi järel pikendab pausi poole võrra tema põhilisest vältusest (samuti nagu punkt noodipea järel):

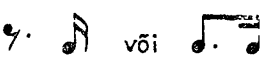

41

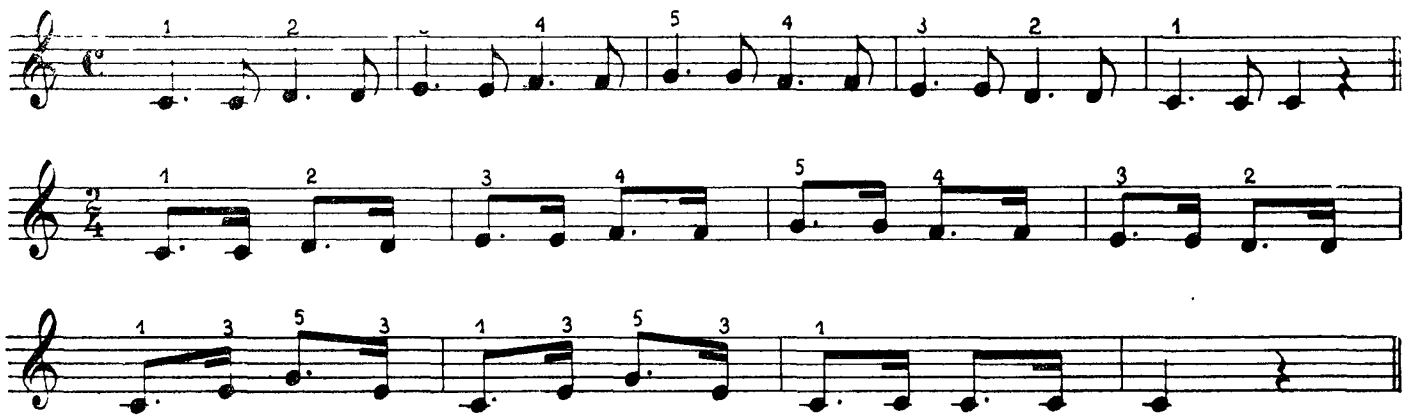

MARSS

42 Marsi tempos

L. Vigla

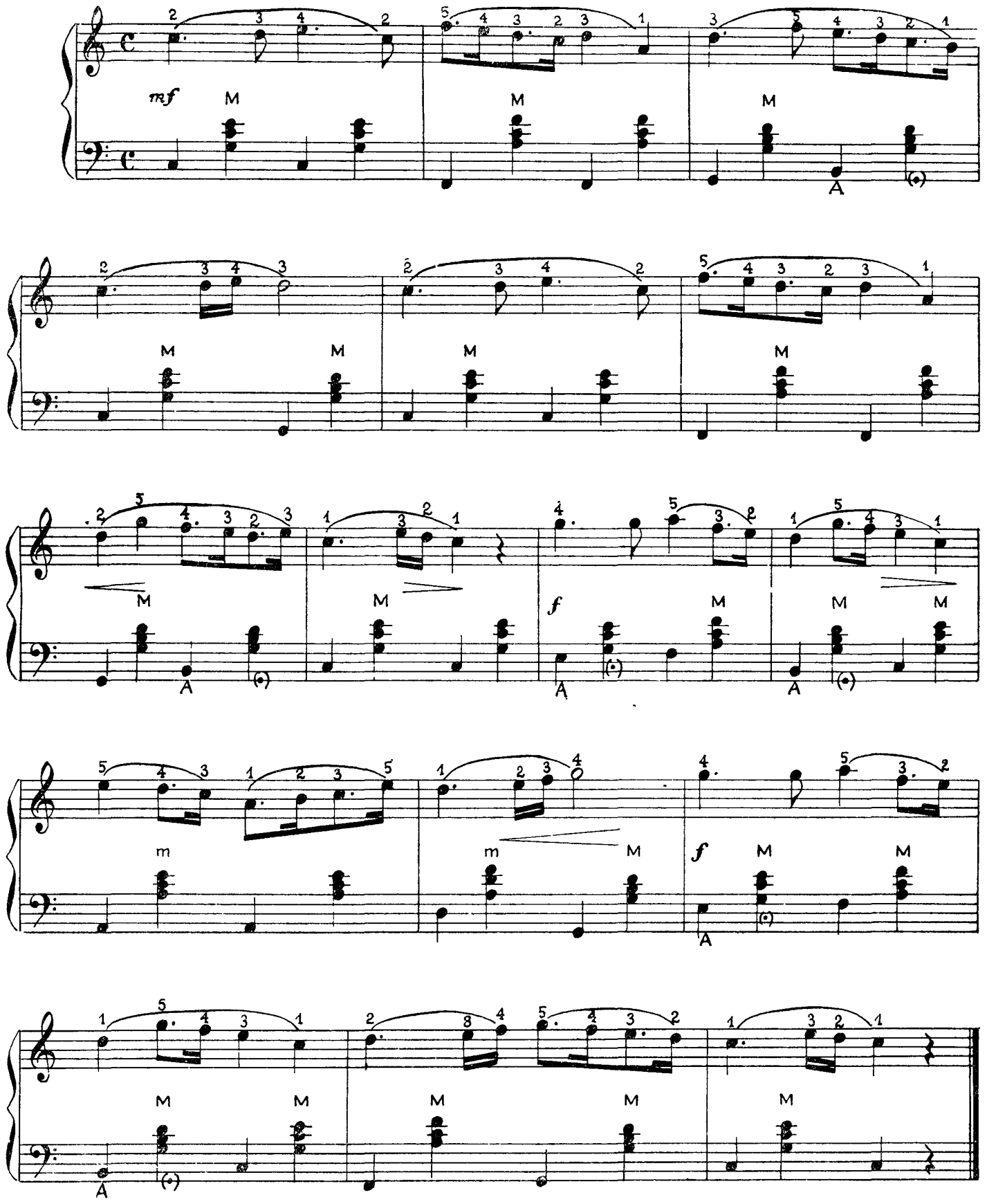

43 Energiliselt

VARJAAG

Vene rahvaviis

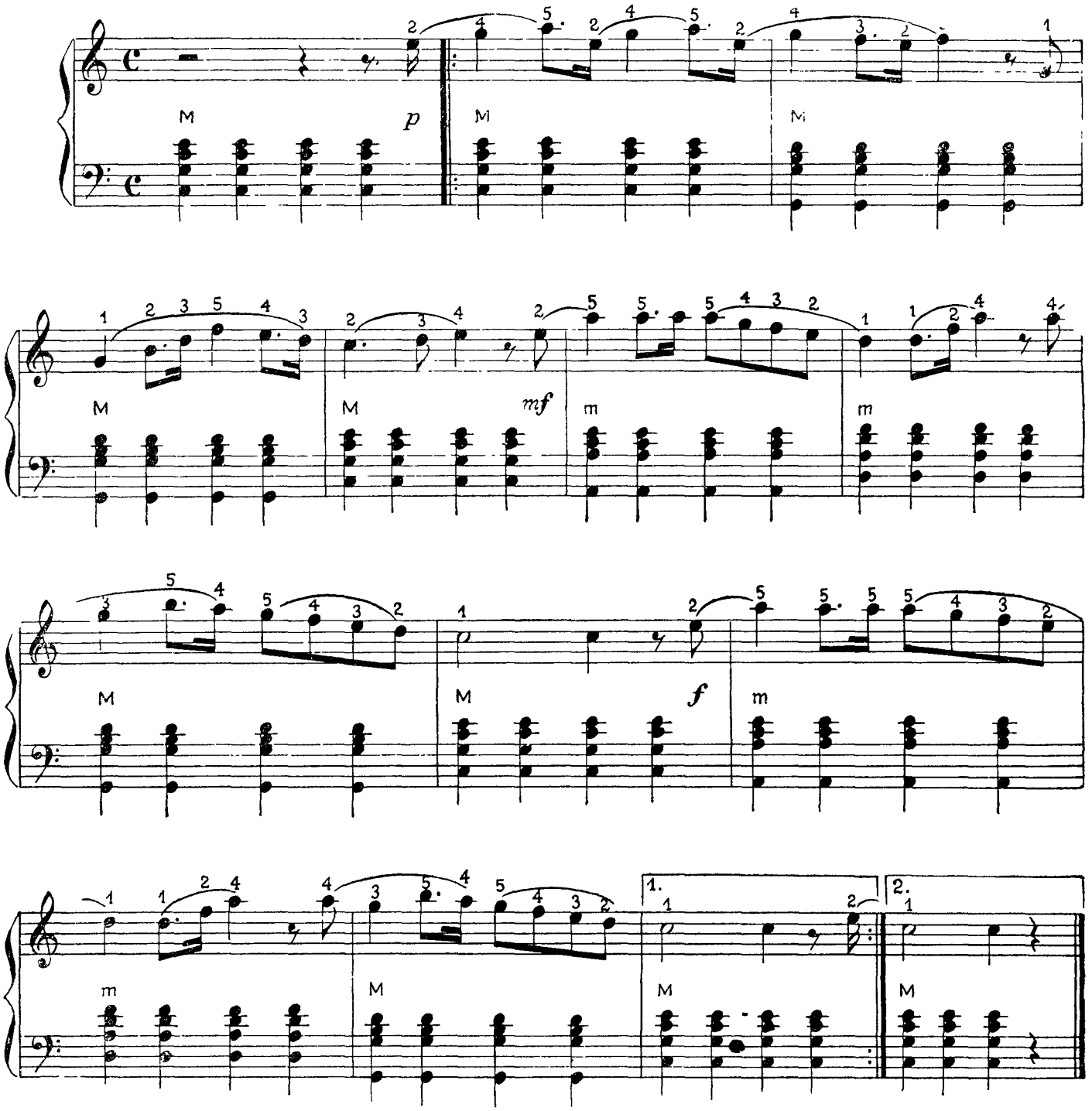

11. TAKTIMÕÕT $^6/_8$. EELTAKT

Taktimõõdus $^6/_8$ koosneb takt kahest $^3/_8$ lihttaktist. Sellega ta erineb vältuselt temaga võrdsest taktist taktimõõdus $^3/_4$.

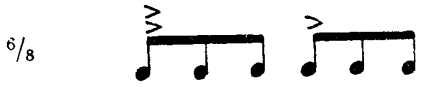

— rõhuga eraldatakse igast kolmest kaheksandiknoodist esimene noot (lugemisel 1 ja 4). Lugedes 1 tehakse tugevam rõhk kui lugedes 4.

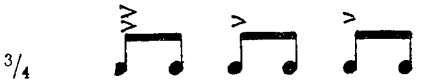

— rõhuga eraldatakse igast kahest kaheksandiknoodist esimene noot. Lugedes 1 tehakse tugevam rõhk kui lugedes 2 ja 3.

Allpool toodud näide nr. 44 ei alga mitte vältuse lugemisega «üks-kaks-kolm», vaid «kaks-kolm», seega esimene takt hõlmab $^2/_8$. Sellist mittetäielikku algustakti nimetatakse e e l t a k t i k s, kus puudub tugev rõhk. Tavaliselt on teose või selle osa viimane takt eeltaktis esineva vältuse võrra lühem teistest taktidest. Järelikult eeltakt ja viimane takt moodustavad kokku ühe takti.

LAUL

44 Rõõmsalt — L. Vigla

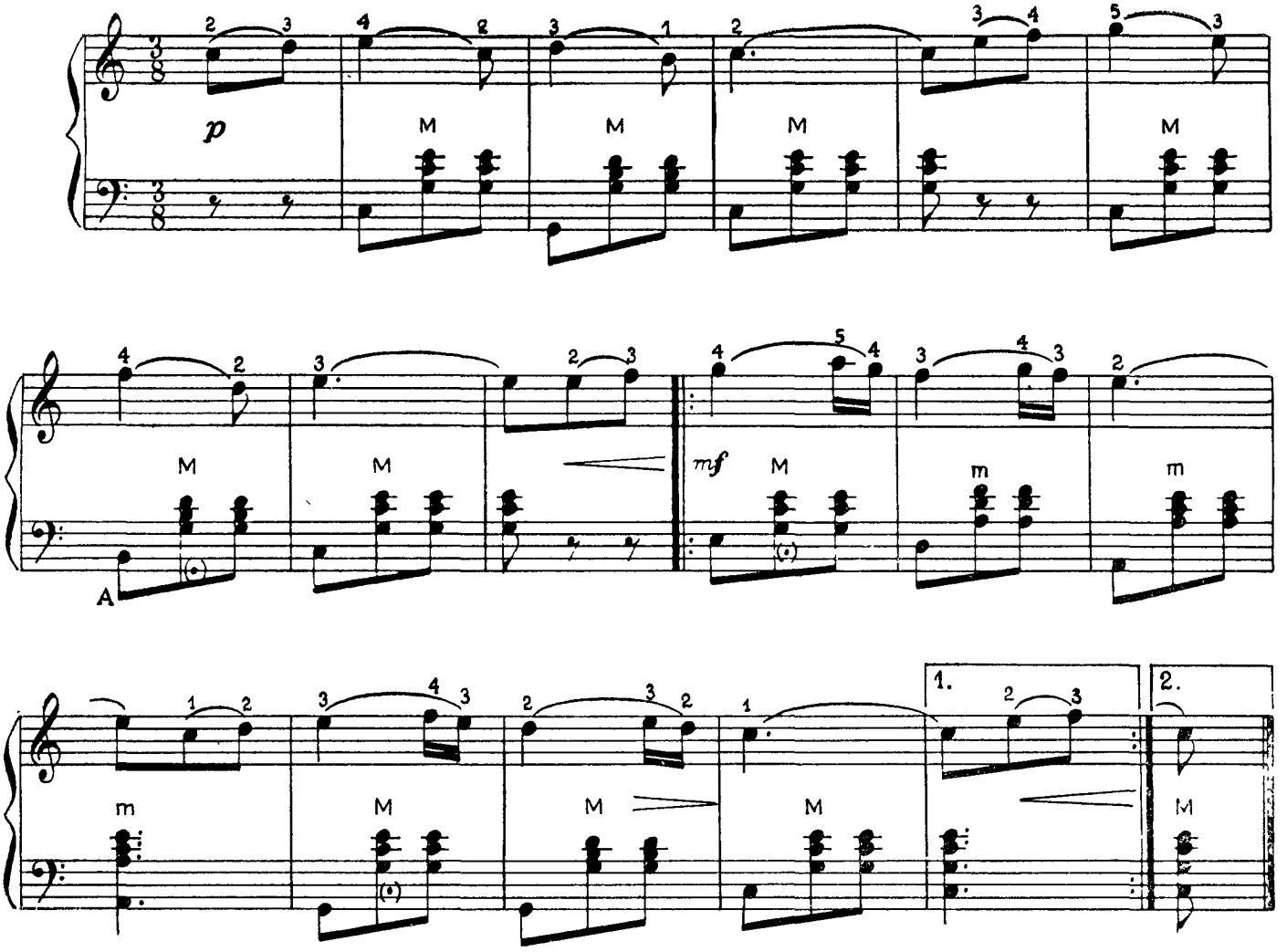

MERENEIDUDE LAUL

45 Kergelt

C. M. Veber

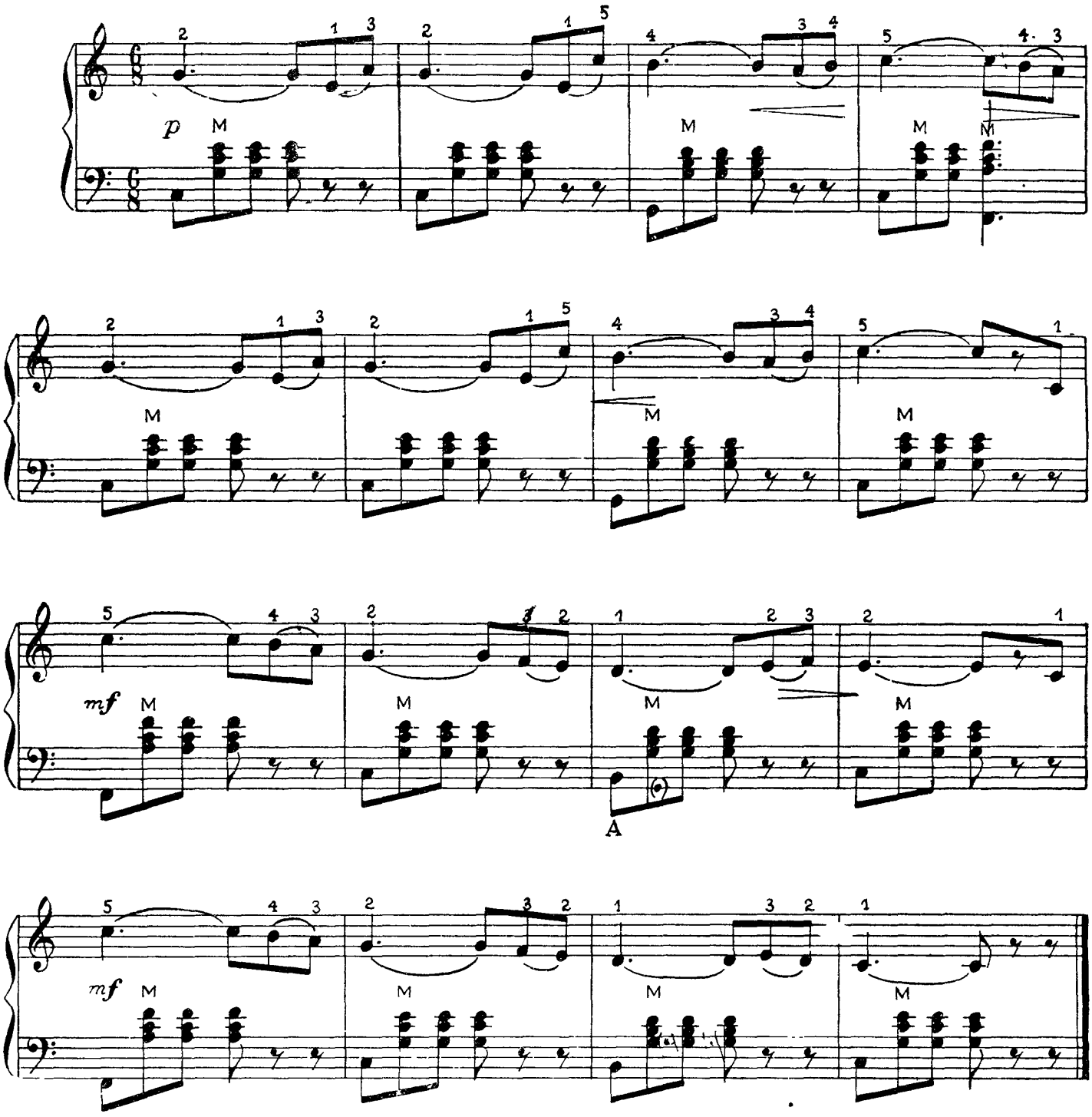

12. DO-MAŽOOR

Mažoorsetes heliredelites on seitse erineva nimetusega heli, kaheksas aga on esimese heliga samanimeline. Esimene heli määrab kindlaks heliredeli nimetuse.

Nii näiteks ühe oktaavi *do*-helist teise oktaavi *do*-helini alusastmeil (valgetel klahvidel) tõusvat või laskuvat liikumist nimetatakse tõusvaks või laskuvaks Do-mažoorseks heliredeliks *(do, re, mi, fa, sol, la, si, do* ja tagasi):

46

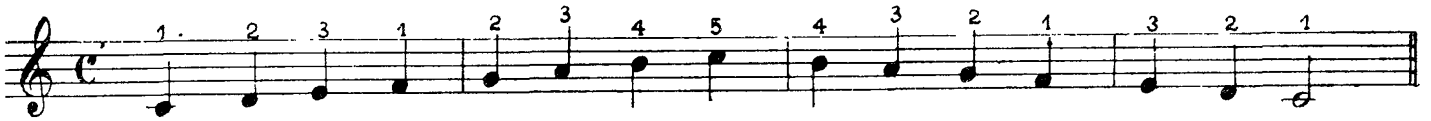

Helikõrguselt kõige väiksema vahe (intervalli) moodustavad akordionil parema käe klahvistiku (mustad klahvid kaasa arvatud) kahe kõrvuti asetseva klahvi helid Seda helikõrguse vahet nimetatakse pooltooniks. Kõrvuti asetsevad valged klahvid, millede vahel on must klahv, moodustavad kaks korda suurema intervalli, mida nimetatakse terveks tooniks

Heliredeli astmed nummerdatakse alates alumisest astmest (toonikast) üles kuni tema oktaavini. Heliredeli iseloomu määravad intervallid astmete vahel.

Mažoor-heliredeli astmete *do-re, re-mi, fa-sol, sol-la* ja *la-si* vahed on tervetoonilised, astmete *mi-fa* ja *si-do* vahed aga pooletoonilised.

Mažoor-heliredeli intervallide järjestus

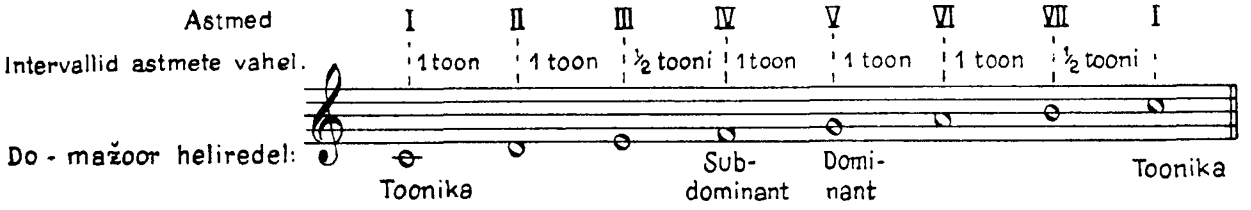

Mängides akordioni parema käe klahvistikul ülespoole liikuvat heliredelit, viiakse põial teise sõrme löögi hetkel peopesa alla, et ta oleks löögiks valmis Umbes samaaegselt põidla löögiga liigub kogu käsi järgnevasse positsiooni, kusjuures ta ei tohi põidlale toetuda ega põialt sügavale klahvistiku põhja suruda On põial löögi teostanud, liigub ta teise sõrme löögi ajal jällegi peopesa alla. Põidla löök toimub alati vastupidiselt käe liikumise suunale ja koos põidla löögiga liigub käsi alati järgnevasse positsiooni

Nii teostatakse heliredeli iga oktaavi mängimisel kaks margatavat käeliigutust.

Allapoole liikuvas heliredelis abistab labakäsi kolmanda ja neljanda sõrme liikumist üle põidla. Kogu käe edasiliikumise tõttu teostavad sõrmed kallakulisi löögiliigutusi (küljeliigutusi).

Käe sobitusliigutusi täiendavad labakäe küljeliigutused ja randme tõstmine ning langetamine. Kiireneva tempo juures muutuvad sobitatusliigutused üha vähemaks ega ole kiire tempo saavutamisel üldse enam märgatavad

Kiiretempolises heliredelis ei esine enam liigutuste jaotust. Siin libiseb käsi üle klahvistiku üheainsa liigutusega, ja see liigutus on sama rahulik nagu glissandoski (ühe või kahe sõrme libisemine valgetel klahvidel).

Heliredelit tuleb harjutada algul aeglaselt, jälgides eriti põidla õigeaegset peopesa alla asetamist ja kogu käe koondatud liigutusi ning positsioonide vahetust.

Keskmise kiirusega heliredeli harjutamisele võib ainult siis üle minna, kui aeglane heliredeli mang on täiesti ladus (automatiseeritud). Algaja aeglasest heliredelimängust ei saa järkjärgulise kiirendamisega välja arendada mingisugust kiiret mängu, kuna aeglane heliredelimäng nõuab palju sobitatusliigutusi ja on küllalt raske neid liigutusi tempo kiirendamisel järk-järgult vahendada.

47

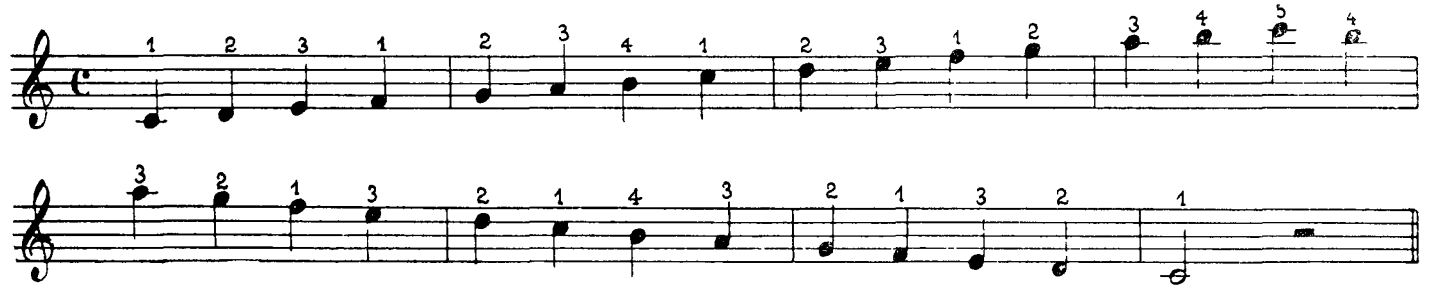

Viisi saateakordid (vasaku kae klahvistikul) moodustatakse sellesama heliredeli astmetest. Akord kõige lihtsamal kujul koosneb kolmest (kolmkõla) või neljast (septakord) tertsidena asetsevast helist «Terts» tähendab eesti keeles «kolmas», s. t. kolmas aste heliredeli antud astmest arvates Tertsi märgitakse nootidega noodijoonestiku kahele kõrvuti asetsevale joonevahele (üksteise alla kirjutatud noote mängitakse üheaegselt)

Nagu terts, nii ehitatakse ka akord (kolmkõla)

alumisele helile. Nii näiteks ehitatakse *Do*-mažoori I aste kolmkõla ehk toonikakolmkõla (toonikale ehitatud kolmkõla) helile *do*: *do-mi-sol*; V astme septakord ehk dominantseptakord (V astet nimetatakse dominandiks) koosneb helidest *sol-si-re-fa*.

Helistiku põhiakordideks on: I astme kolmkõla ehk toonikakolmkõla (Do-mažooris): *do-mi-sol*, IV astme kolmkõla ehk subdominantkolmkõla (Do-mažooris): *fa-la-do*, V astme kolmkõla ehk dominantkolmkõla (Do-mažooris): *sol-si-re*, V astme septakord ehk dominantseptakord (Do-mažooris): *sol-si-re-fa*

Akordi helisid võib asetada oktaavi võrra kõrgemale või madalamale. Seejuures kaotab akord oma põhikuju (tertsilise üleschituse) ja muutub sama astme kolmkõla või septakordi pöördeks.

48

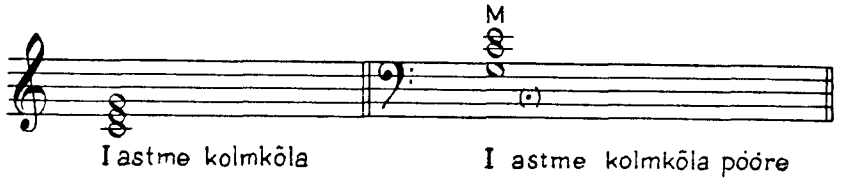

Kuna kõik vasaku käe klahvist ku akordid peavad ära mahtuma väikese oktaavi *sol*-heli ja esimese oktaavi *fa*-heli piiridesse, kirjutatakse ainult mõned neist põhikujul, suurem osa akorde aga kirjutatakse pööretena. Et saada kolmkõla pöördest tema põhikuju, mille järgi määratakse tema nimetus, on vaja ülemine heli paigutada oktaavi võrra madalamale või alumine heli oktaavi võrra kõrgemale (olenevalt pöördest) nii, et kõik helid asetseksid tertside kaupa.

49

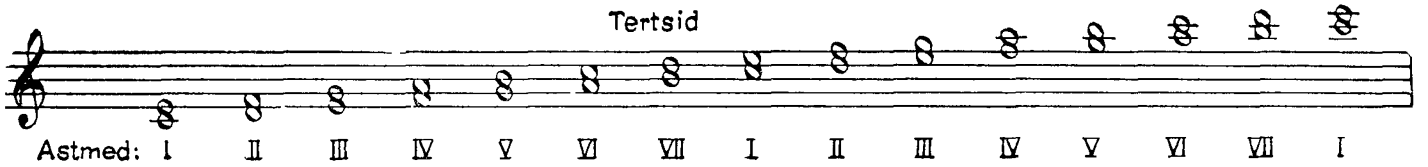

Kolmkõla koosneb kahest, septakord kolmest tertsist.

50

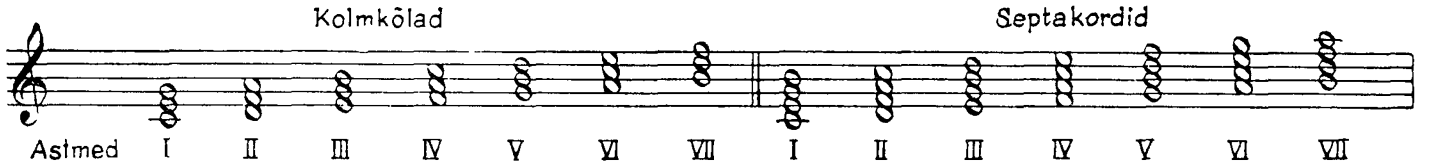

Septakordides (vasaku käe klahvistiku 5. rida) on nelja heli asemel ainult kolm heli (alt kolmas heli on alati vahele jäetud), sellepärast ei saa neid helide mingisuguse ümberpaigutamisega tertside kaupa oktaavi võrra kõrgemale või madalamale asetada, mis ongi septakordide tunnuseks.

51

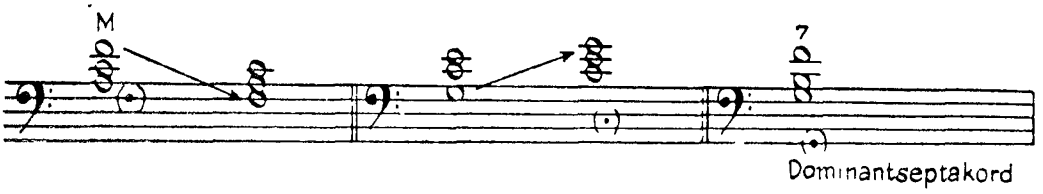

Akordi helide mängimist üksteise järel nimetatakse arpedžoks

52

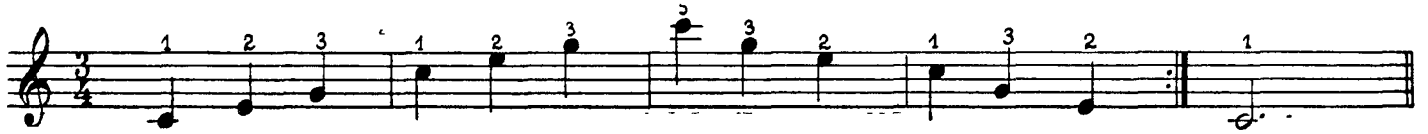

53

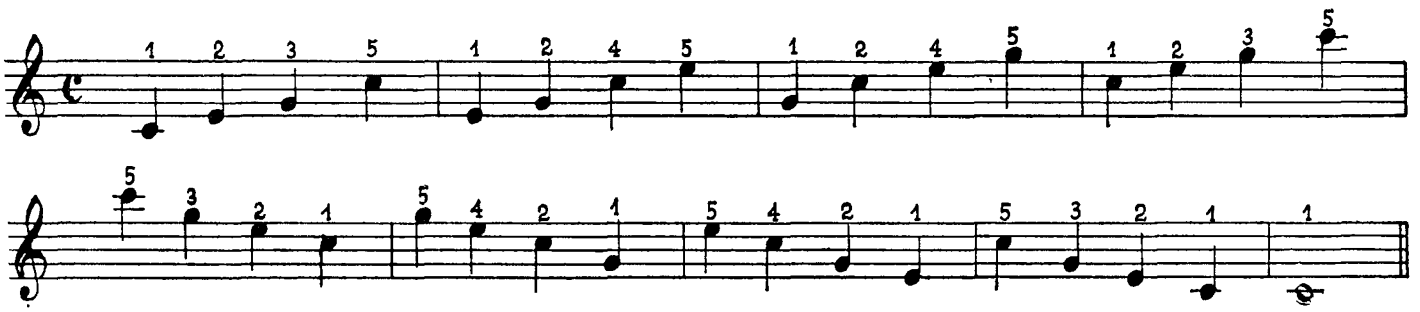

13. LA-MINOOR

Minoor-heliredelil on teistsugune intervallide järjestus kui mažoor-heliredelil. Erinevuse nende vahel määrab peamiselt I ja III astme vaheline intervall — mažooris 2 tooni, minooris 1½ tooni, VI ja VII astmel võib olla mitmesugune kõrgus, millest olenevalt esineb kolme liiki minoor-heliredeleid: loomulik, harmooniline ja meloodiline minoor-heliredel

Loomulik minoor heliredel

Heliredelit loomulikus la-minooris mängitakse samuti ainult valgetel klahvidel nagu Do-mažoorsetki. Tema toonika, *la,* asub tertsi võrra madalamal Do-mažoori toonikast.

Loomuliku minoor-heliredeli intervallide järjestus

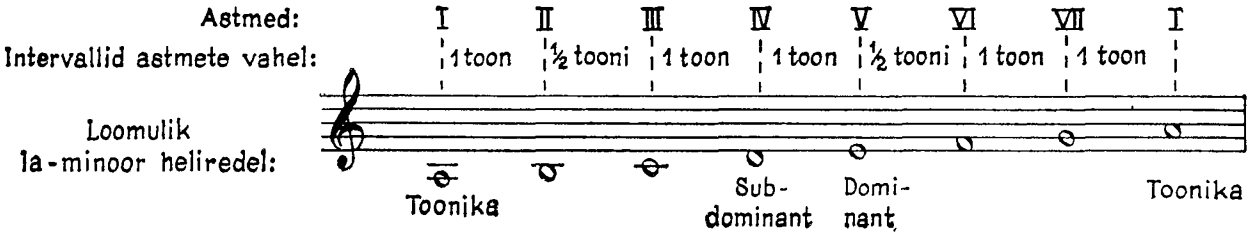

HARMOONILINE MINOOR-HELIREDEL ALTERATSIOONIMARGID

Harmooniline minoor-heliredel erineb loomulikust minoorheliredelist sellega, et tema seitsmes aste on poole tooni võrra kõrgendatud. Heliredelis la-minoor on selleks must klahv *sol*'i ja *la* vahel.

Alusastme helist poole tooni võrra kõrgemal asuval helil on alusastme heli nimetus, millele on lisatud veel sõna *diees*

Sol-helist poole tooni võrra kõrgemat heli nimetatakse *sol-dieesiks.* Nootides tähistatakse *dieesi* margiga ♯ noodipea ees.

54

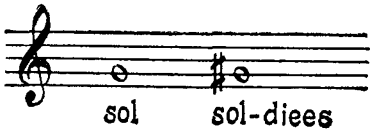

55

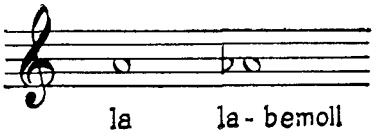

Sama heli võib kirjutada ka kui *la*-helist poole tooni võrra madalamat heli.

Alusastme helist poole tooni võrra madalamal helil on alusastme heli nimetus, millele on aga lisatud veel sõna *bemoll. La*-helist poole tooni võrra madalamat heli nimetatakse *la-bemolliks.* Nootides tähistatakse *bemolli* märgiga ♭ noodipea ees.

Dieesi ja *bemolli* nimetatakse alteratsioonimärkideks (muutemärkideks).

Harmoonilise minoor-heliredeli seitsmes aste on loomuliku minoor-heliredeli seitsmenda astmega võrreldes poole tooni võrra kõrgendatud ja järelikult tuleb teda la-minoor-heliredelis nimetada *sol-dieesiks* (loomuliku la-minoor-heliredeli seitsmes aste on *sol*).

Harmoonilise minoor-heliredeli intervallide järjestus

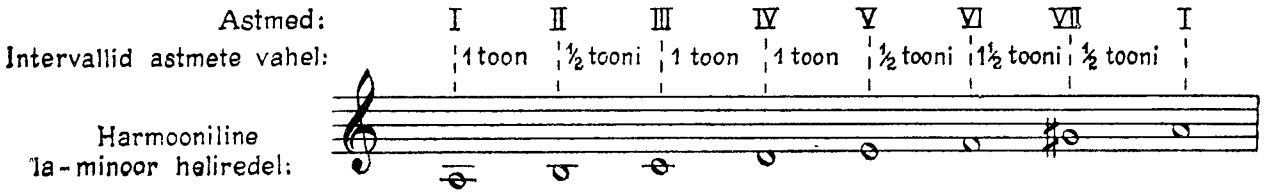

Alteratsioonimärkide hulka kuuluvad ka *dubl-diees* (kahekordne *diees*) (×), mis tähendab vastava alusastme tervetoonilist kõrgendamist (s. o. kahe pooltooni võrra) ja *dubl-bemoll* (kahekordne bemoll) (𝄫), mis tähendab vastava alusastme tervetoonilist madaldamist (s. o. kahe pooltooni võrra).

56

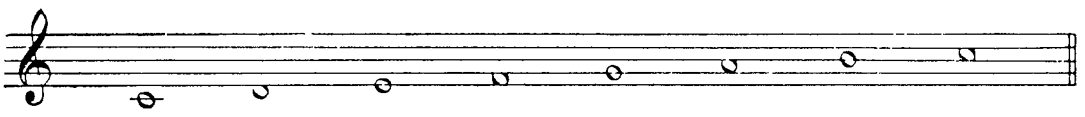

57

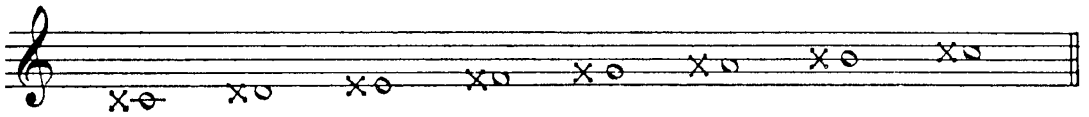

58

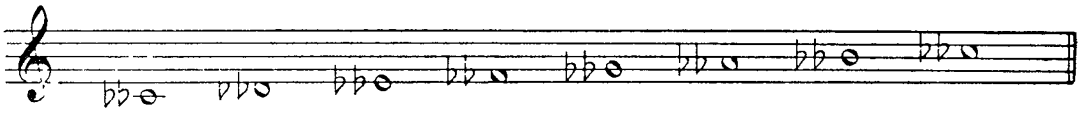

Nii kõlab *do* × nagu *re*, *re* × nagu *mi* jne.
do 𝄫 kõlab nagu *si* ♭, *si* 𝄫 nagu *la* jne.

Võrdsete kõrgustega, kuid erinevate nimetuste ja tähistustega helisid (*si* ♯ = *do*, *do* = *re* 𝄫 jt.) nimetatakse enharmooniliselt (ühtiv) võrdseteks.

MELOODILINE MINOOR-HELIREDEL

Meloodilisel minoor-heliredelil on VI ja VII aste tõusval ja laskuval liikumisel erinevad. Tõusval liikumisel on VI ja VII aste poole tooni võrra kõrgendatud. Laskuval liikumisel langeb meloodiline minoor-heliredel kokku loomuliku minoor heliredeliga.

Märki ♮ nimetatakse b e k a a r i k s (keelumärgiks). Bekaar muudab kehtetuks talle eelneva *dieesi* või *bemolli* toime.

Heli *fa-diees* tekitatakse *fa* ja *sol*'i vahel asetseva musta klahvi abil.

MELOODILISE MINOOR-HELIREDELI INTERVALLIDE JÄRJESTUS

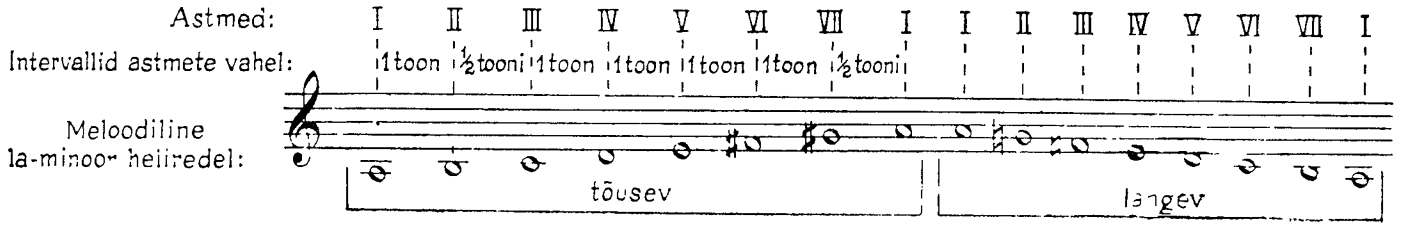

Minoori akordid

Minoori põhiakordid ehitatakse üles tertside kaupa samadel astmetel mis mažooriski.

LA-MINOORIS KASUTATAVAD BASSID JA AKORDID

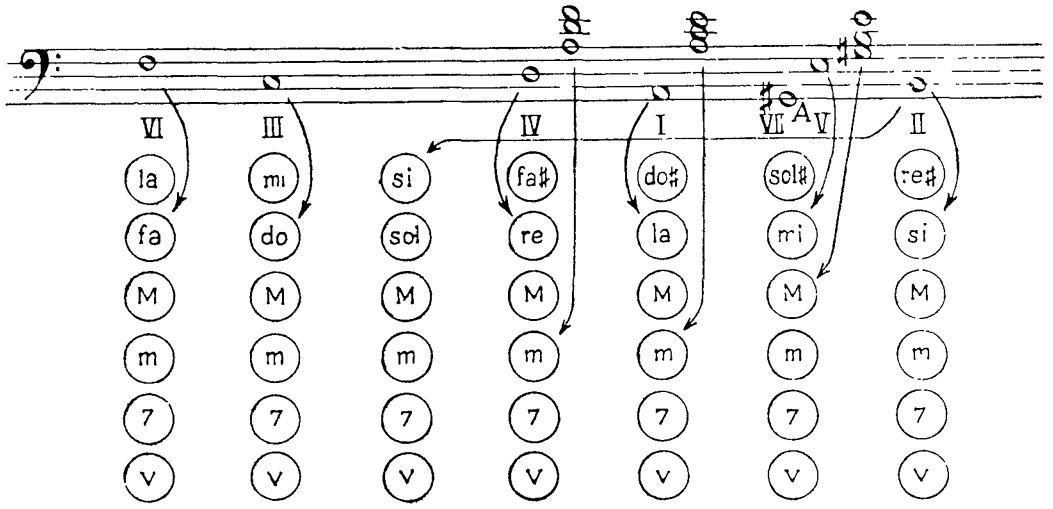

Mažoorsed ja minoorsed kolmkõlad

Mažoori põhikolmkõlad on mažoorsed kolmkõlad (M).

Loomuliku minoori põhikolmkõlad on minoorsed kolmkõlad (m).

Mažoorne kolmkõla erineb minoorsest kolmkõlast tertside suuruselt. Mažoorses kolmkõlas on alumine terts suur, võrdudes nelja pooltooniga, kuna ülemine terts on väike, võrdudes kolme pooltooniga.

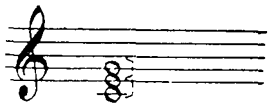

väike terts (3 pooltooni)
suur terts (4 pooltooni)

Minoorses kolmkõlas on tertsid asetatud vastupidiselt: alumine — väike, ülemine — suur terts.

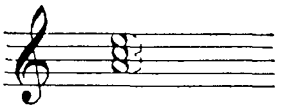

suur terts (4 pooltooni)

väike terts (3 pooltooni)

Harmoonilise minoori dominantkolmkõla on mažoorne kolmkõla, loomuliku minoori dominantkolmkõla — minoorne kolmkõla.

LA-MINOORI PÕHIAKORDID

Parema käe klahvistikul (tertsidena)

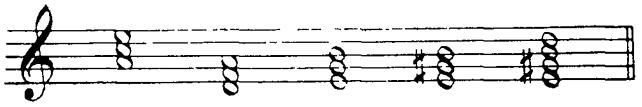

Vasaku käe klahvistikul

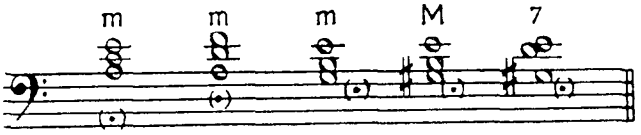

LA-MINOOR-HELIREDEL

59 Harmooniline

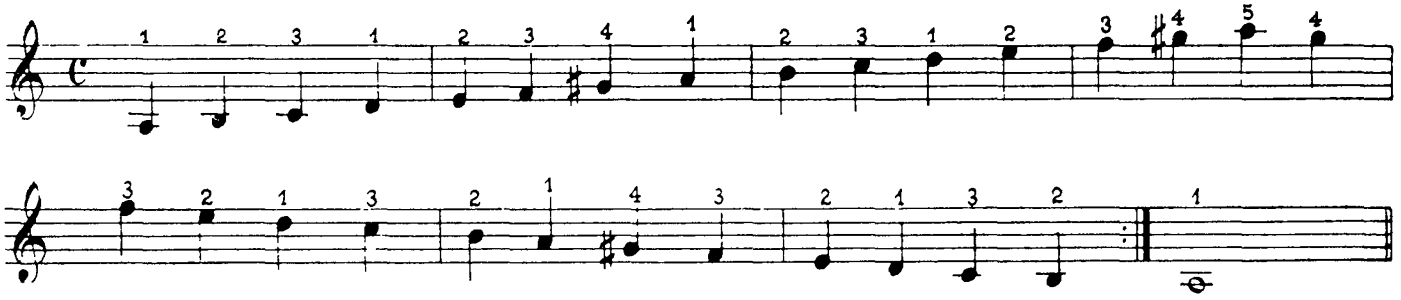

60 Meloodiline (sama sõrmestusega)

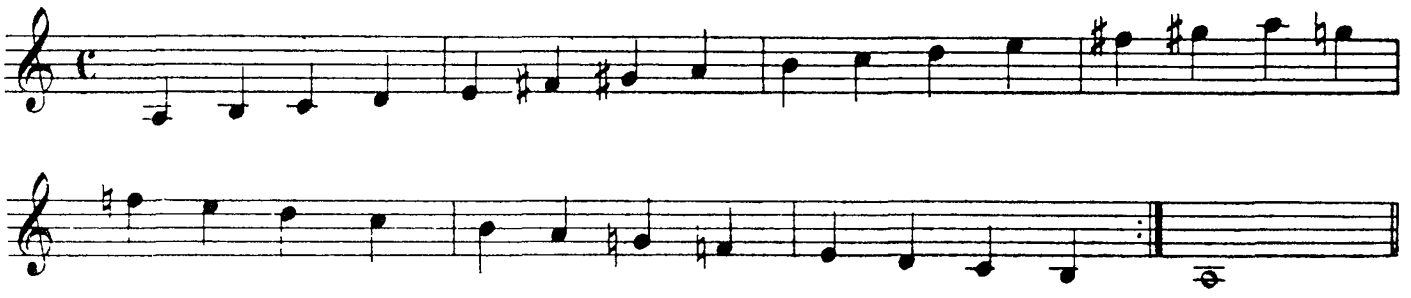

61 Arpedžod

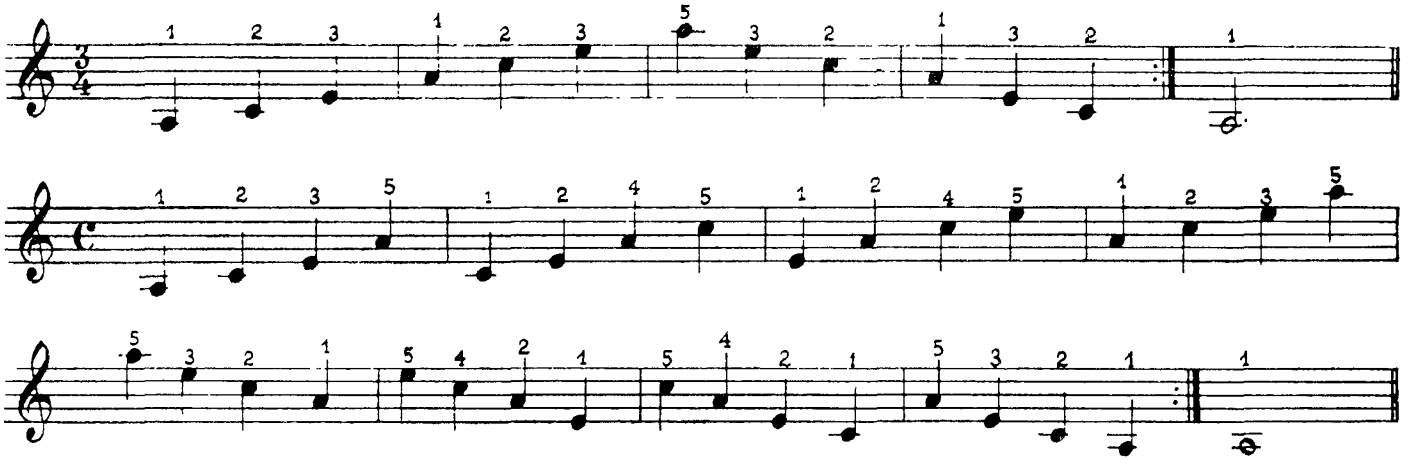

HELIREDELID VASAKULE KAELE

Vasaku käe klahvistiku nupud on asetatud nii, et kui neil selgeks õppida vaid üks mažoor-heliredel ja üks meloodiline ning üks harmooniline minoor-heliredel, siis sellest piisab, et mängida vasaku käega ükskõik millist heliredelit ükskõik millises helistikus.

Mažoor-heliredelid

62

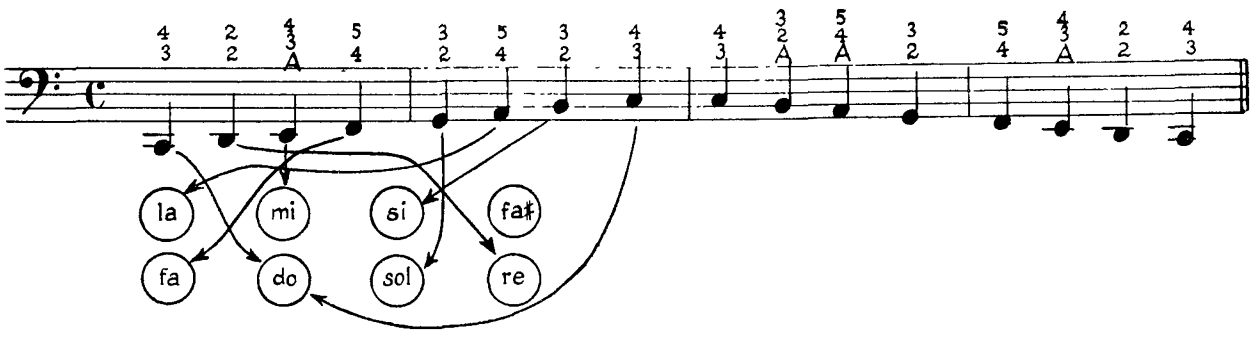

Laskuvas heliredelis sama sõrmestus ja samad nupud, ainult vastupidises järjestuses.

Harmooniline la-minoor-heliredel

63

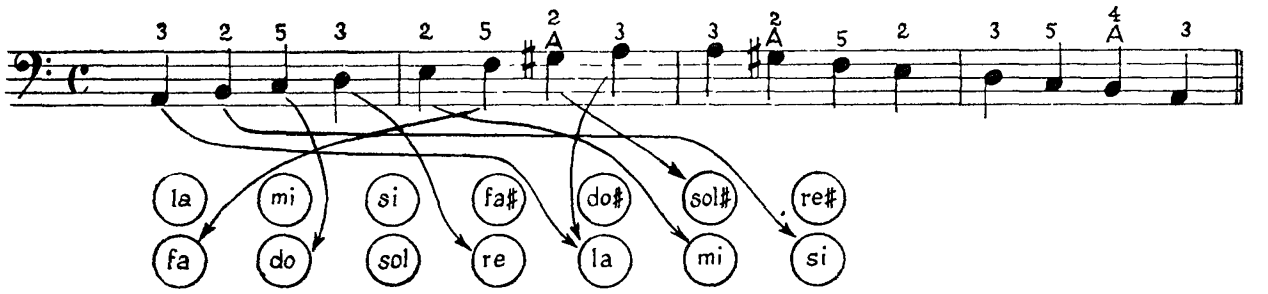

Laskuvas heliredelis sama sõrmestus ja samad nupud, ainult vastupidises järestuses.

Tõusev meloodiline la-minoor-heliredel

64

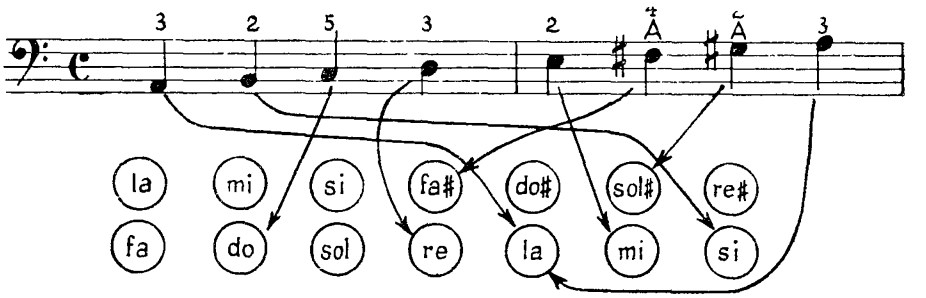

Laskuv meloodiline minoor-heliredel

65

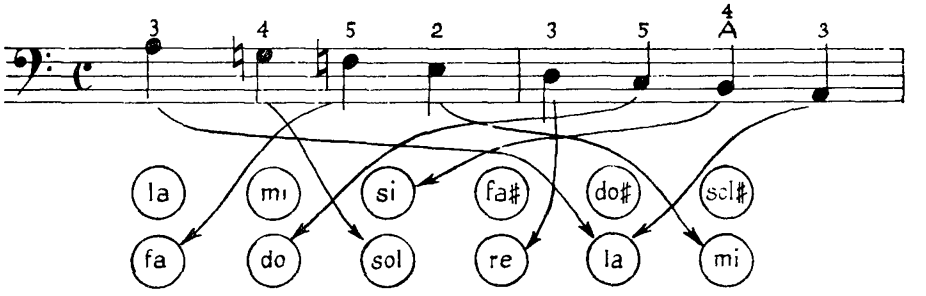

Kromaatiline heliredel

66

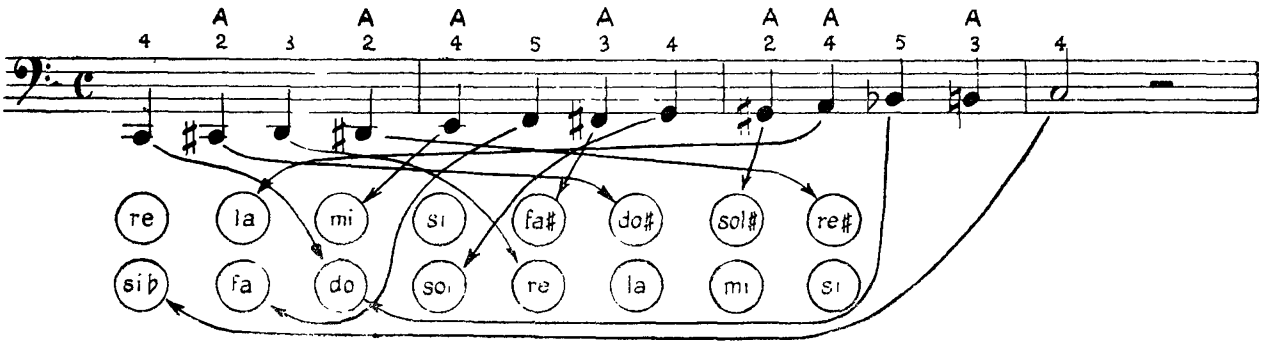

Tuletatud nimetustega bassinuppude asetus (vt. tabel 2).

Tuleb meeles pidada, et ühes ja samas nuppude reldes suure tertsi võrra kõrgemal. põikreas asuva abibassi heli on põhibassi heliga võr-

IGAÜHEL OMA PILL

67 Rõõmsalt Eesti rahvaviis

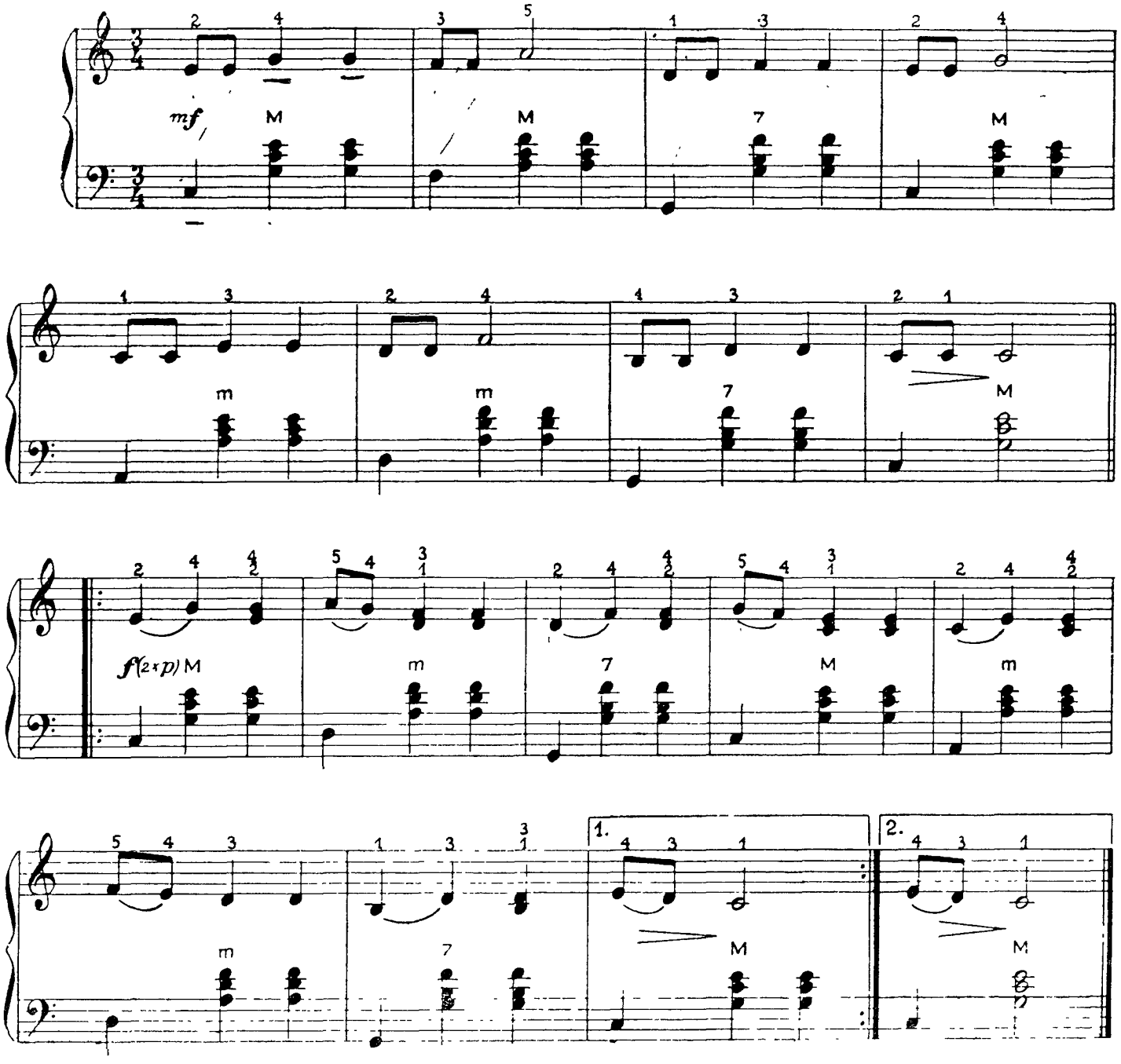

OUNAPUU OIEKE

68 Hõljuvalt

V. Tormis

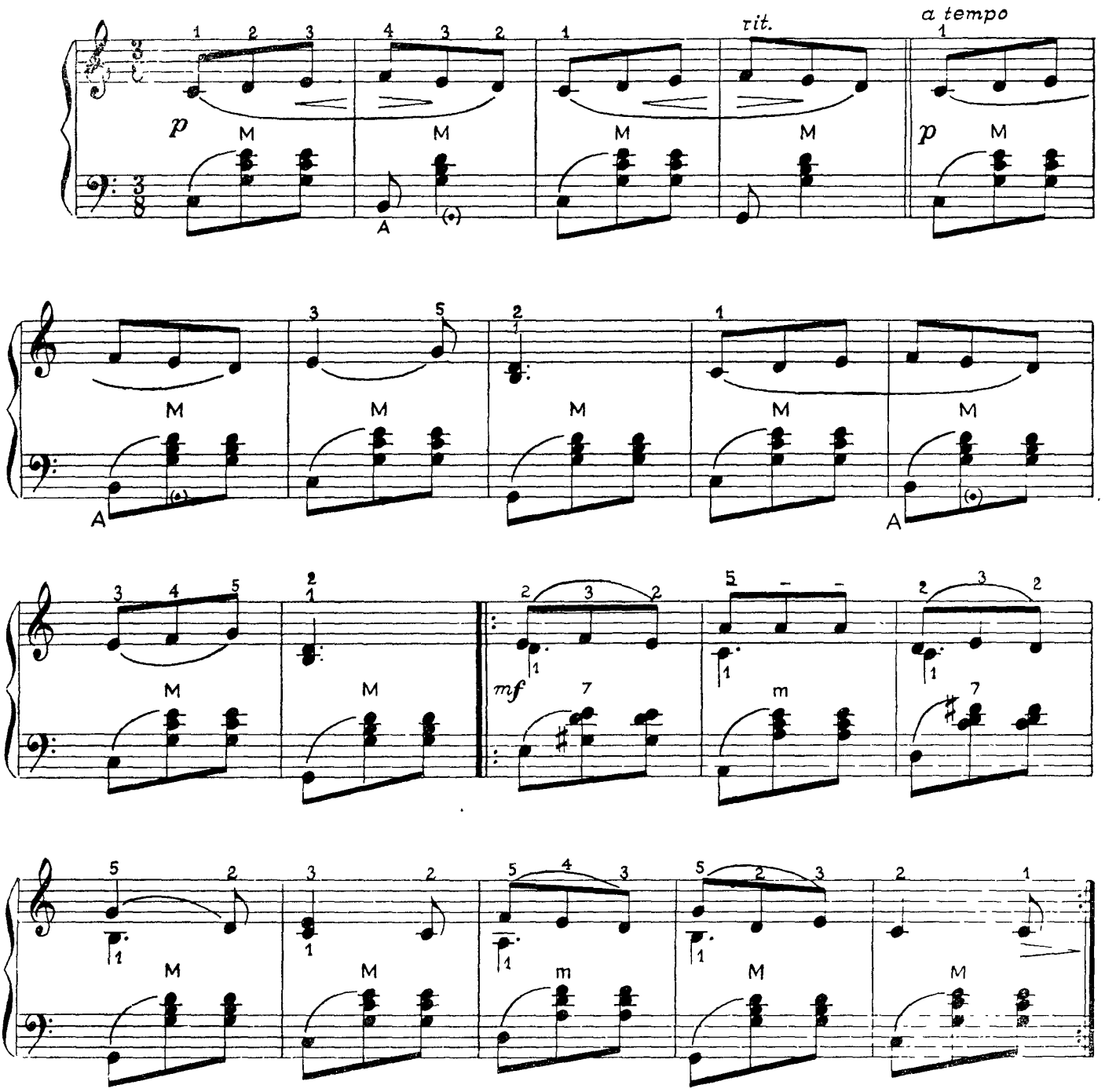

14. HELISTIKU MÕISTE. VÕTMEMÄRGID. PARALLEELSED HELISTIKUD

Heliredelit võib üles ehitada ükskõik millisest toonikaks võetud helist. Toonika kõrgus määrab ära kogu heliredeli kõrguse —tema helistiku.

Astmete lugemist alustatakse alati toonikast, kusjuures säilib heliredeli intervallide järjestus.

Intervallide järjestuse säilitamiseks (vt 12. ja 13. osa) näiteks Sol-mažooris ja mi-minooris kirjutatud teostes tuleb heli *fa* asemel mängida *fa-dieze*. See alteratsioonimärk on Sol-mažoori ja mi-minoori iseloomustavaks tunnuseks. Niisugust püsivat alterat-

sioonimärki ei kirjutata mitte noodipea ette, vaid noodijoonestiku algusse noodivõtme järele ja teda nimetatakse võtmemärgiks. Seevastu noodipea ette kirjutatud märke (näiteks VI ja VII astme kõrgendused minooris) nimetatakse juhuslikkudeks alteratsioonimärkideks. Võtmemärk muudab kõikide vastava nimetusega nootide kõrgust kõikides oktaavides ja kogu noodirea ulatuses. Juhuslik alteratsioonimärk on maksev ühe takti ulatuses ainult selle noodi kohta, mille ette ta on kirjutatud.

Ühesuguste võtmemärkidega mažoori ja minoori nimetatakse paralleelseteks helistikkudeks. Nii esinevad alljärgnevad paralleelsed helistikud. (helistikkude tähistamisel on kasutatud silpnimetuste kõrval ka tähtnimetusi, kusjuures paralleelsed minoor-helistikud on toodud loomulikkude minoor-helistikkude kujul):

DIEESIDEGA HELISTIKUD

69

Do-mažoor (C-duur) — la-minoor (a-moll)

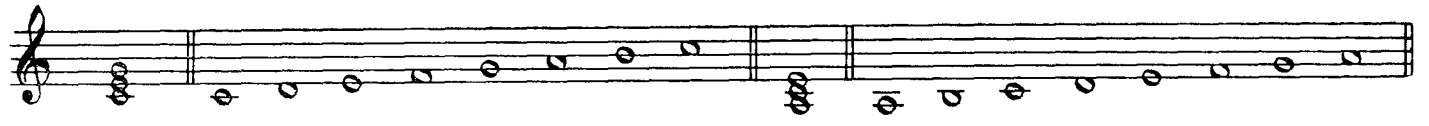

Sol-mažoor (G-duur) — mi-minoor (e-moll)

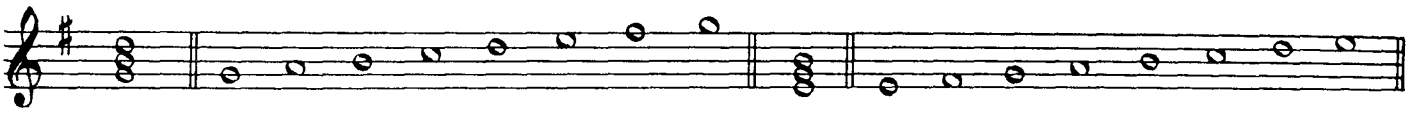

Re mažoor (D-duur) — si-minoor (h-moll)

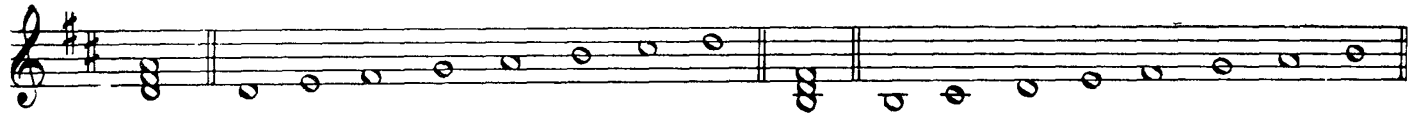

I a-mažoor (A-duur) — fa♯ -minoor (fis-moll)

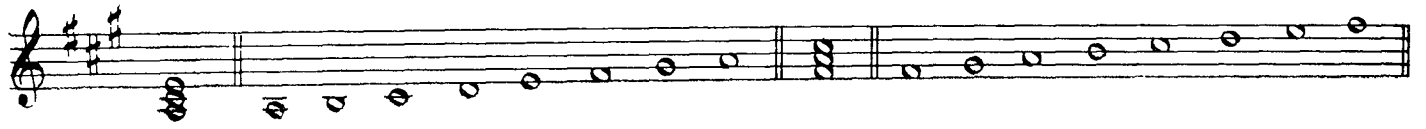

Mi-mažoor (E-duur) — do♯ -minoor (cis-moll)

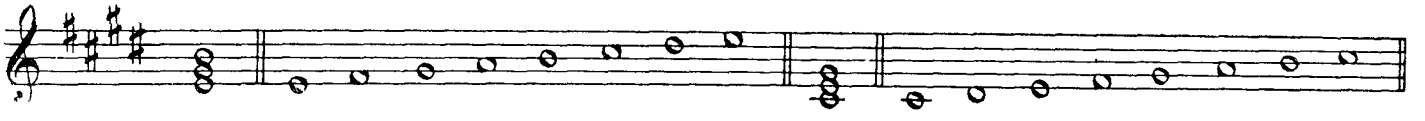

Si-mažoor (H-duur) — sol♯ -minoor (gis-moll)

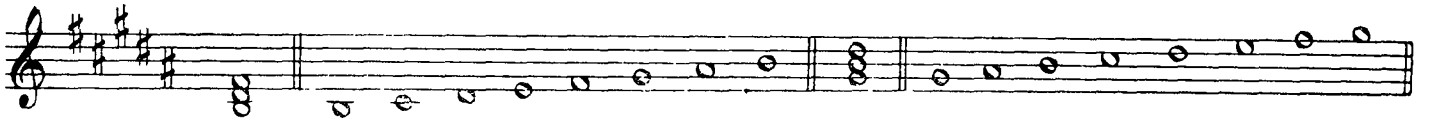

Fa ♯-mažoor (Fis-duur) — re ♯-minoor (dis-moll)

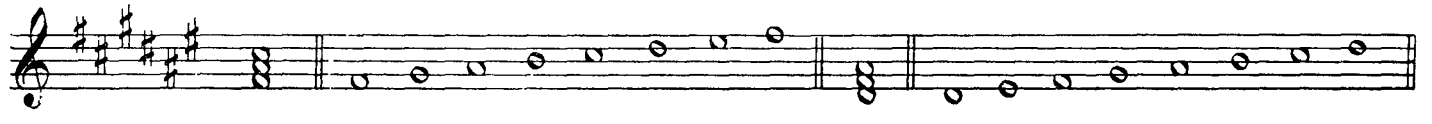

Do ♯-mažoor (Cis-duur)

la ♯ -minoor (ais-moll)

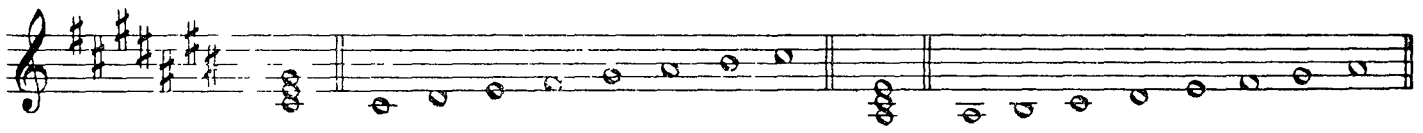

BEMOLLIDEGA HELISTIKUD

70

Fa-mažoor (F-duur)

re-minoor (d-moll)

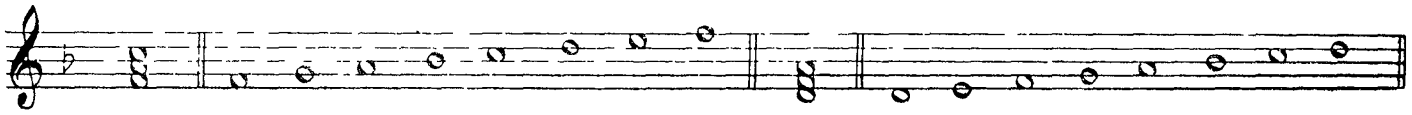

Si♭ -mažoor (B-duur)

sol-minoor (g-moll)

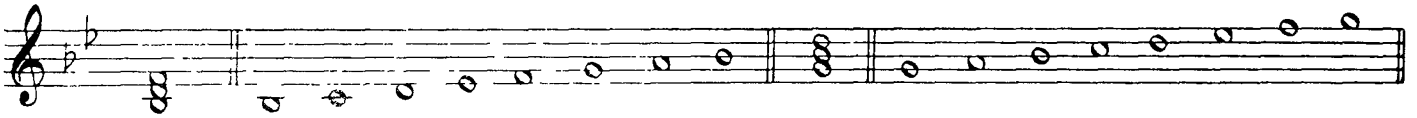

Mi♭-mažoor (Es-duur)

do-minoor (c-moll)

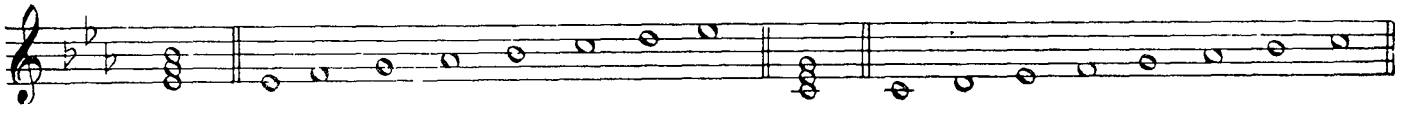

La♭-mažoor (As-duur)

fa-minoor (f-moll)

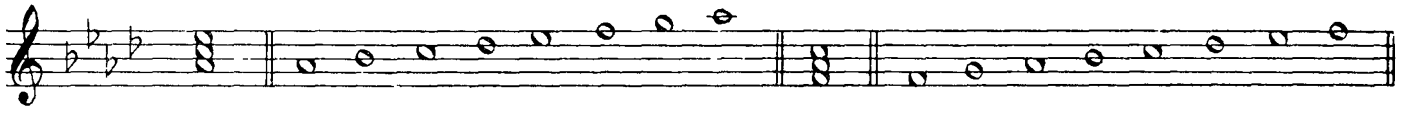

Re♭-mažoor (Des-duur)

si♭ -minoor (b-moll)

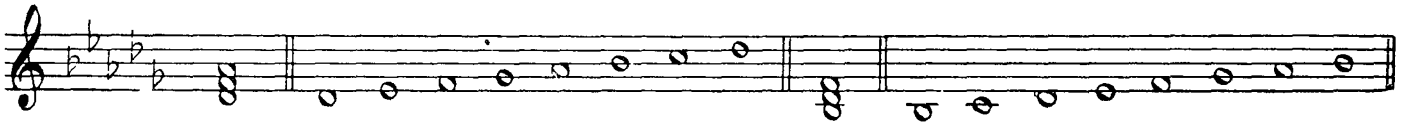

Sol♭-mažoor (Ges-duur)

mi♭ -minoor (es-moll)

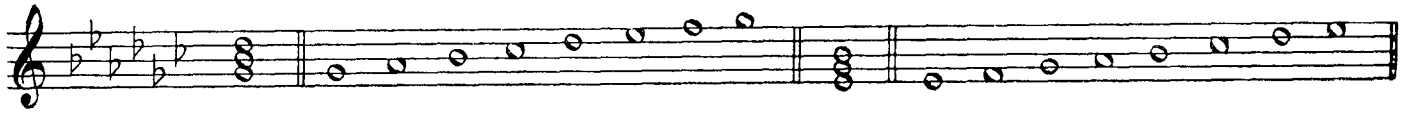

Do♭-mažoor (Ces-duur)

la♭-minoor (as-moll)

PIONEERIDE-MITSUURINLASTE MARSS

71 Marsi tempos

E. Kapp

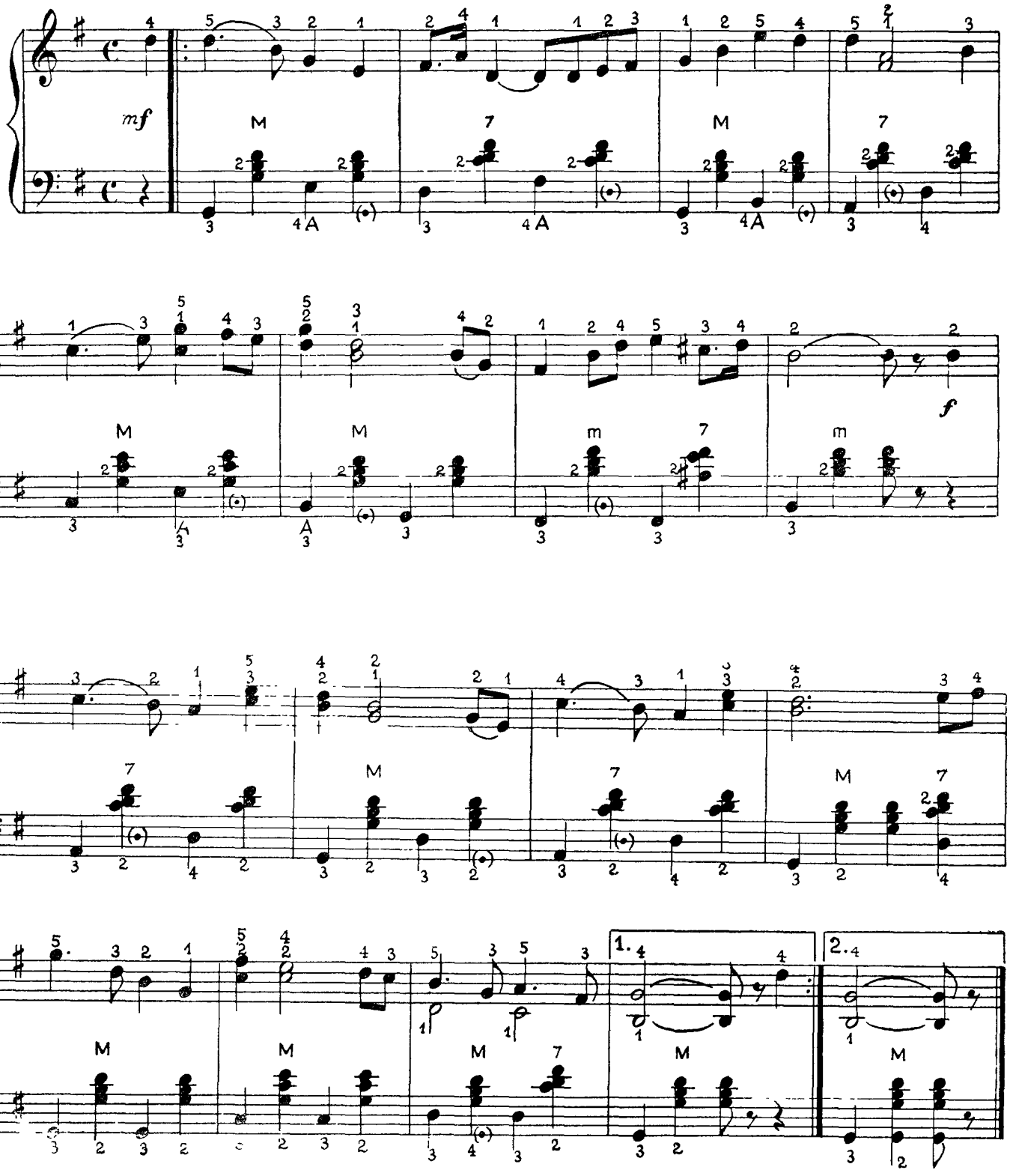

MEIE MAA

72 Liikuvusega

D. Kabalevski

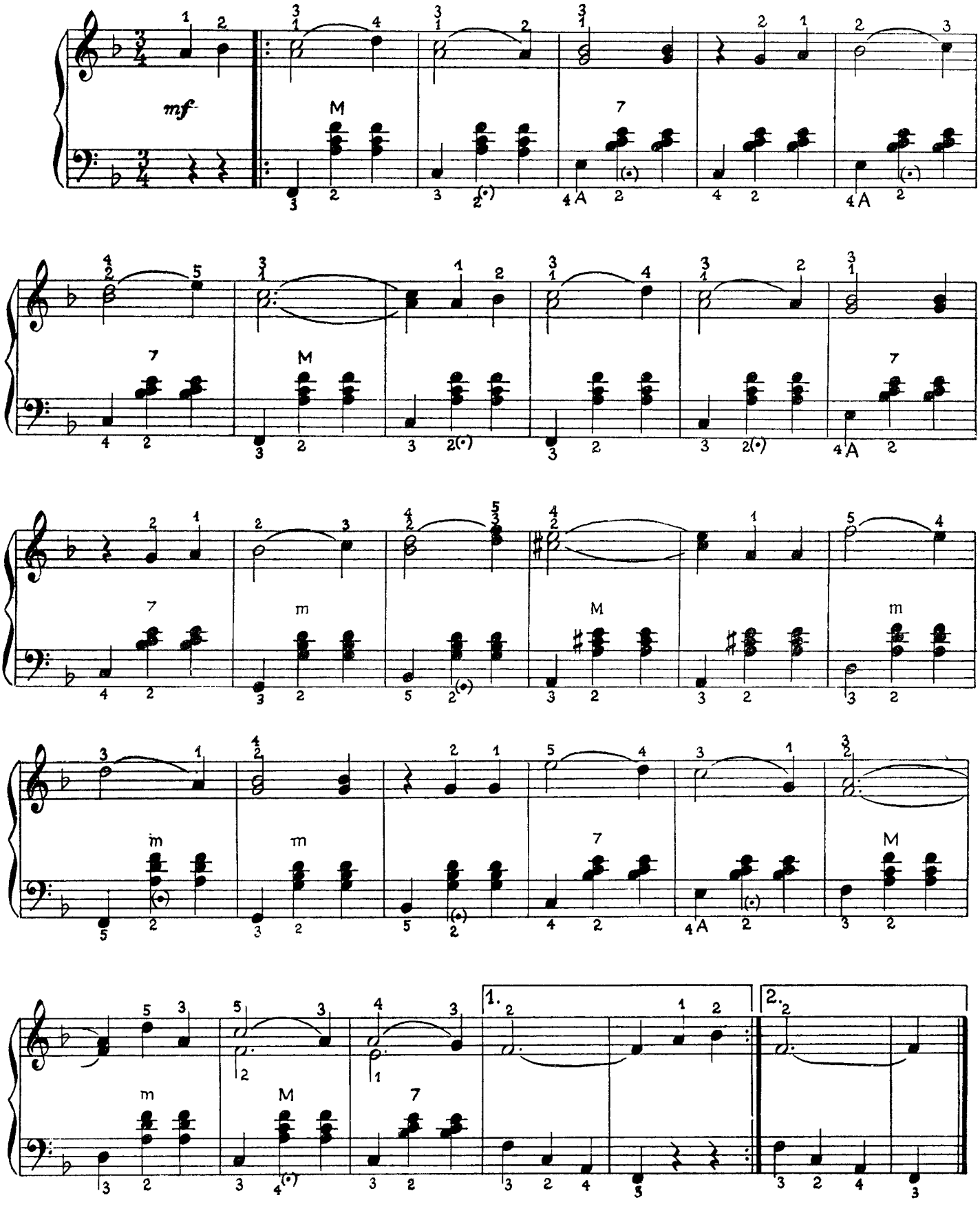

VASSILJOK (Rukkilill)

S. Tulikov

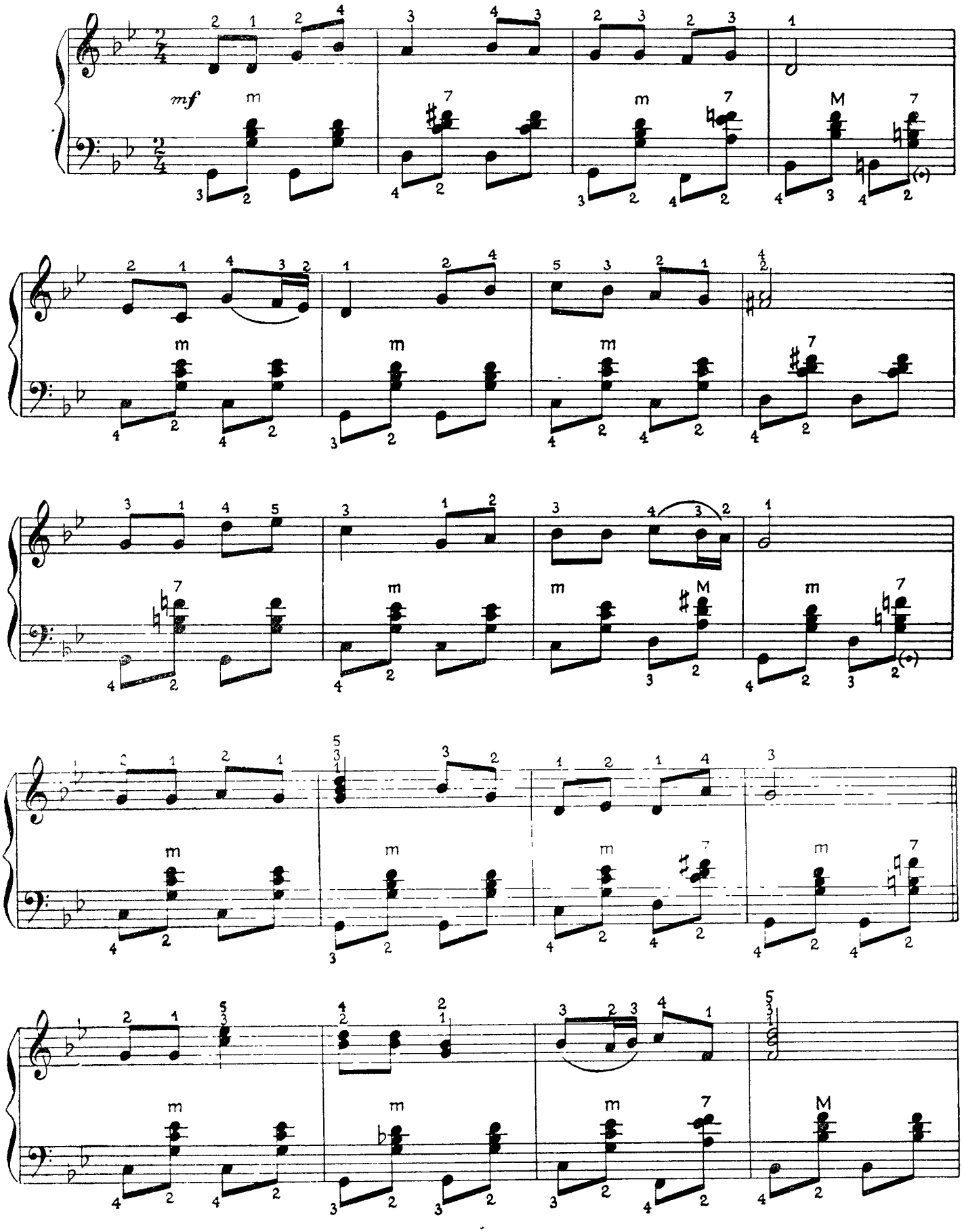

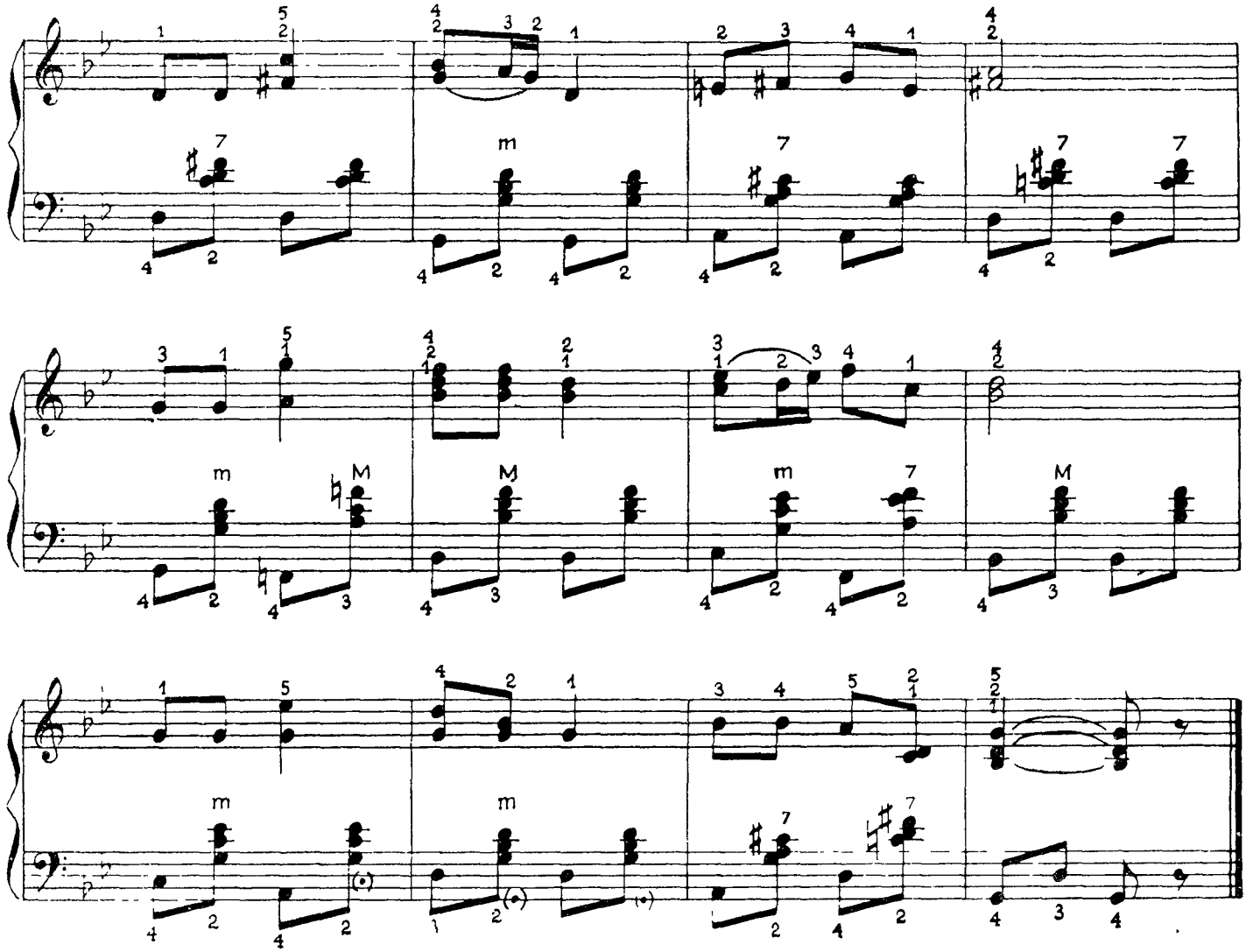

Eeltoodud palas on vasaku käe sõrmestus erinev tavalisest sõrmestusest, kus bassi ja akordi mängimiseks kasutatakse peaaegu eranditult kolmandat ja teist sõrme. Antud palas kasutatakse septakordide puhul bassi mängimiseks ka neljandat sõrme. Samuti vahelduvad tavalistes minoor-kolmkõlades sõrmepaarid 3—2 ja 4—2.

Niisugune sõrmestus võimaldab väikeste kätega mängijatel vältida pinget, mis sageli tak stab lõõtsa sujuvat juhtimist Üldiselt on soovitav hoiduda alati ühe ja sama sõrmestuse kasutamisest, mis võib muutuda harjumuslikuks ega võimalda sõrmestuse variantide kasutamist, pidurdades seega vasaku käe arenemist. Eriti annab see end tunda siis, kui vasaku käe partii on küllalt keerukas.

LÄTI POLKA

74 Polka tempos

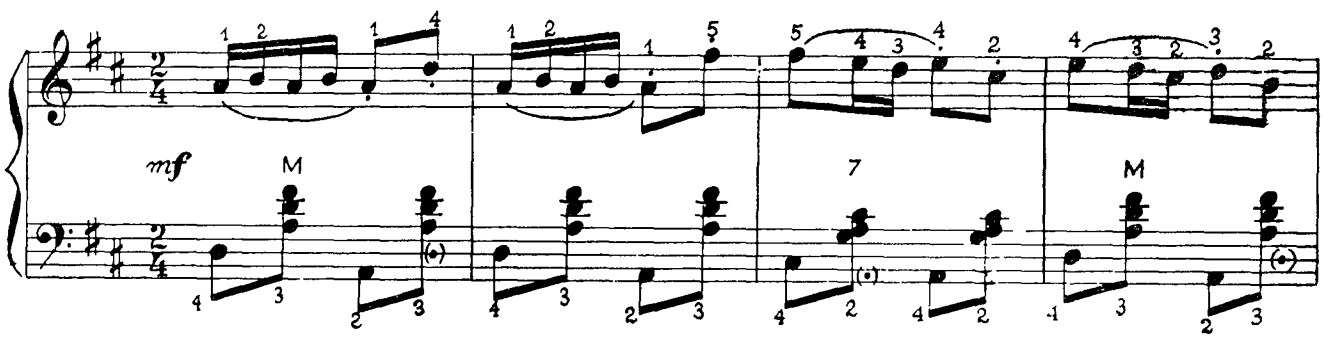

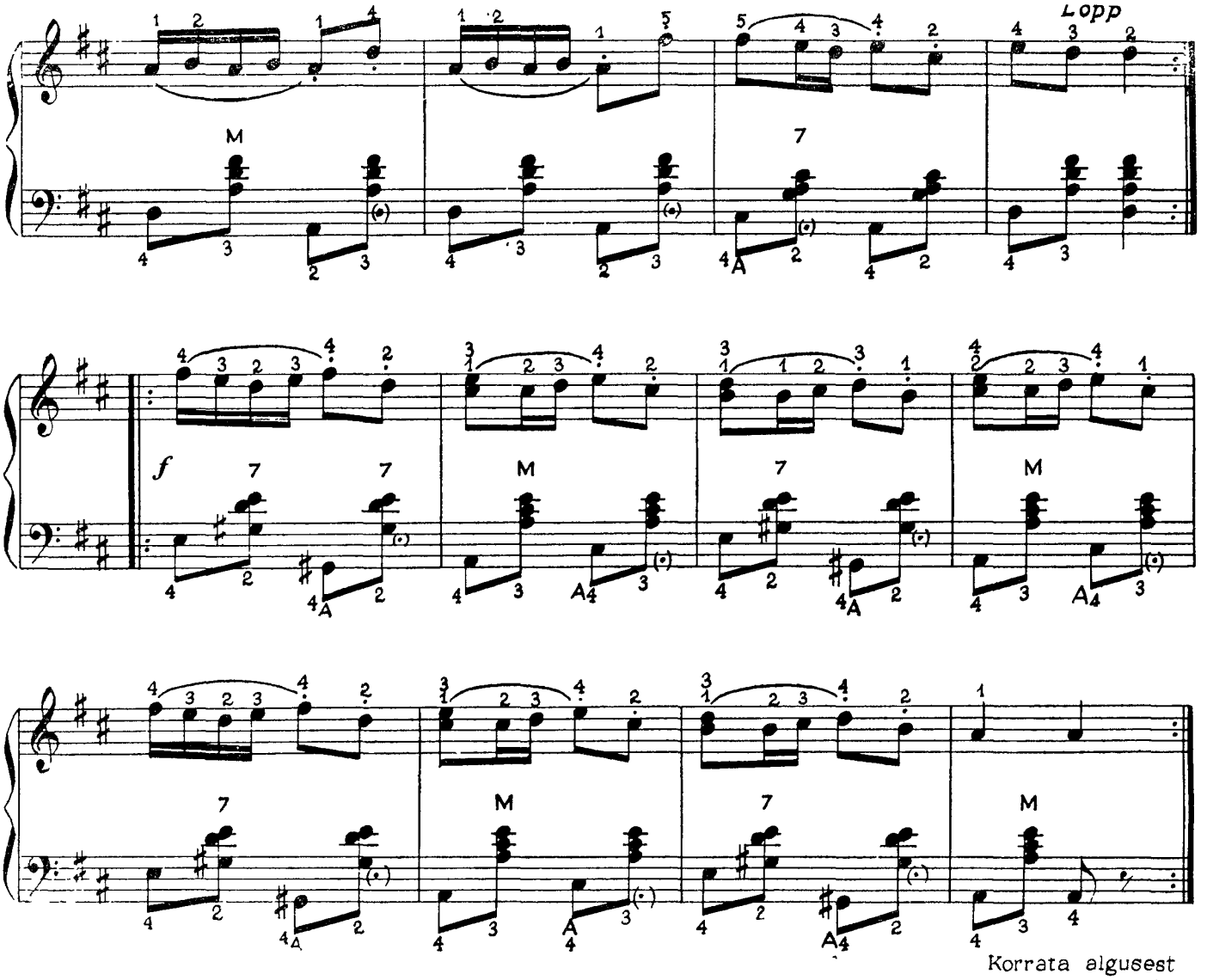

Korrata algusest kuni sõnani „Lõpp"

Harjutuste ja palade järele, millised vastavalt nende iseloomule nõudsid *non legato, staccato* ja *legato* kasutamist, asutakse kantileeni õppimisele

Kantileen eeldab erilist laulvust ning seoses sellega hoolikat dünaamilist (kõlajõu) kujundamist.

Hea laulvuse saavutamiseks on vaja.

1) vajutada klahvi rahulikult sügavale klahvistiku põhja;

2) mitte kasutada kiireid aktiivseid liigutusi;

3) taotleda head dünaamilist arengut ja detailideni ulatuvat peent nüansseeringut;

4) vältida kaaskõlasid.

Laulvuseks sobiva sõrmevajutuse eesmärgil kasutatakse üleminekul ühelt helilt teisele käe pöördeid alla- ja ülespoole (pronatsiooni ja supinatsiooni). Käe pööre ülespoole (supinatsioon) soodustab eriti väikese sõrme mänguvõimet.

EMA SÜDA

75 Hellalt

Th Hansen

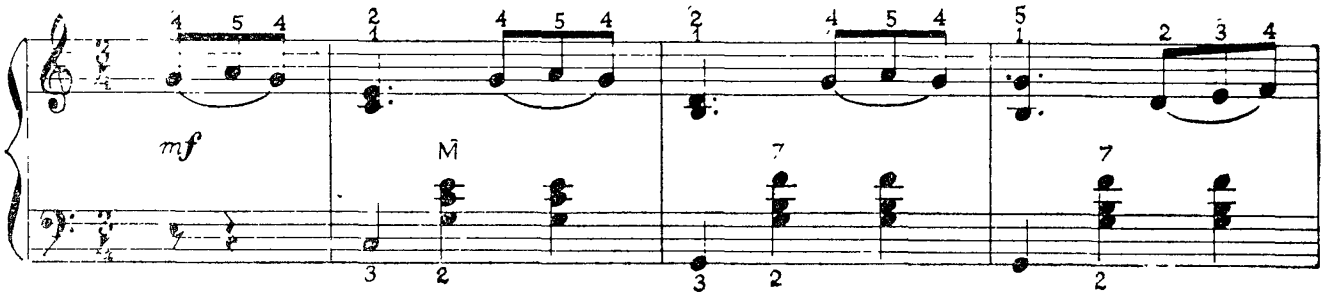

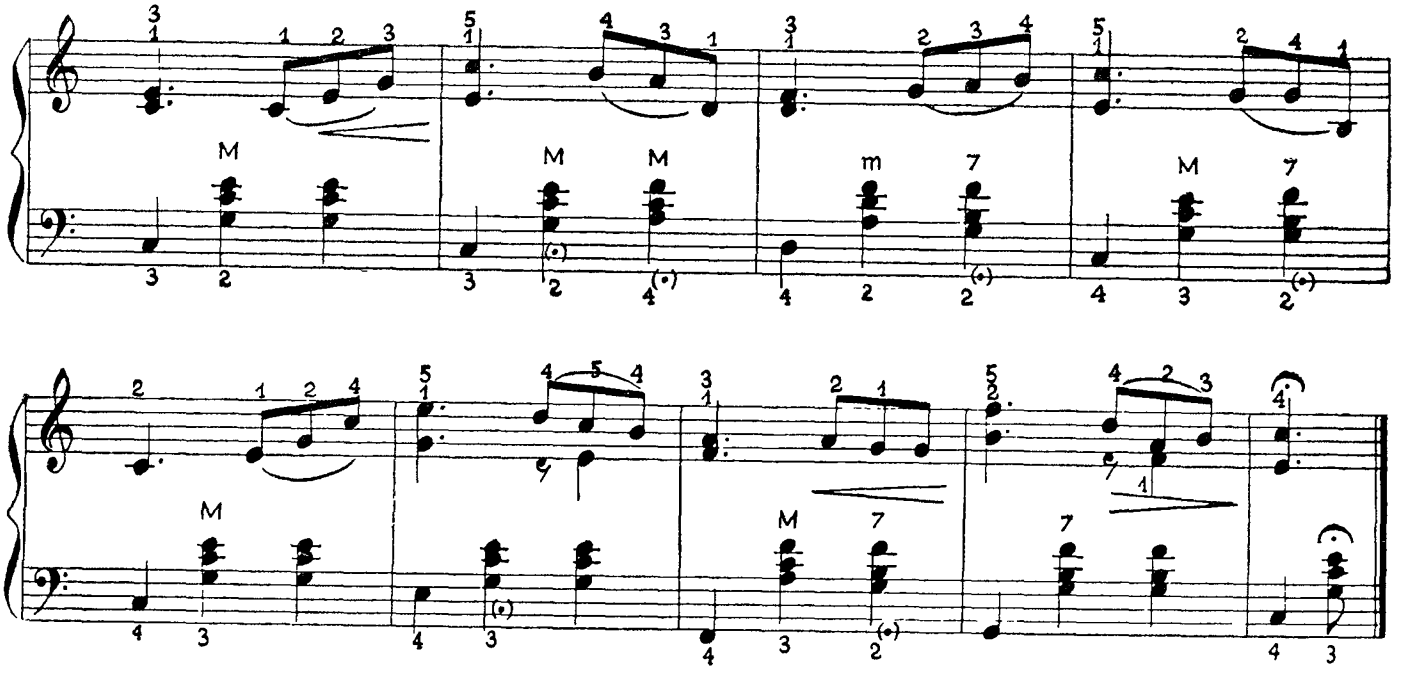

Märki 𝄐 noodi kohal või 𝄒 noodi all nimetatakse fermaadiks ja see tähendab, et heli tuleb mängida noodiga märgitud vältusest kauemini, kusjuures vältuse kestus sõltub mängija maitsest.

ÄRA SÕITLE MIND, EMAKE

76 Mitte rutates

Vene rahvaviis

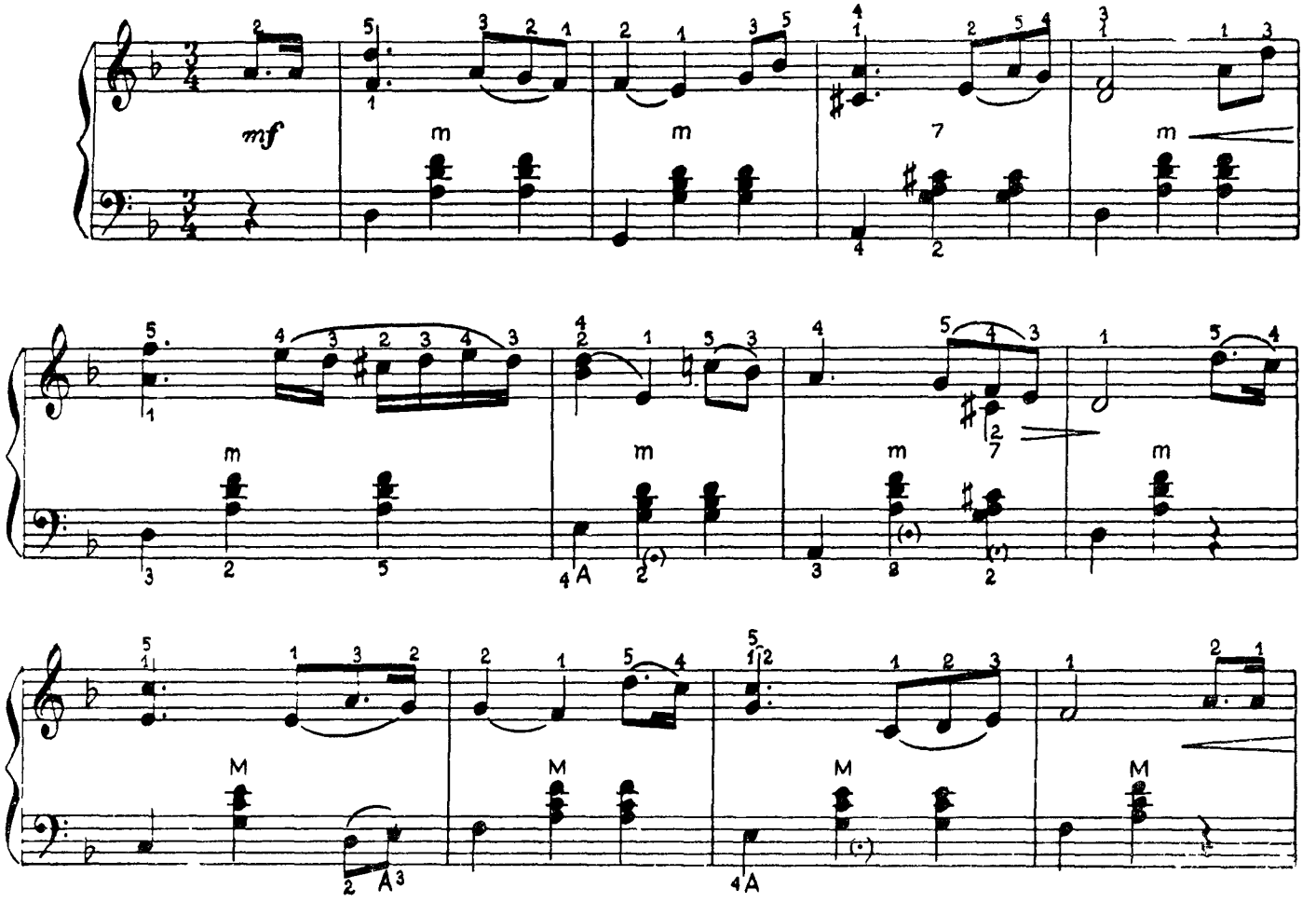

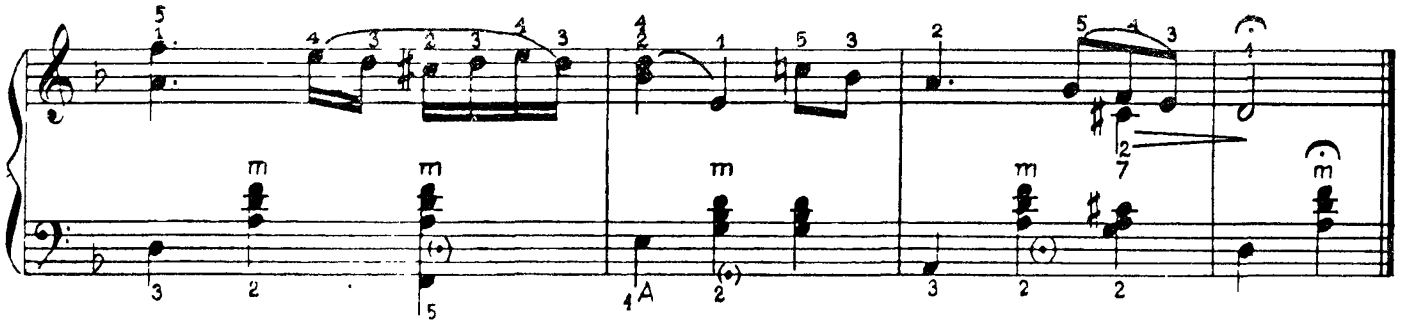

HÄLLILAUL

77 Mitte kiiresti

M Blanter

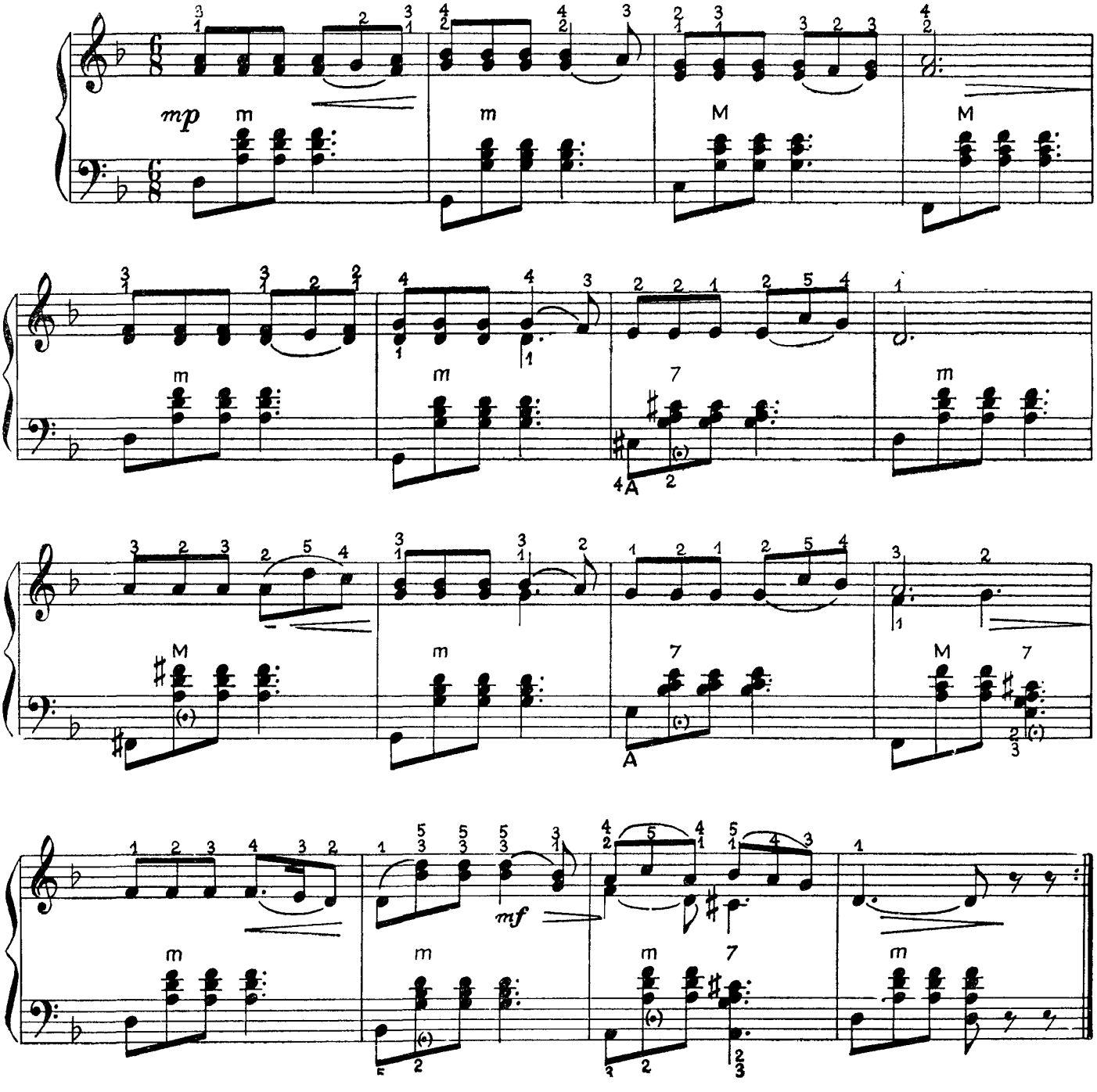

15. SÜNKOOP

Takti rõhulisel osal asuv rütmiline rõhk asetatakse sageli takti rõhutule osale, millest tekibki sünkoop.

Rütmiline rõhk nõrgal taktiosal tekitatakse sellel asuva noodivältuse liitmise teel talle järgneva, suhteliselt tugevamal taktiosal asuva noodivältusega.

Sünkoopidest eristatakse ühe takti piires esinevaid ning taktidevahelisi sünkoope.

78 Sünkoobid ühe takti piires

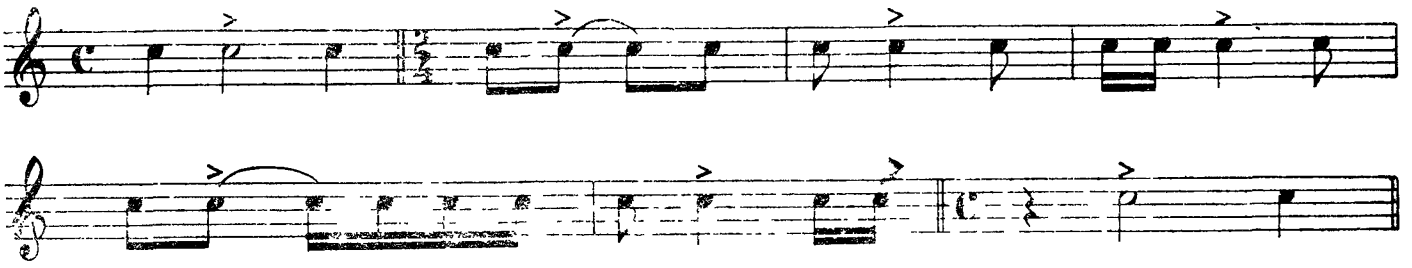

79 Taktidevahelised sünkoobid

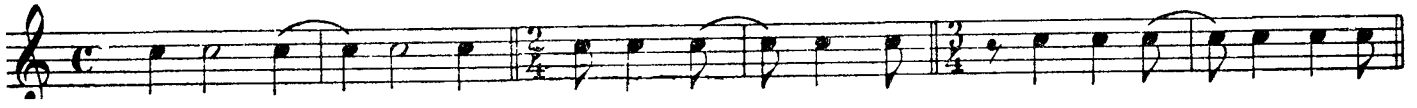

SLOVAKI POLKA

80 **Elavalt**

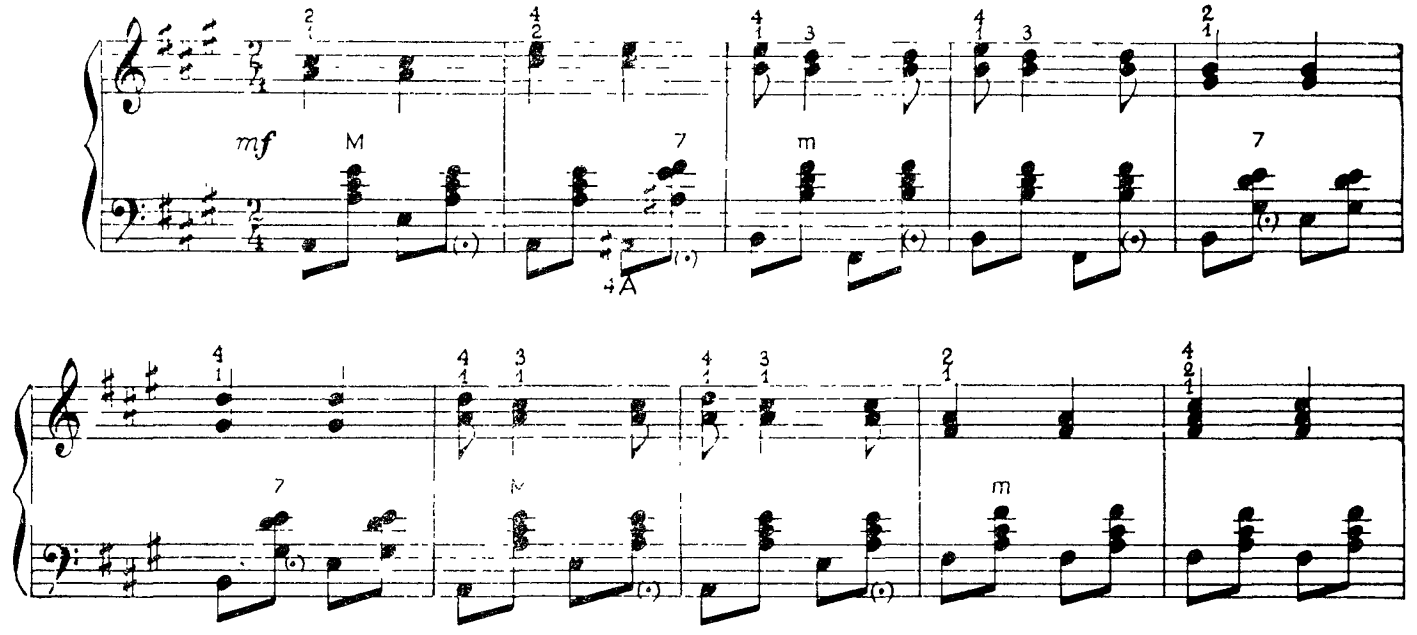

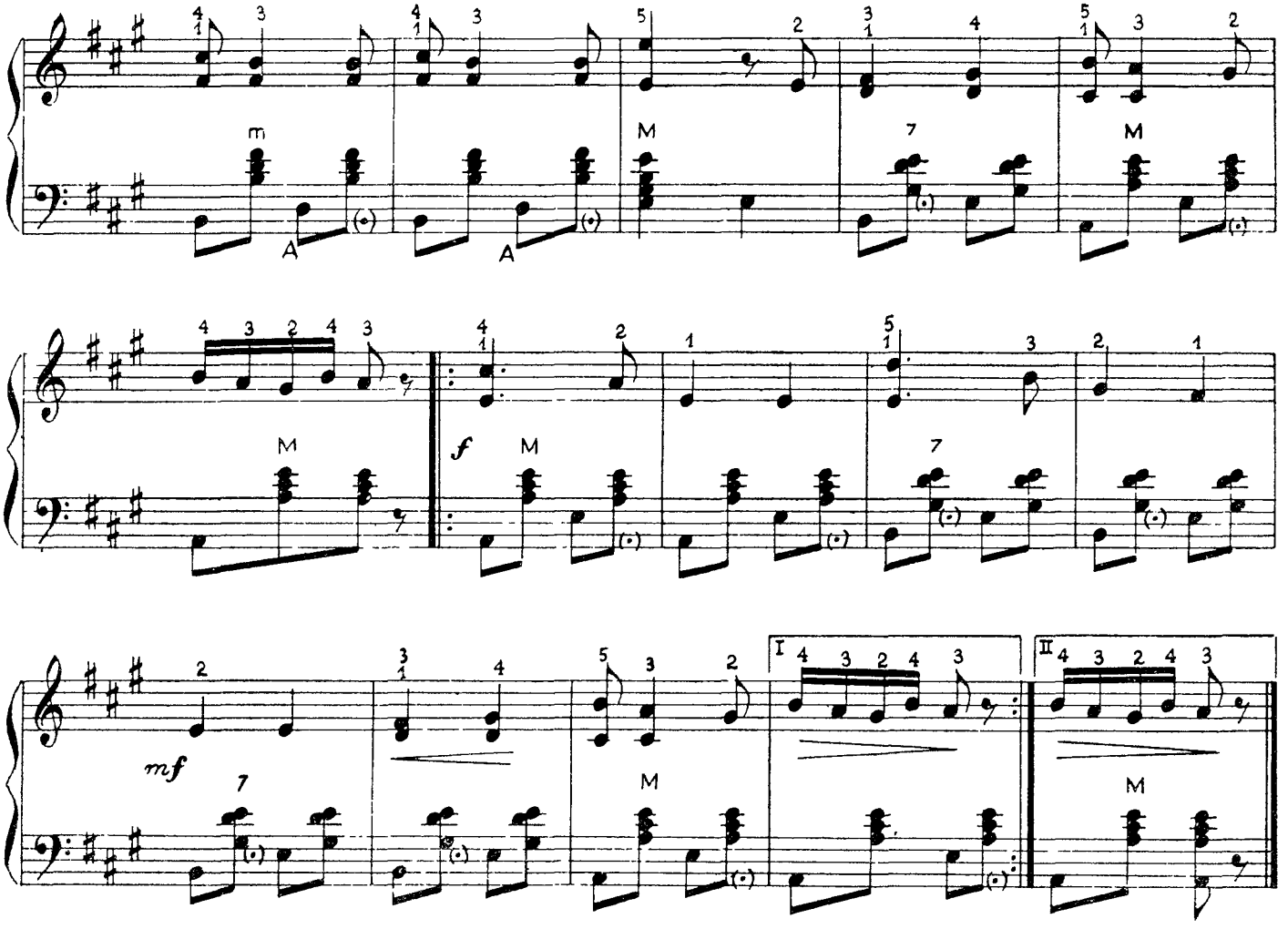

KRAKOVJAK

81 Elavalt

S. Moniuszko

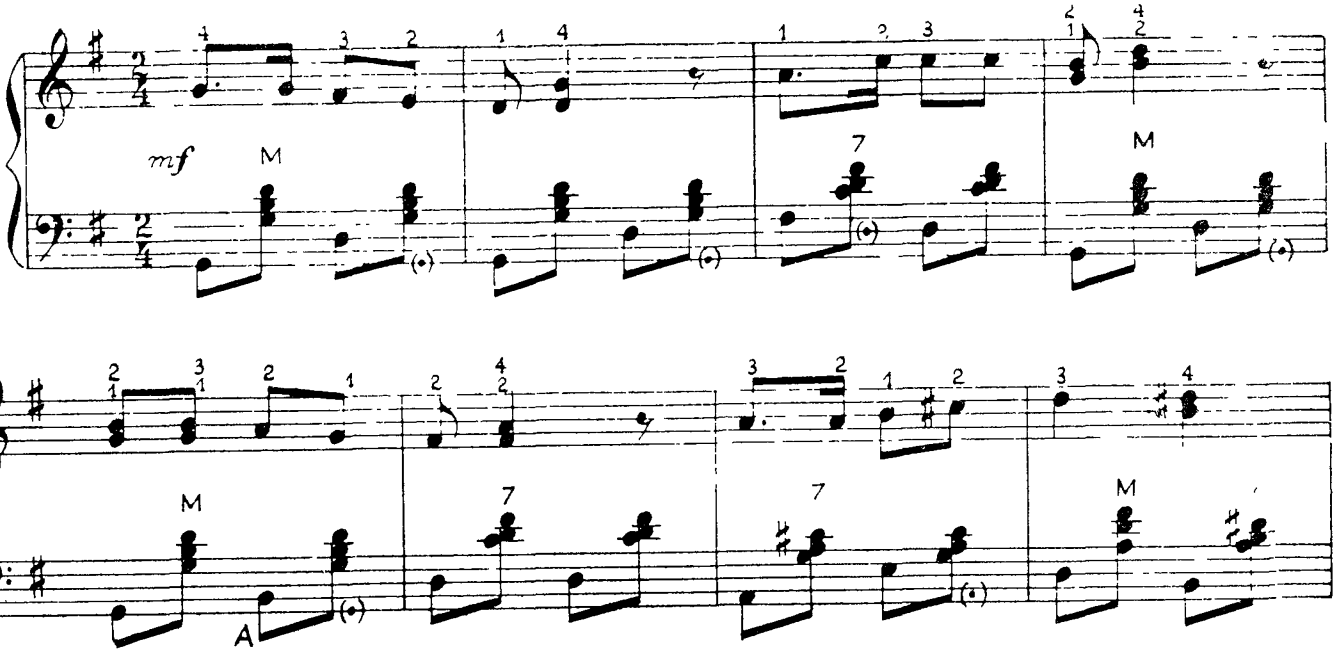

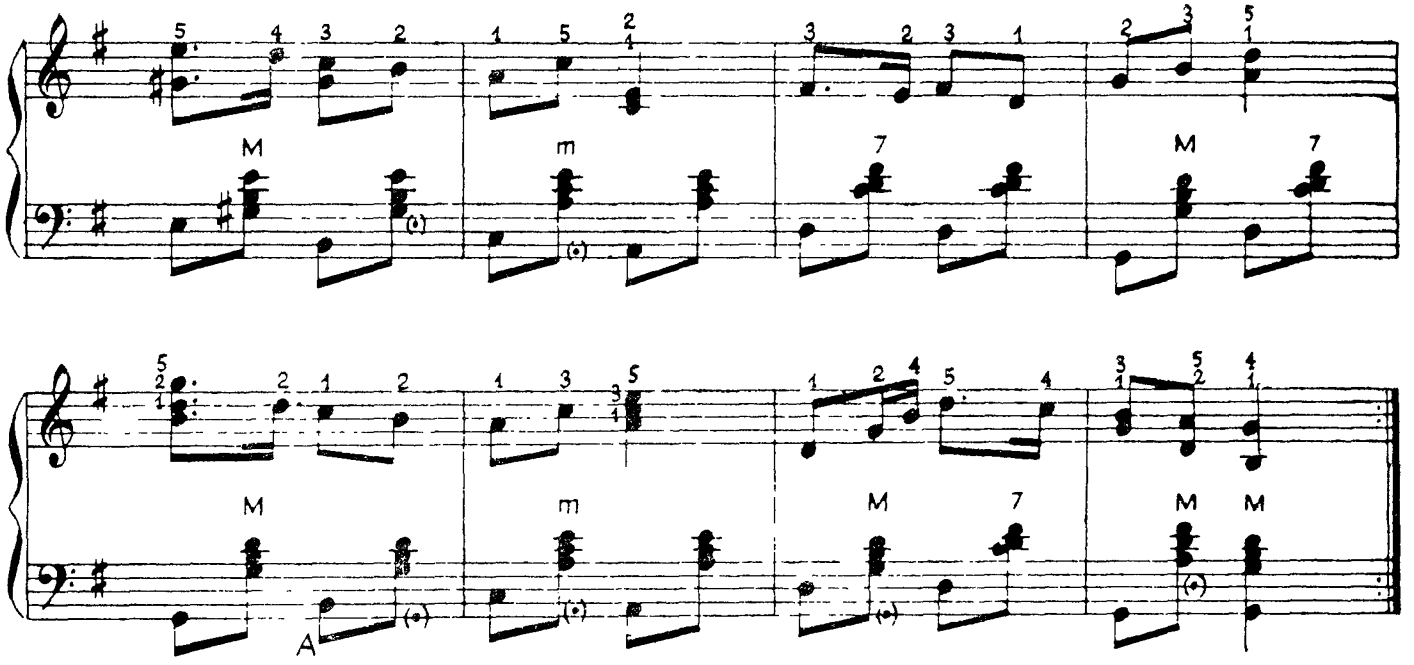

16. TRIOOL. KVINTOOL. SEKSTOOL. SEPTOOL

Iga valtus võib jaguneda mitte ainult 2, 4, 8, 16, 32 jne võrdseks osaks (põhijaotus), vaid ükskõik millisteks teisteks võrdseteks osadeks (tinglik jaotus).

Tingliku jaotuse puhul moodustatakse taktides noodigrupid, mis võivad esineda kõige mitmekesisemal kujul. Sagedamini teistest kohtame noodi vältuse jagunemist kolmeks võrdseks osaks. Niisugust jagunemist nimetatakse t r i o o l i k s. Trioli moodustava nootide grupi kohale või selle alla märgitakse number 3. Näiteks triool 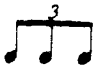 tähendab, et veerandnoot on jaotatud kolmeks, mitte aga kaheks osaks. Noodi vältus võib jaguneda ka viieks, kuueks või seitsmeks võrdseks osaks. Esimest nimetatakse k v i n t o o l i k s ja märgitakse numbriga «5», teist — s e k s t o o l i k s ja tähistatakse numbriga 6, kolmandat s e p t o o l i k s ja märgitakse numbriga «7».

Kvintool 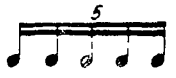 tähendab, et veerandnoot on jaotatud viieks, mitte aga neljaks osaks. Sekstool 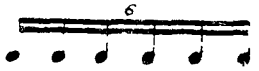 tähendab, et veerandnoot on jaotatud kuueks osaks. Septool 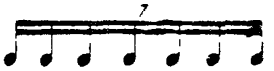 tähendab, et veerandnoot on jaotatud seitsmeks osaks. Ülaltoodud helivältuste tingliku jaotuse näidetes vältused vastavad suhtele 2:1.

MARSS

82 **Marsi tempos**

L. Vigla

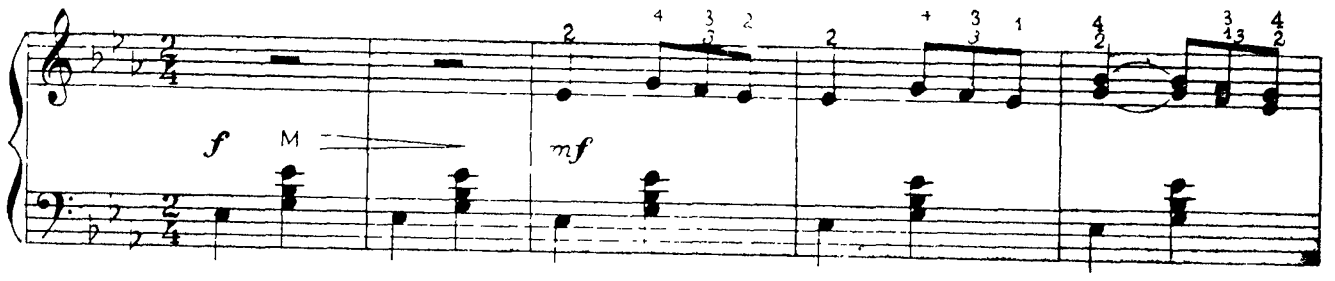

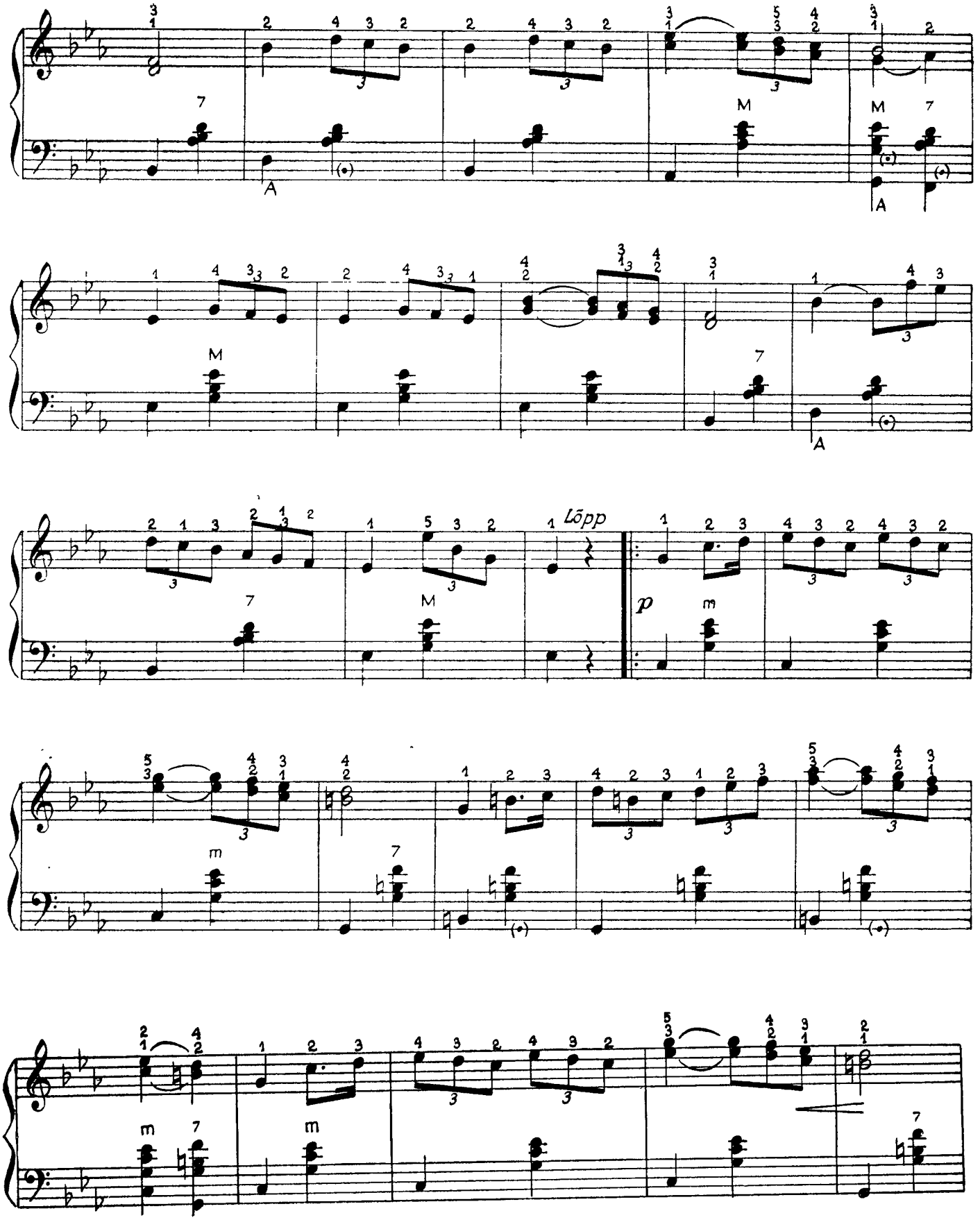
Lõpp
p

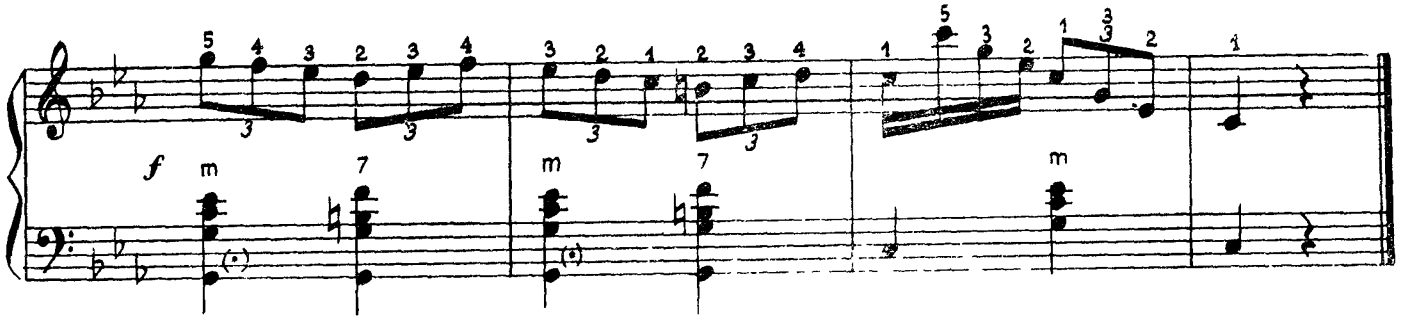

17. DA CAPO. SEGNO

Kui helitöö koosneb kolmest osast, kusjuures kolmandaks osaks on esimese täpne kordamine, siis viimast välja ei kirjutata. Selle asemel kirjutatakse *Da Capo al Fine (Da capo* — itaalia keeles — «peast», s. t algusest, *fine* — itaalia k. — lõpp), või lihtsalt *Da capo (D. C.)*, mis tähendab — korrata algusest lõpuni. Siinjuures kirjutatakse sõna *Fine* korratava osa lõppu, mis kujuneb seega kogu teose lõpuks.

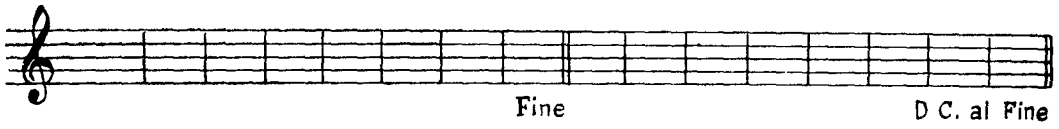

Segno. Kui kordamine ei toimu mitte pala esimesest taktist, tähistatakse kohta, millest tuleb alata kordamist märgiga 𝄋, mis meenutab läbikriipsutatud «S» tähte — sõna *Segno* algustähte *(Segno* (seenjo) — itaalia keeles — märk).

Mõnikord asendatakse 𝄋 märkidega Noodijoonestiku alla, sinna, kust tuleb tagasi minna korratavale lõigule, kirjutatakse *D' al segno, Dal* 𝄋 s. t märgist 𝄋 või

Juhul kui tuleb korrata märgist 𝄋 lõpuni, kirjutatakse *Dal* 𝄋 *al Fine*, s. o märgist 𝄋 lõpuni.

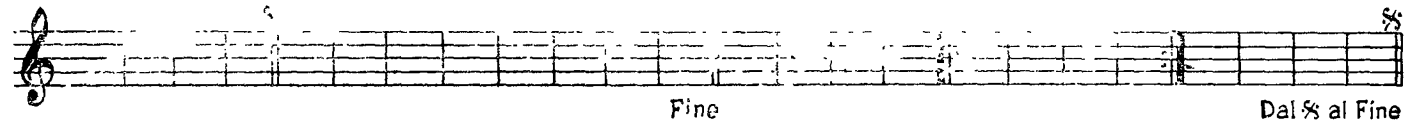

Kui tuleb korrata algusest ning pärast korratavat osa edasi minna mõnele koodaks nimetatavale lõpuosale, tähistatakse korratava osa lõppu ja kooda (it - saba, lõpp - lisaosa helitöö lõpul) algust nn laternaga 𝄐 ning kirjutatakse *Da Capo al* 𝄐 *e poi la coda*, s. t. algusest märgini 𝄐, parast seda kooda. Korrates märgist segno *Dal* 𝄋 *al* 𝄐 *e poi la coda*. Siinjuures esitatakse korratavas osas kordumismärkide vahel asuvat lõiku ainult üks kord.

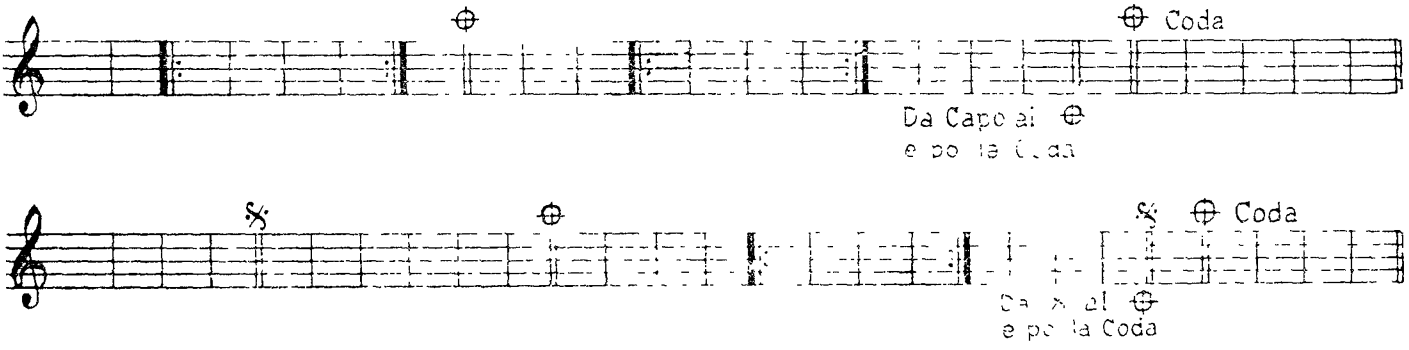

Mitme noodijoonestikuga partiides (klaver, akordion jne.) tähistatakse tavaliselt kohta, kust tuleb tagasi minna korratavale osale, vastava märgi ja kahekordse taktijoonega, kusjuures kooda kirjutatakse pala lõppu eraldi välja.

83 Tundmusega

Eesti rahvaviis

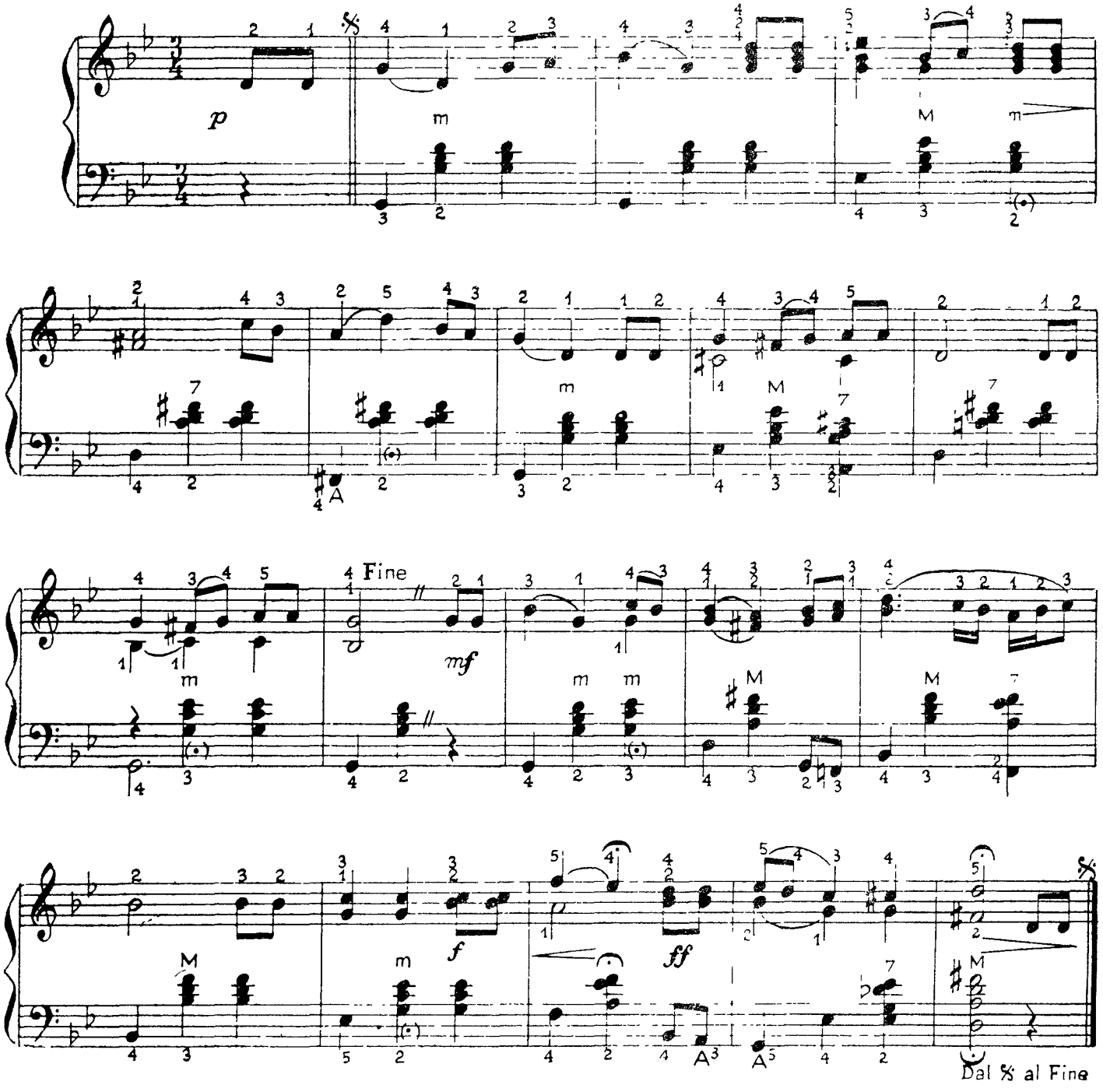

KÜNNIMEHE LAUL

J Zeiger
Akordionile sdn L Vigla

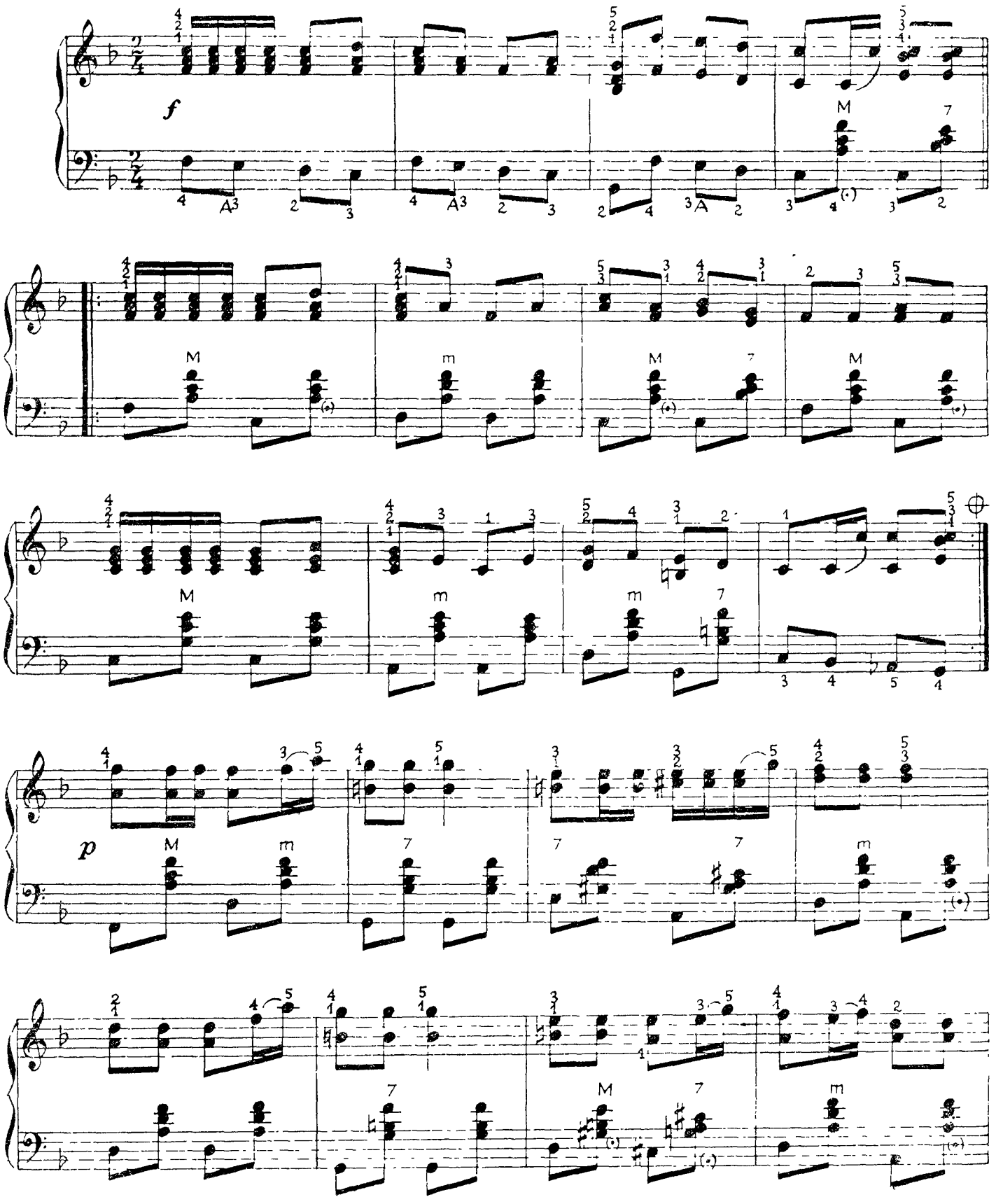

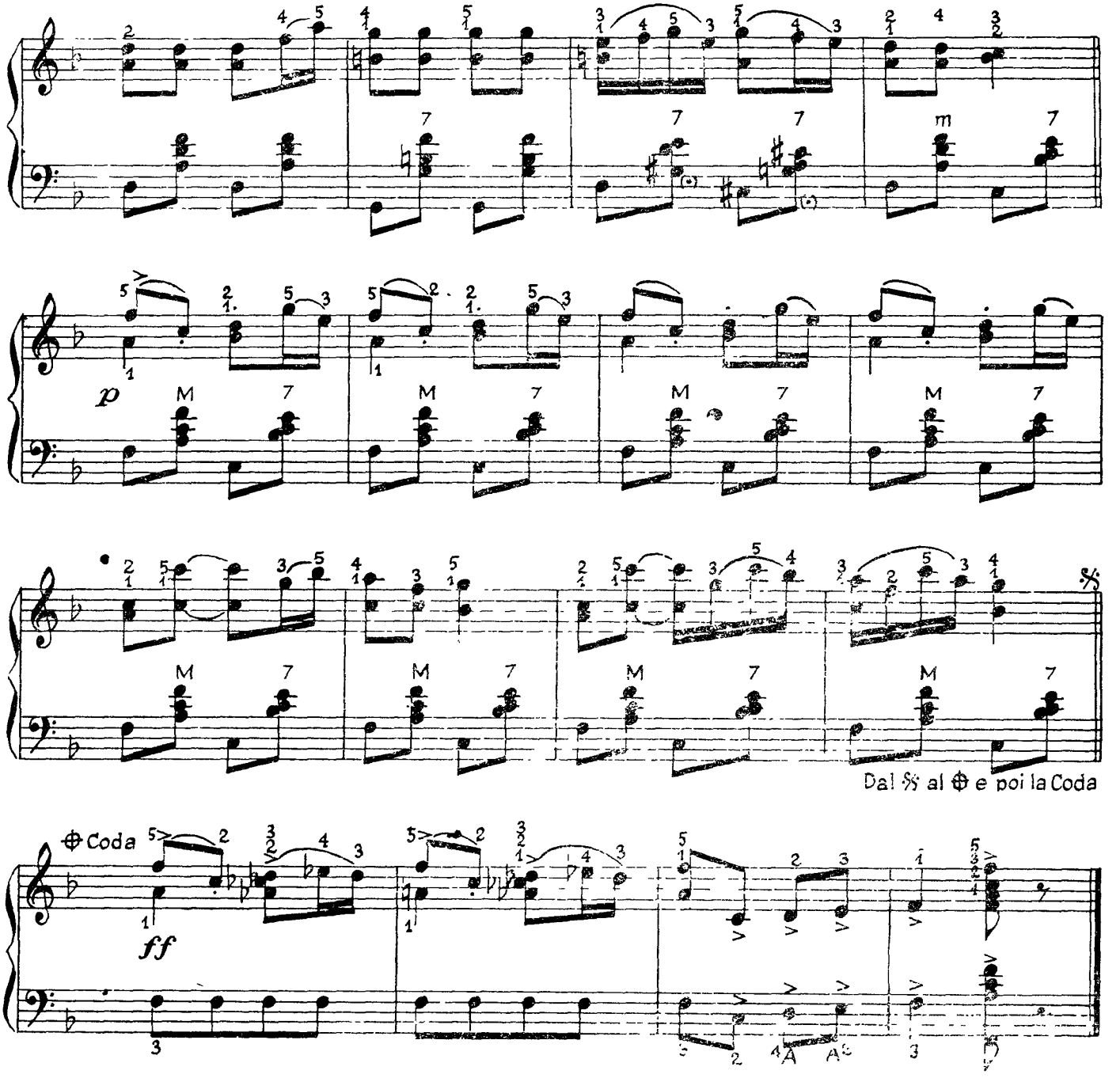

18. VÄHENDATUD AKORDID

Kahest vaiksest tertsist koosnevat kolmkõla nimetatakse vähendatud kolmkõlaks. Mažooris ja harmoonilises minooris on vähendatud kolmkõladeks VII astme kolmkõlad.

Peale selle on harmoonilises ja loomulikus minooris vähendatud kolmkõlaks II astme kolmkõla, mis langeb ühte paralleelse mažoori VII astme kolmkõlaga.

Do-mažooris

la minooris

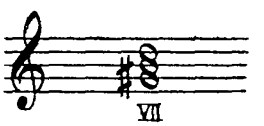

Erinevalt kõikidest teistest akordidest mängitakse vähendatud kolmkõlasid mitte sellel nuppude põikreal, kus asub nende alumine heli (põhikujul), vaid sellel real, kus asub nende keskmine heli.

Nuppude põikrida:

85

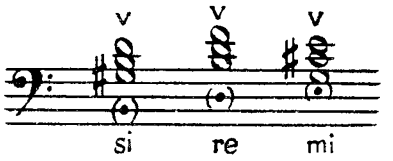

Täpselt samuti nagu vähendatud kolmkõla kõlab kolmest väikesest tertsist koosnev septakord (vähendatud septakord), mille kolmas heli alt on vahele jäetud

Vähendatud septakord mängitakse samal nuppude põikreal, kus asub tema põhiheli (põhikujul kõige alumine heli).

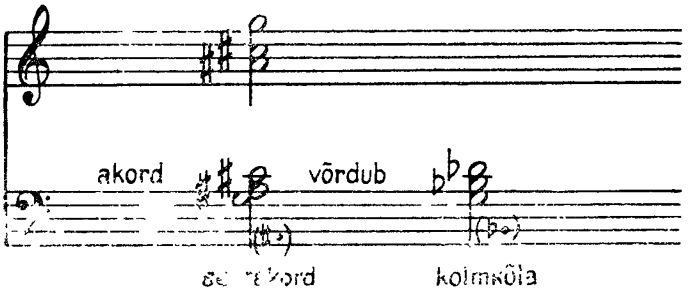

Suurte hüpete vältimiseks võib sama vähendatud septakordi, mille põhiheliks on *la♯*, mängida ka nuppude põikreal, mille põhiheliks on *do♯, mi, sol, si♭, re♭*, vahe seisab vaid nende ülesehituses

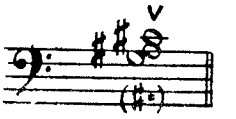

võib mängida ka

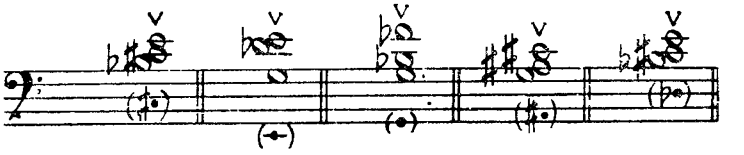

Juhul kui samad bassid *la♯, do♯, mi, sol, si♭ re♭*) mängitakse basside abirealt, leitakse neile vastavad vähendatud septakordid kahe nupu võrra all pool asetsevas nuppude põikreas

86

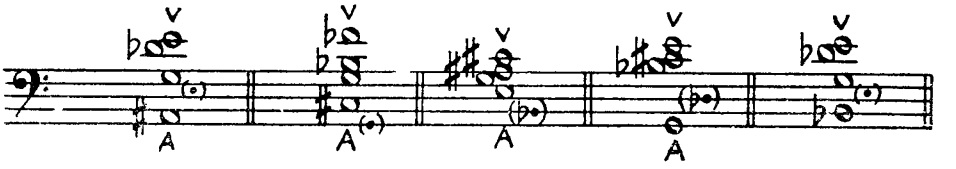

Klambrites asetsevad noodid tähistavad selle põikrea põhibassi, kus asub vajalik akord

87

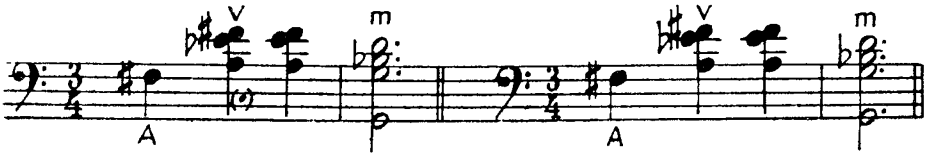

88 **Hoogsas marsi tempos** **KODUMAA KUTSUB** G. Podelski

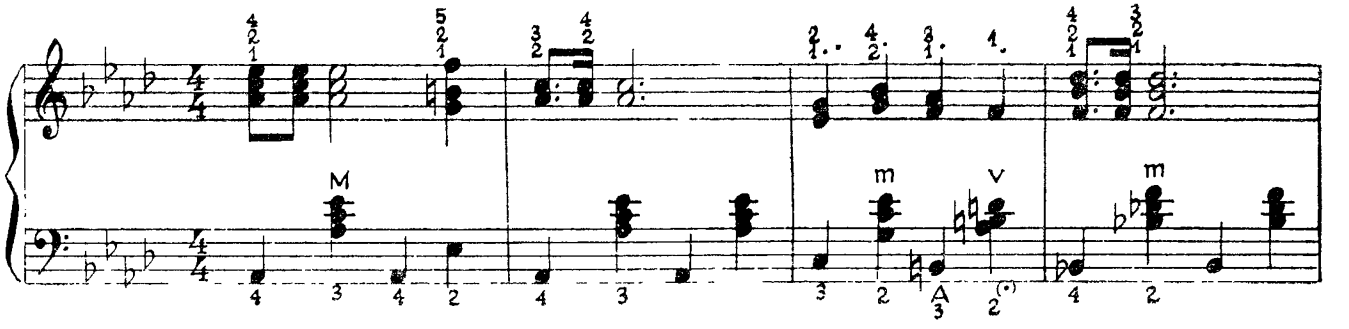

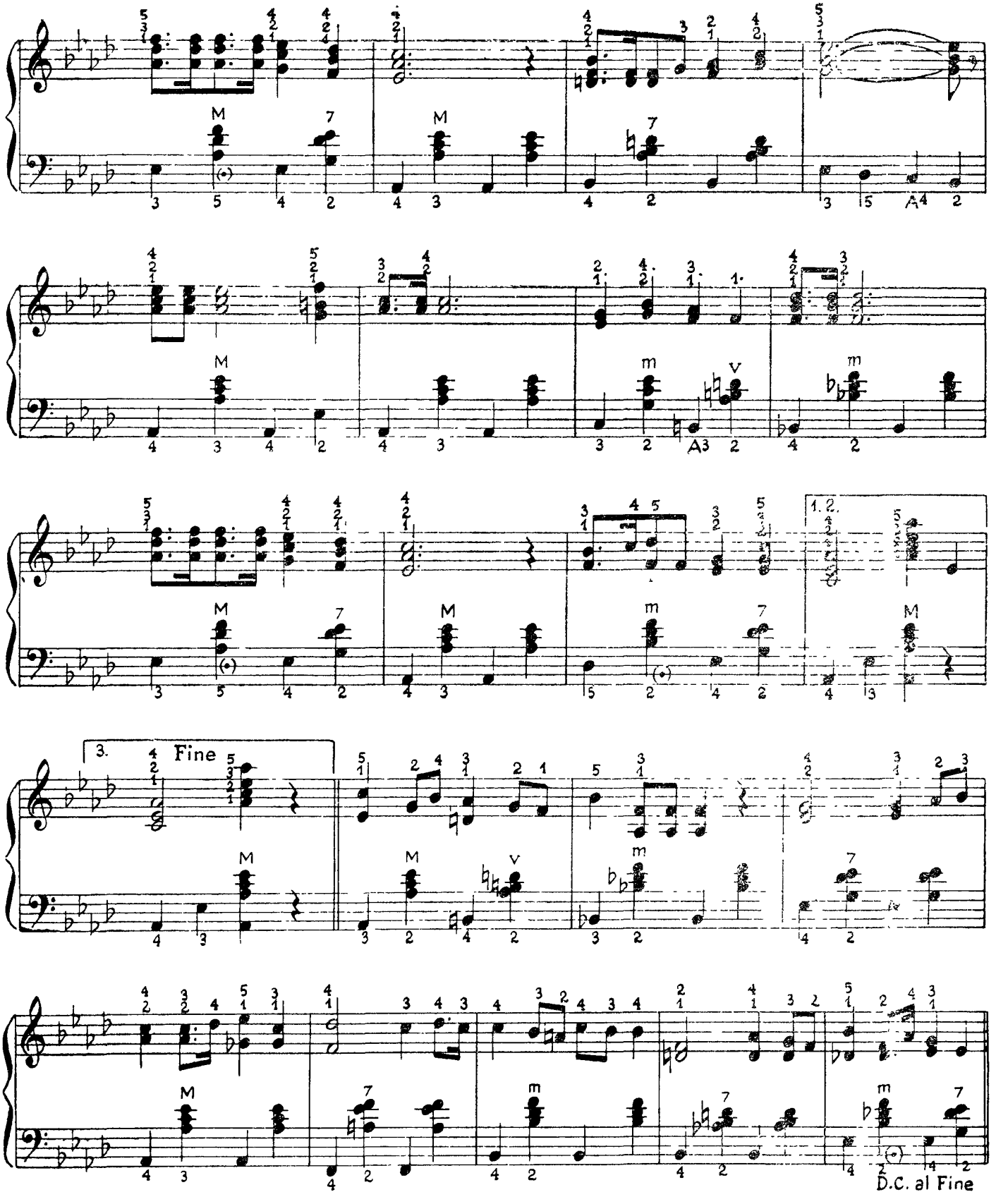
Fine
D.C. al Fine

89 Valsi tempos

I. Dunajevski

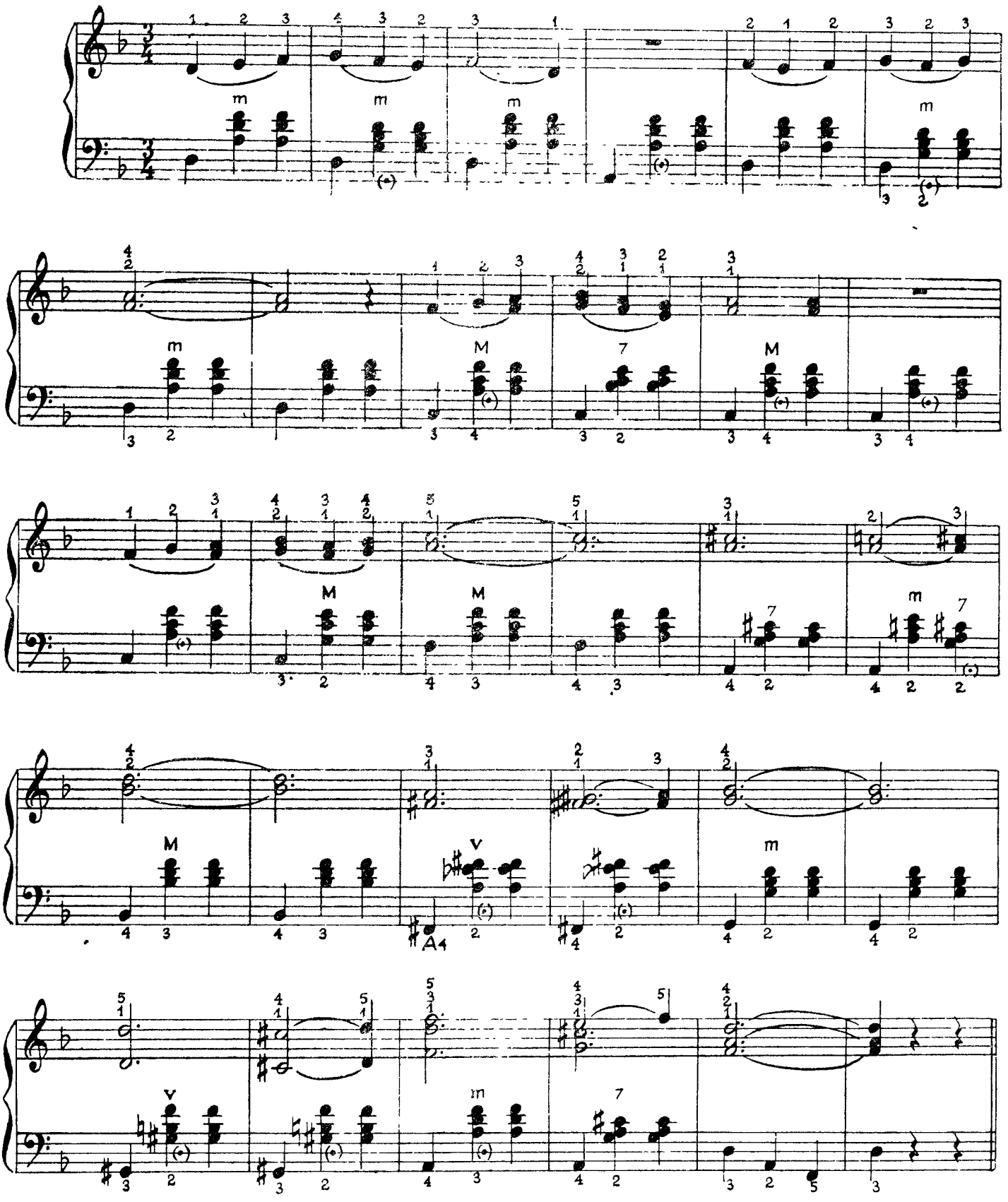

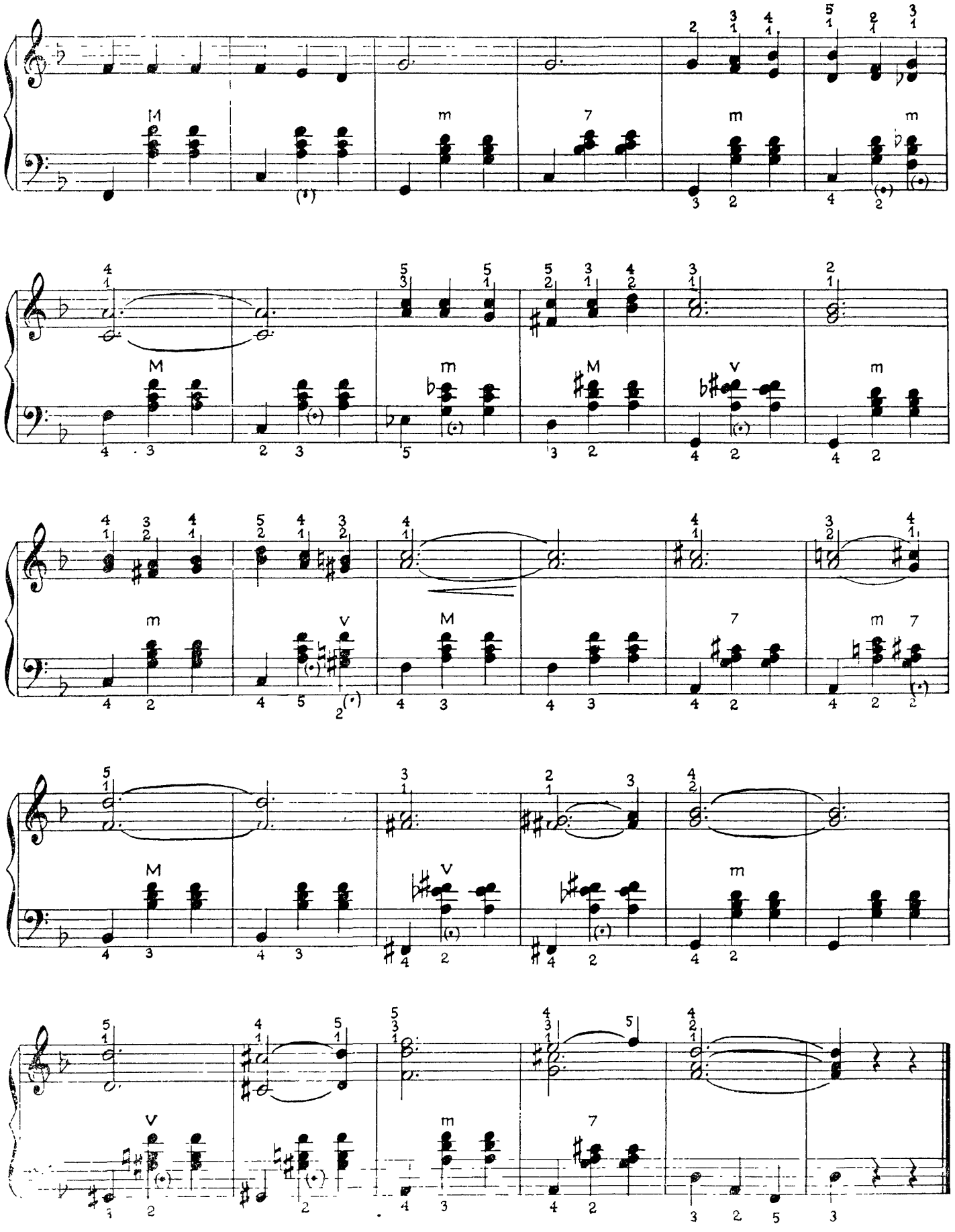

UNGARI RAHVAVIIS

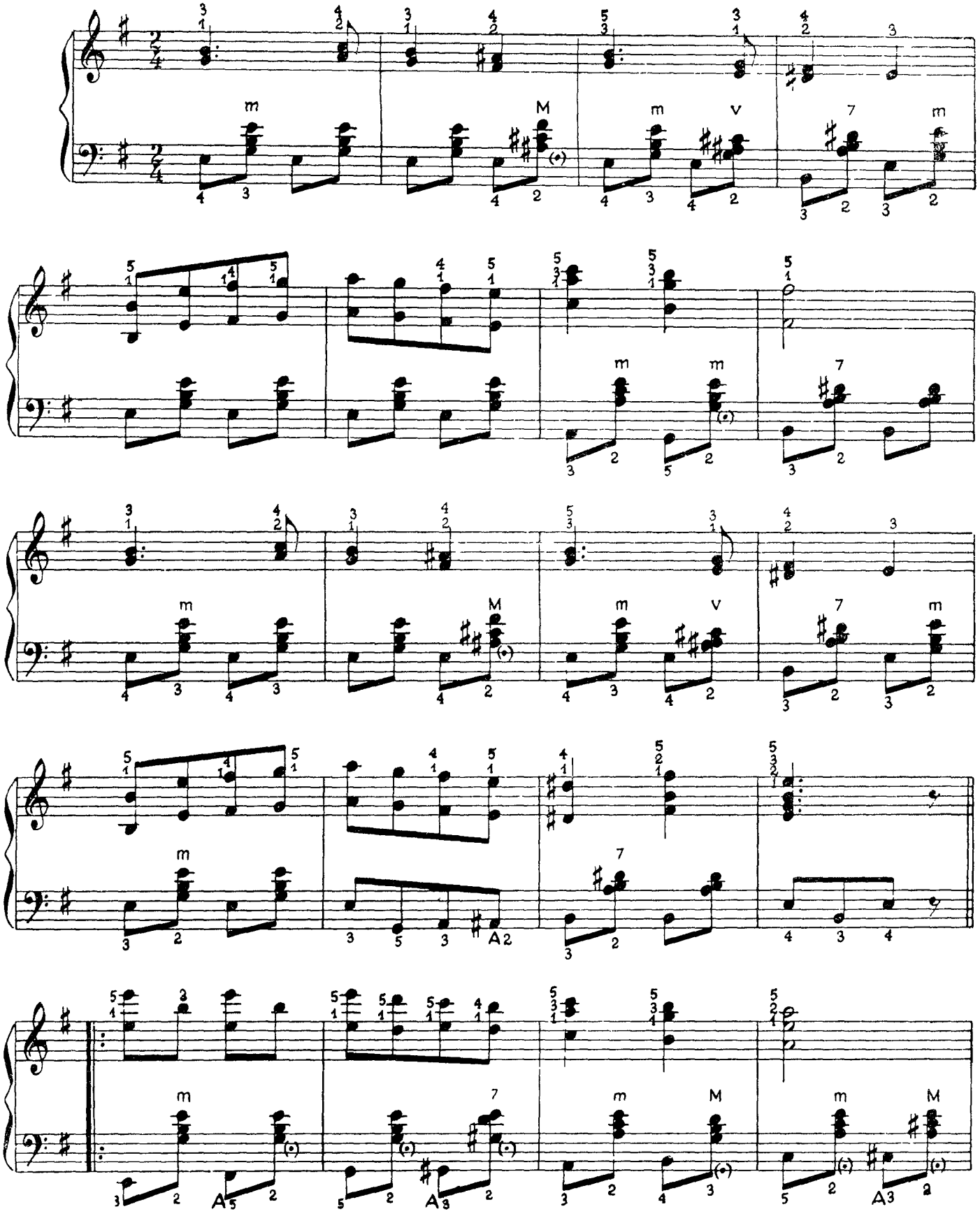

19. MELISMID

Melismideks ehk kaunistusteks nimetatakse meloodilisi figuure, mida tähistatakse väikeste nootidega või tingmärkidega. Peamised melismid on eellöök, mordent, gruppetto ja triller.

Eellöök – väike läbikriipsutatud varre ja lipuga kaheksandiknoot ♪ või mitu väikest kuueteistkümnendiknooti , , mida mängitakse vaga kiiresti põhinoodi ees.

Melismid

Kirjutatakse

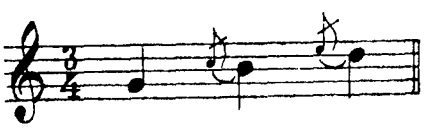

Mängitakse

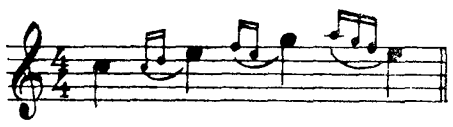

Mängitakse

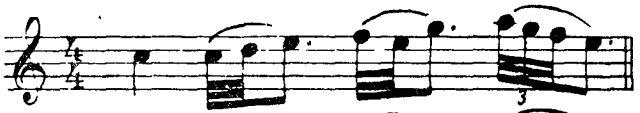

või

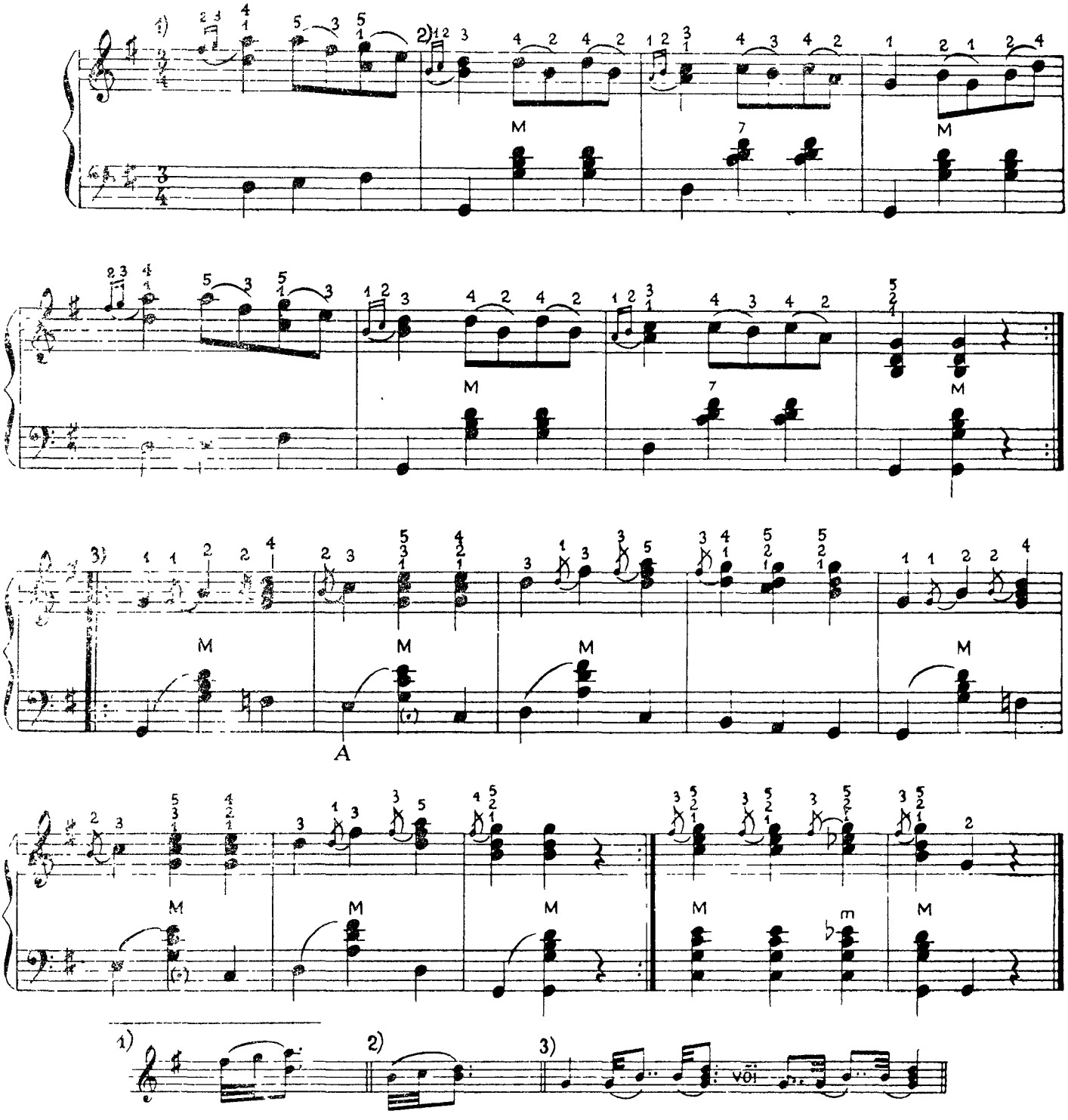
1)
2)
M
7
M
3)
M
M
M
M
A
M
M
M
M
m
M
1)
2)
3)
või

ROMANSS

Sonatiinist op 79. Sol-mažoor

92 Andantino

L. v Beethoven

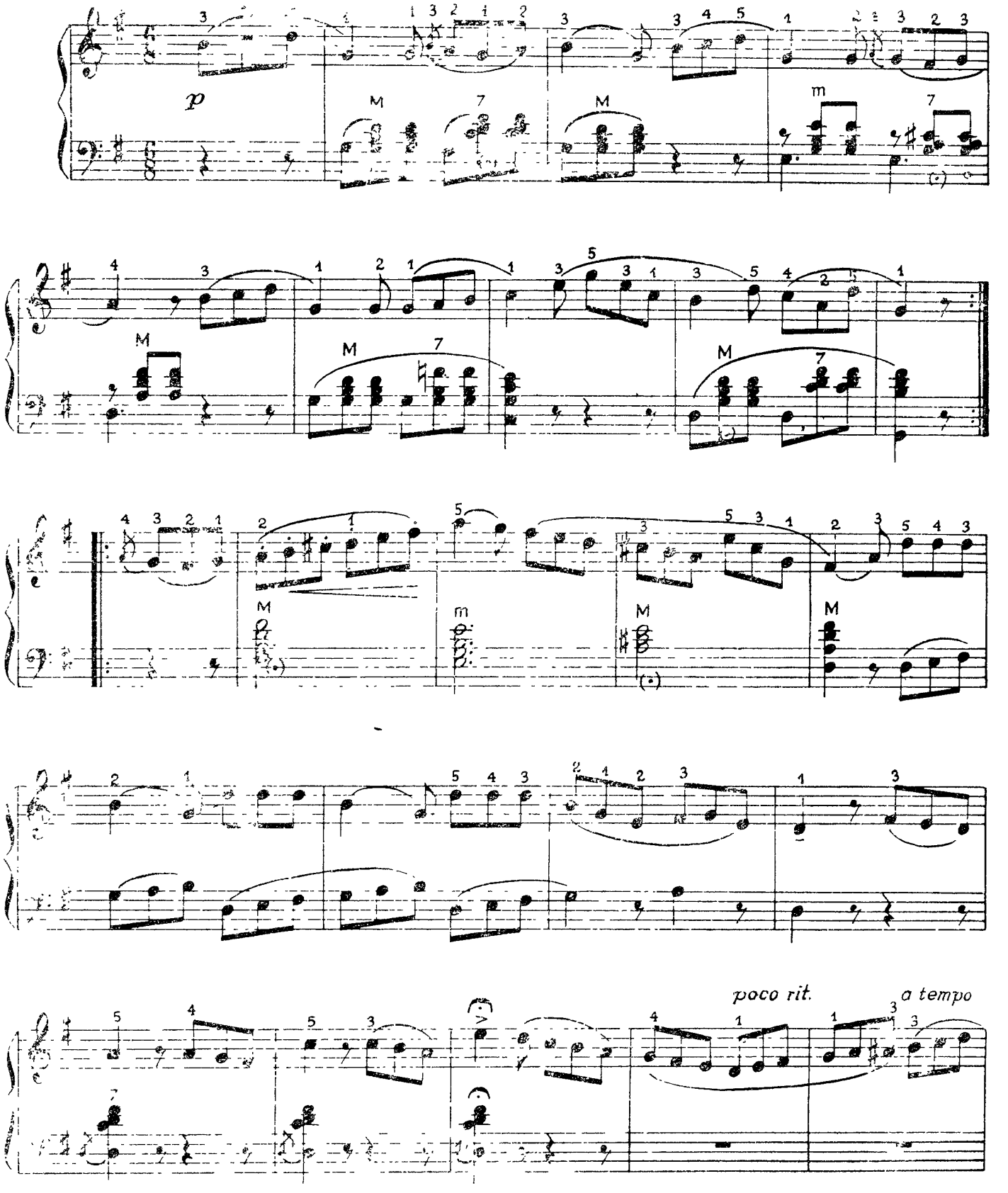

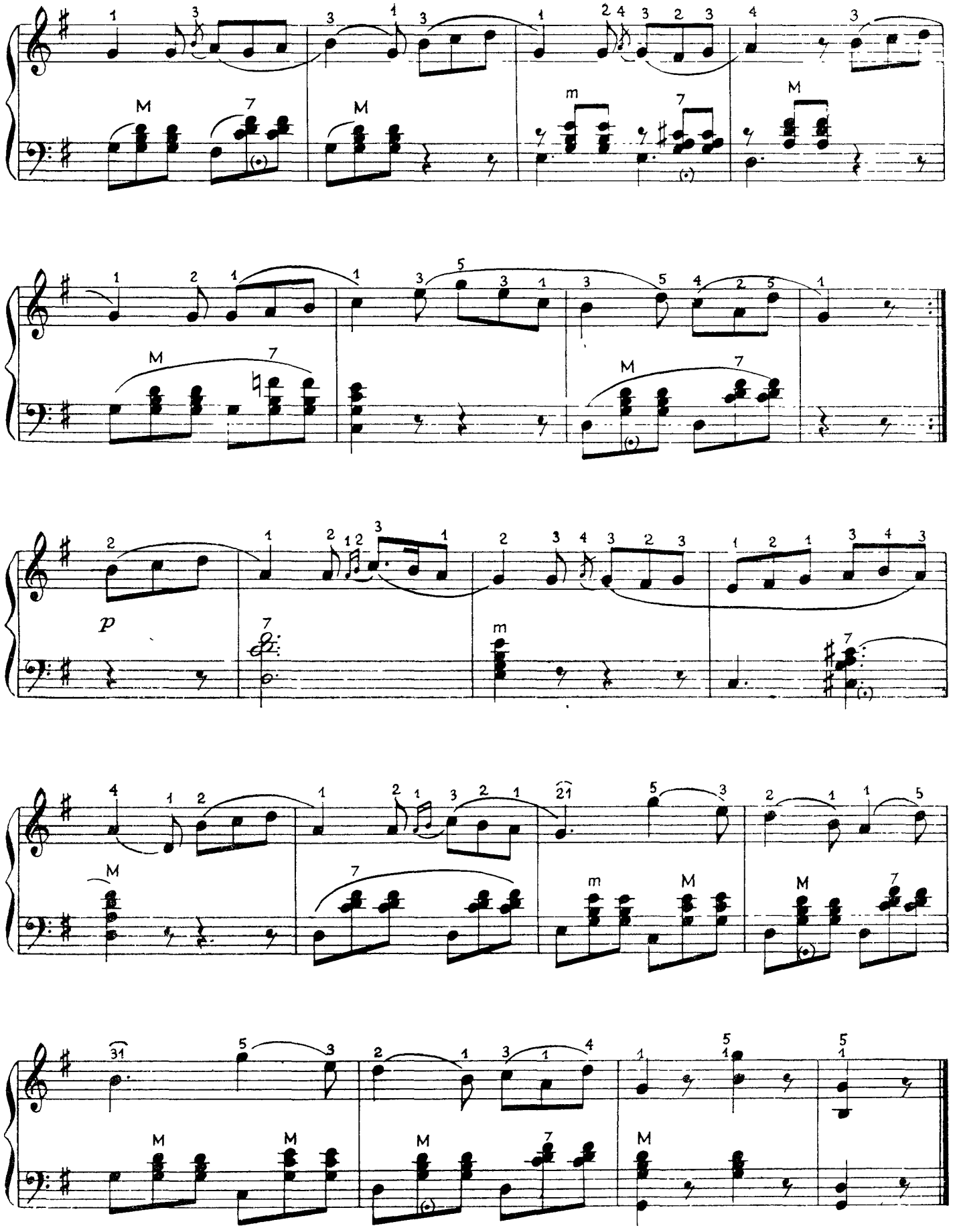
M
7
M
m
7
M
M
7
M
7
p
7
m
7
M
7
M
m
M
M
7
M
M
M
7
M

Mordent — lühike triller, mis koosneb kahe põhiheli vahele asetatud lühikesest ülemisest abihelist, s o. põhihelist sekundi võrra kõrgemal asuvast helist. Mordenti mängitakse selle noodi vältuse arvel, mille kohale mordent on kirjutatud.

Kirjutatakse:

Mängitakse

Alteratsioonimärk mordendi märgi kohal kuulub ülemisele abihelile

Kirjutatakse:

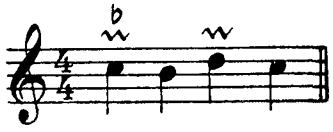

Mangitakse:

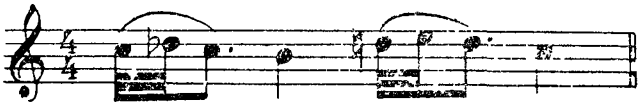

Vastupidine mordent . Alteratsioonimärk vastupidise mordendi märgi all kuulub alumisele abihelile, s o. põhihelist sekundi võrra madalamal asuvale helile.

Kirjutatakse

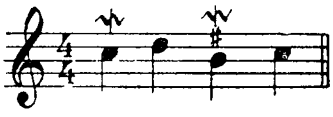

Mängitakse

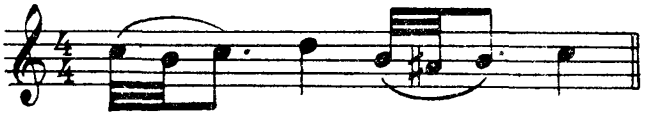

KOSJATANTS

93

Akordionile sea I. Vigla

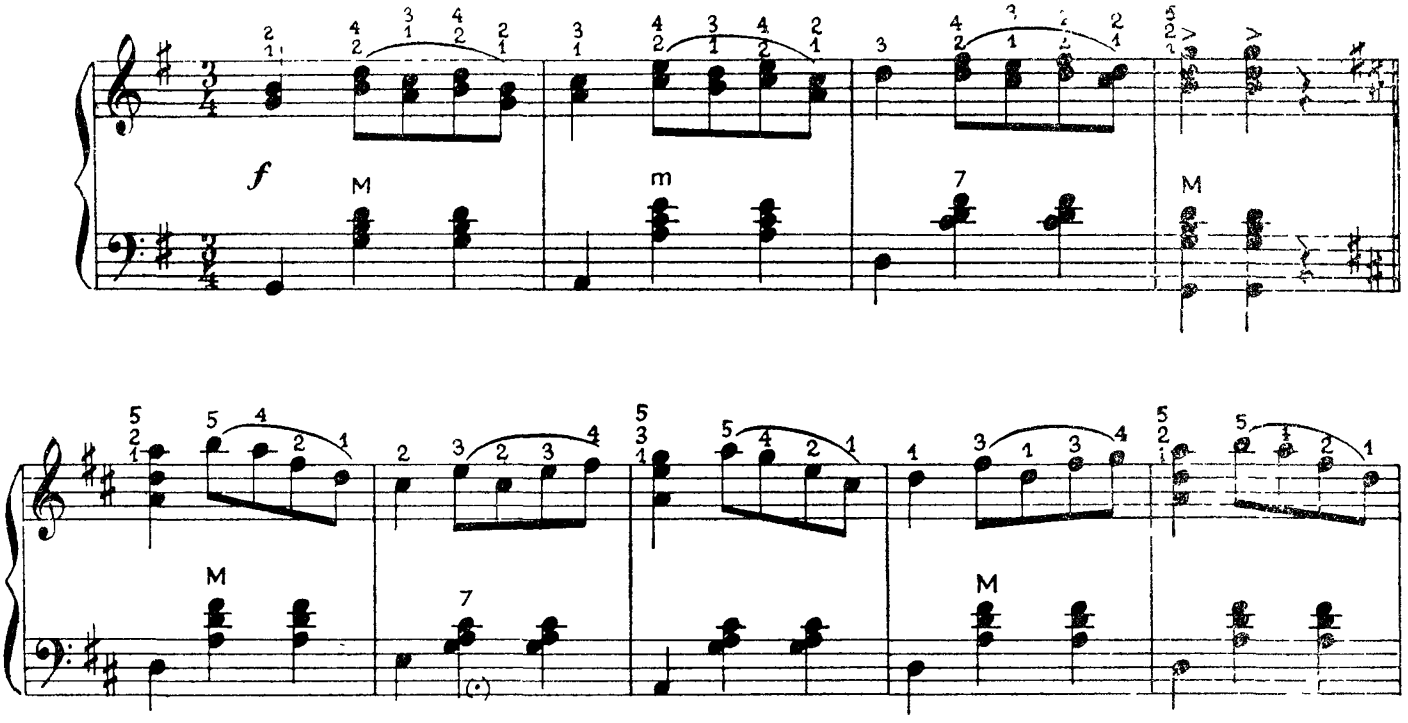

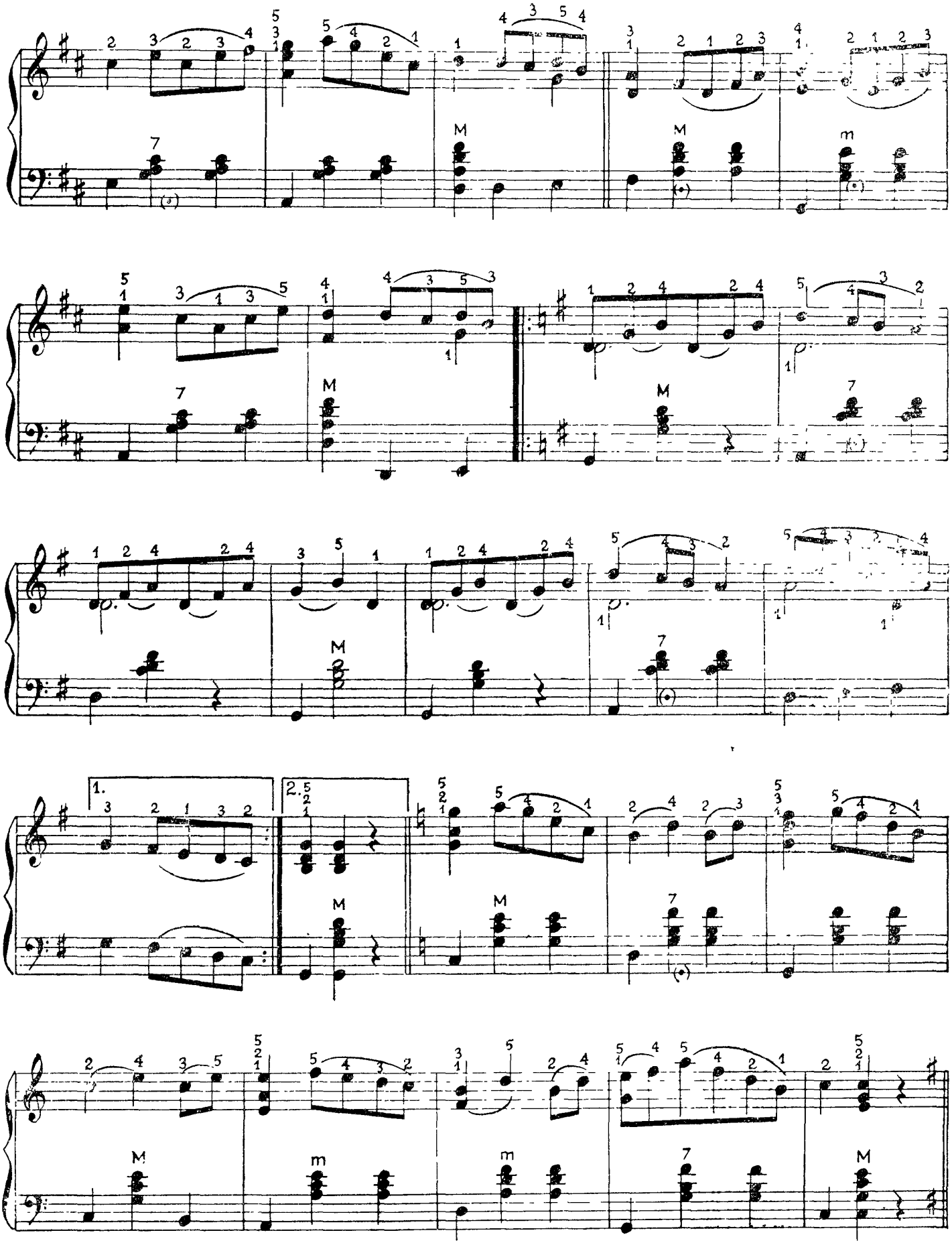

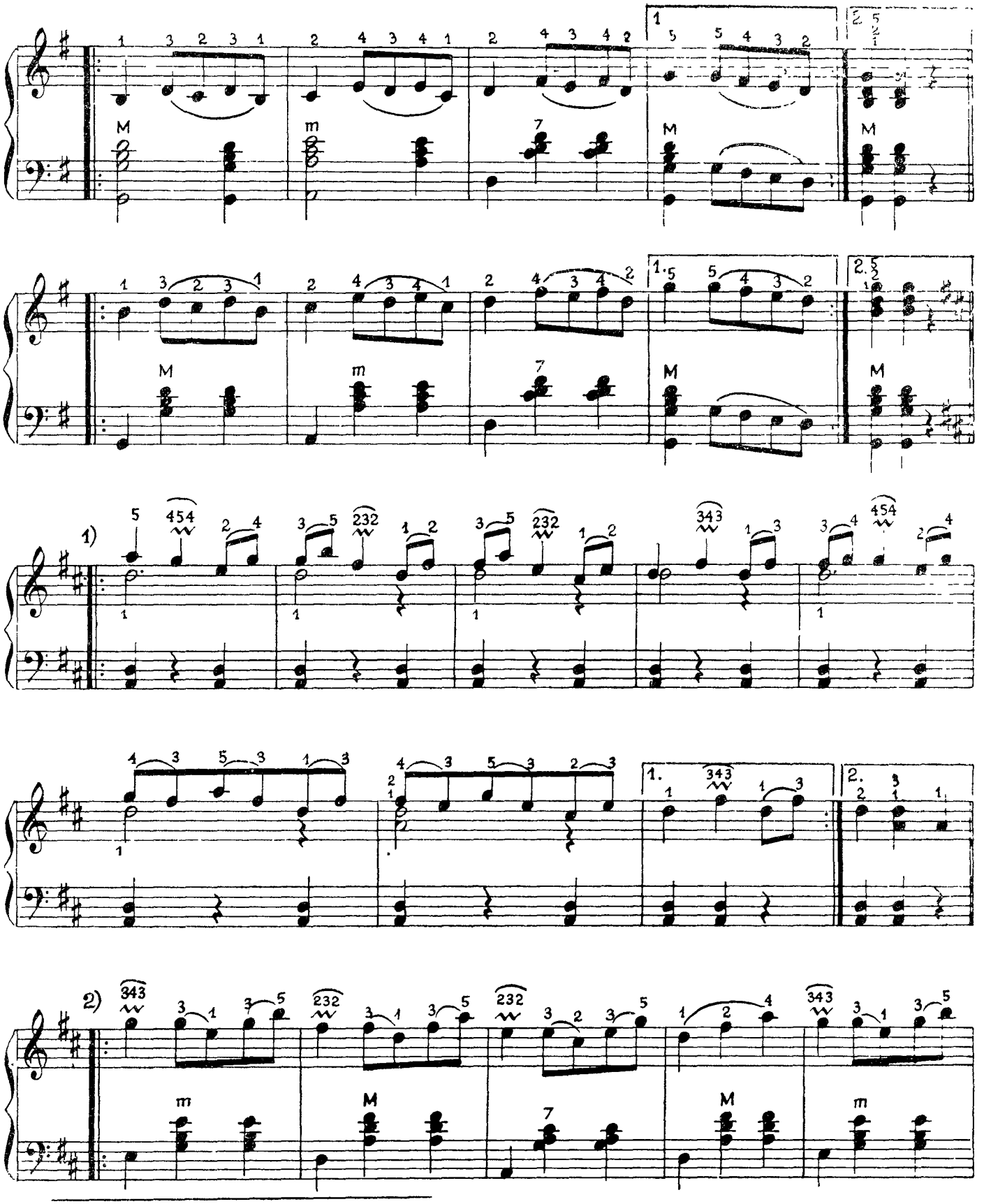
1)
2)
1)
2)

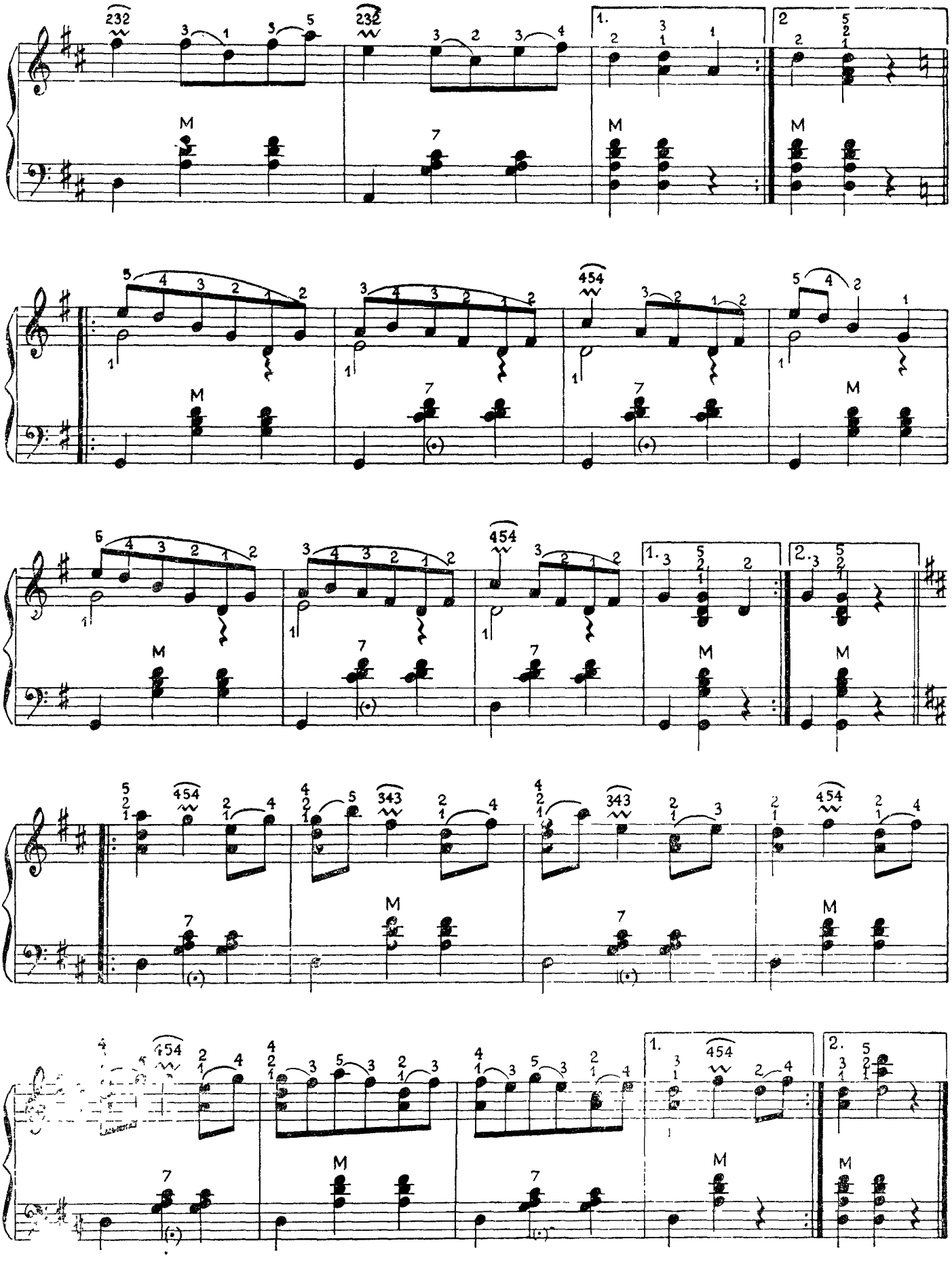

SOOV

F. Chopin

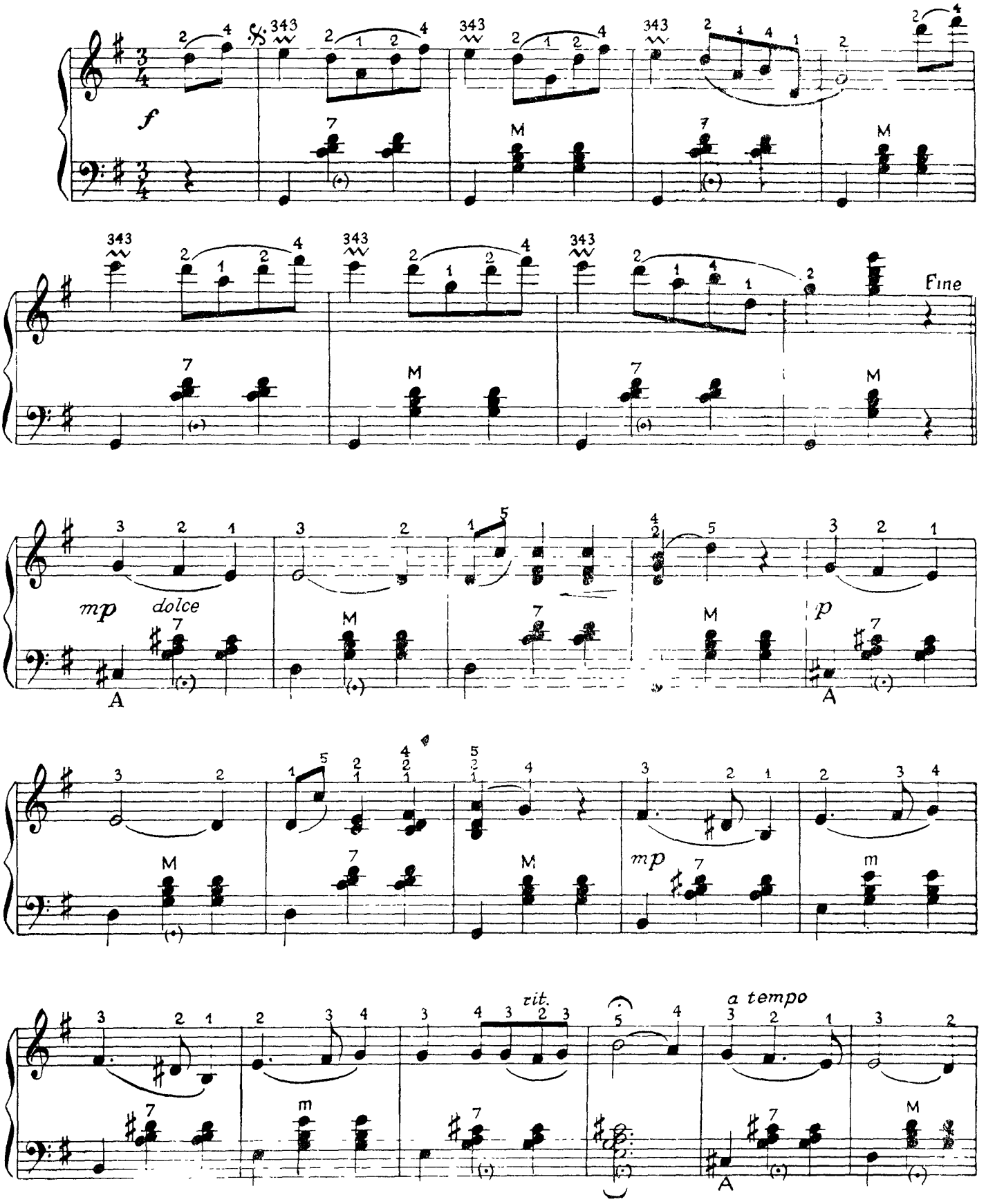

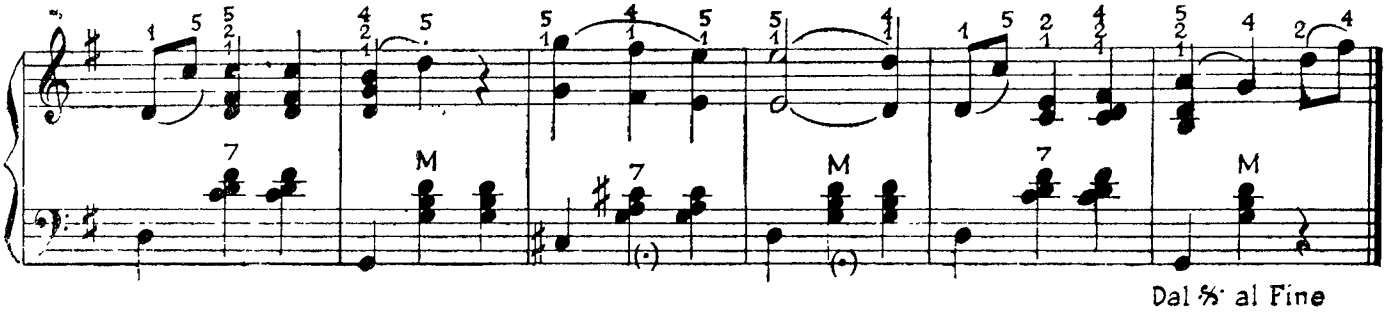

GRUPPETTO

Gruppettoks nimetatakse melismi, mis koosneb neljast lühikesest üksteisele järgnevast helist. Gruppettot tähistatakse märgiga ∽ . Gruppetto koosneb ülemisest abihelist, põhihelist, alumisest abihelist ja taas põhihelist.

Nootide kohale kirjutatud gruppetto esitatakse selle noodi vältuse arvel, mille kohale ta on kirjutatud

Kirjutatakse

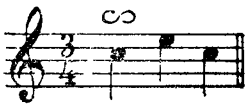

Mängitakse:

või

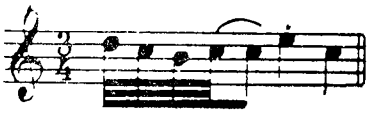

Gruppetto märk noodist paremal ülal tingib vajaduse nimetatud nelja heli esitamiseks pärast põhiheli

Kirjutatakse

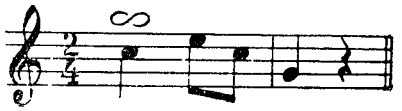

Mängitakse

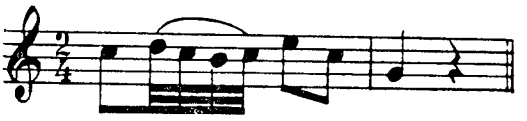

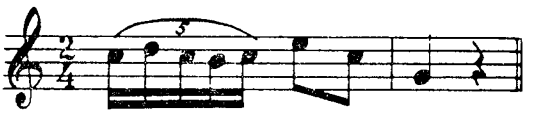

Gruppetto märgi kohal asuv alteratsioonimärkkuulub ülemisele, gruppetto märgi all asuv alteratsioonimärk alumisele abihelile

Kirjutatakse

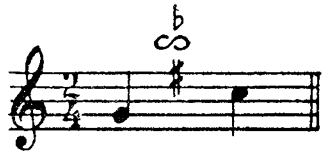

Mängitakse

Kirjutatakse

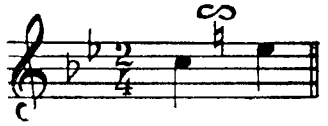

Mängitakse

Juhul kui gruppetto asub nootide vahel, milledest esimene osutub punktiga noodiks, esitatakse ta tavaliselt trioolina

Kirjutatakse

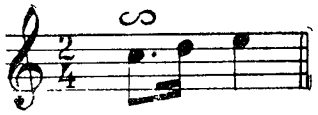

Mängitakse

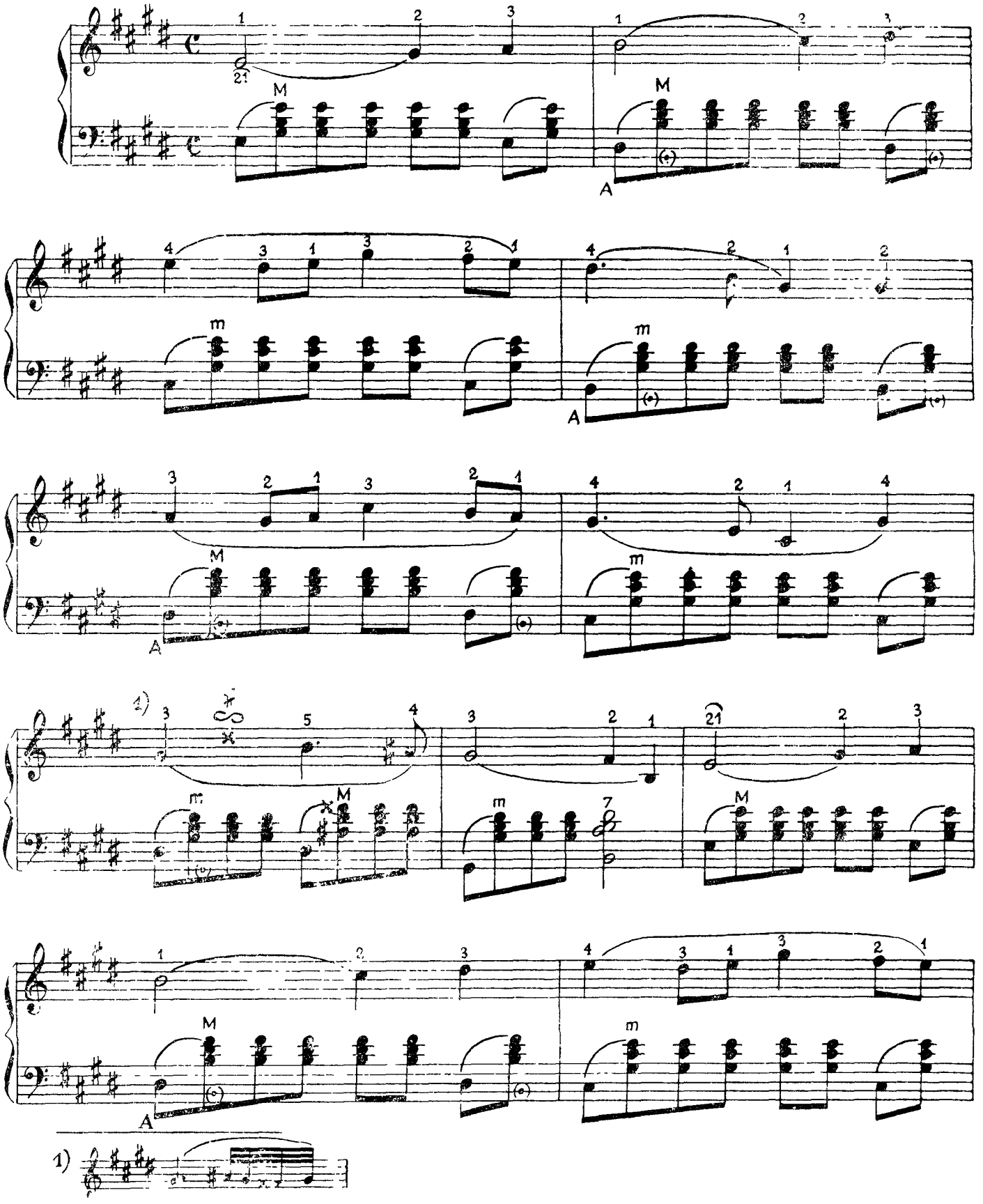

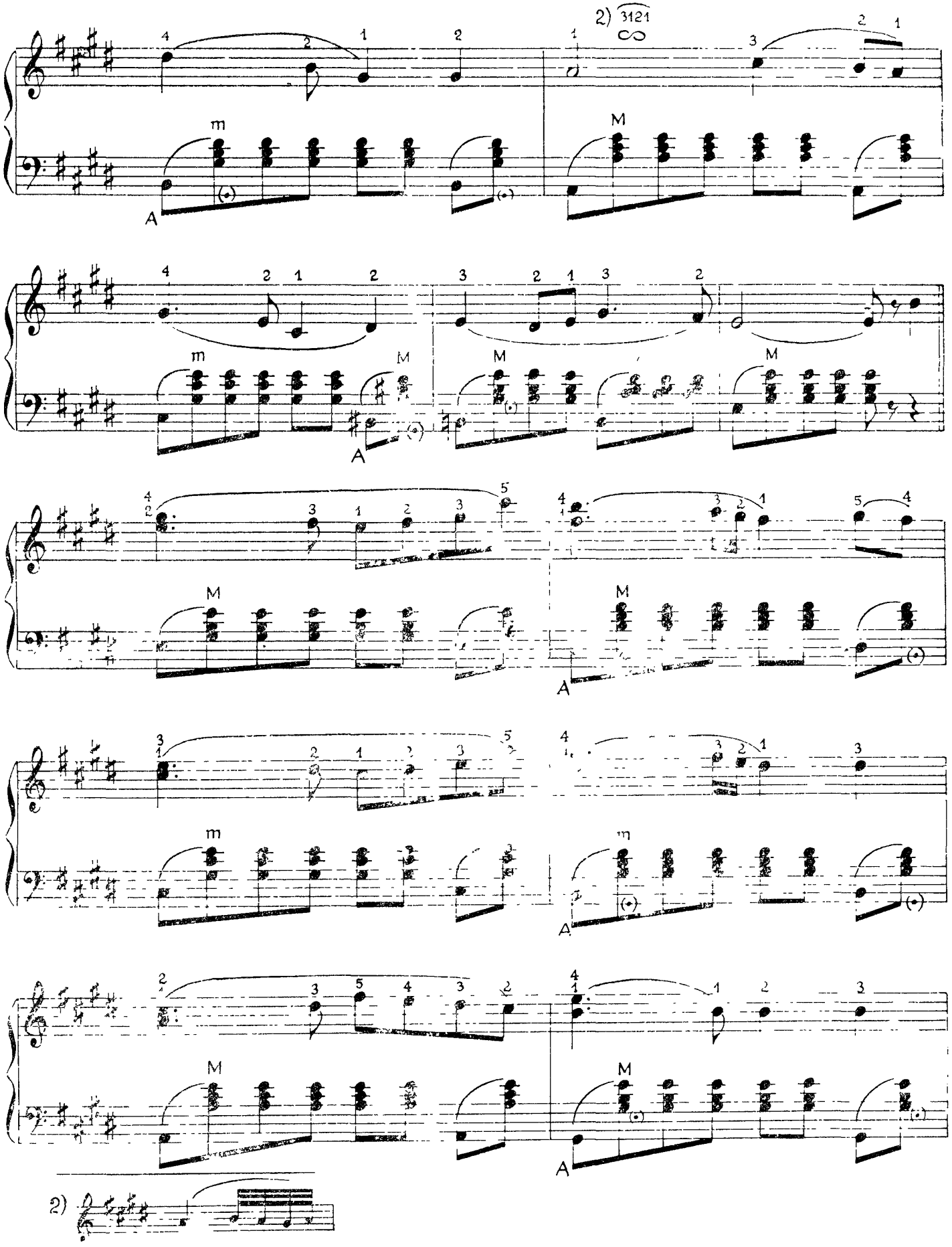
2) 3121
m
M
A
2)

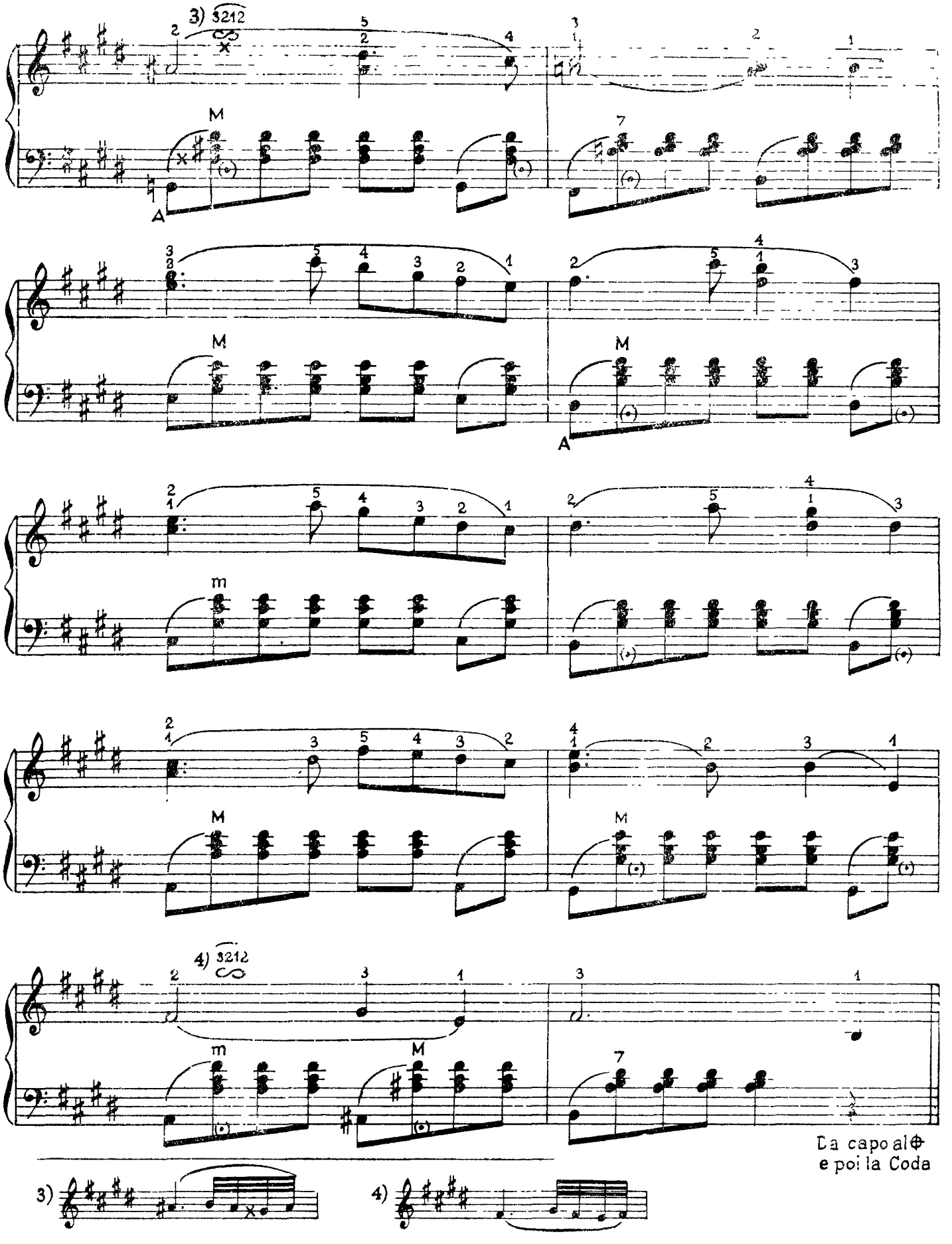
3) 3212
4) 3212
Da capo al ⊕
e poi la Coda
3)
4)

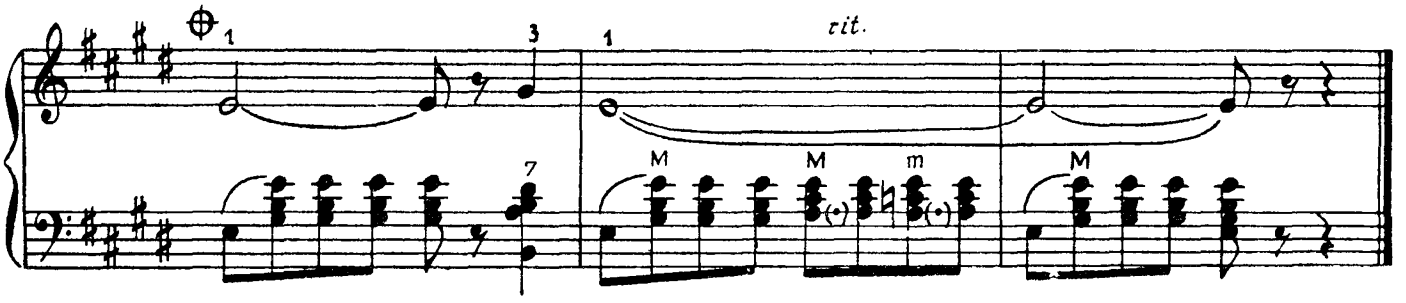

TRILLER

Trilleriks nimetatakse melismi, mis seisab põhi- ja ülemise abiheli võrdses ja kiires vaheldumises.

Trillerit tähistatakse märkidega *tr* ja *tr*~~~ noodi kohal või selle all (*tr* — kaks esimest tähte itaaliakeelsest sõnast *trillare*) ning ta vältus vastab antud noodi vältusele

Tavaliselt alustatakse trillerit põhihelist.

Kirjutatakse. Mängitakse.

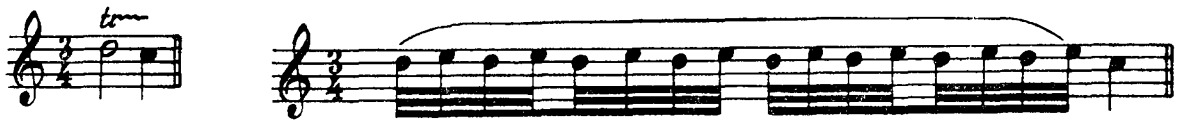

Trilleris esinevate helide reaalne vältus sõltub tempost. Juhul kui trillerit tuleb alustada ülemisest või alumisest abihelist või mitmest helist koosnevalt figuurilt, kirjutatakse nimetatud noodid lühikese eellöögina põhiheli ette ning mängitakse trilleriga koos.

Kirjutatakse

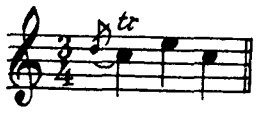

Mängitakse

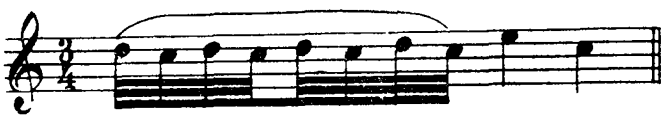

Kirjutatakse.

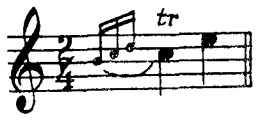

Mängitakse

Kirjutatakse:

Mängitakse:

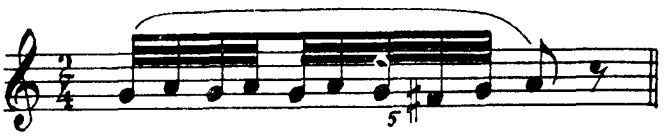

Kirjutatakse:

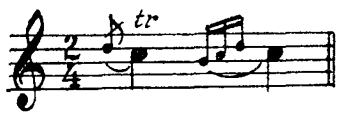

Mängitakse

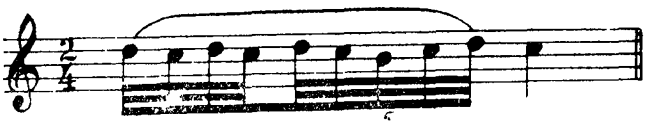

Trilleri kohale asetatud alteratsioonimärk kuulub ülemisele abihelile

Kirjutatakse.

Mängitakse:

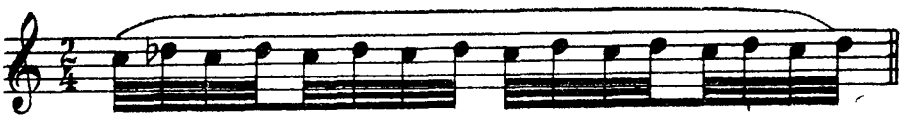

HIIU VALSS

96 Elavalt Töödelnud L. Vigla

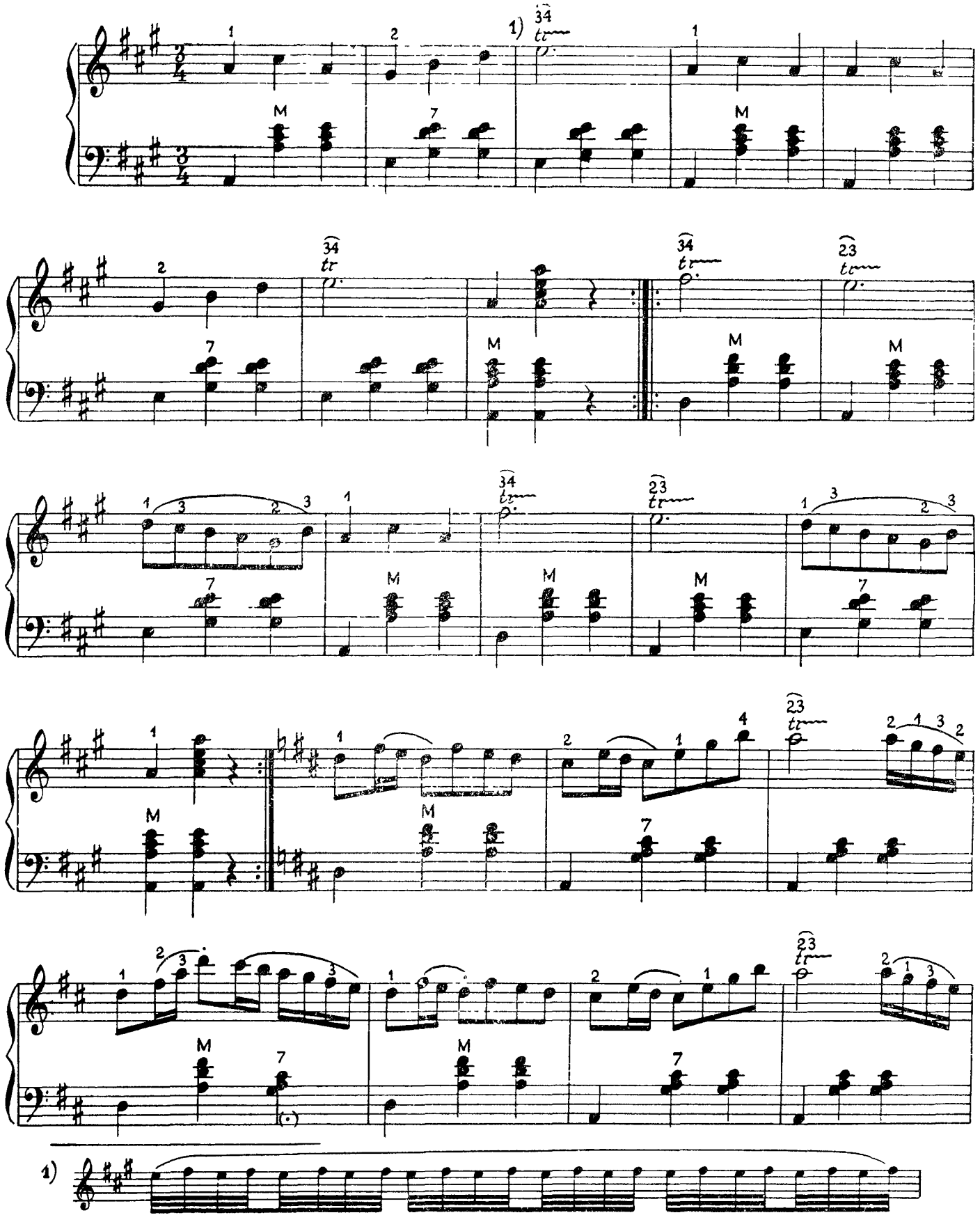

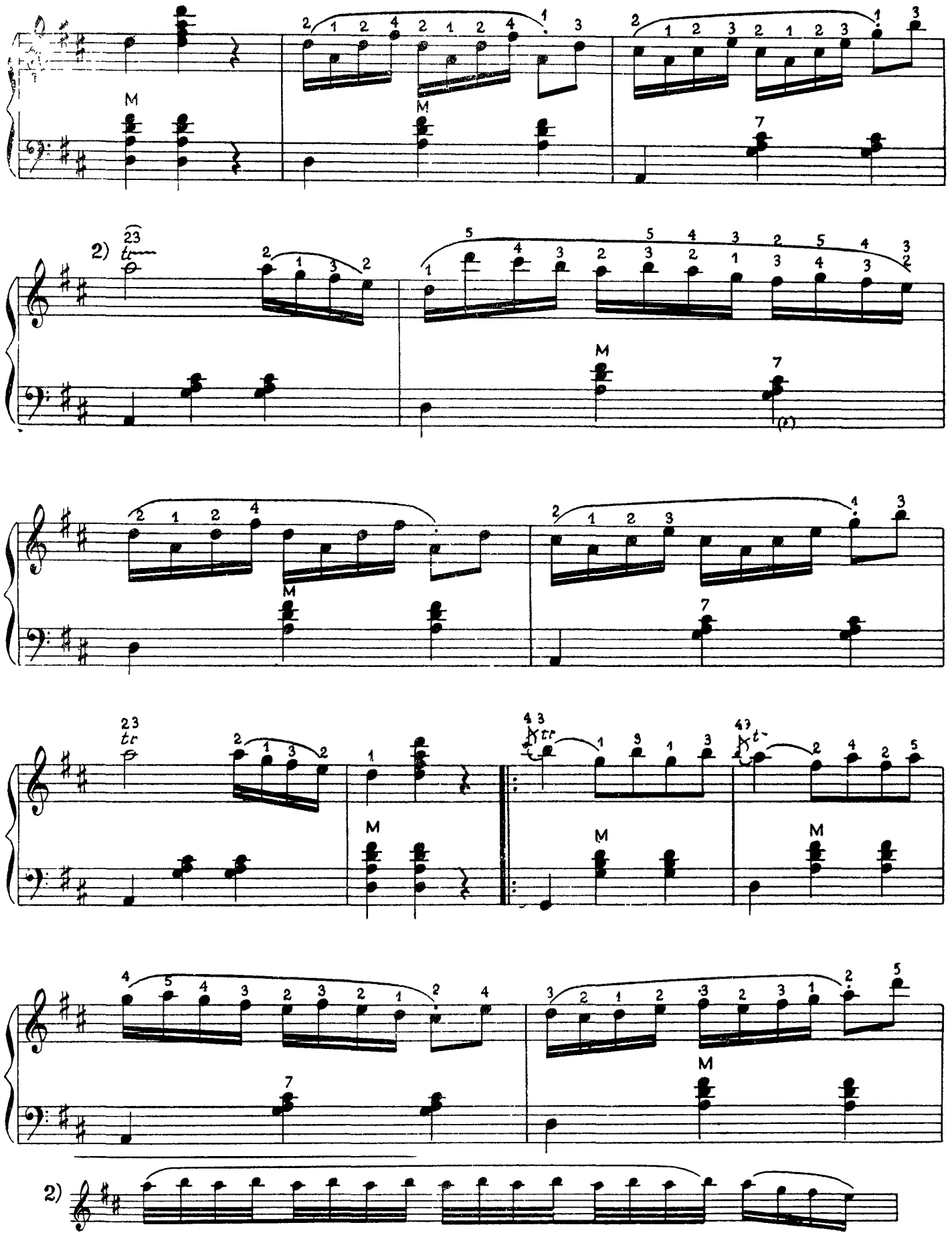
2)
tr
M
7

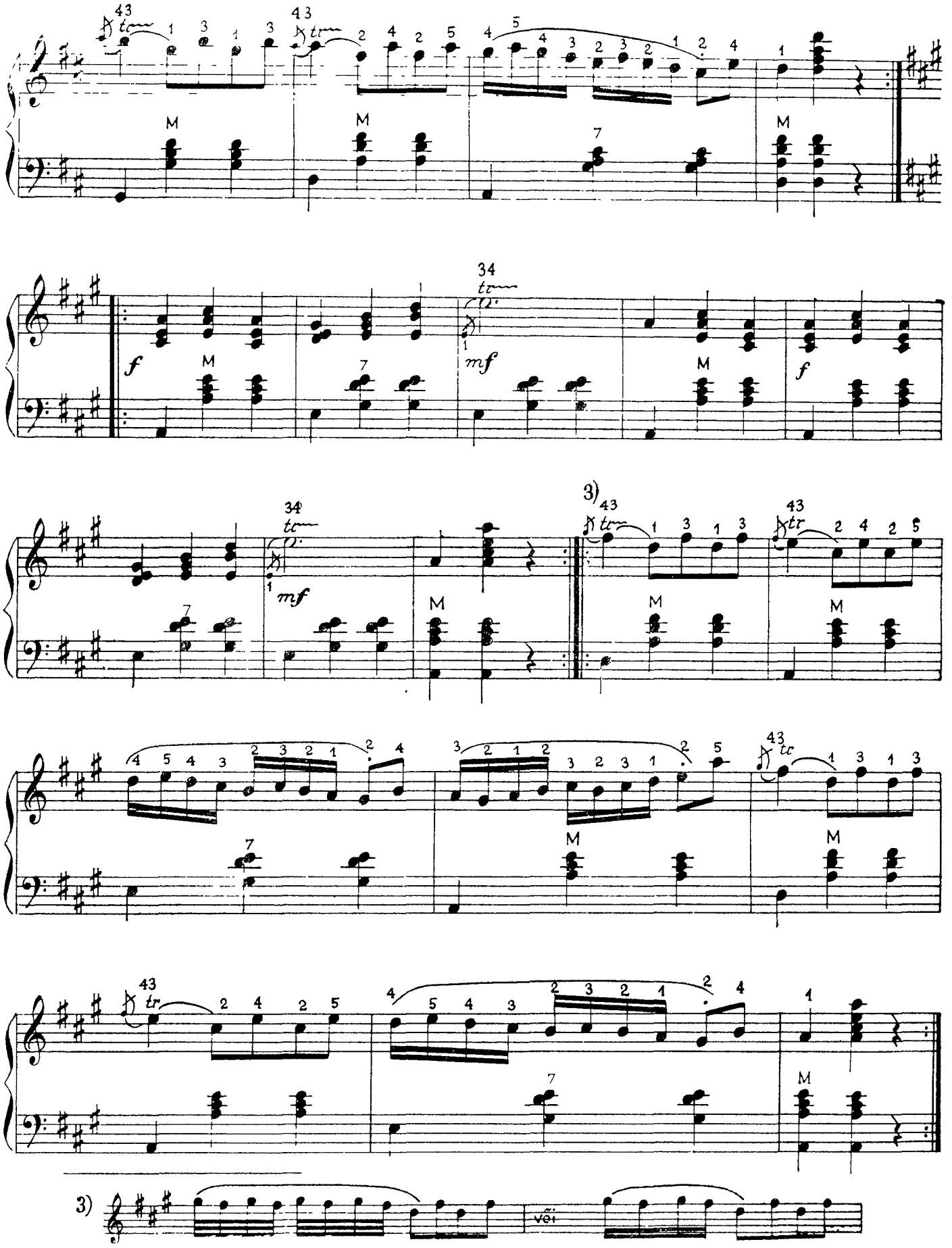
3)
3)

97 Andante (♩ = 132)

F. Chopin
op. 9, nr. 2

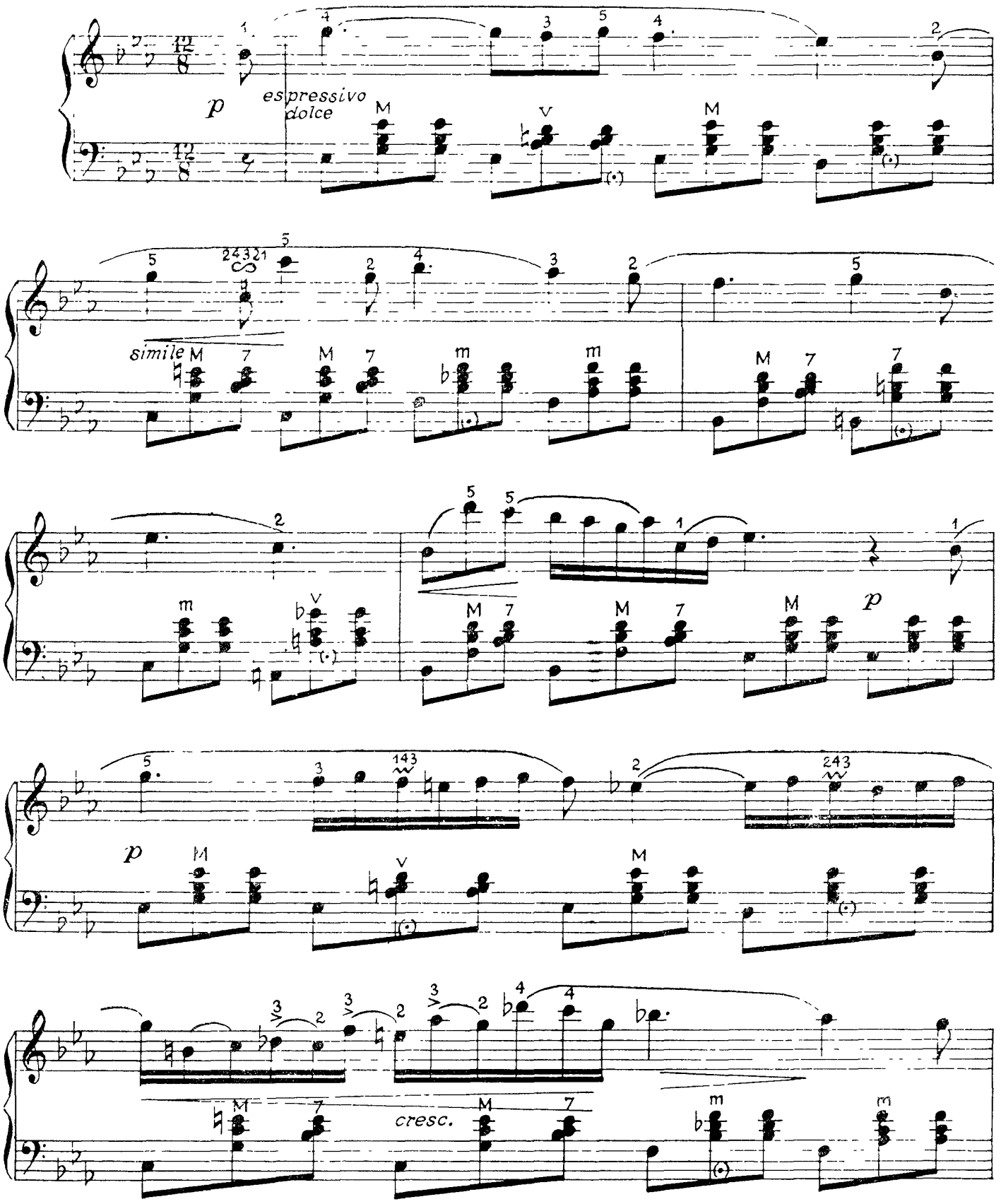

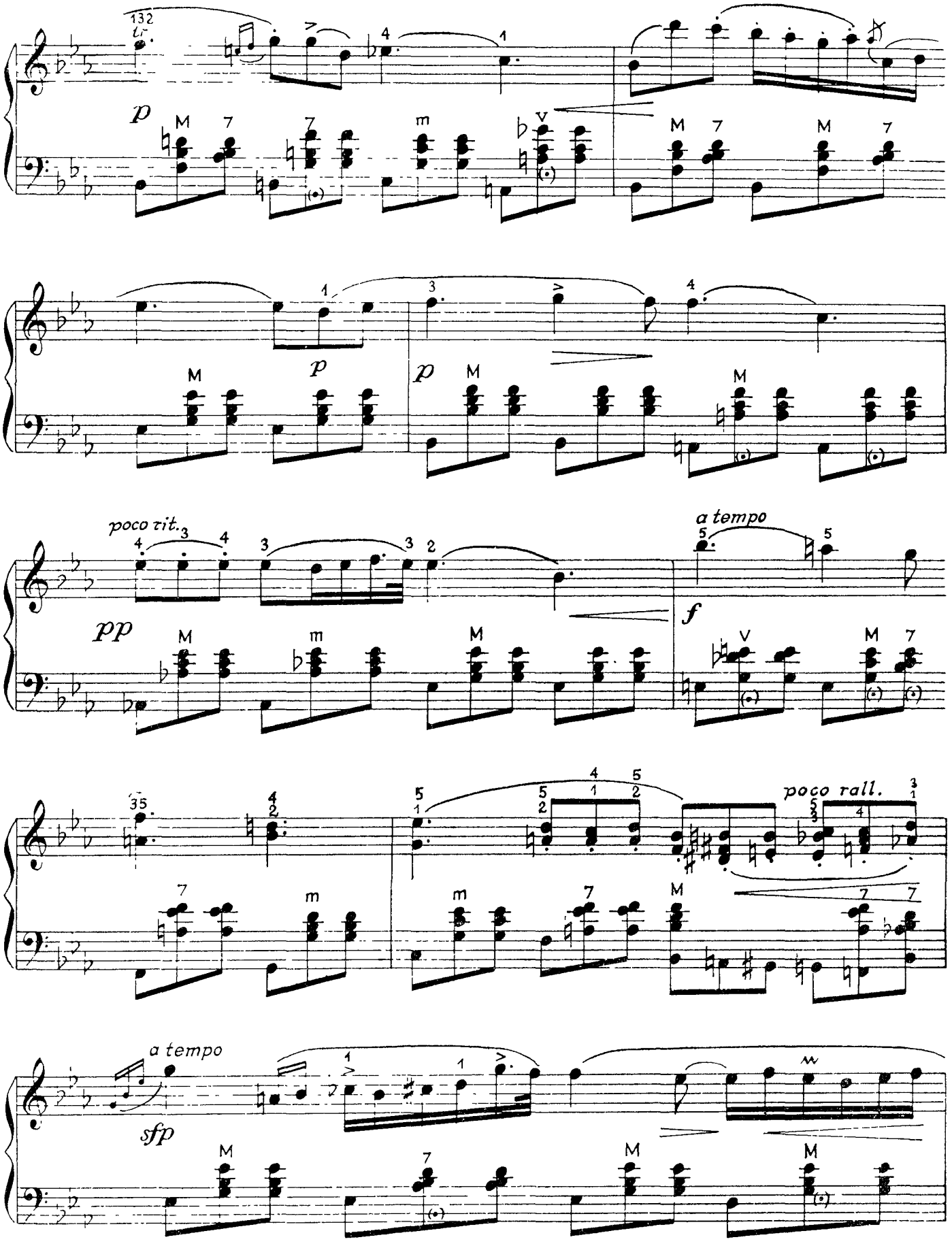
132
p
poco rit.
pp
a tempo
f
poco rall.
a tempo
sfp

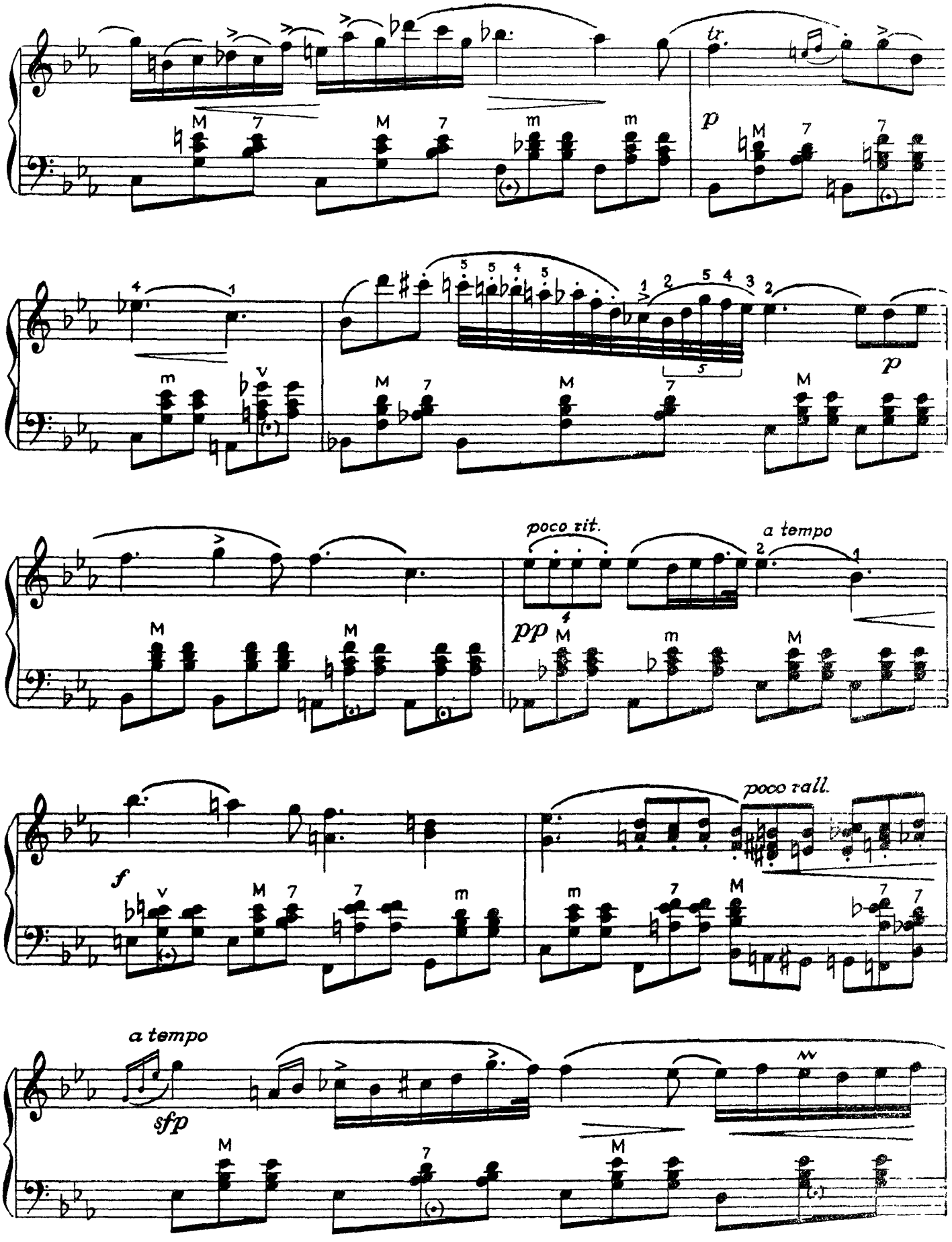
tr.
p
poco rit.
a tempo
pp
poco rall.
f
a tempo
sfp

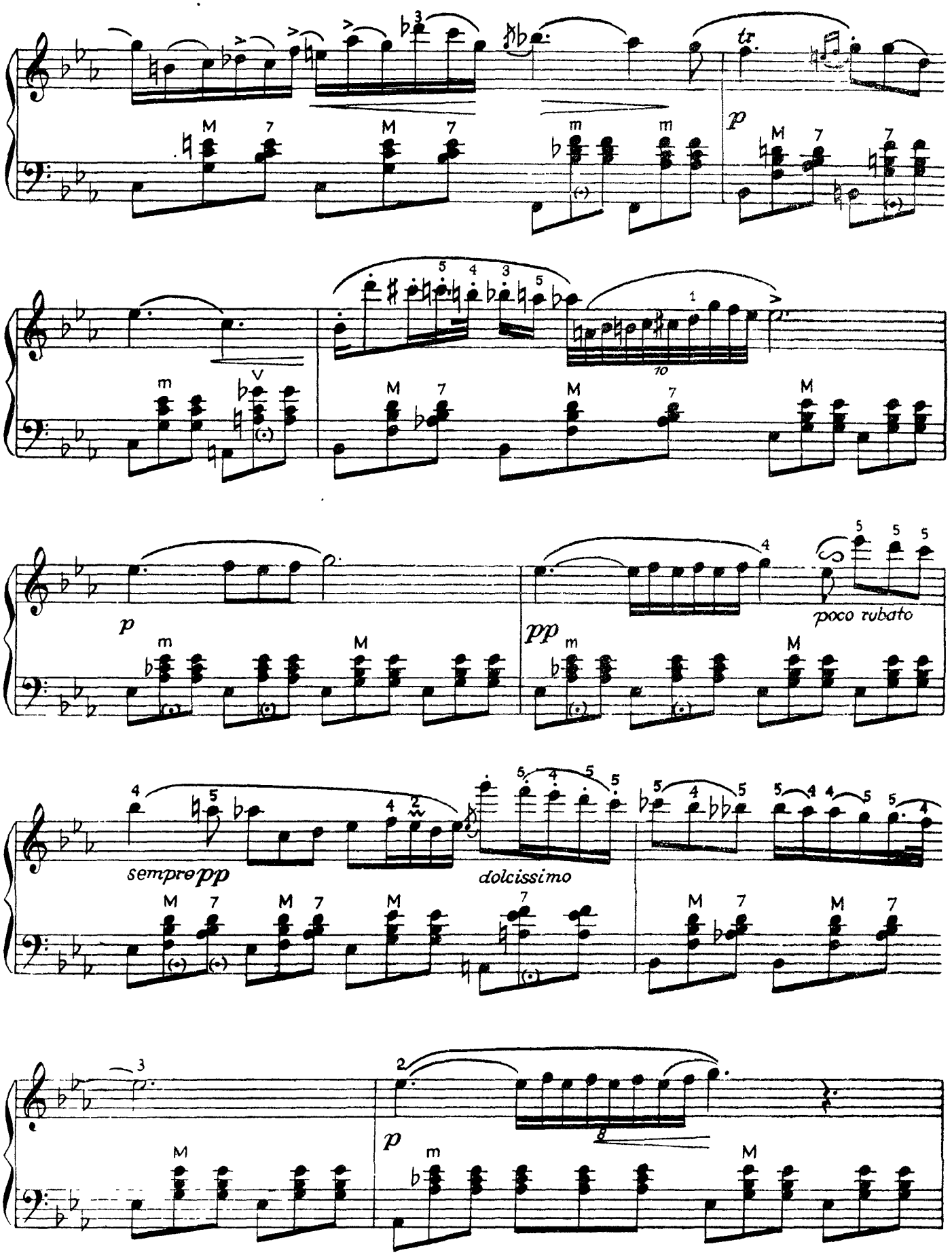
tr.
p
p
pp
poco rubato
sempre pp
dolcissimo
p

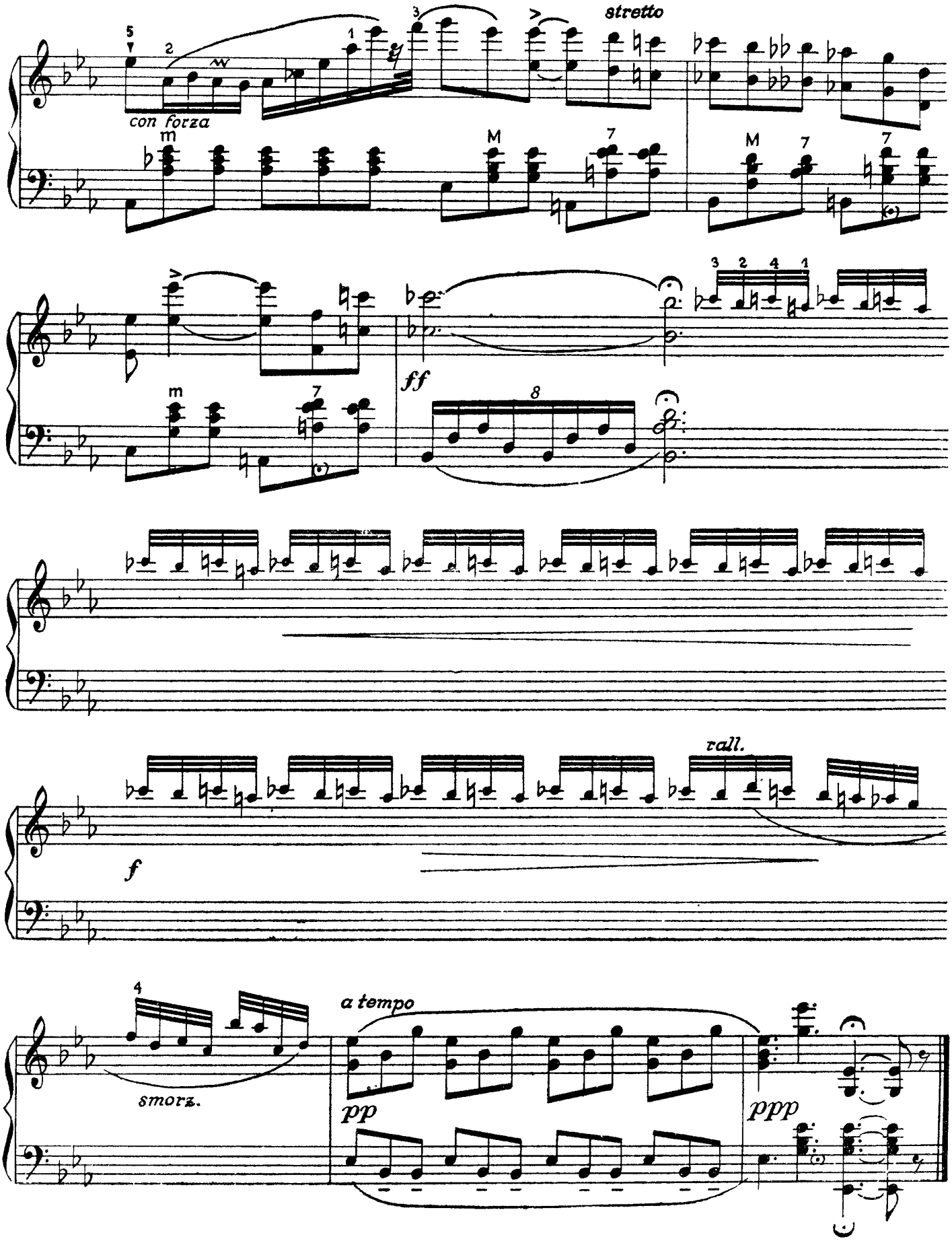
stretto
con forza
ff
rall.
f
a tempo
smorz.
pp
ppp

20. OKTAAVIDE JA AKORDIDE MÄNGIMINE

Oktaavide ja akordide mängimisel on soovitav kõiki viit sõrme fikseerida ühtse tugevusega — ka neid, mis momendil mängust osa ei võta.

Oktaave on soodsam mängida kergelt sirutatud sõrmedega, mis võimaldab labakae suuremat tugevdamist ja aitab vältida randme pinget

Akordimängus võtab labakäsi vastava asendi, sõrmed on valmis akordi võtteks Ehkki lööki teostab käsi, on ikkagi vaja lüüa sõrme otstega ning säilitada klahvipuute tunnetust Sõrmede iseseisev liigutus toimub vaid akordivõtte muutmisel Tuleb jälgida, et sõrmed läheksid kindlaksmääratud sügavusse, mitte aga nii sügavale, kui klahv lubab Labakäe tõstmisel, samuti löögi sooritamisel sõrmede ja randme asend ei muutu. Aeglasema tempo juures võidakse kasutada ka randme vähemaktiivseid liigutusi

Oktaavide ja akordide mängimisel ei tohi käsi klahvile erilist survet avaldada, veel enam aga klahvistikule toetuda.

Akordide mängimisel aeglases tempos lülitatakse mänguprotsessi ka sõrmede liigutused.

Kromaatilise oktaavheliredeli mängus kasutatakse labakäe liigutusi, kuna vahelduv mäng valgetel ja mustadel klahvidel ei võimalda kogu käe liigutust

98

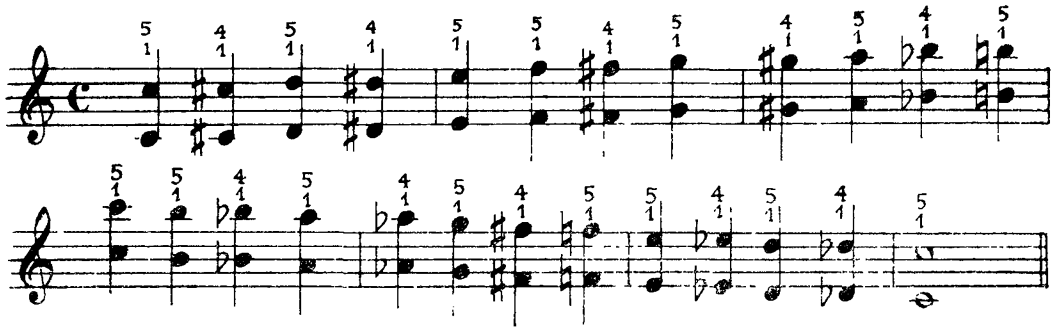

Murdoktaavide

99

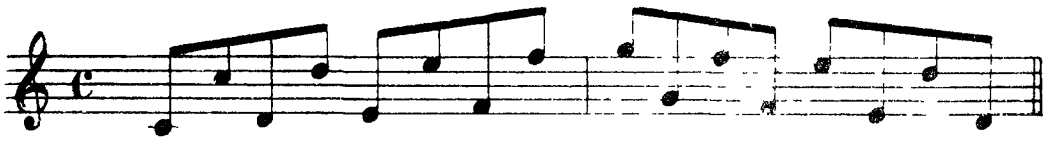

ja termolo

100

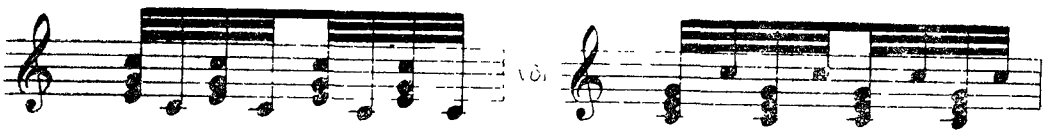

mängimisel on tähtsamaks faktoriks küünarvarre ja labakäe võnkliikumine oma kujuteldava pikitelje ümber Võnkliikumist teostab küünarvars, kusjuures hoo selleks annab labakäsi. Sõrmed ja labakäsi jäävad kindlasse oktaavi- või akordiasendisse

Põidla või väikese sõrme löögi ajal ei tohi käsi klahvistikule toetuda Võnkliikumisel ei vajutata klahve põhjani, mis võimaldab säilitada liikumise kergust

Alljärgnevas Mozarti «Türgi marsis» esinevate murdoktaavide ja eellöögiga akordide mängimisel kasutatakse küünarvarre ja labakäe võnkliikumist, säilitades seejuures kindlalt oktaavi või akordiasendit

TÜRGI MARSS

101 Alla turca
Allegretto

(Sonaat La-mažoorsest klaverisonaadist) W. A. Mozart

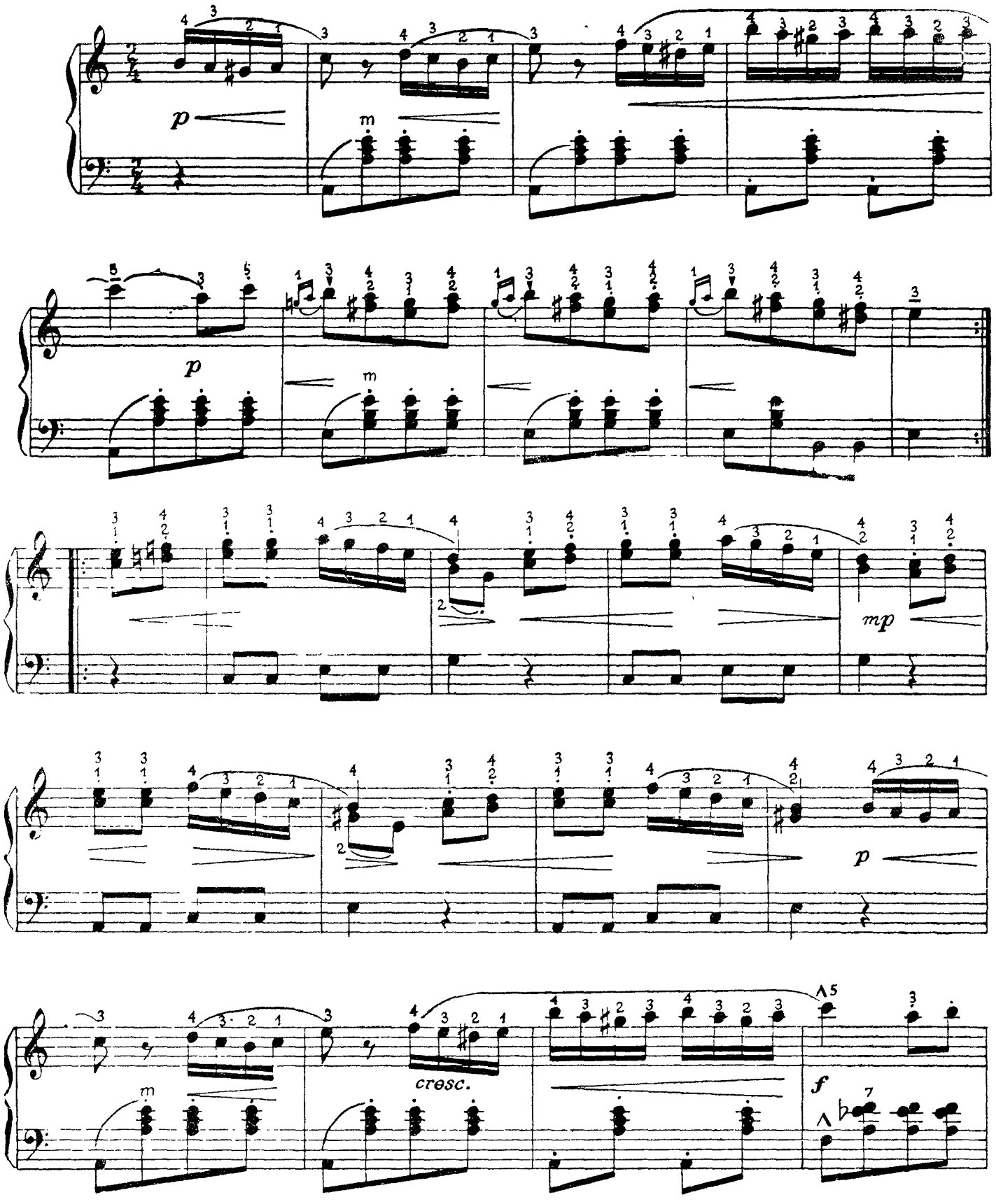

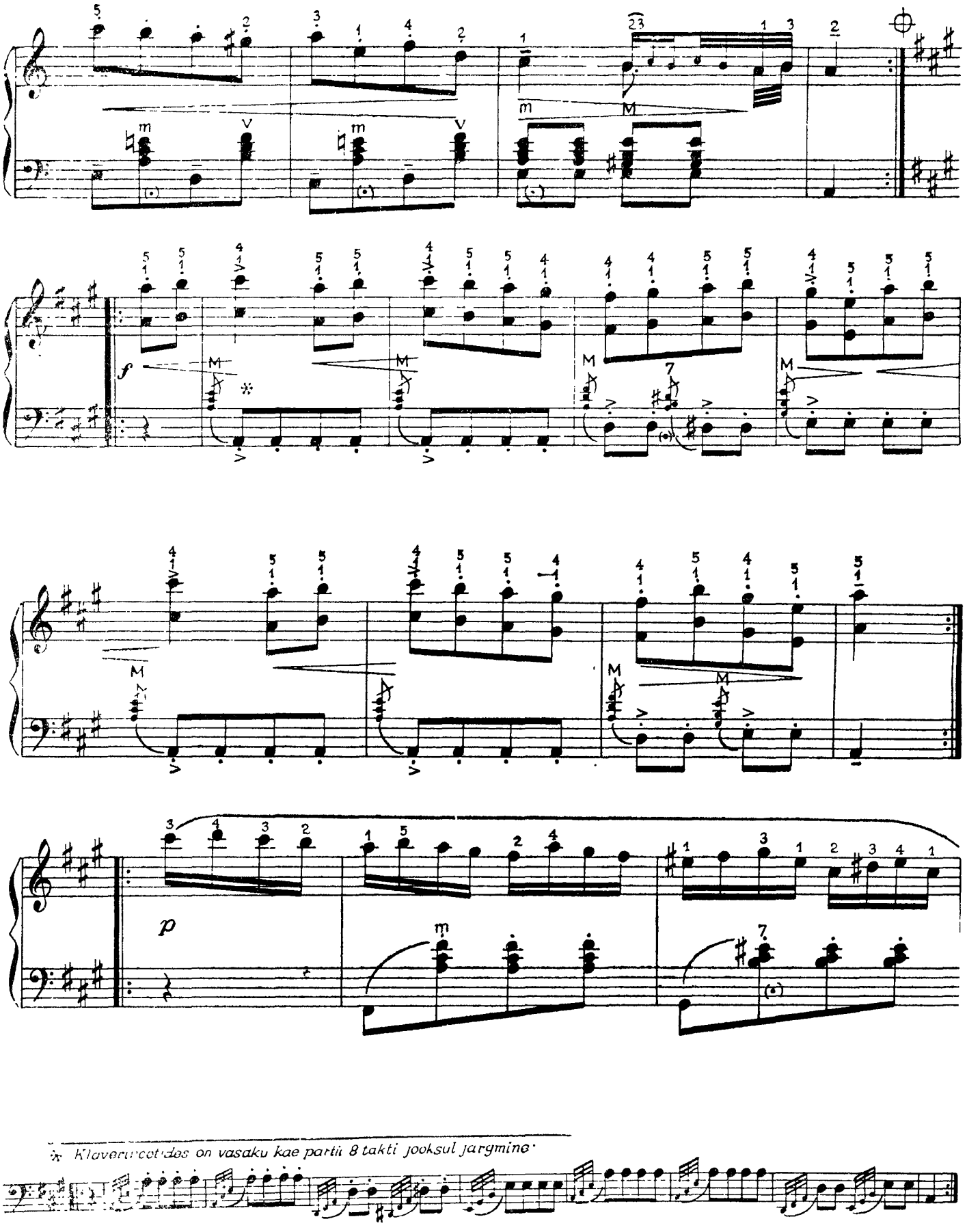
f
p
* Klaverimoetides on vasaku kae partii 8 takti jooksul jargmine

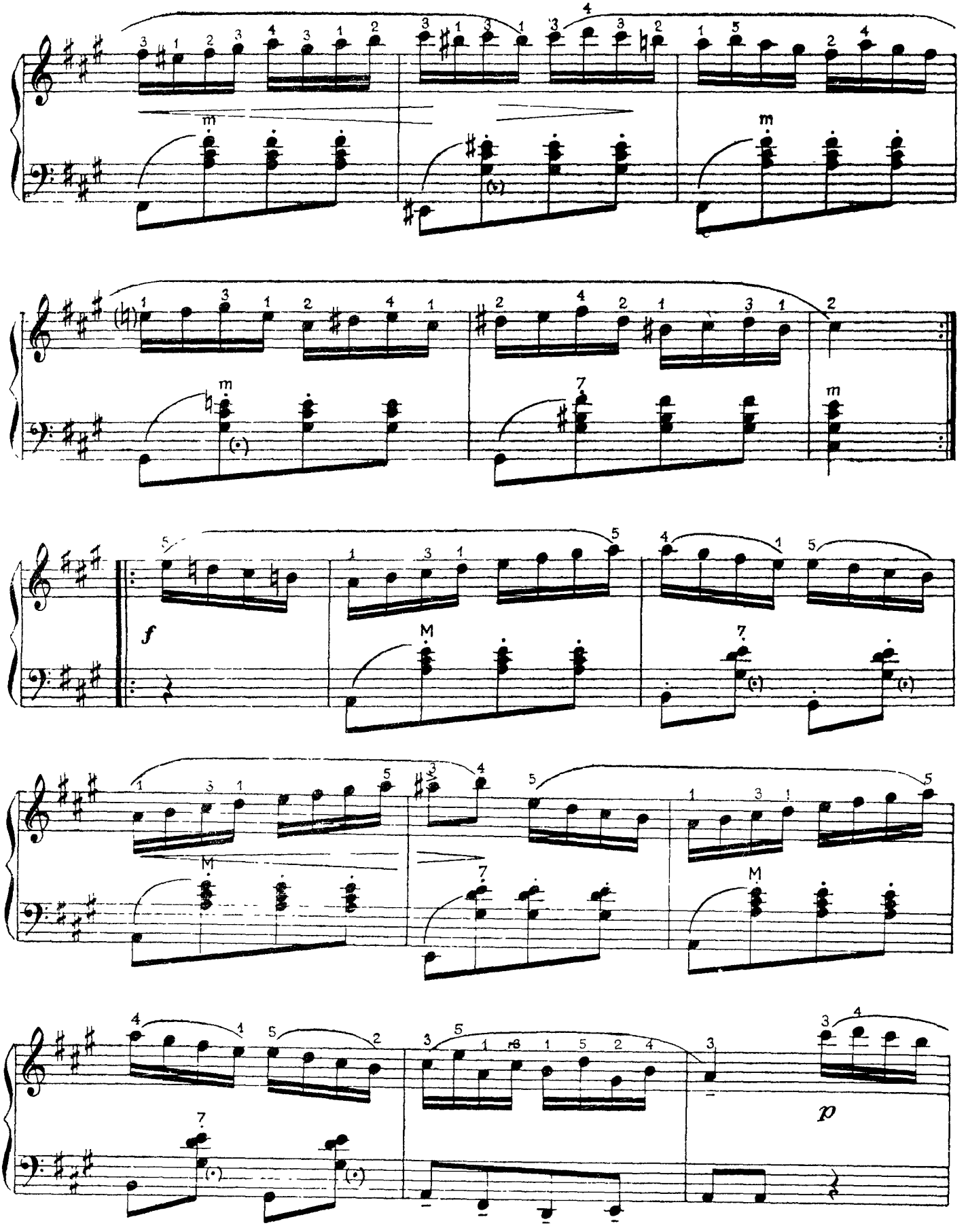
m
m
m
7
m
f
M
7
M
7
M
7
p

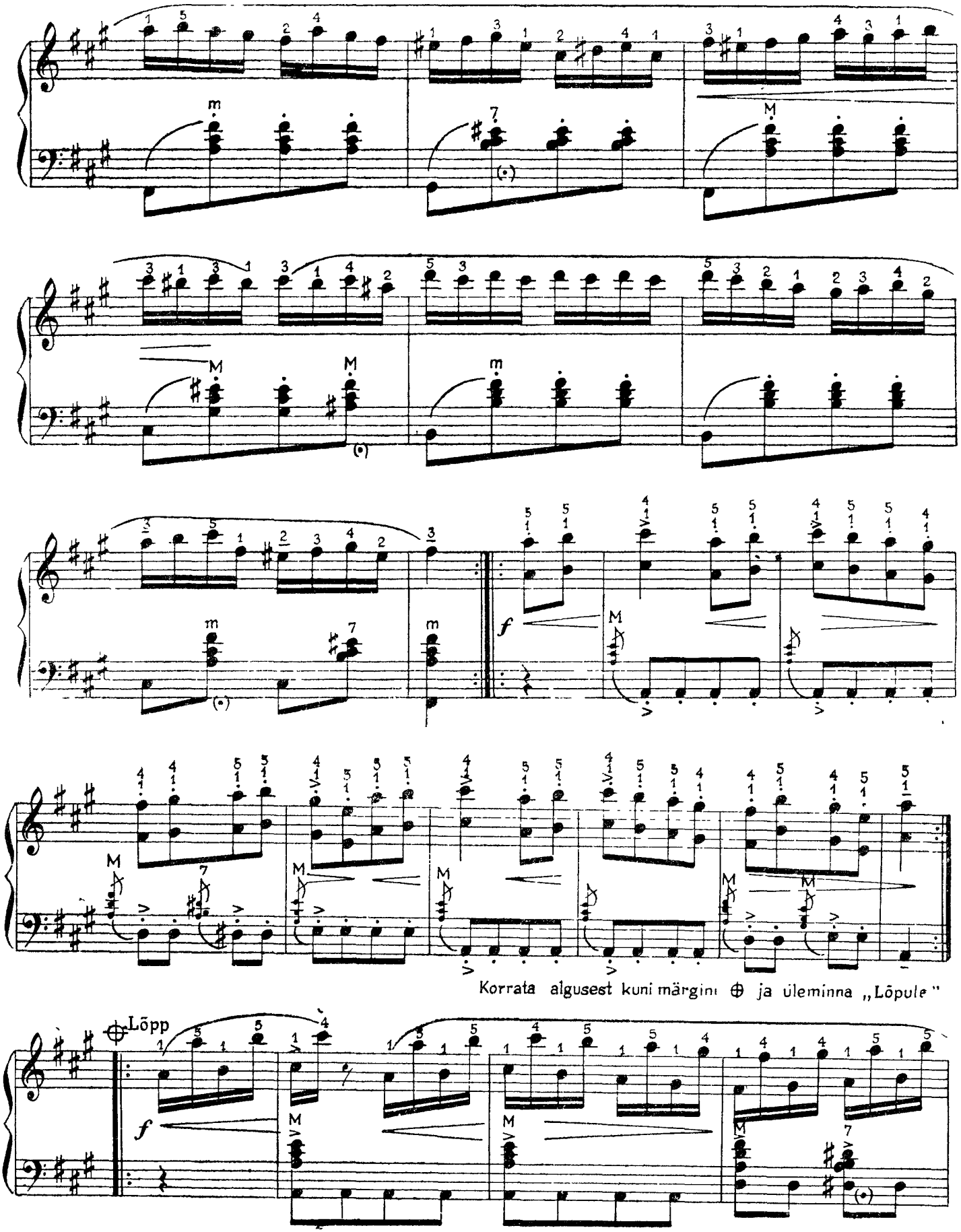
Korrata algusest kuni märgini ⊕ ja üleminna „Lõpule"
Lõpp

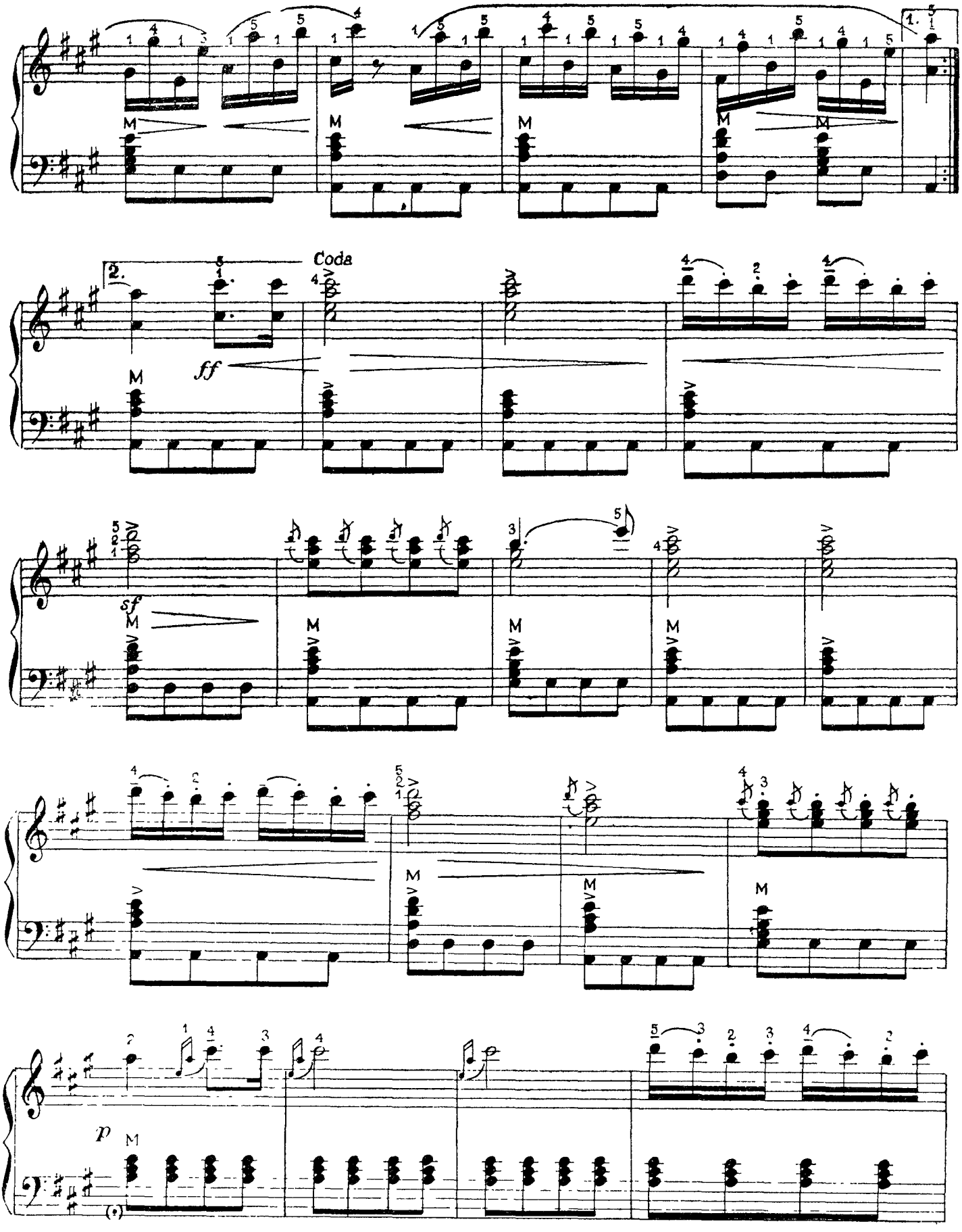
1.
2.
Coda
ff
sf
p
M

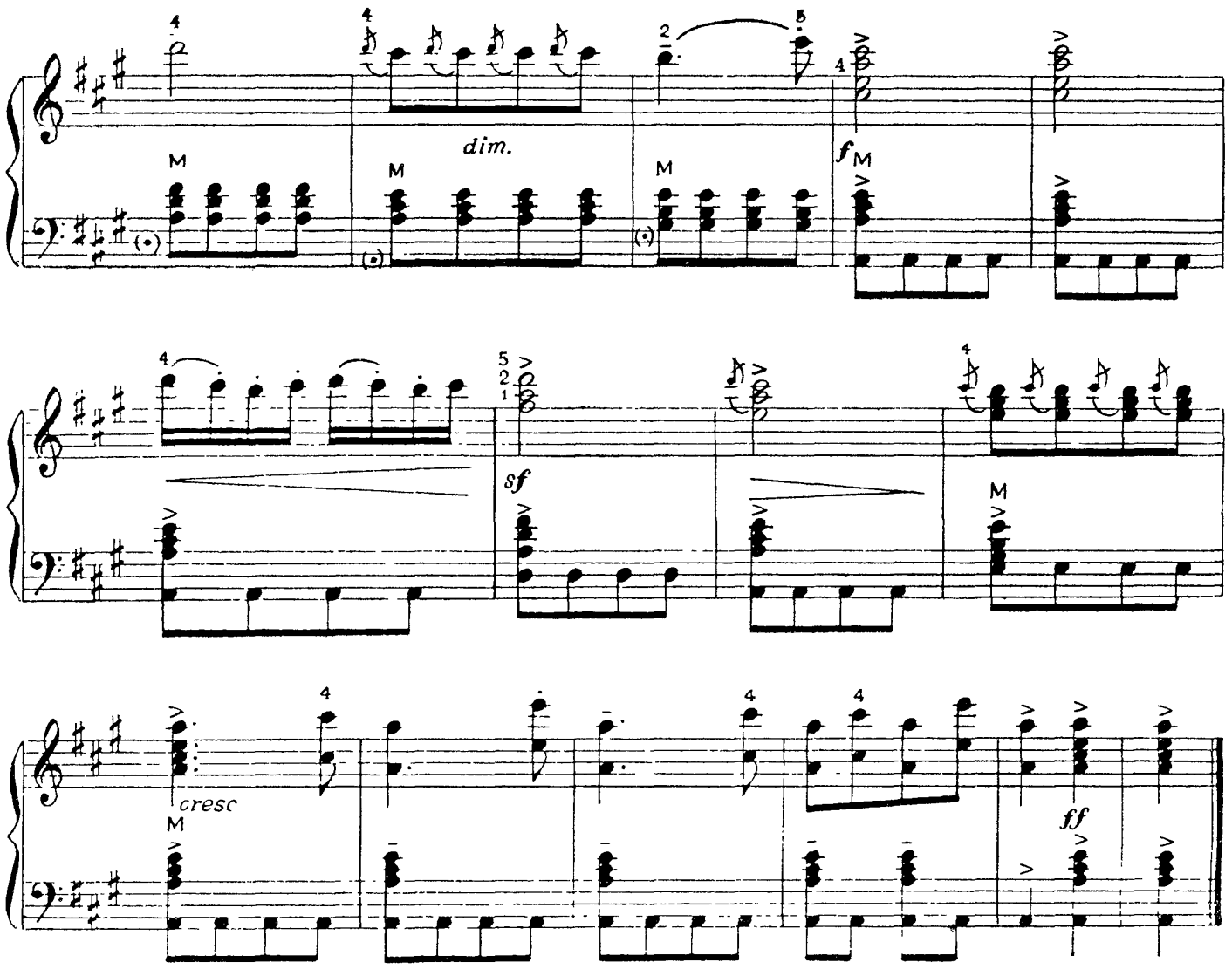

21. REGISTRITE KASUTAMINE

Hea akordionimäng nõuab ka registrite kasutamise oskust. Akordioni registriks nimetatakse metallist «keelekeste» gruppi, mis imiteerib üht teatud orkestripilli, näiteks viiulit, tšellot, flööti, oboed, fagotti jne.

Nende registrite sisse- ja väljalülitamine toimub parempoolsele (ja vasakpoolsele) korpusele kinnitatud erilise klahvistiku abil. NSVL akordionivabrik «Krasnõi Partisan» toodab akordione peamiselt 5+2 registriga. Parempoolsed registrid on märgistatud järgmiselt:

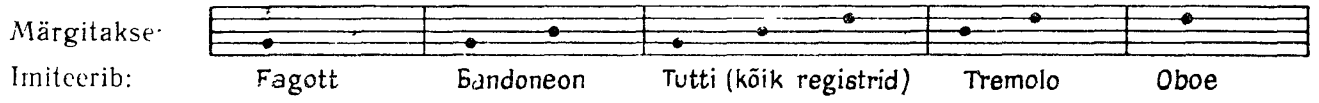

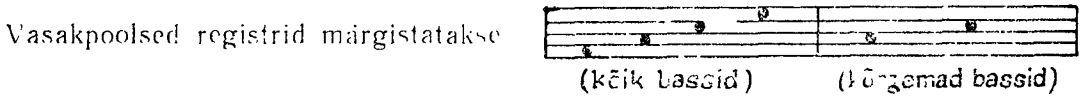

Mõnedel akordionidel on 8—11 registrit paremal pool ja 3—5 registrit vasakul pool

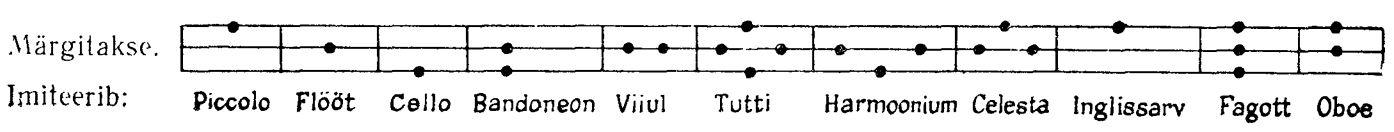

Registrite kasutamine sõltub muusikalise teose iseloomust, tämbrist, koloriidist, diapasoonist, mida märgijal tuleb arvestada, et mitte moonutada teose kunstilist ettekannet.

On soovitav, et akordionipalade seadmisel märgistataks ka registrite kasutamine. Kuna registrite märgistused akordionidel on väga erinevad, on otstarbekam ära märkida registrid imiteeritava pilli nimetusega: ob (oboe), fl (flööt), ban. (bandoneon), fag (fagott), trem. (tremolo), tutti jne (vt lisa nr 2).

KEVADE VALSS

102 Valsi tempos

L. Vigla

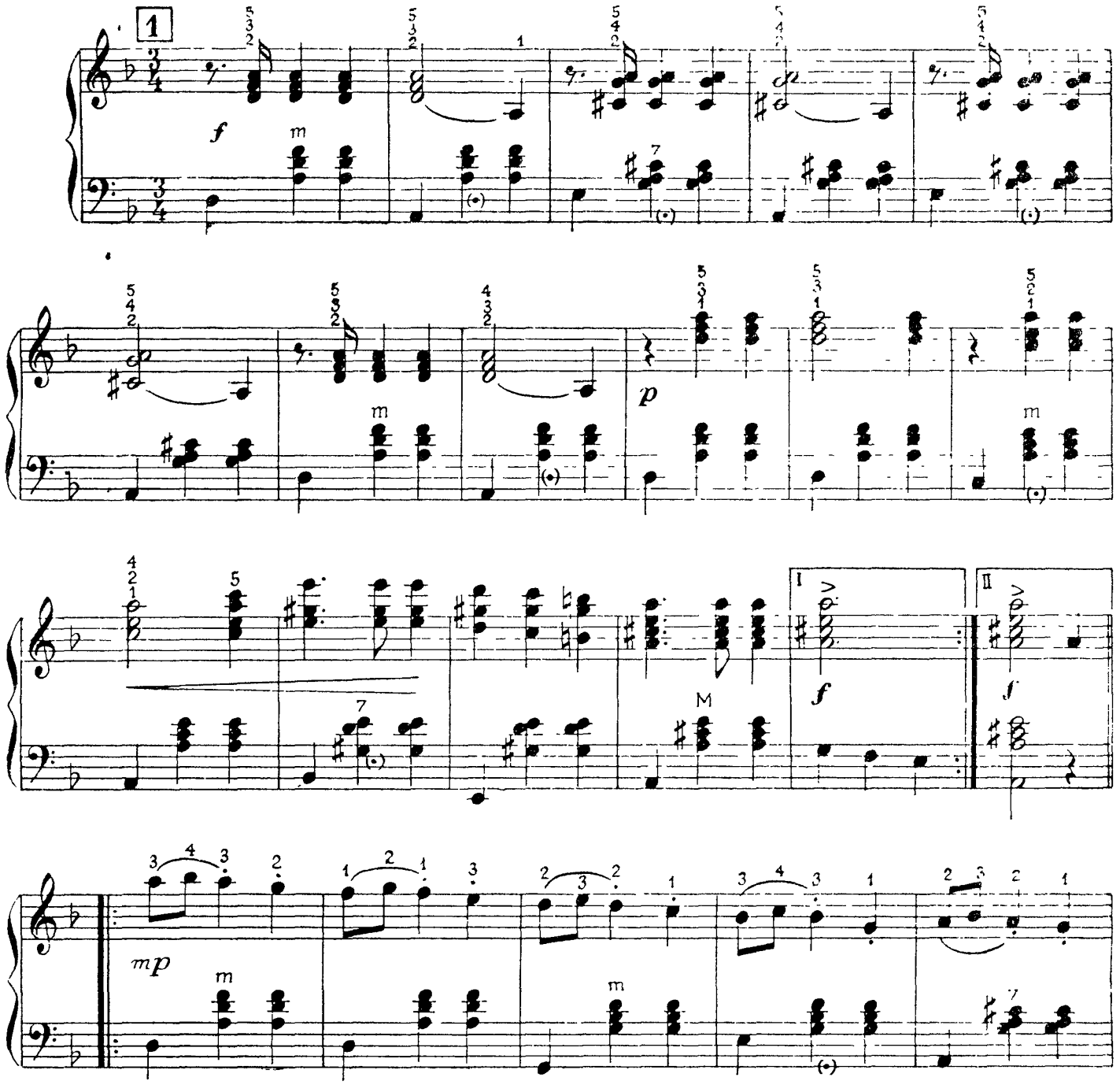

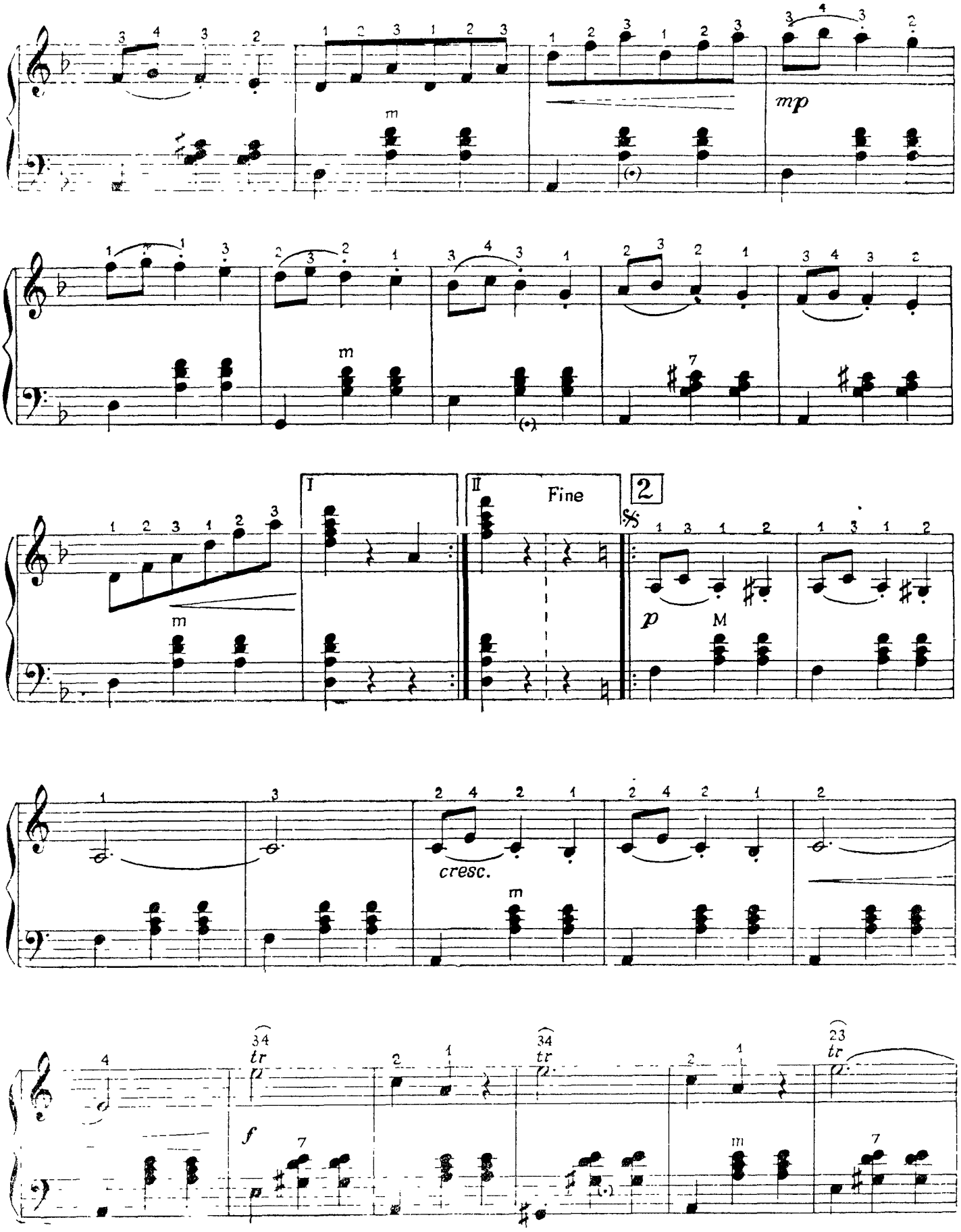
mp
I
II
Fine
2
p
cresc.
f
tr
tr
tr

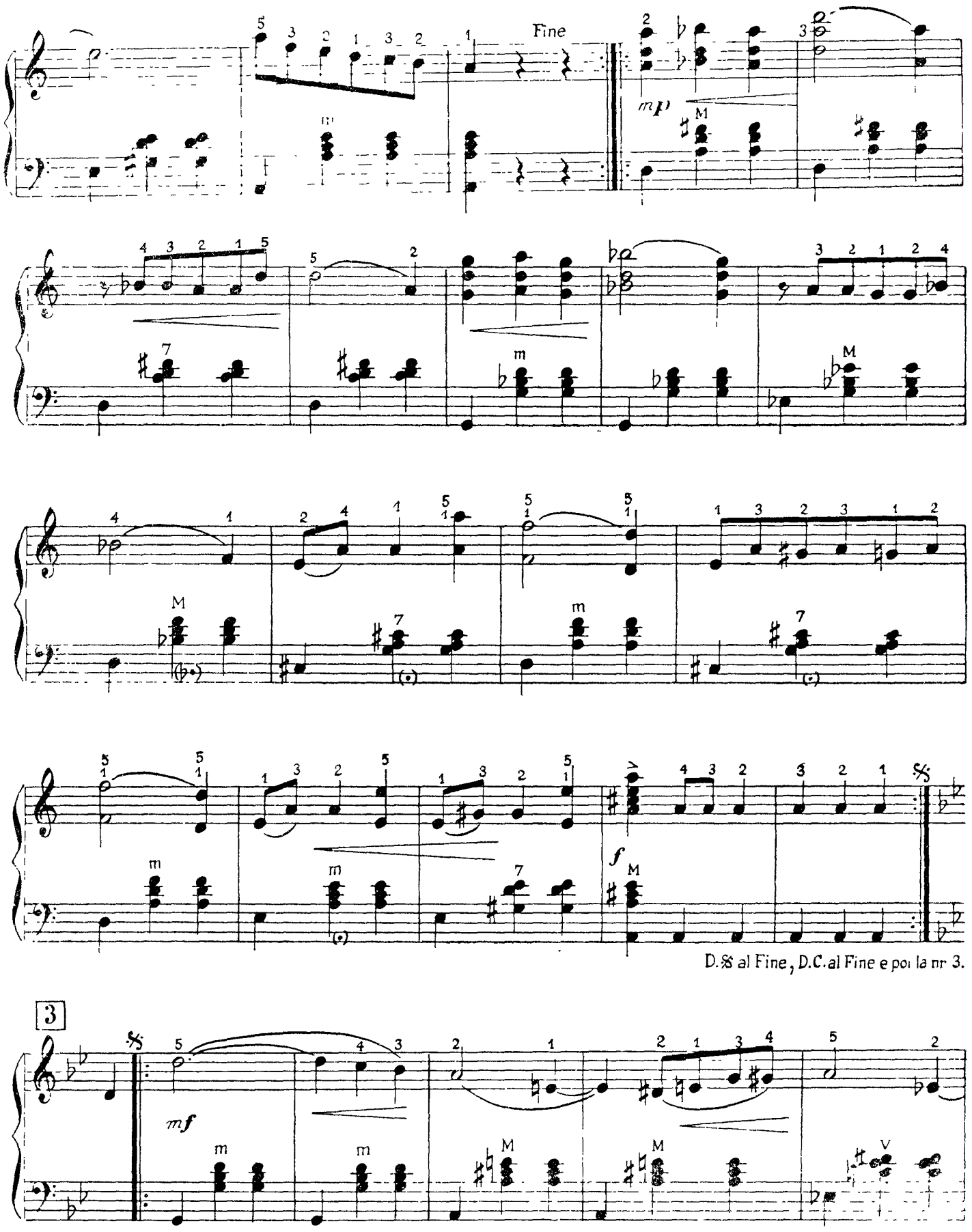
Fine
mp
f
D.𝄋 al Fine, D.C. al Fine e poi la nr 3.
3
mf

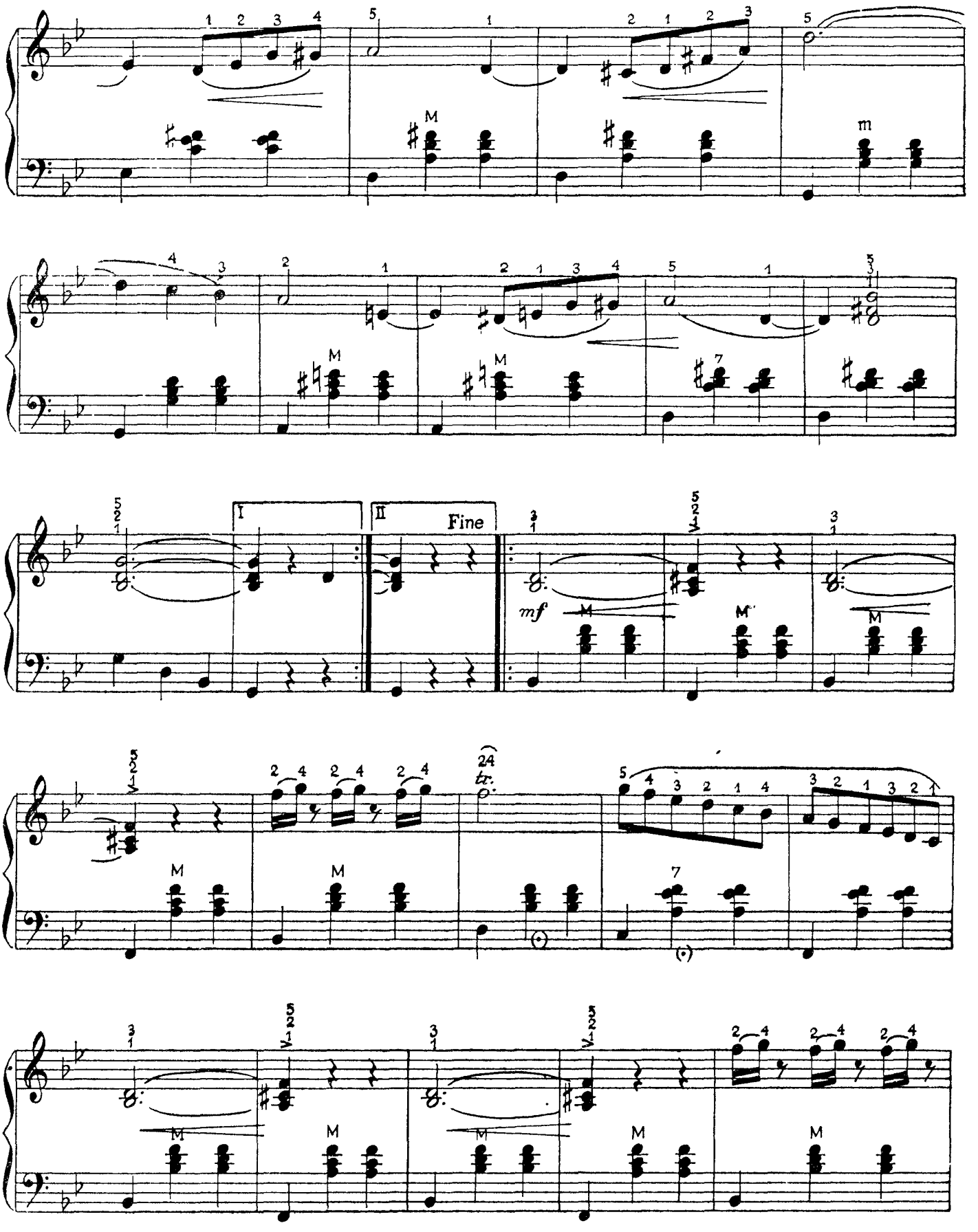
I
II
Fine
mf
tr.

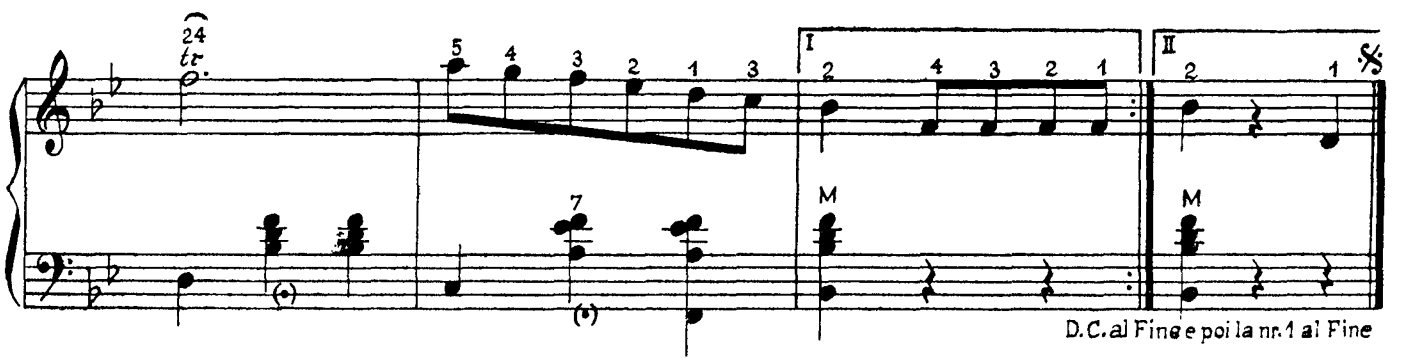

22. HARMOONIA TÄHISTAMISEKS KASUTATAVAD AKORDIMÄRGID

Paljude aastate jooksul on meil levinud eriline märkimisviis harmoonia tähistamiseks, mis põhineb Lääne-Euroopas kasutusel oleval süsteemil. Selle süsteemi kohaselt on võimalik ühehäälse meloodia kohale vastavate akordimärkide abil kirjutada autori poolt ettenähtud harmoonia ning bass, mida akordionil on lihtne esitada.

Akordimärkide aluseks on alusastmete tähtnimetused *c-d-e-f-g-a-h* (*do-re-mi-fa-sol-la-si*), kusjuures *h* asemel kasutatakse *b*'d ja *b* asemel — *b*♭. Tähtnimetused kirjutatakse suurte tähtedega. Erinevate akordide ja bassinootide tähistamisel lisatakse nende nimetustele juurde veel täiendavad nimetused, näiteks *C* tähendab duurkolmkõla (mažoorkolmkõla) koos samanimelise bassiga (põhibassiga), tähtnimetusele *C* juurdelisatud *m*, s. o. *Cm* tahendab mollkolmkõla (minoorkolmkõla) ja nimetusele vastavat bassinooti, *C dim* — vähendatud septakordi jne

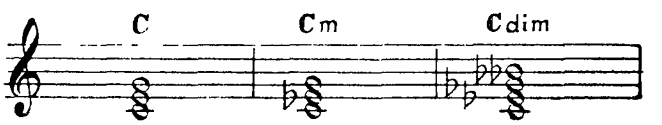

KASUTATAVAMAD AKORDIMÄRGID

DUURKOLMKÕLAD

Tahtnimetused *C, C*♯, *D*♭, *D, E*♭, *E* jne tähendavad samanimelisi duurkolmkõlasid ja duuride nimetusele vastavaid bassinoote (põhibasse).

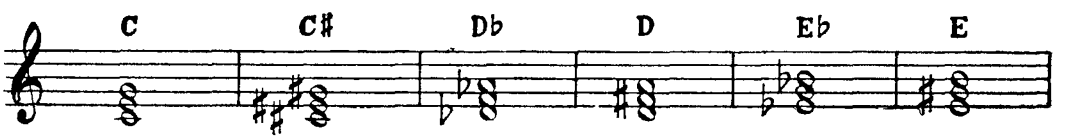

MOLLKOLMKÕLAD

Tähtnimetusele juurdelisatud *m (Cm, C*♯*m, D*♭*m jne.)* tähendab mollkolmkõla ja nimetusele vastavat bassi nooti:

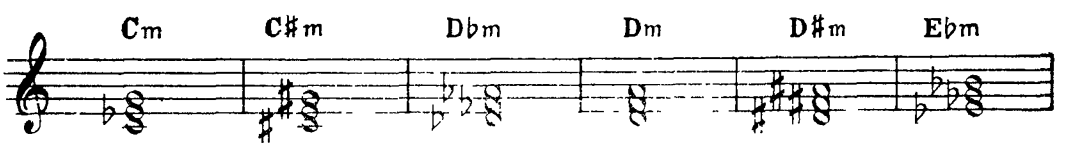

SUURENDATUD KOLMKÕLA

Tähtnimetusele juurdelisatud «+» (pluss) tähendab, et akordi kvint on poole tooni võrra kõrgendatud.

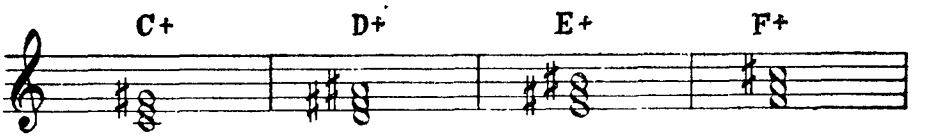

VAHENDATUD KVINDIGA KOLMKÕLA

Tähtnimetusele juurdelisatud «– » (miinus) tähendab, et akordi kvint on poole tooni võrra madaldatud.

JUURDELISATUD SEKST

Tähtnimetusele juurdelisatud *6* tähendab, et märgitud akordi on täiendatud heliastmiku kuuenda noodi — suure seksti juurdevõtmisega:

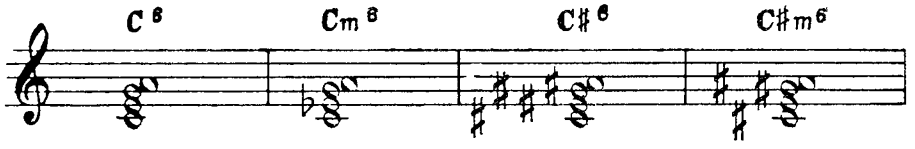

Suurendatud kolmkõlade ja vähendatud kvindiga kolmkõlade akordinuppe akordionil ei ole

JUURDELISATUD SEKSTIGA AKORDID

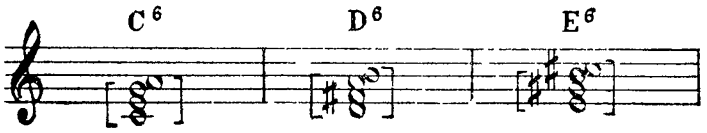

jne koosnevad I astme (duur-) kolmkõlast ja VI astme (moll-) kolmkõlast (*C* ja *Am*, *D* ja *Bm*, *E* ja *C#m* jne). Vajutades korraga kahele vastavale akordinupule, saame vastava akordi.

SEPTAKORDID

Tähtnimetusele juurdelisatud *7* tähendab septakordi (nelikõla), kusjuures septakordi võib moodustada nii duurkolmkõlale kui ka mollkolmkõlale heliastmiku seitsmenda noodi — septimi juurdevõtmisega (*C*^{7}, *Cm*^{7} jne.).

VÄIKE DUURSEPTAKORD

Tähtnimetusele juurdelisatud *7* tähendab väikest duurseptakordi, mis koosneb duurkolmkõlast ja väikesest septimist

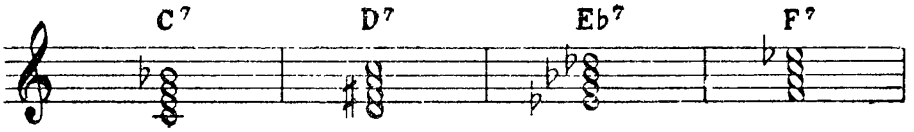

VÄHENDATUD SEPTAKORD

Tähtnimetusele juurdelisatud *dim* tähendab vähendatud septakordi, mis koosneb vähendatud kolmkõlast ja vähendatud septimist.

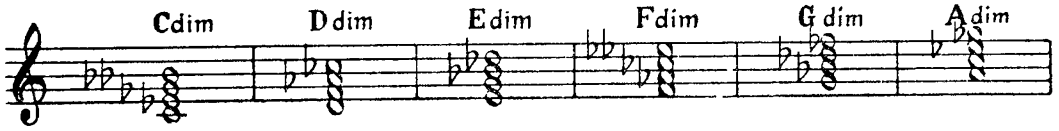

dim asemel kasutatakse ka vahel tähistust *"°"* (*C°*, *D°*, *E°* jne.).

KÕRGENDATUD KVINDIGA DUURSEPTAKORD

Tähtnimetusele juurdelisatud «+7» tähendab kõrgendatud kvindiga duurseptakordi, mis koosneb suurendatud kolmkõlast ja väikesest septimist:

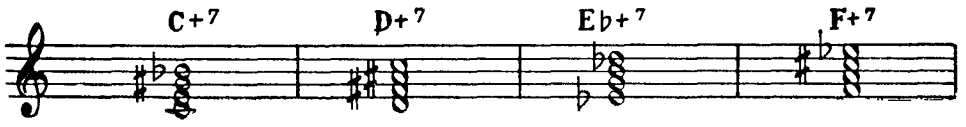

Akordionil vastavaid akordinuppe ei ole

SUUR DUURSEPTAKORD

Tähtnimetusele juurdelisatud *maj*^{7} tähendab suurt duurseptakordi, mis koosneb duurkolmkõlast ja suurest septimist:

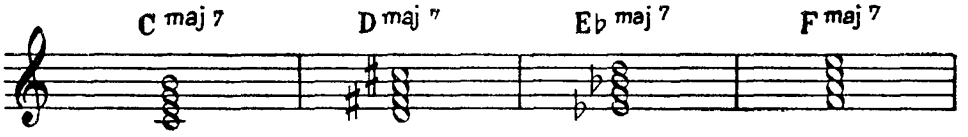

Akordionil vastavaid akordinuppe ei ole, kasutatakse samanimelisi duurkolmkõlasid

VÄIKE MOLLSEPTAKORD

Tähtnimetusele juurdelisatud *m*^{7} tähendab väikest mollseptakordi, mis koosneb mollkolmkõlast ja väikesest septimist:

VÄIKESED MOLLSEPTAKORDID

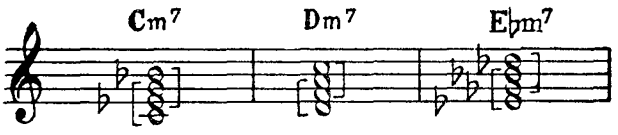

koosnevad I astme (moll) kolmkõlast ja III astme (duur-) kolmkõlast *(Cm ja E♭, Dm ja F, E♭m ja G♭ jne)*.
Vajutades korraga kahele vastavale akordinupule, saame vastava akordi.

SUUR MOLLSEPTAKORD

Tähtnimetusele juurdelisatud *m*^{maj7} tähendab suurt mollseptakordi, mis koosneb mollkolmkõlast ja suurest septimist:

Akordionil kasutatakse samanimelisi mollkolmkõlasid.

NOONAKORDID

Tähtnimetusele juurdelisatud *9* tähendab noonakordi, s. o. septakordi koos sama astmestiku üheksanda noodi — nooniga.

SUUR NOONAKORD

Tähtnimetusele juurdelisatud *9* tahendab suurt noonakordi, mis koosneb väikesest duurseptakordis ja suurest noonist:

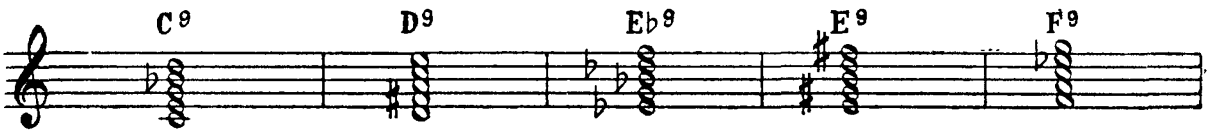

Akordionil kasutatakse samanimelisi septakorde

VÄIKE NOONAKORD

Tähtnimetusele juurdelisatud -*9* tahendab väikest noonakordi, mis koosneb väikesest duurseptakordist ja väikesest noonist·

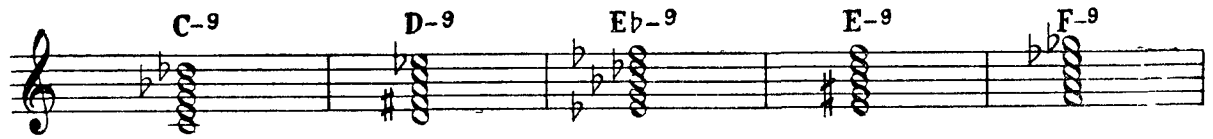

Akordionil kasutatakse samanimelisi septakorde

MOLLNOONAKORD

Tähtnimetusele juurdelisatud *m*9 tähendab mollnoonakordi, mis koosneb väikesest mollseptakordist ja suurest noonist:

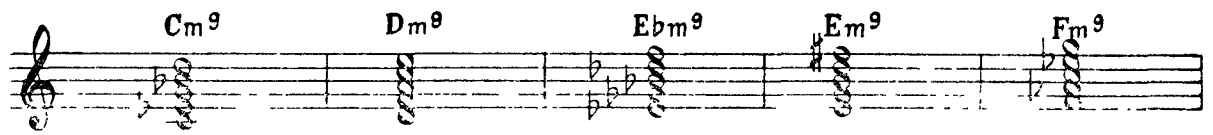

Akordionil kasutatakse väikest mollseptakordi

KAHEKORDSED AKORDIMÄRGID

Kahekordsete akordimärkide juures näitavad joone peal asuvad märgid vastavaid duure, molle, septakorde ja teisi akorde. Joone all oleva tähtnimetusega märgitakse ära akordi juurde kuuluvad bassi noodid (põhibassid ja läbikäivad bassid)

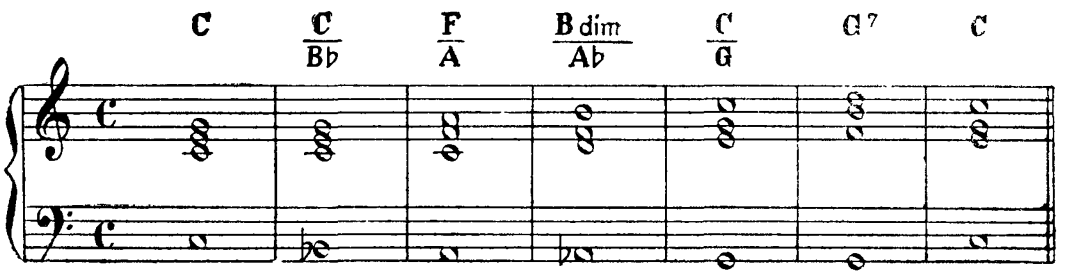

Juhul kui bassis asuvaid helisid kasutatakse ilma saateakordideta, tähistatakse neid tähtnimetusega joonekese all:

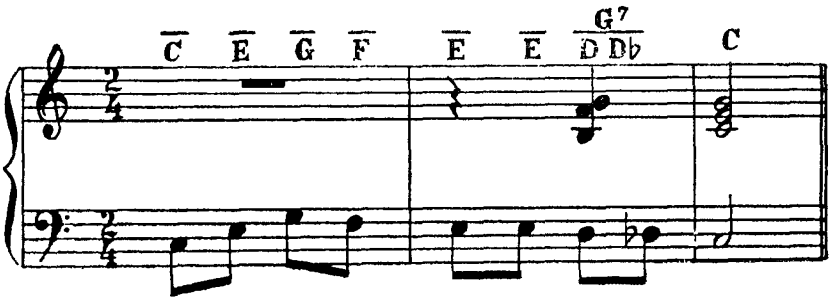

Akorde on võimalik kasutada ka ilma bassideta. Sel juhul tähistatakse neid tähtnimetusega joonekese peal:

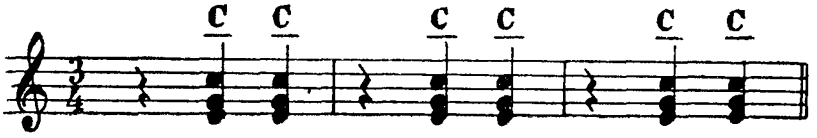

Ühehäälse meloodia kohal esinevad akordimärgid ei määra nende akordide vältust. Neid tuleb esitada meloodia iseloomu ja rütmi järgi. Rütmi tähistatakse järgmiselt:

Kirjutatakse:

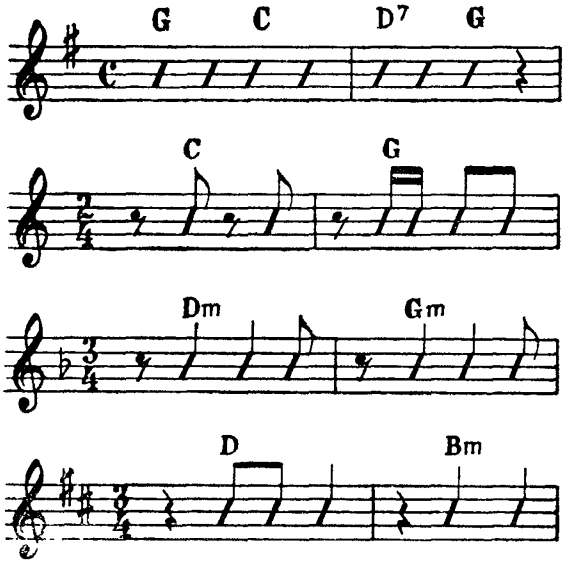

Mängitakse:

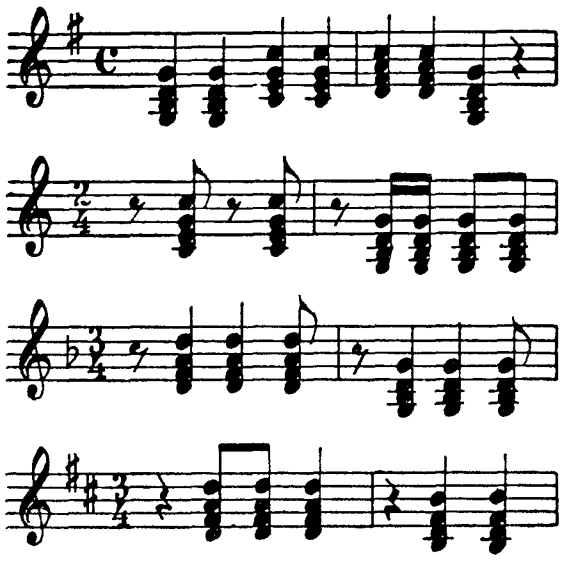

Akordimärk on kehtiv kuni järgmise uue margini

Kui meloodiat on vaja esitada ilma saateakordideta, kirjutatakse meloodia kohale arv *1*:

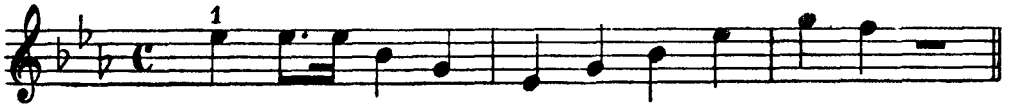

Arvuga *8* tähistatakse meloodia esitamise vajadust oktaavides:

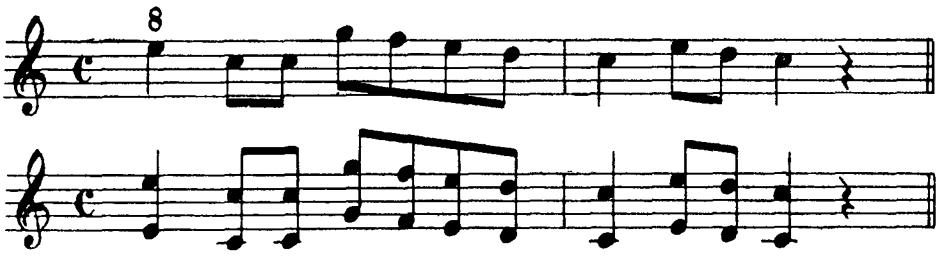

Arvudega tähistus kehtib kuni järgmise uue märgini.

Viimasel ajal on hakatud margistama bassinoote suurte tähtedega ja akorde väikeste tähtedega

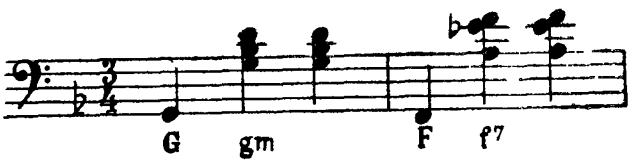

AEGLANE VALSS

(I aul filmist «Andruse õnn»)

103 Aeglase valsi tempos

B. Kõrver

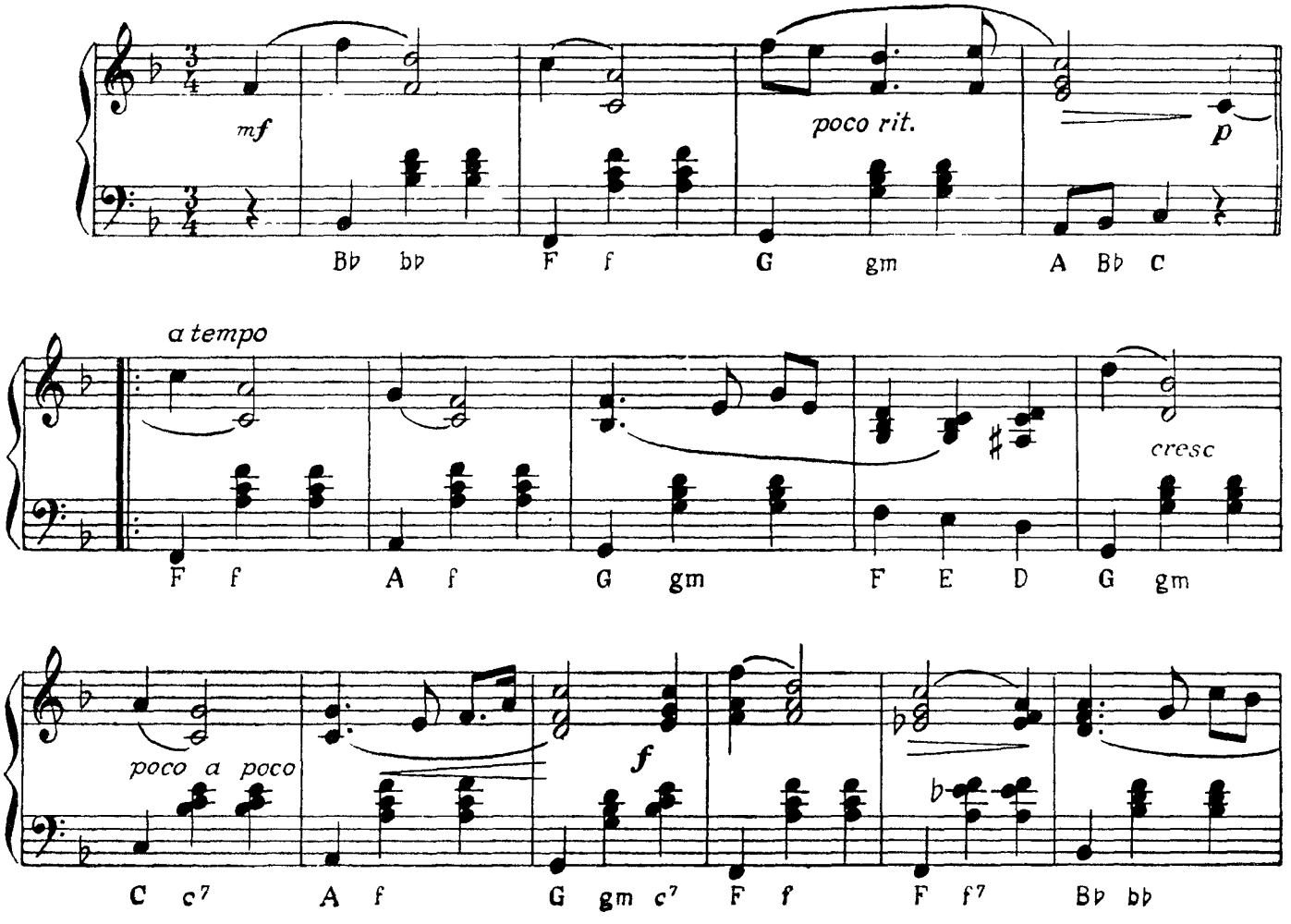

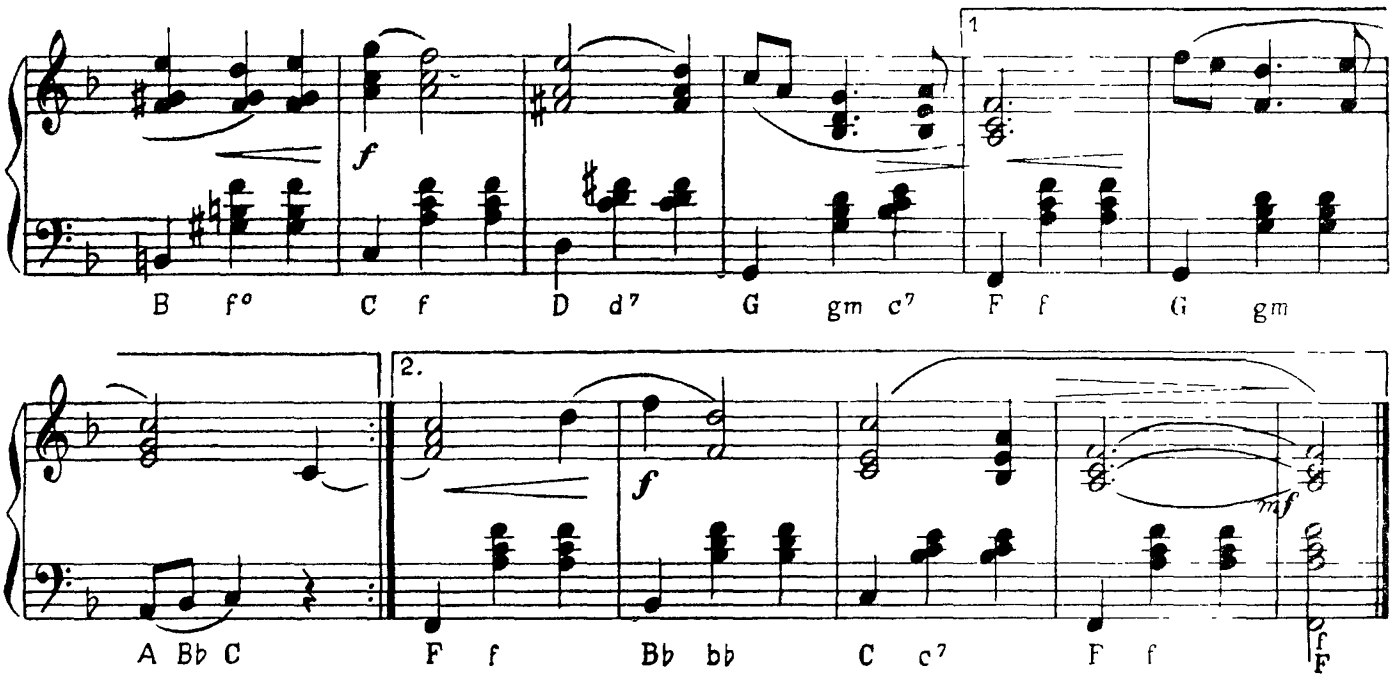
1
f
B f° C f D d7 G gm c7 F f G gm
2.
f
mf
A Bb C F f Bb bb C c7 F f
f
F

Lisa nr. 1

HELIREDELID JA ARPEDŽOD

Enne kui asuda eeltoodud palade õppimisele, on vaja selgeks õppida vastava helistiku heliredel ja arpedžod. Helistik on märgitud iga pala alguses Heliredeleid ja arpedžosid tuleb mängida iga päev.

HELIREDELID JA ARPEDŽOD

Mažoor-

Do-mažoor

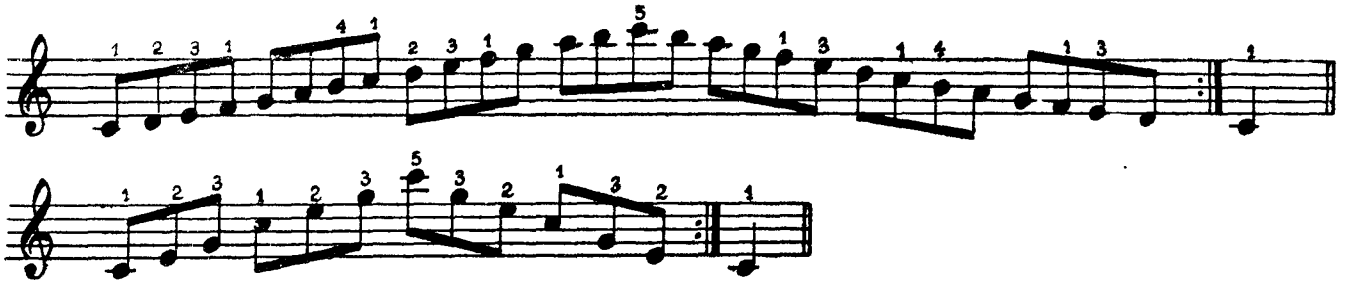

Sol mažoor

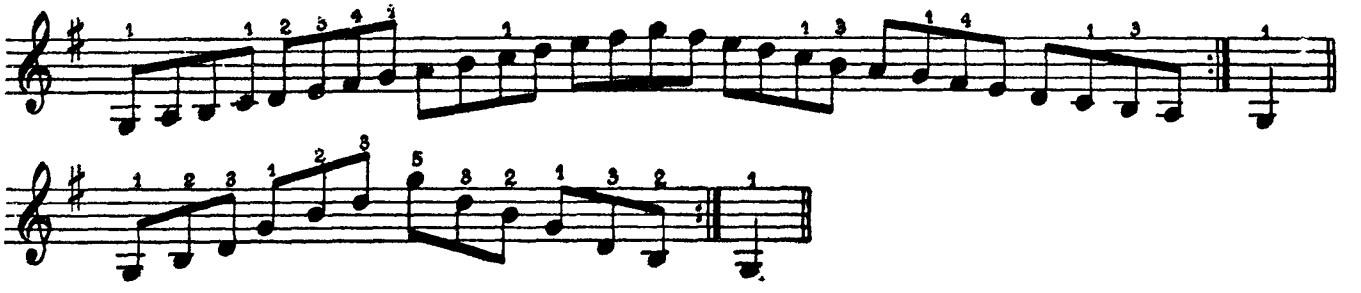

Re-mažoor

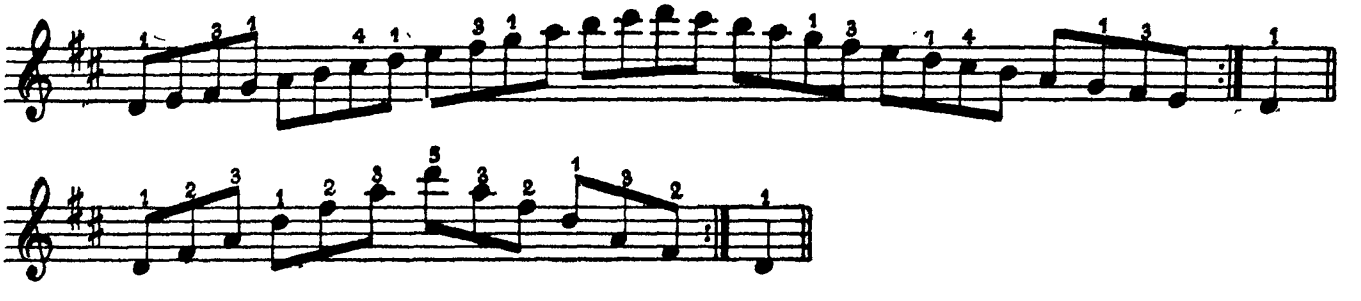

La-mažoor

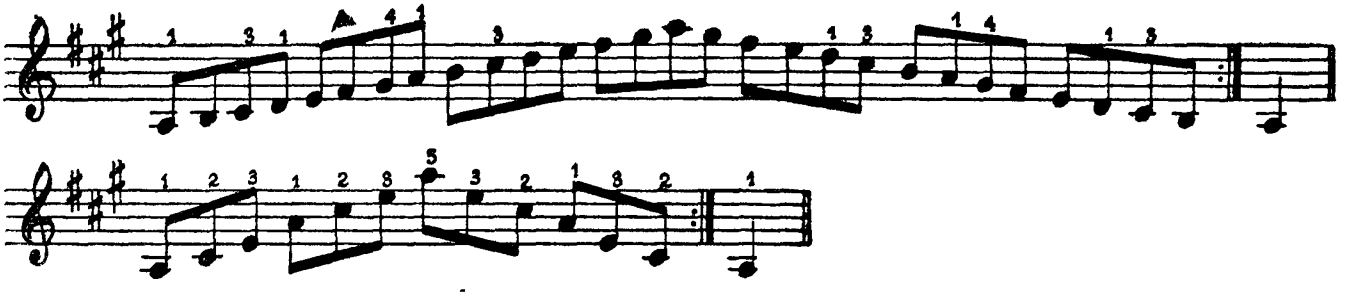

Mi-mažoor

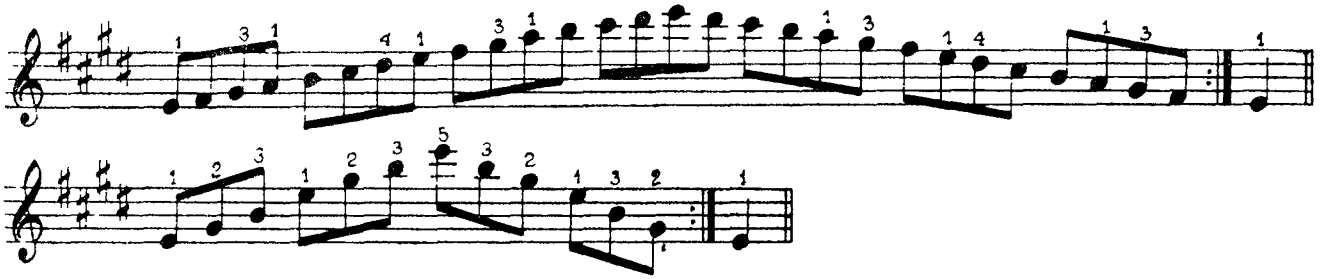

Si-mažoor

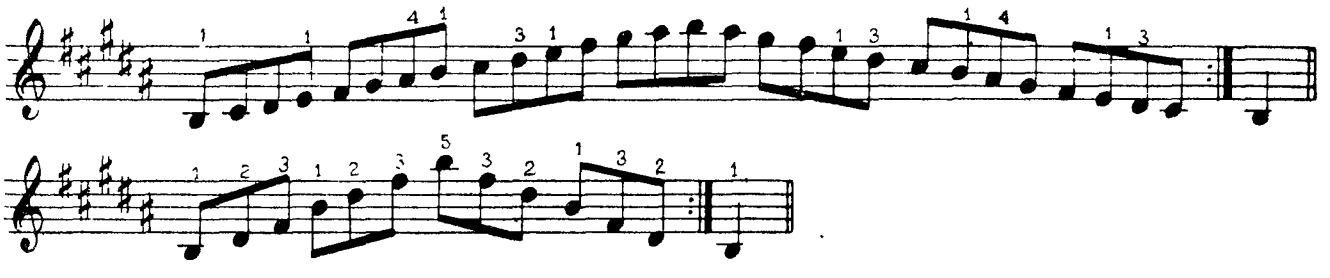

Fa-dices-mažoor

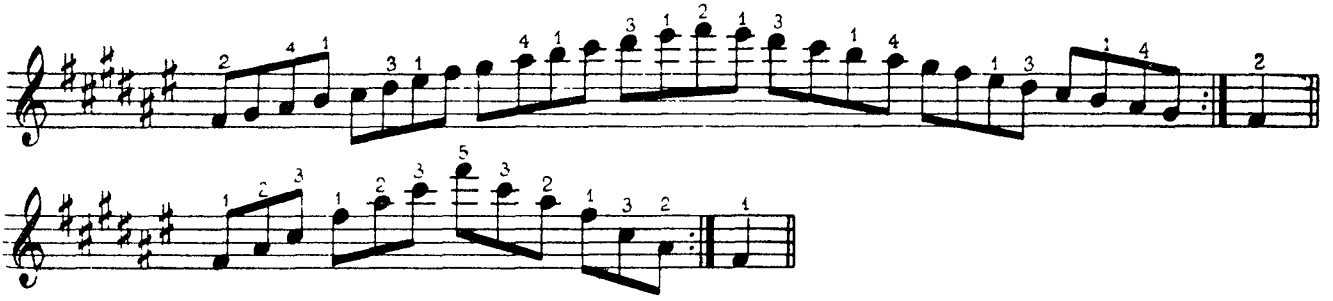

Fa mažoor

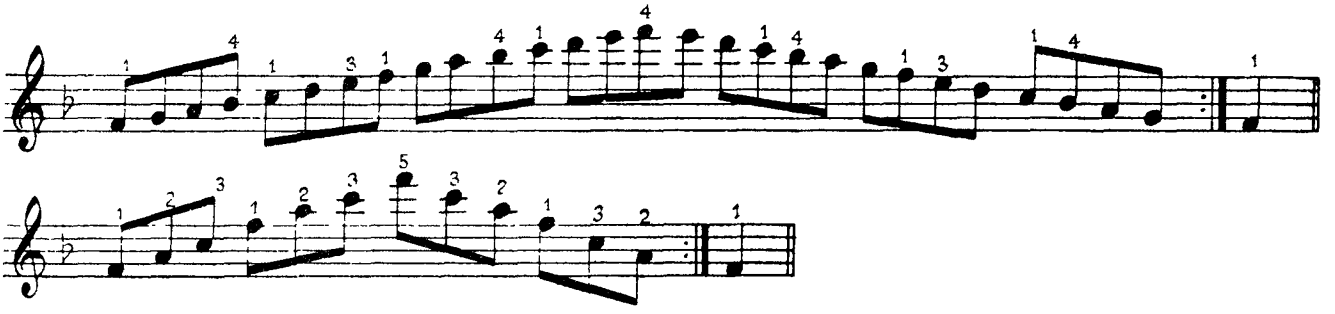

Si bemoll-mažoor

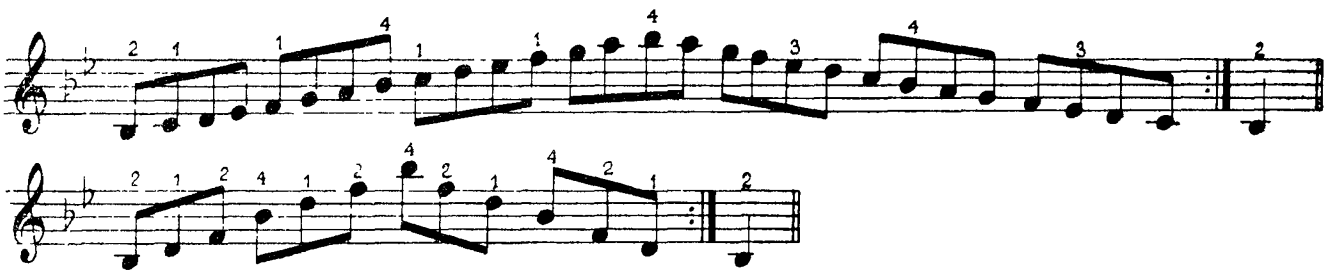

Mi-bemoll-mažoor

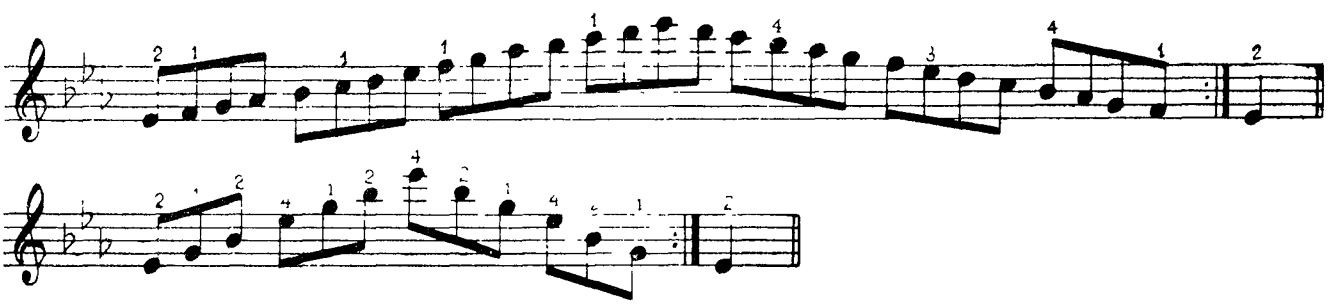

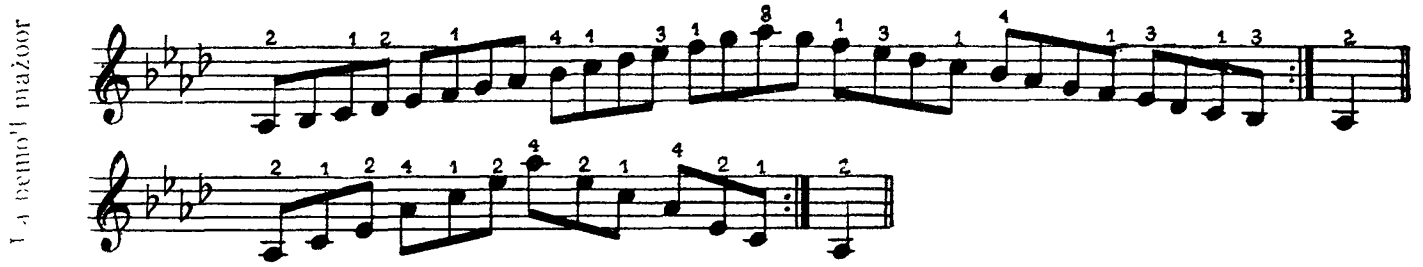

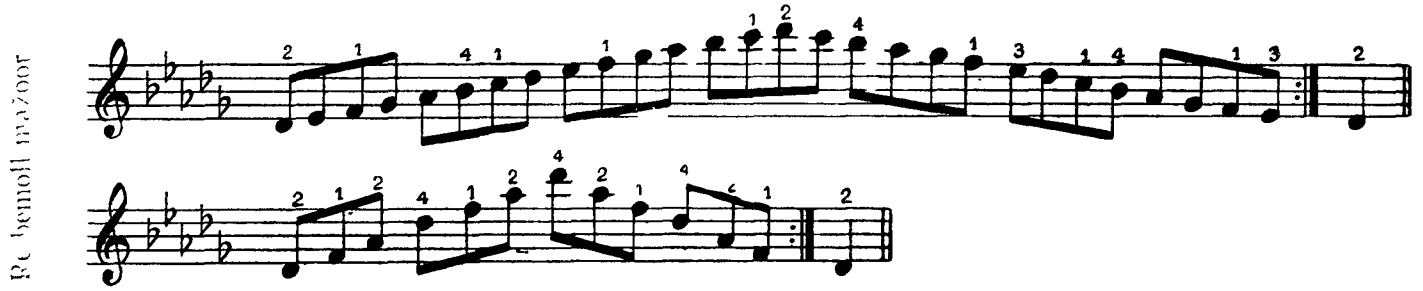

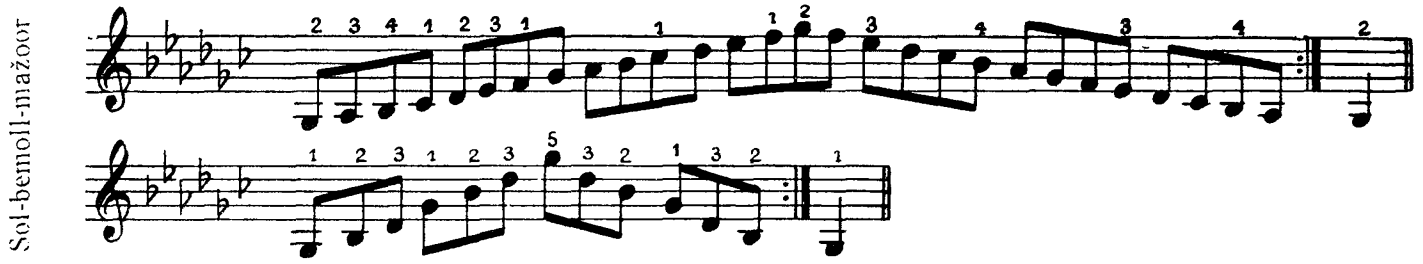

Minoor-(harmoonilised)

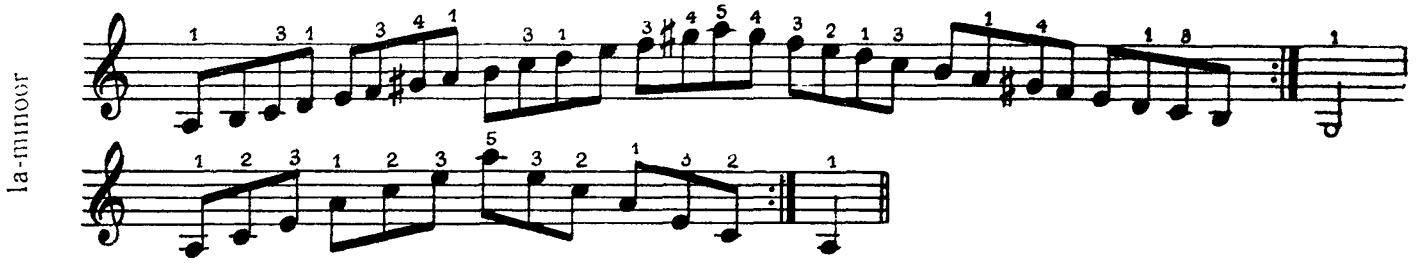

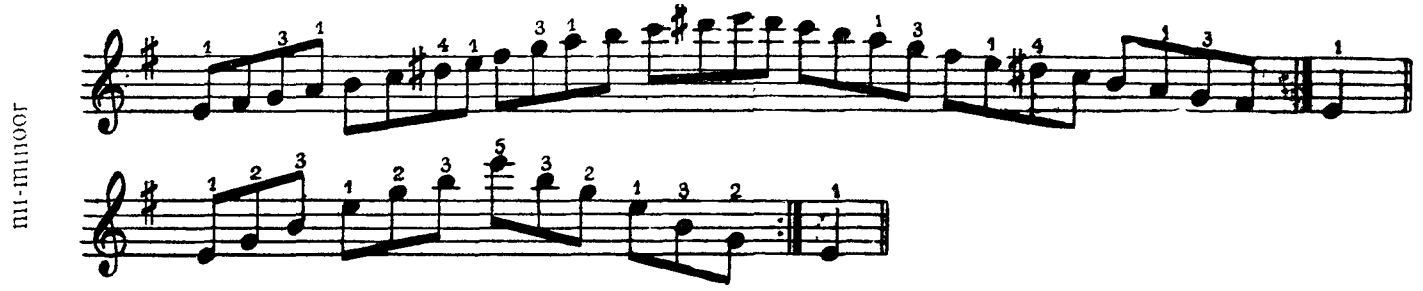

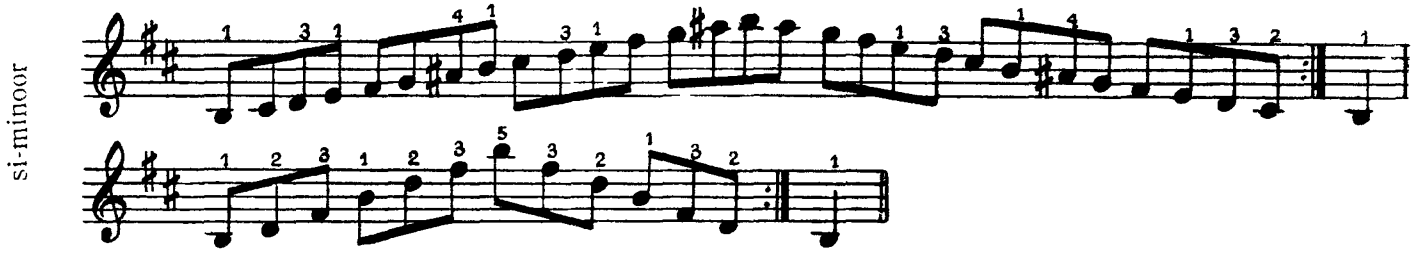

fa-diees-minoor

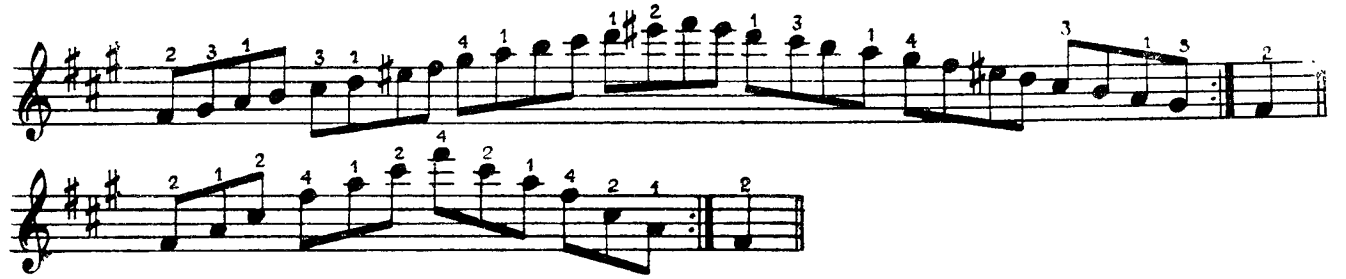

do-diees-minoor

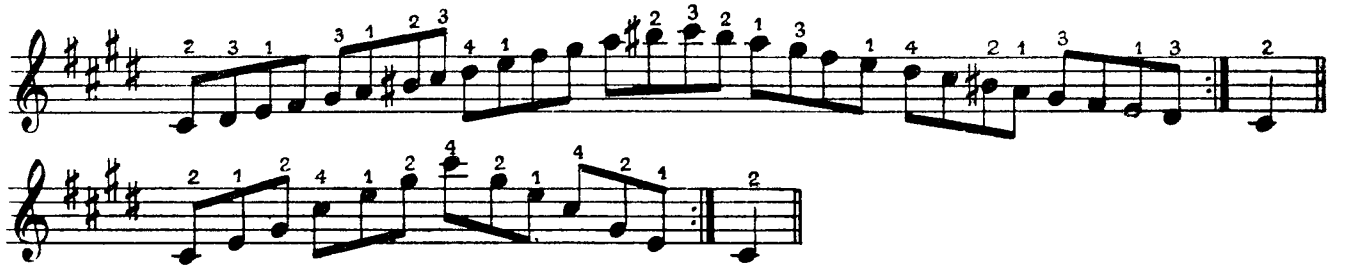

sol-diees-minoor

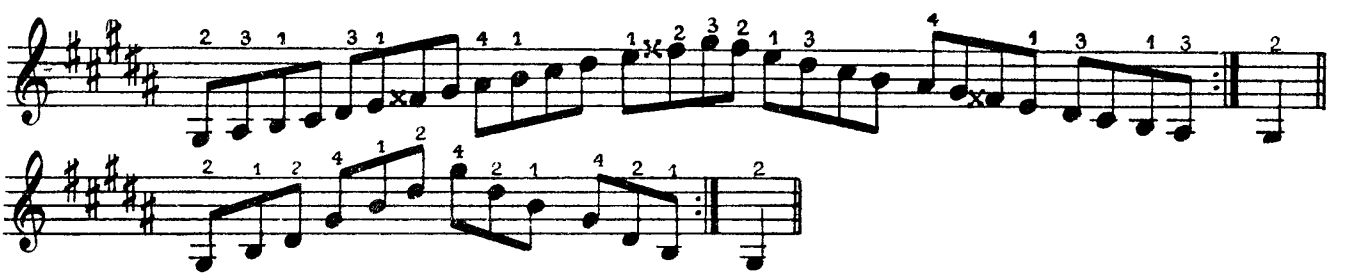

re-diees minoor

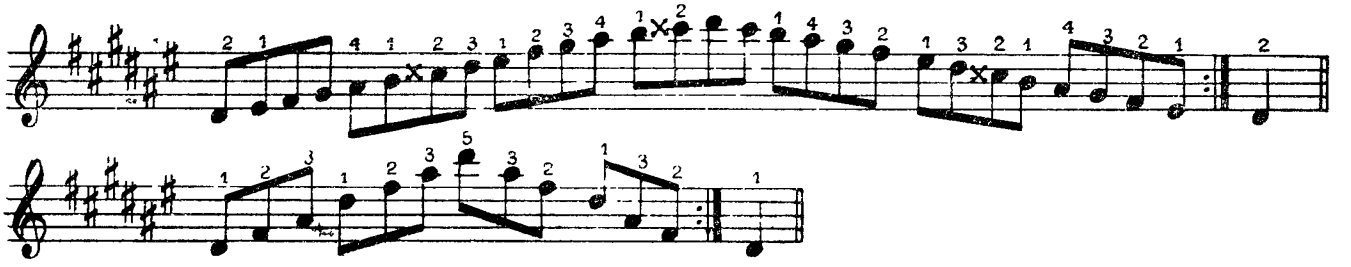

re-minoor

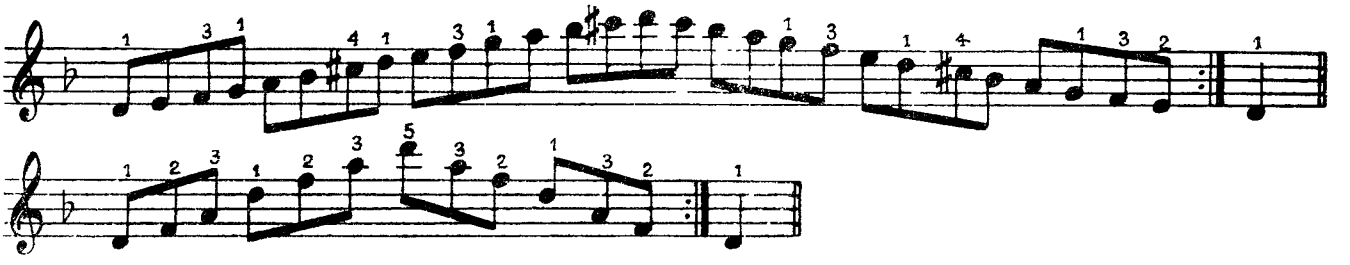

sol minoor

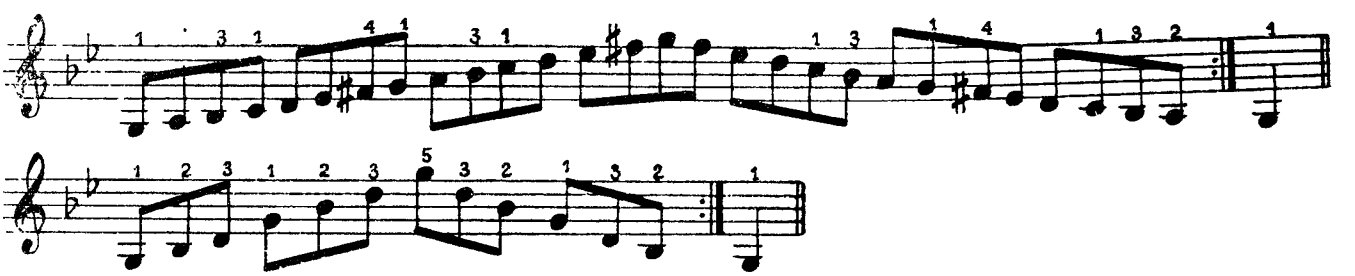

do-minoor

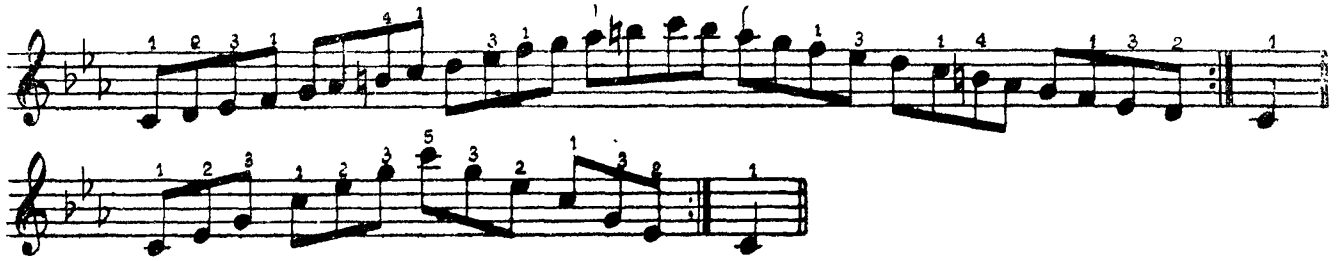

fa-minoor

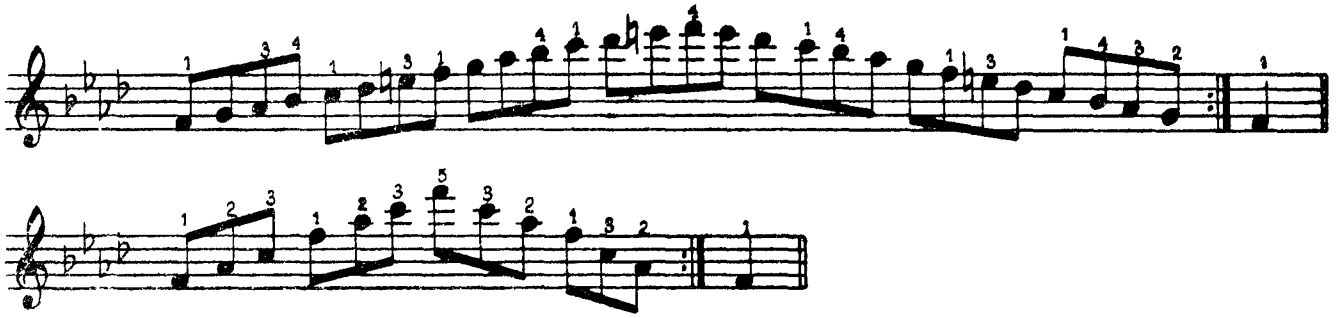

si-bemoll minoor

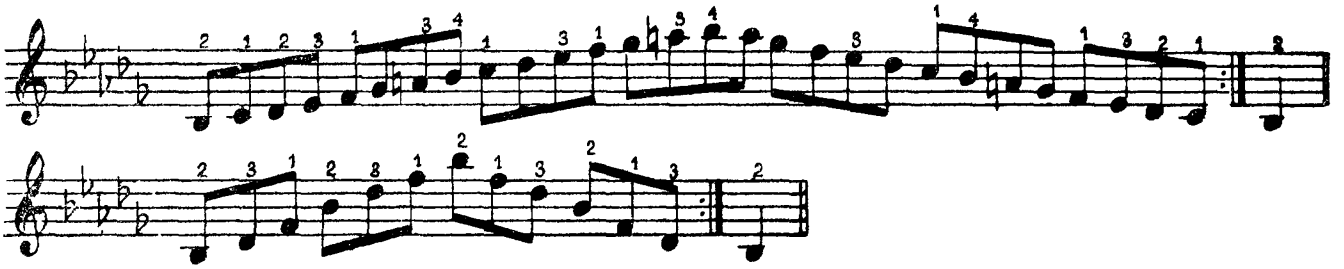

mi-bemoll-minoor

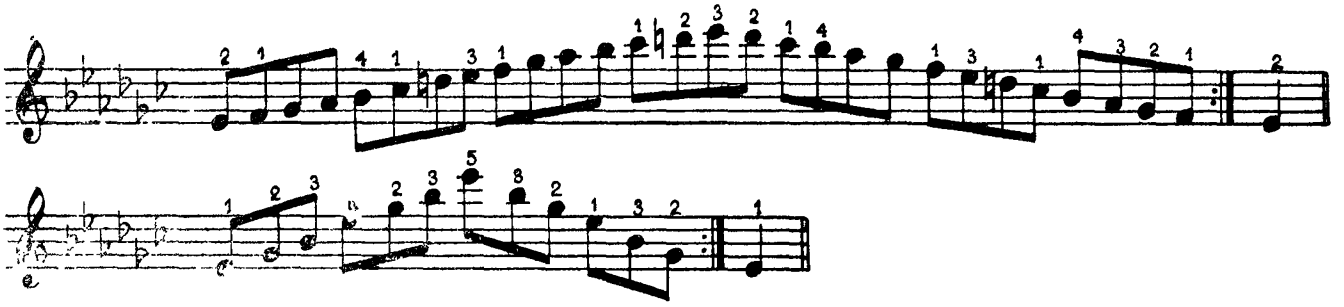

HELIREDELID VASAKULE KÄELE

Vasaku käe klahvistiku nupud on asetatud nii, et kui neil selgeks õppida vaid üks mažoor-heliredel ja üks meloodiline ning üks harmooniline minoor-heliredel, siis sellest piisab, et mängida vasaku käega ükskõik millist heliredelit ükskõik millises helistikus

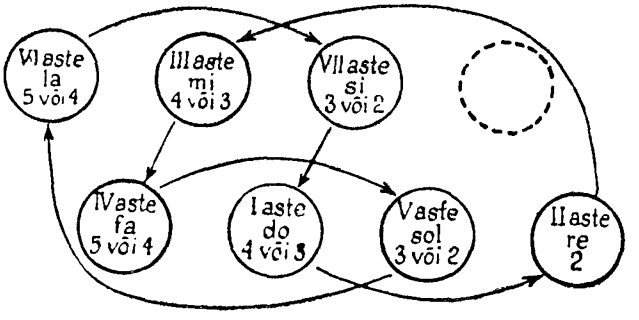

DO-MAŽOOR-HELIREDEL VASAKULE KAELE

Mažoor-heliredeli mängimiseks bassidel on kaks moodust.

Esimese mooduse puhul kasutatakse II astme põhibassi nuppu.

Teise mooduse puhul kasutatakse II astme a b i-b a s s i nuppu. Sel juhul on esimesed neli nuppu *(do-re-mi-fa)* asetatud üksteise suhtes samuti nagu järgnevadki neli nuppu *(sol-la-si-do)*.

Rooma numbritega on tähistatud heliredeli astmed, araabia numbritega — sõrmed. Mõlema mooduse jaoks on märgitud kaks sõrmestust, millest esimene on teisest raskem.

MAŽOOR-HELIREDELID

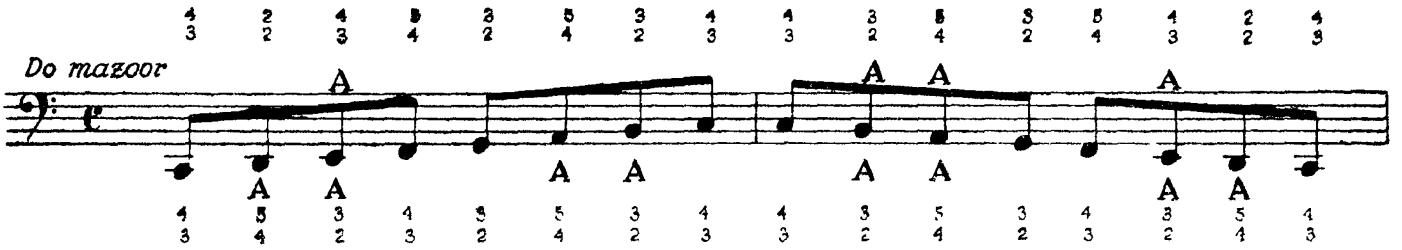

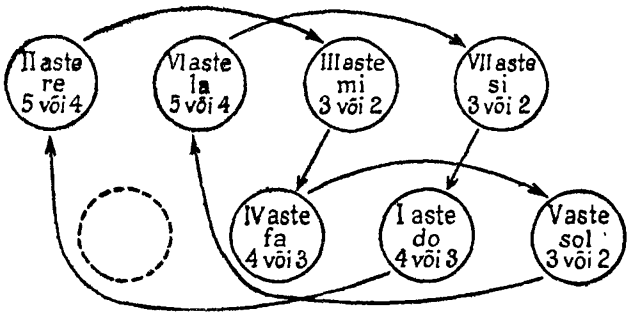

Nootide kohale on märgitud esimese mooduse kaks sõrmestust, nootide alla — teise mooduse kaks sõrmestust. Mängige kõiki mažoorseid heliredeleid esialgu esimese, seejärel teise, kolmanda ja neljanda sõrmestusega.

MELOODILINE LA-MINOOR-HELIREDEL VASAKULE KÄELE

Minoor-heliredelit võib mängida samuti kahe moodusega.

Esimese mooduse puhul kasutatakse tõusvas järjestuses p õ h i b a s s i d e rea V ja II astme nuppe.

TÕUSEV MELOODILINE MINOOR-HELIREDEL

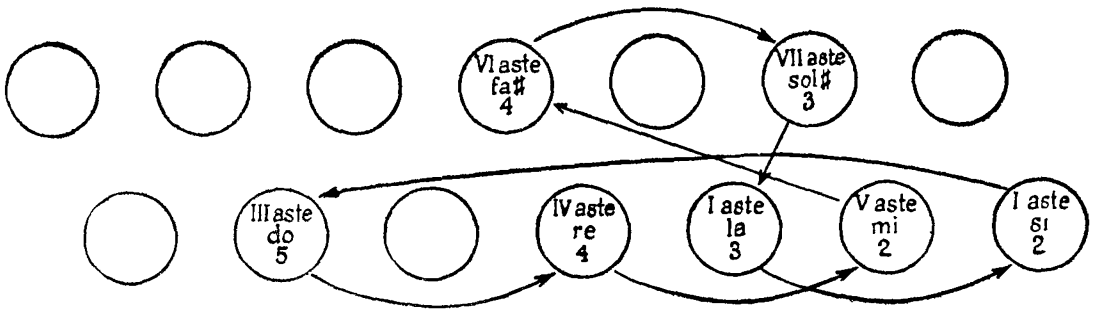

LASKUV MELOODILINE MINOOR-HELIREDEL

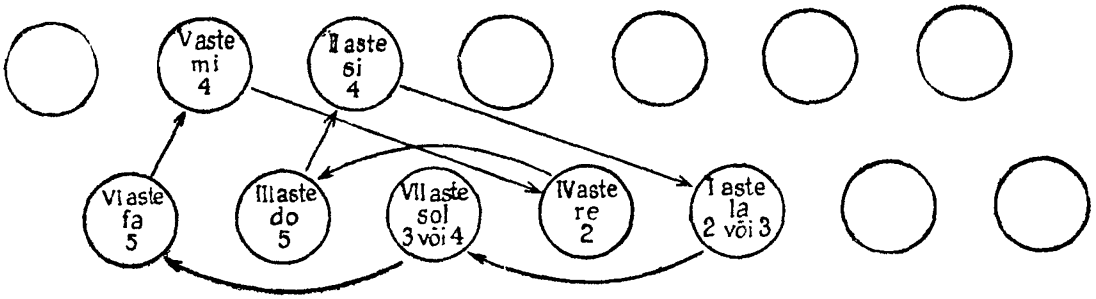

Teise mooduse puhul kasutatakse tõusvas järjestuses abibasside rea V ja II astme nuppe.

TÕUSEV MELOODILINE MINOOR-HELIREDEL

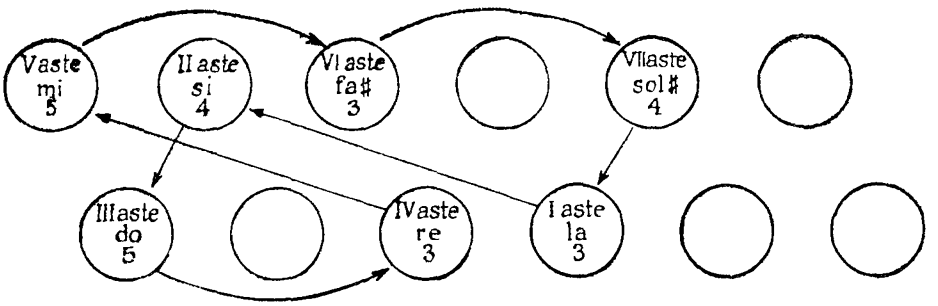

Laskuvat meloodilist heliredelit mängitakse esimese mooduse järgi

MELOODILINE MINOOR-HELIREDEL

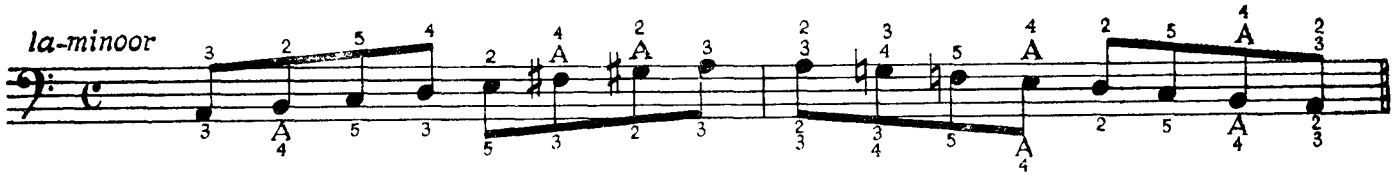

Mängige kõiki teisi meloodilisi minoor-heliredeleid mõlema mooduse järgi samasuguse sõrmestusega

HARMOONILINE MINOOR-HELIREDEL

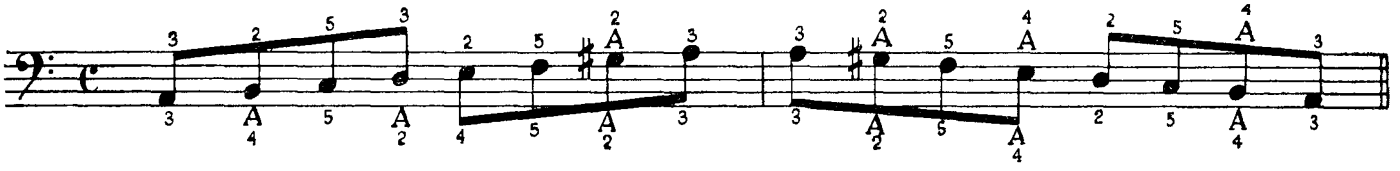

Mängige kõiki teisi harmoonilisi minoor-heliredeleid mõlema mooduse järgi samasuguse sõrmestusega

KROMAATILINE HELIREDEL

Kromaatiliseks heliredeliks nimetatakse kõikide helide järjestust kõrguse järjekorras alt üles (tõusev kromaatiline heliredel) või ülalt alla (laskuv kromaatiline heliredel).

KROMAATILINE HELIREDEL PAREMALE KÄELE

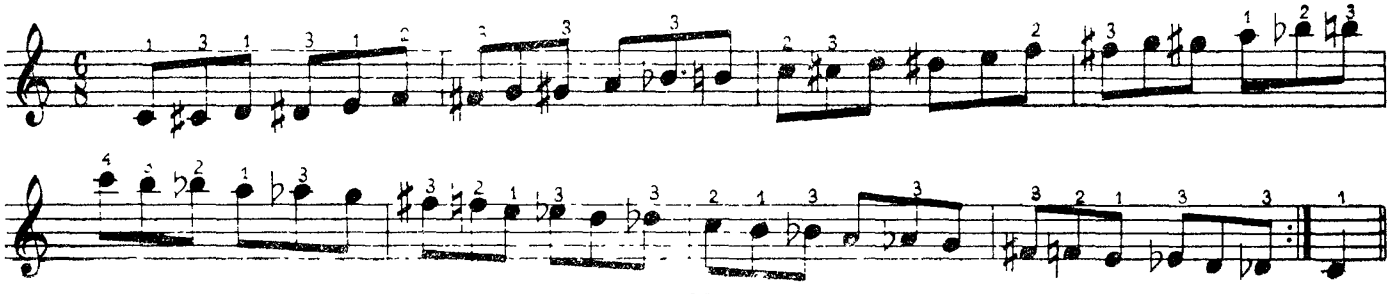

KROMAATILINE HELIREDEL VASAKULE KAELE •

Abibassid: Mi♭ Si♭ Fa Do Sol Re La Mi Si Fa♯ Do♯ Sol♯ Re♯ La♯ Fa Do

Põhibassid: Si Sol♭ Re♭ La♭ Mi♭ Si♭ Fa Do Sol Re La Mi Si Fa♯ Do♯

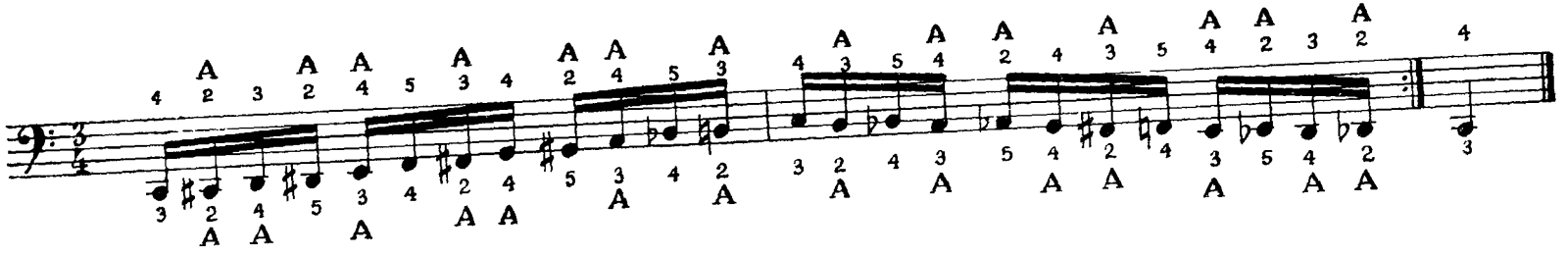

KALLIS MARI

Eesti rahvaviis
Töödelnud L. Vigla

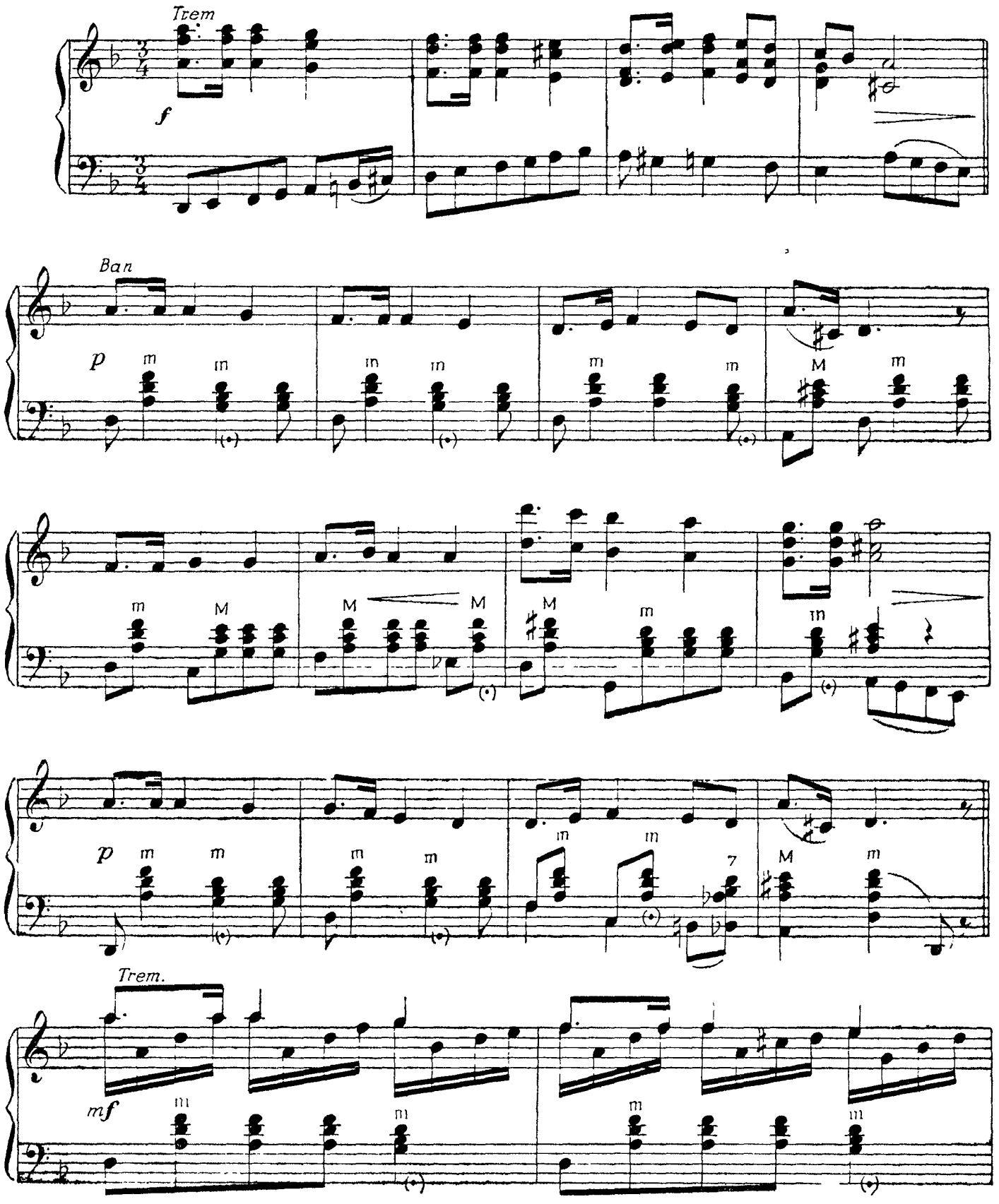

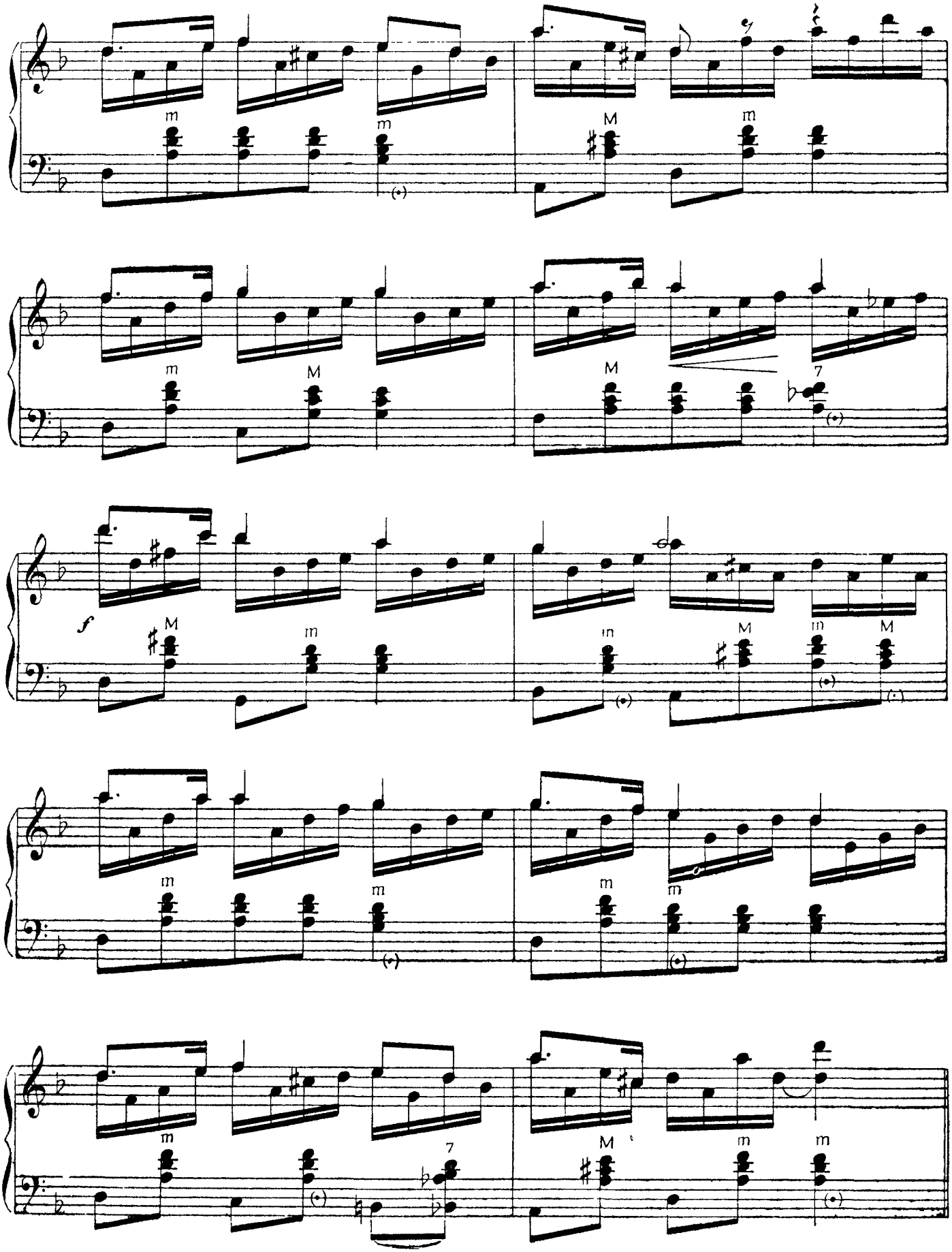
m
m
M
m
m
M
M
7
f
M
m
m
M
m
M
m
m
m
m
7
M
m
m

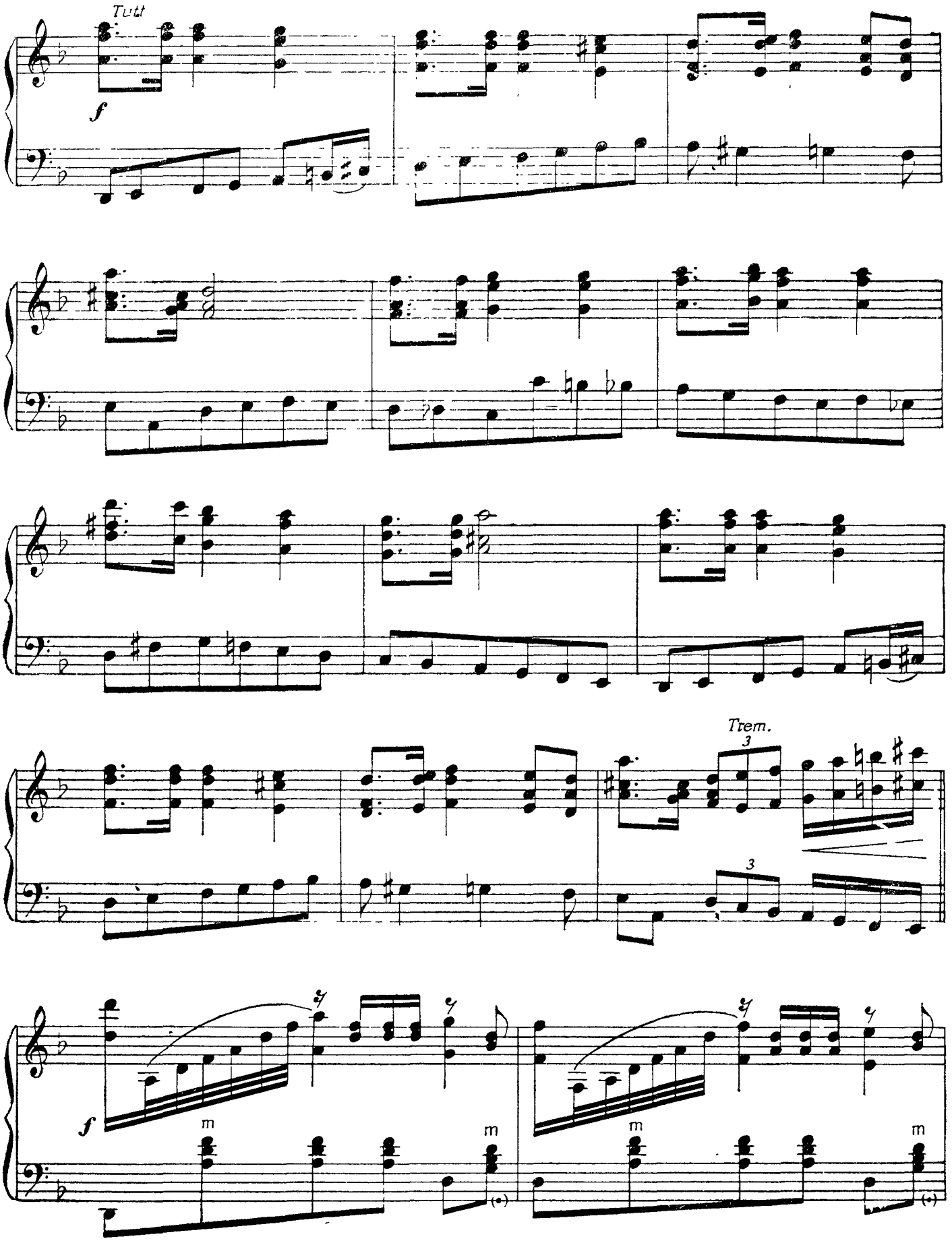
Tutt
f
Trem.
3
3
f
m
m
m
m

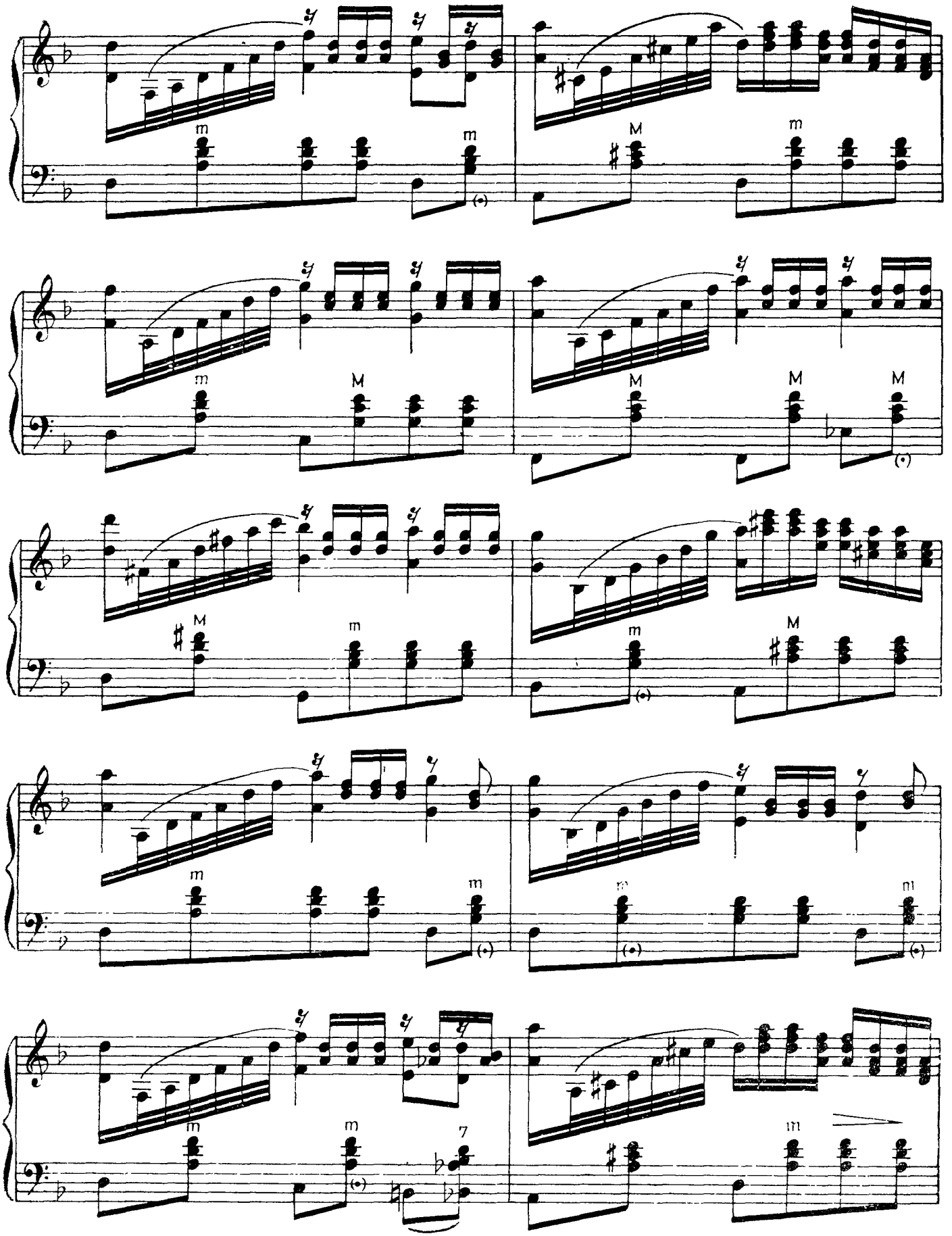
m
m
M
m
m
M
M
M
M
M
m
m
M
m
m
m
m
m
7
m

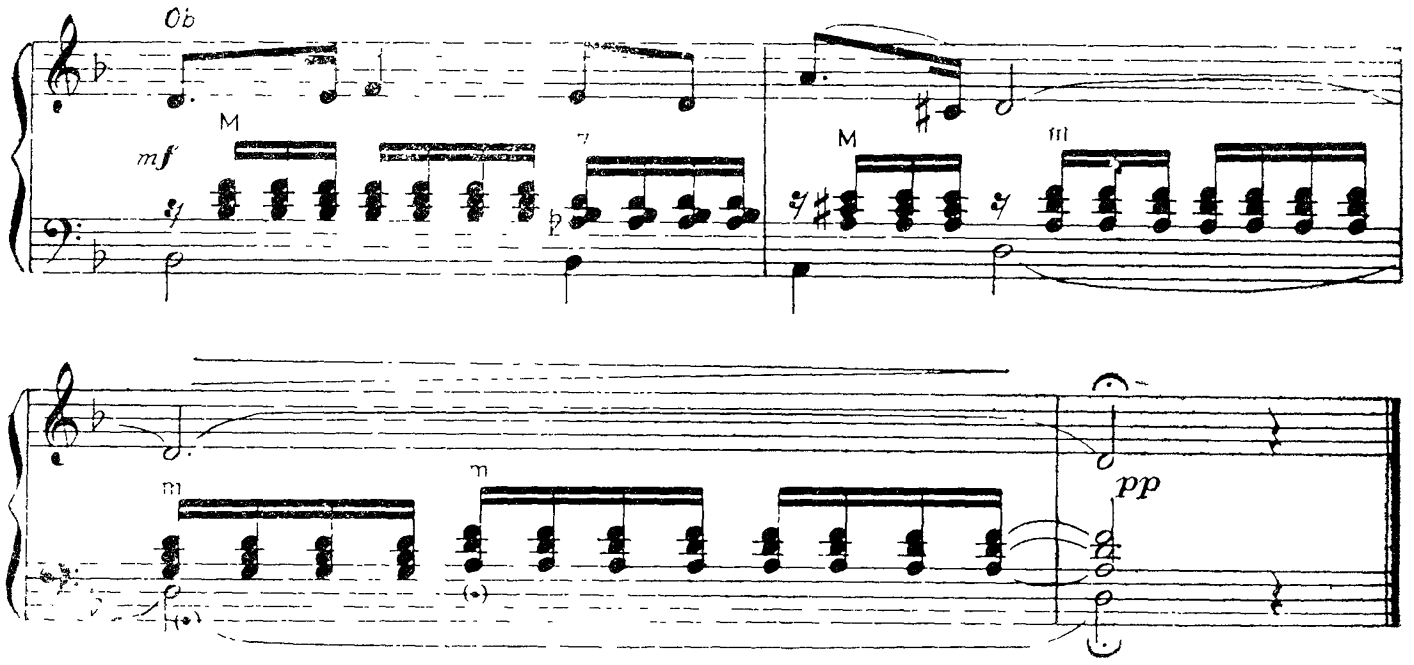

GALOPP

Presto

U. Naissoo

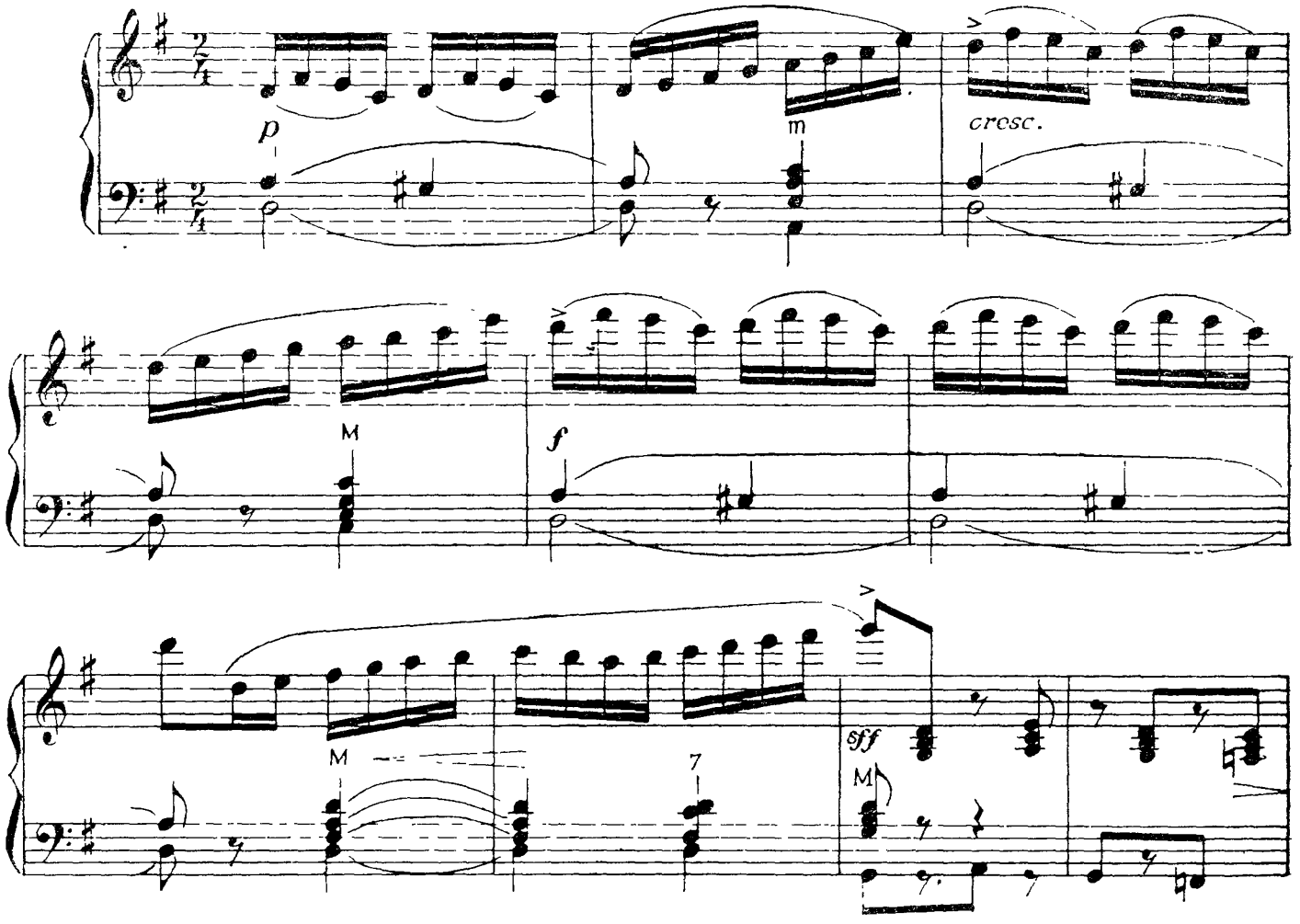

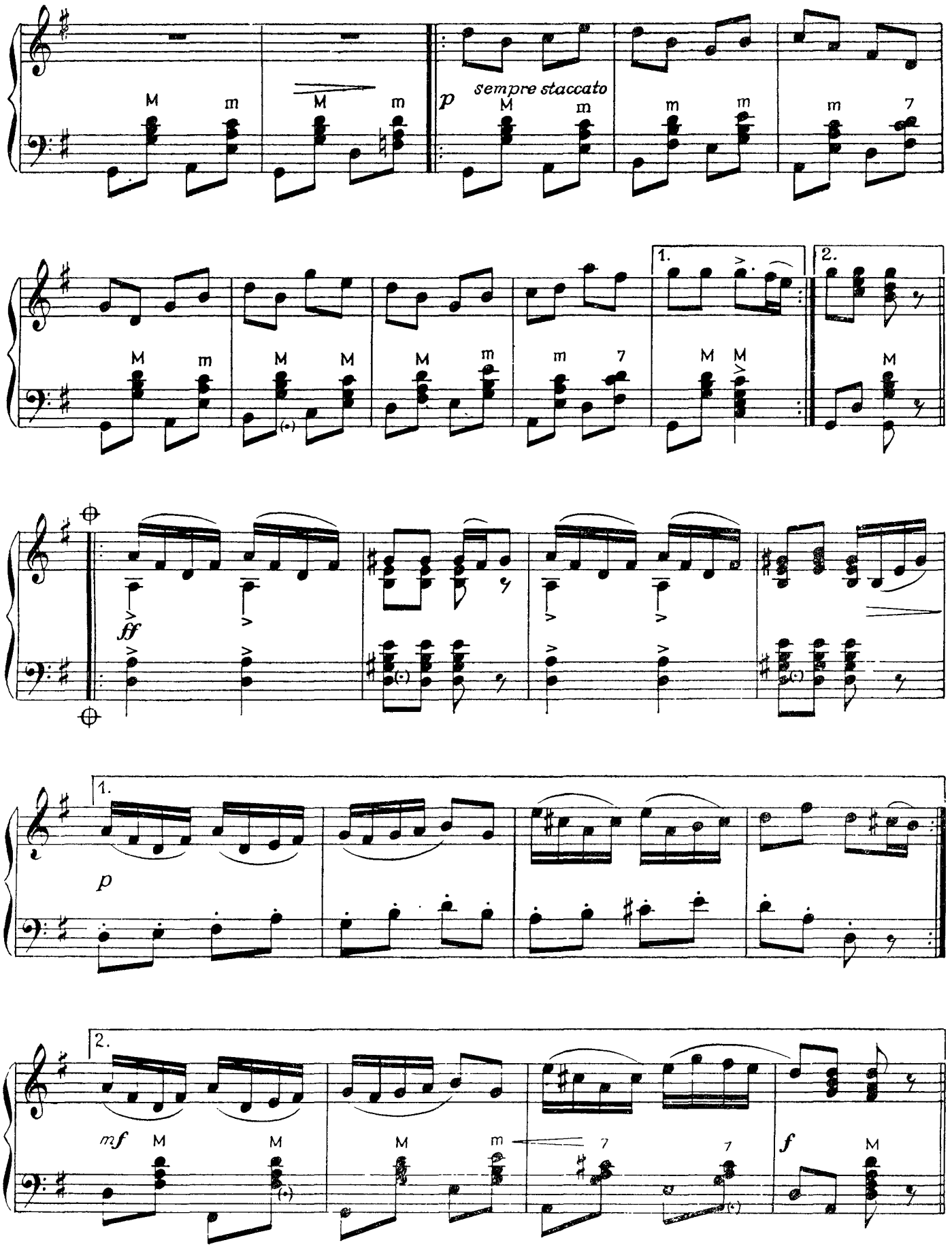
sempre staccato
1.
2.

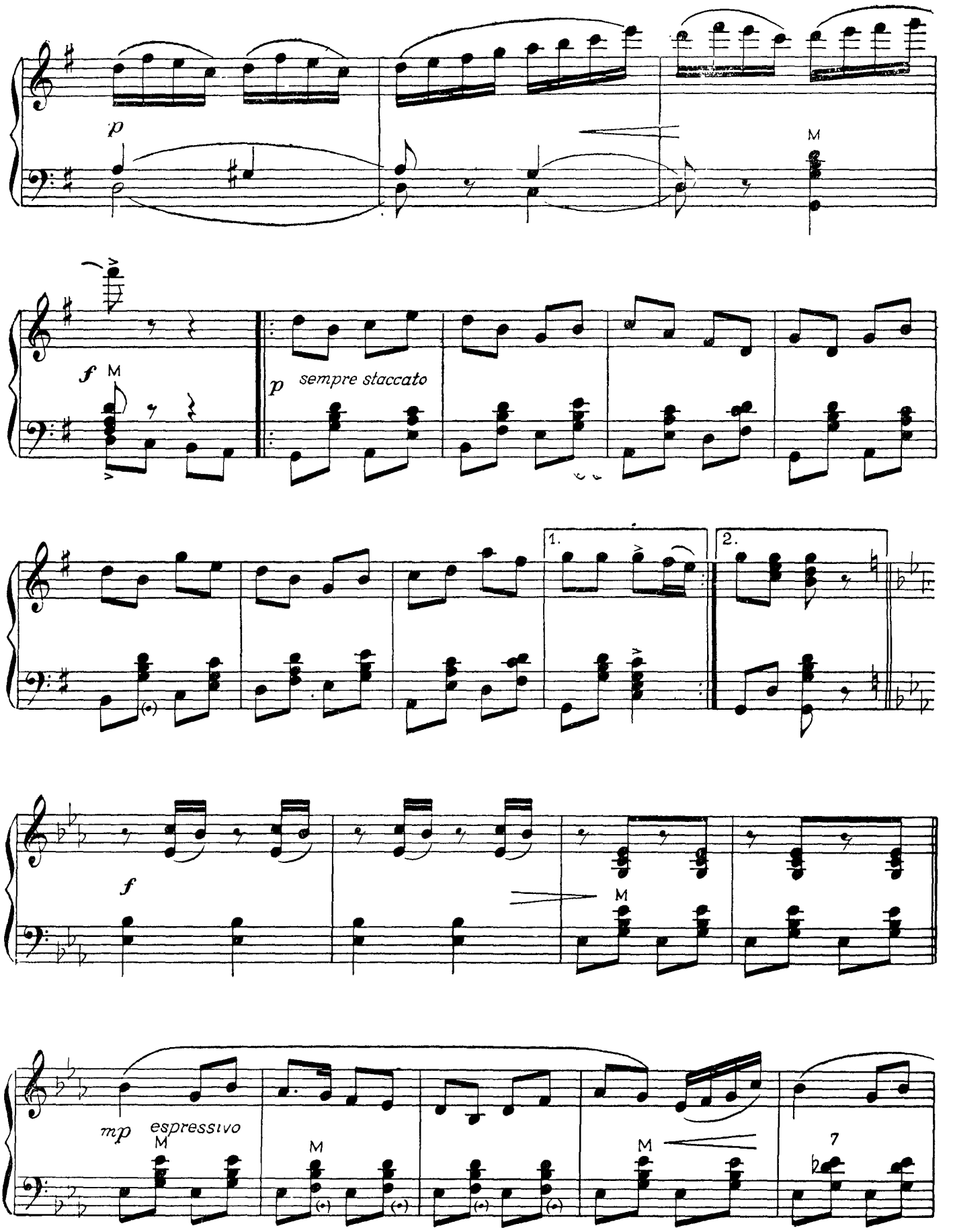
p
M
f
M
p
sempre staccato
1.
2.
f
M
mp
espressivo
M
M
M
7

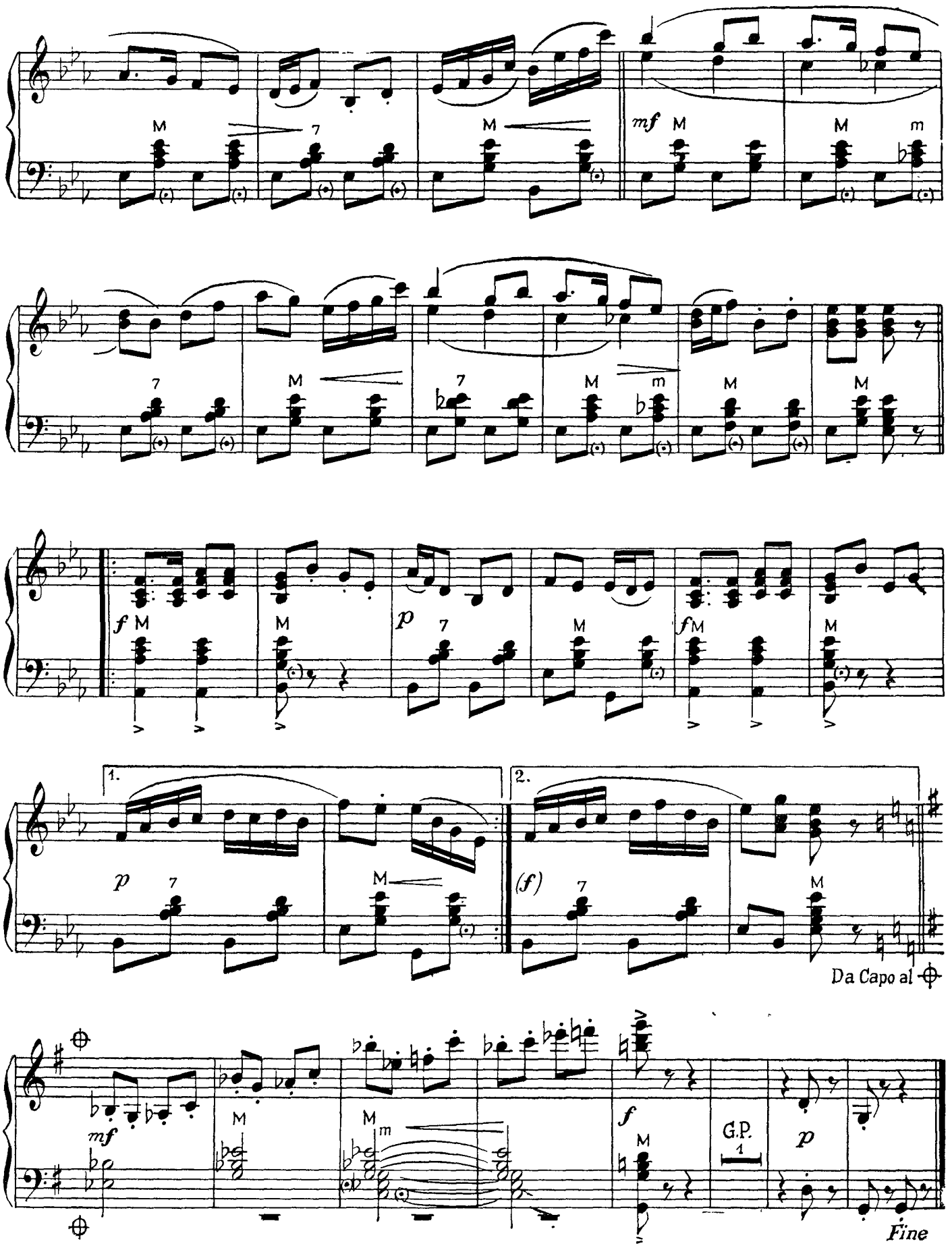
mf
f
p
(f)
1.
2.
Da Capo al
G.P.
Fine

SERDAARI MARSS
(CORTÈGE DU SARDAR*)

Allegro moderato
Tempo marziale

M. Ippolitov-Ivanov
op. 10, nr. 4.

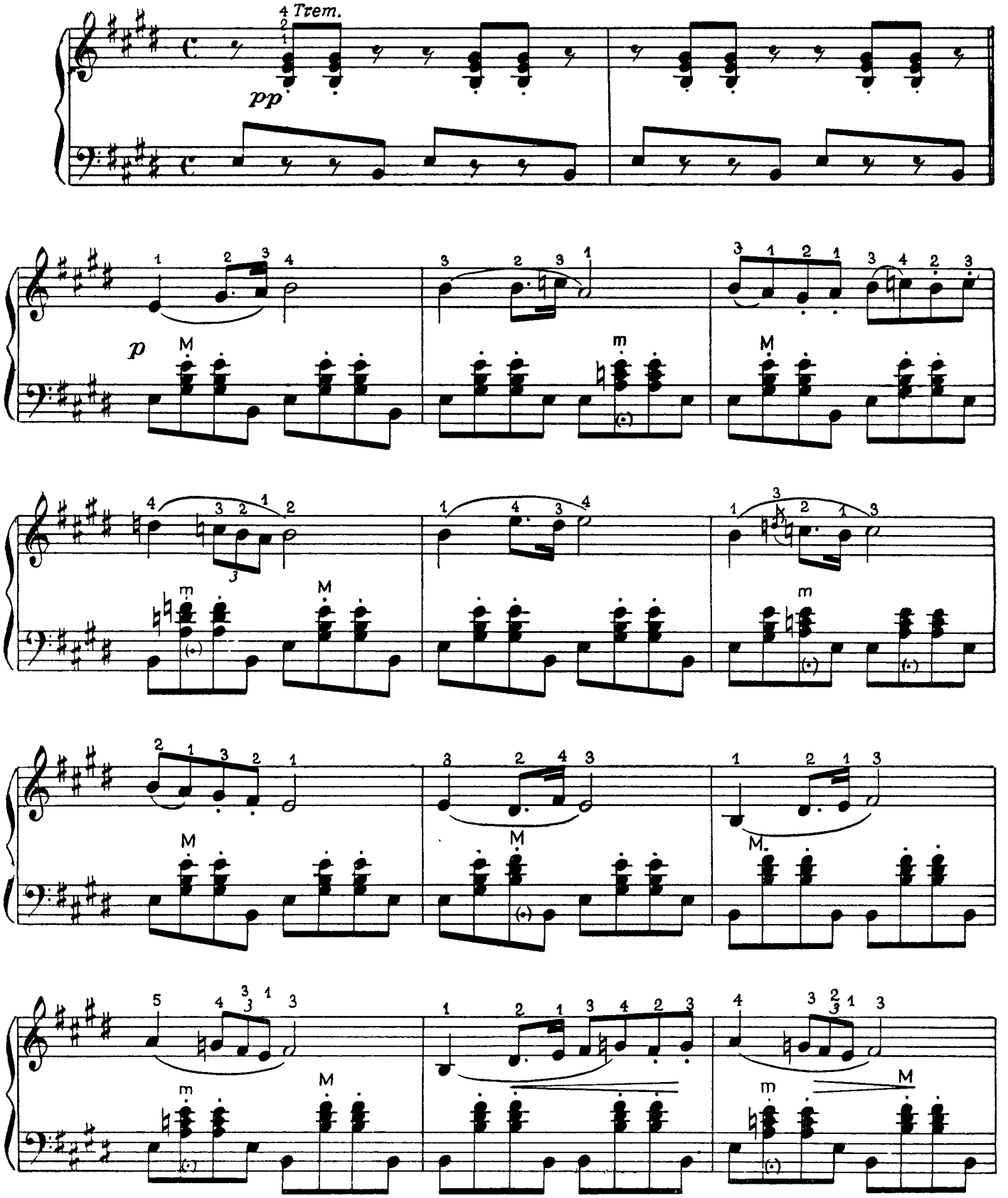

* Sardar (pärsia k) -- aunimetus, mis anti vanasti Idamaadel sõjakäigule minevale väepealikule *Cortège du Sardar* (pr k) — serdaari ja tema saatjaskonna rongkaik

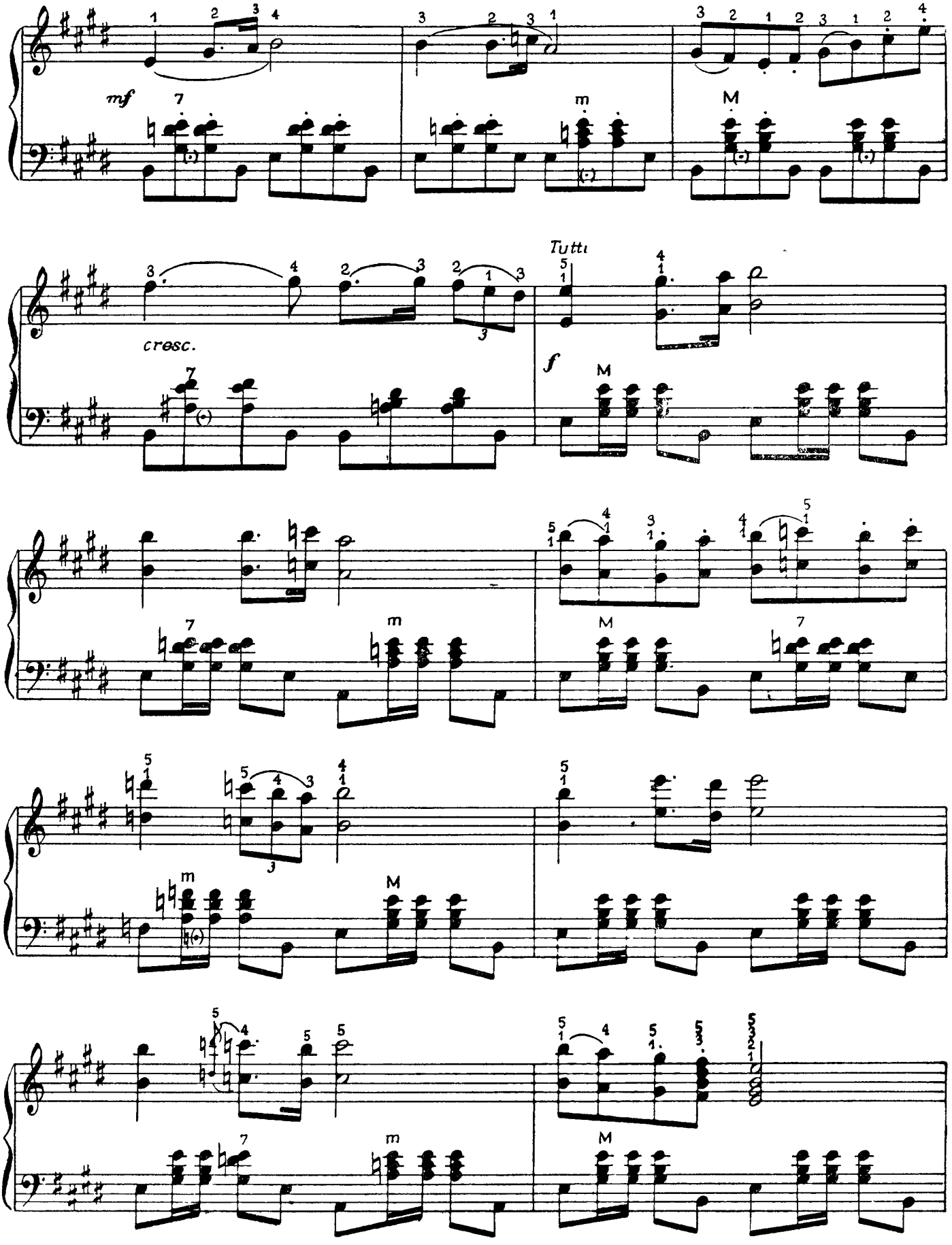
mf
cresc.
Tutti
f

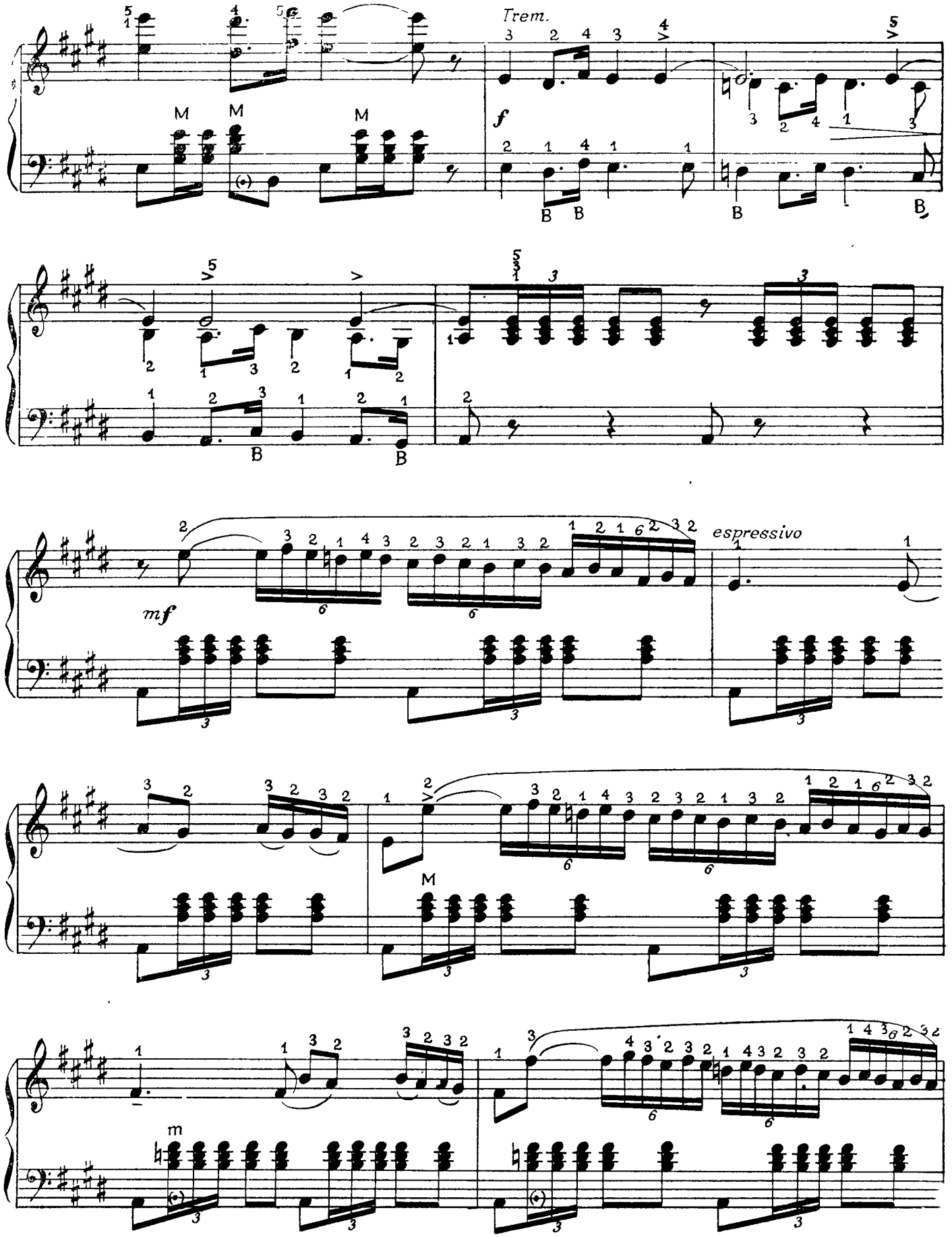
Trem.
f
mf
espressivo

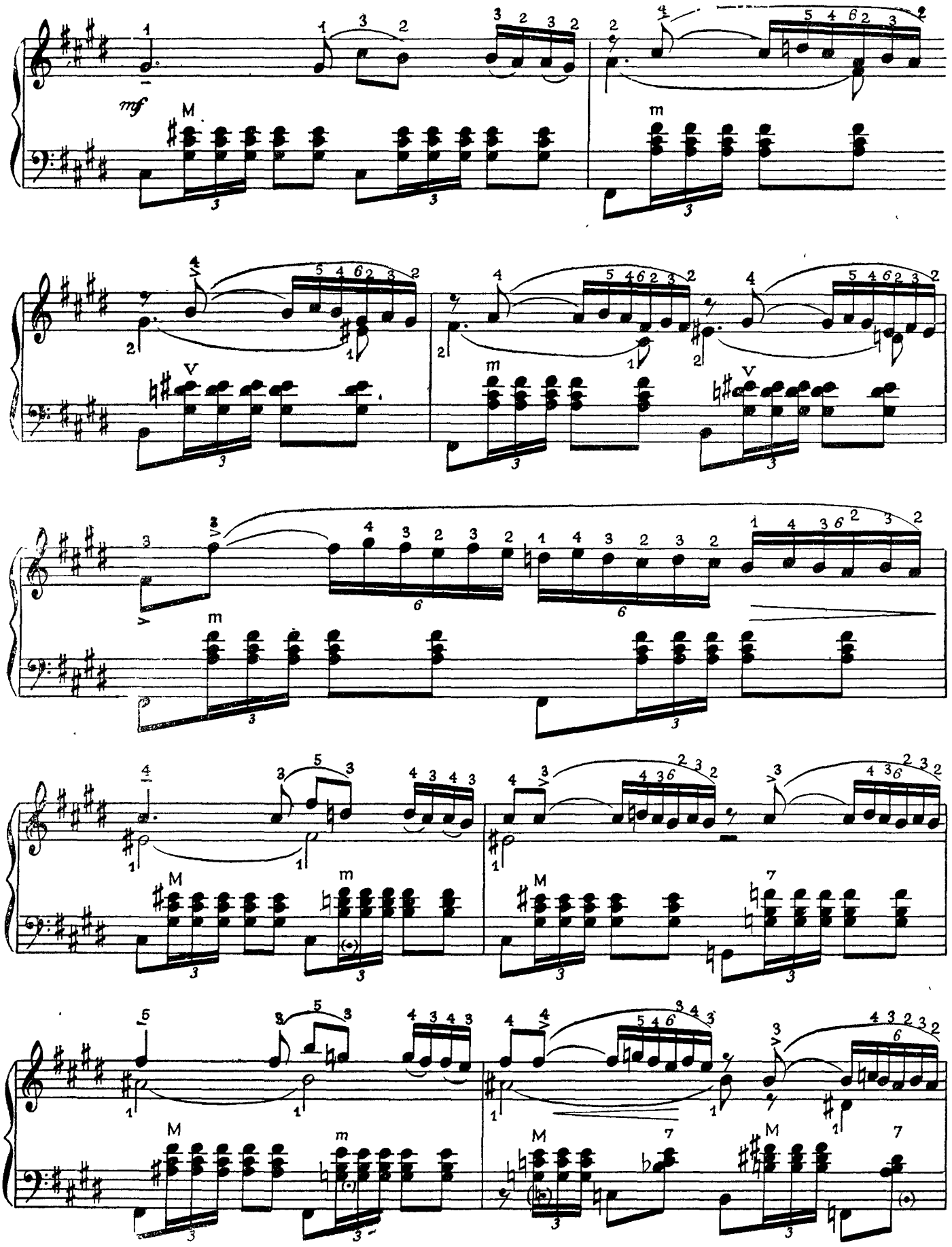
mf
M
m
V

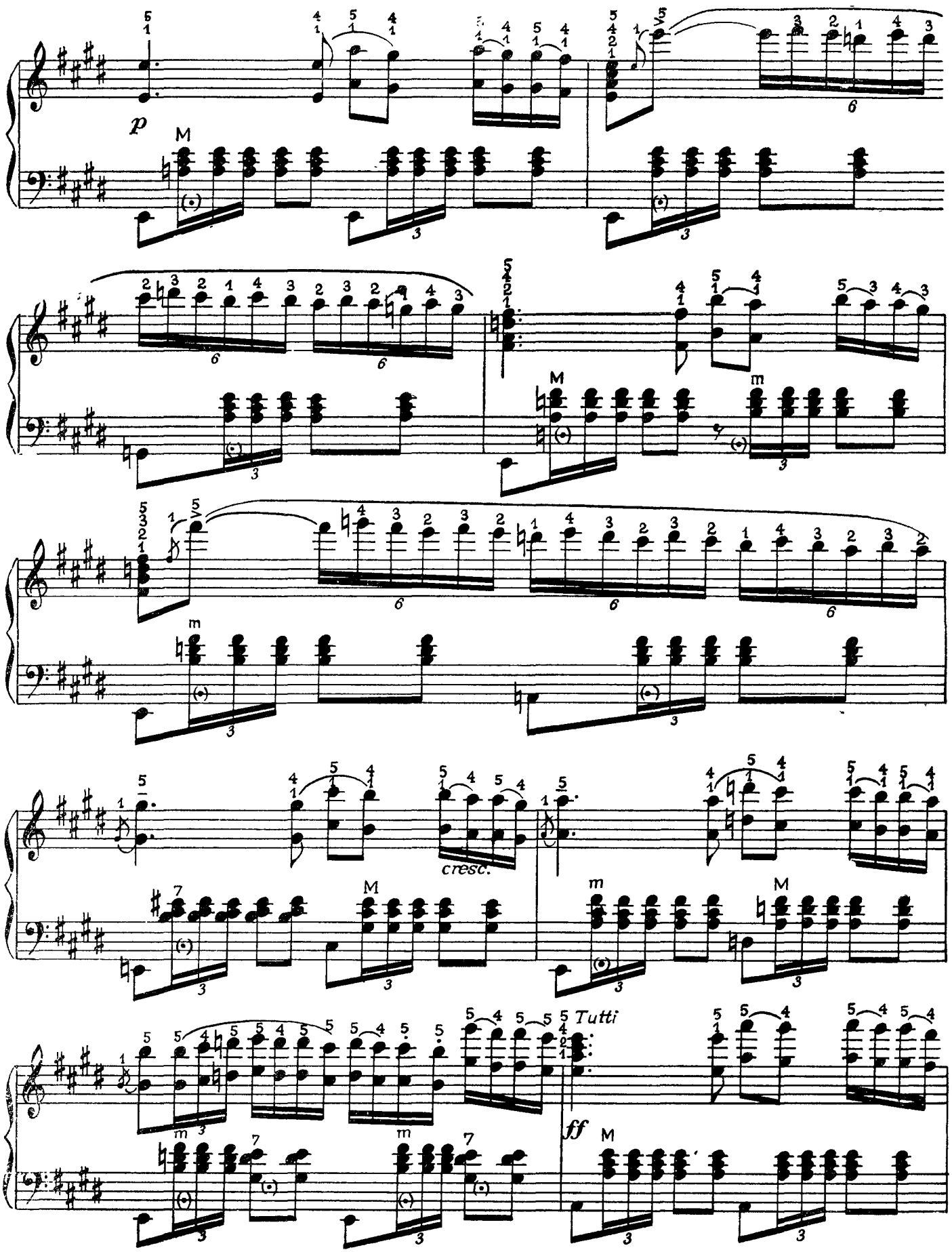
p
M
cresc.
Tutti
ff

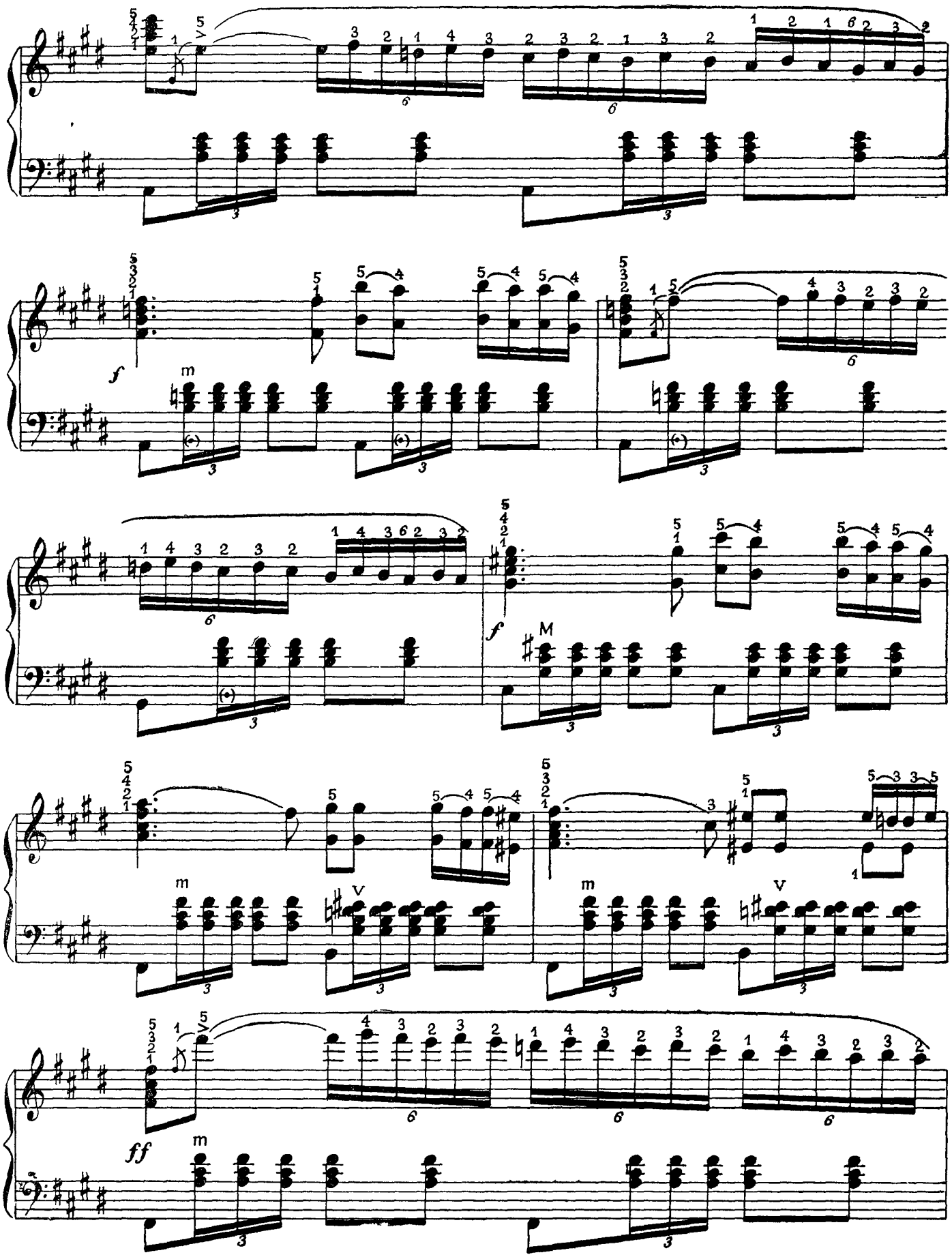
f
m
f
M
ff
m

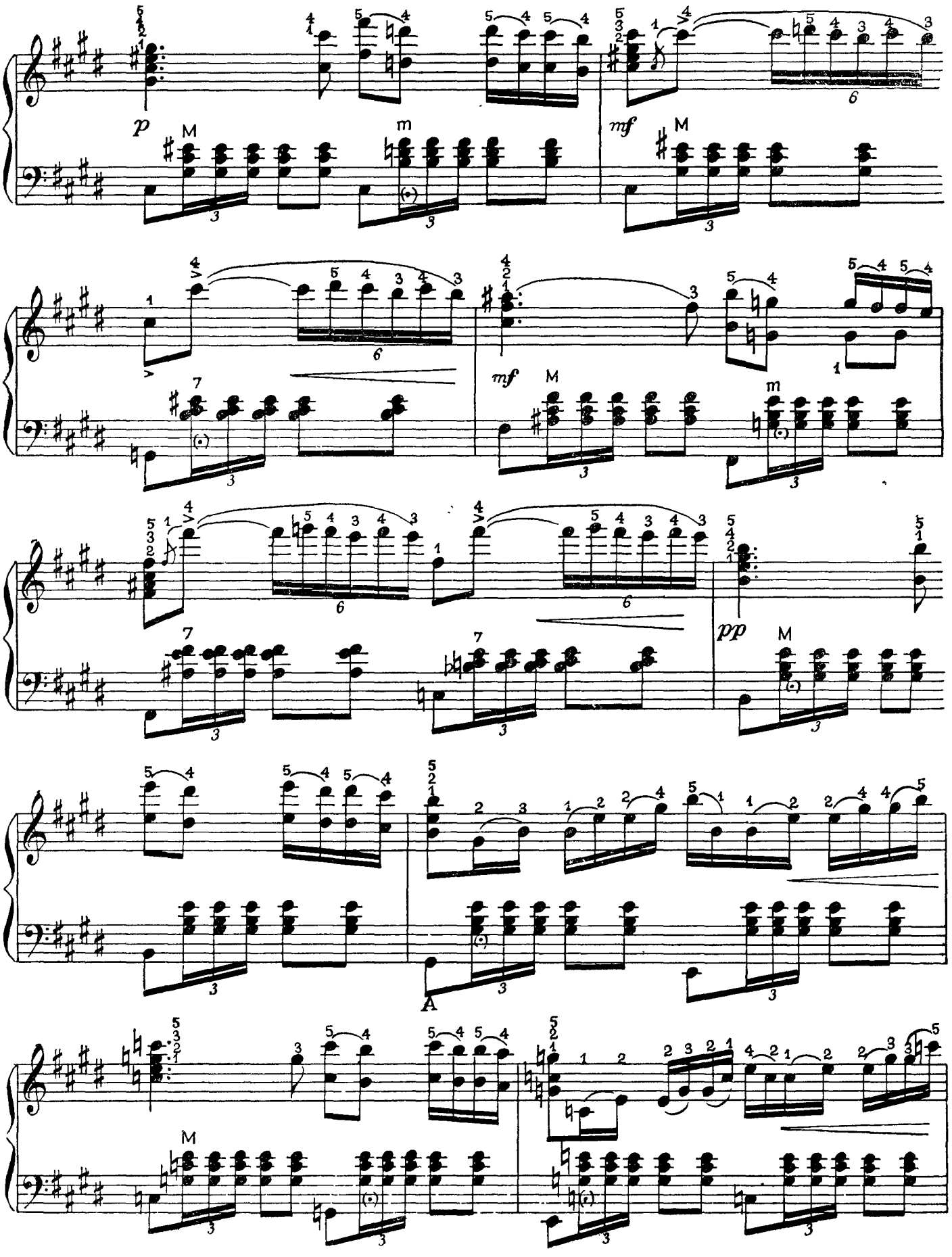
p
M
m
mf
M
mf
M
m
pp
M
A
M

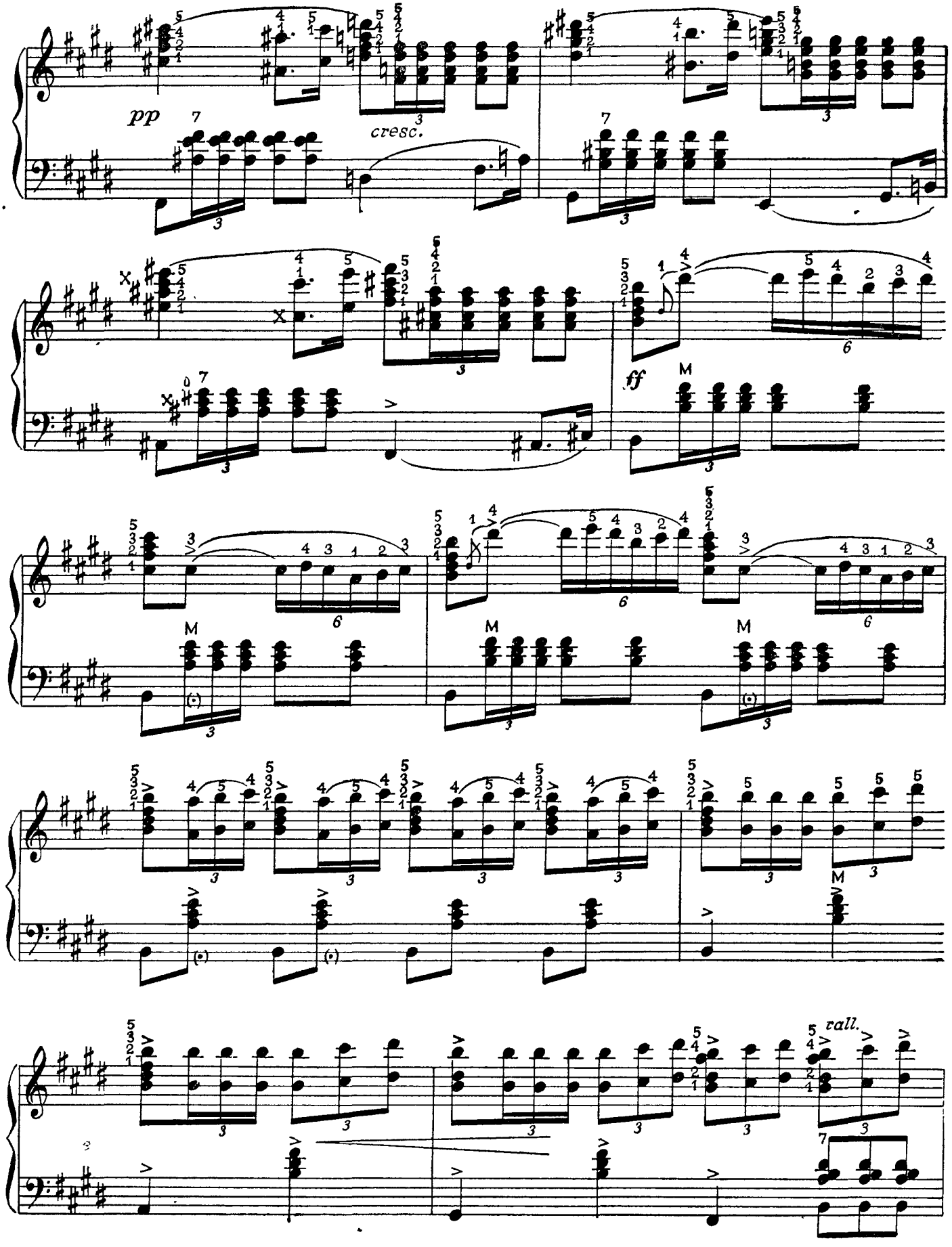
pp
cresc.
ff
M
rall.

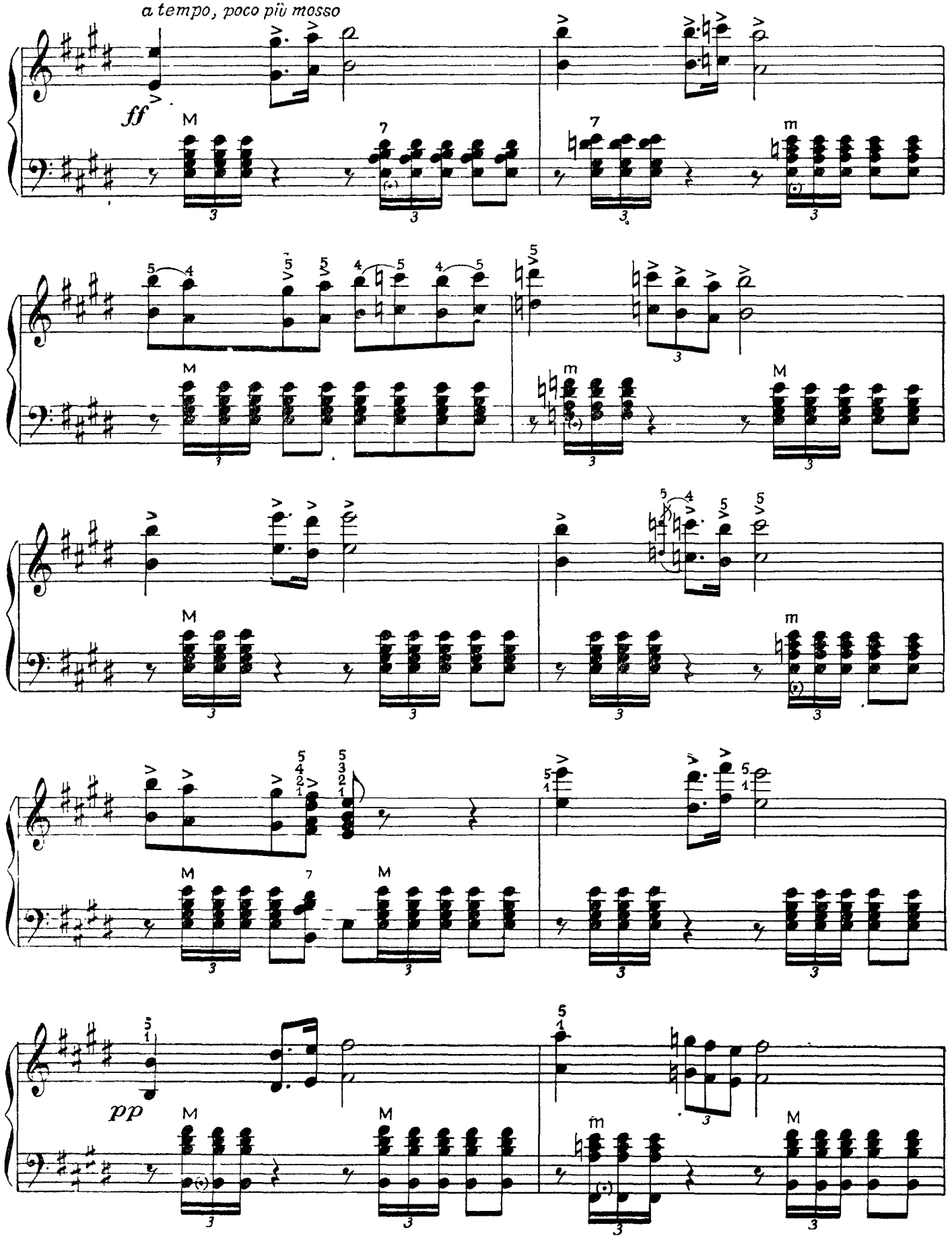
a tempo, poco più mosso
ff
pp

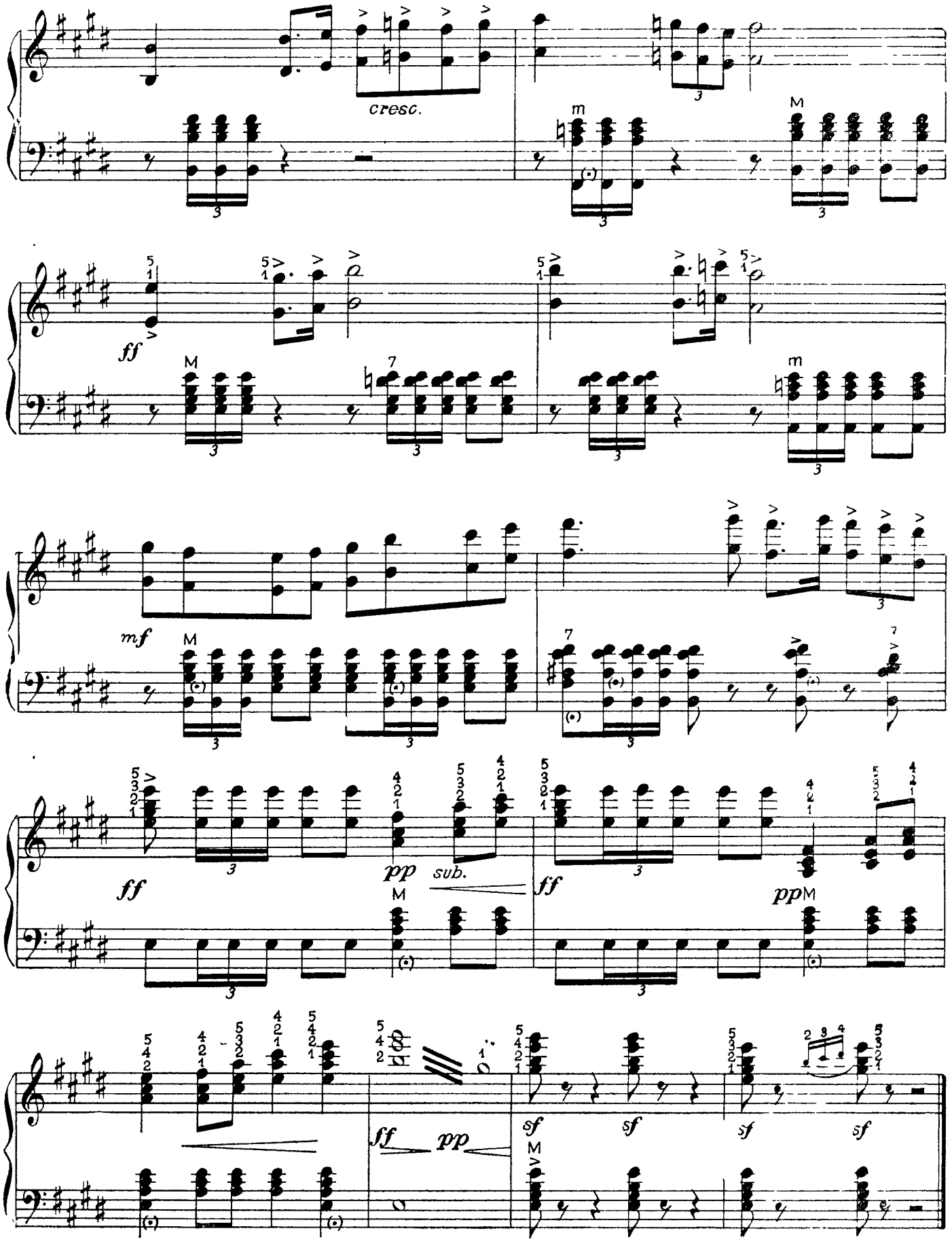
cresc.
ff
mf
pp
sub.
ff
pp
sf
sf
sf
sf

POLKA

Allegretto

B. Smetana

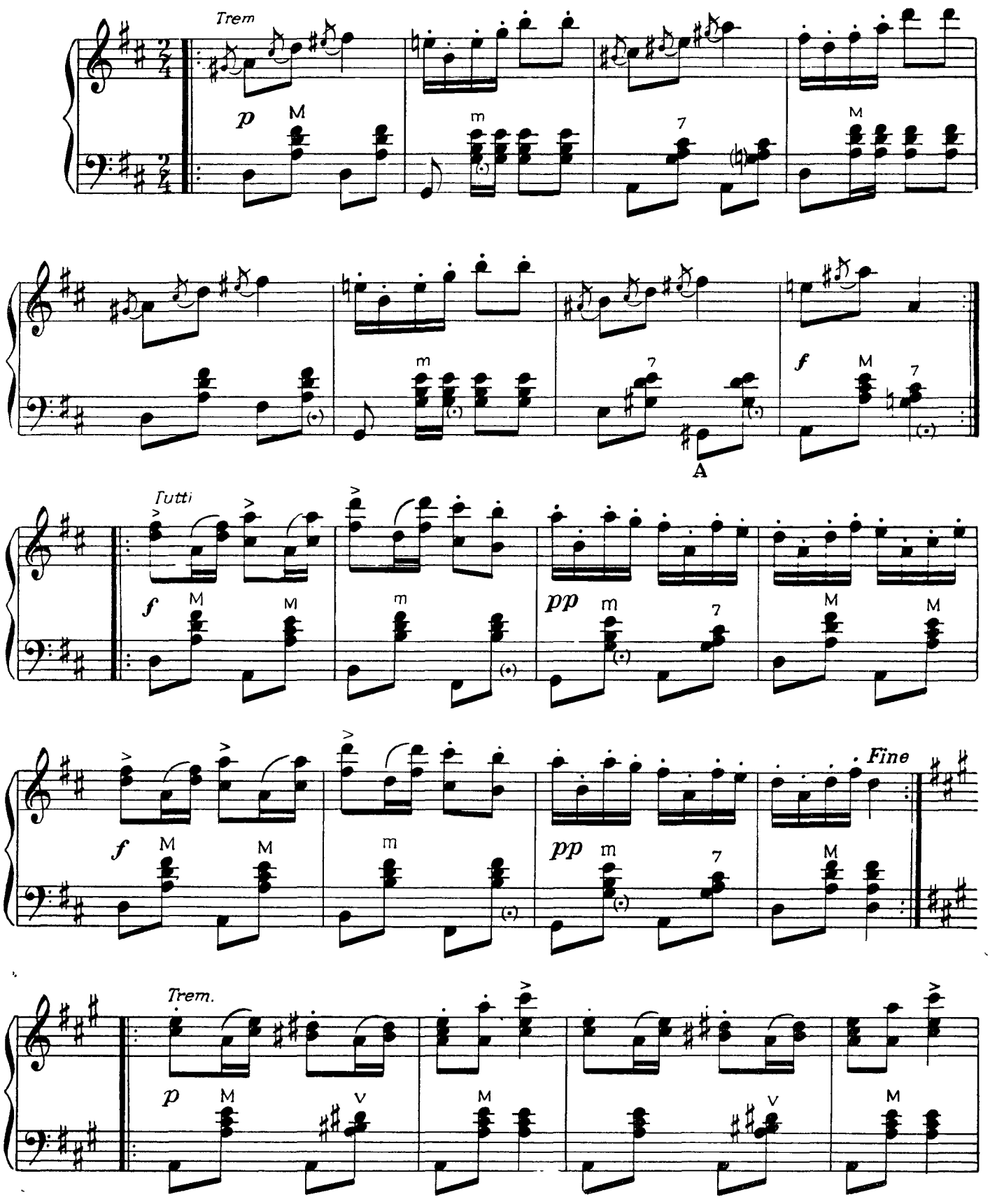

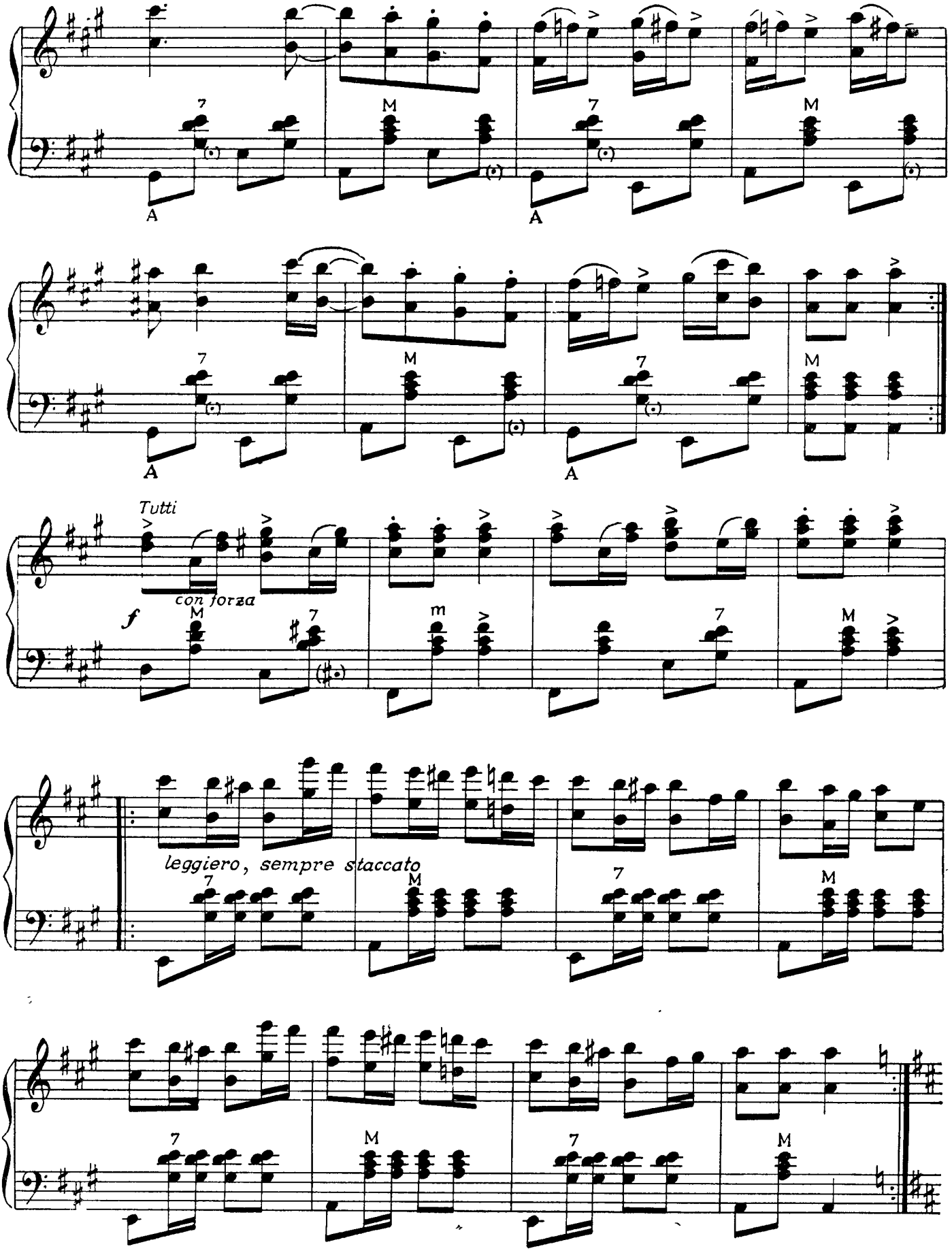
A
A
A
A
Tutti
con forza
f
leggiero, sempre staccato

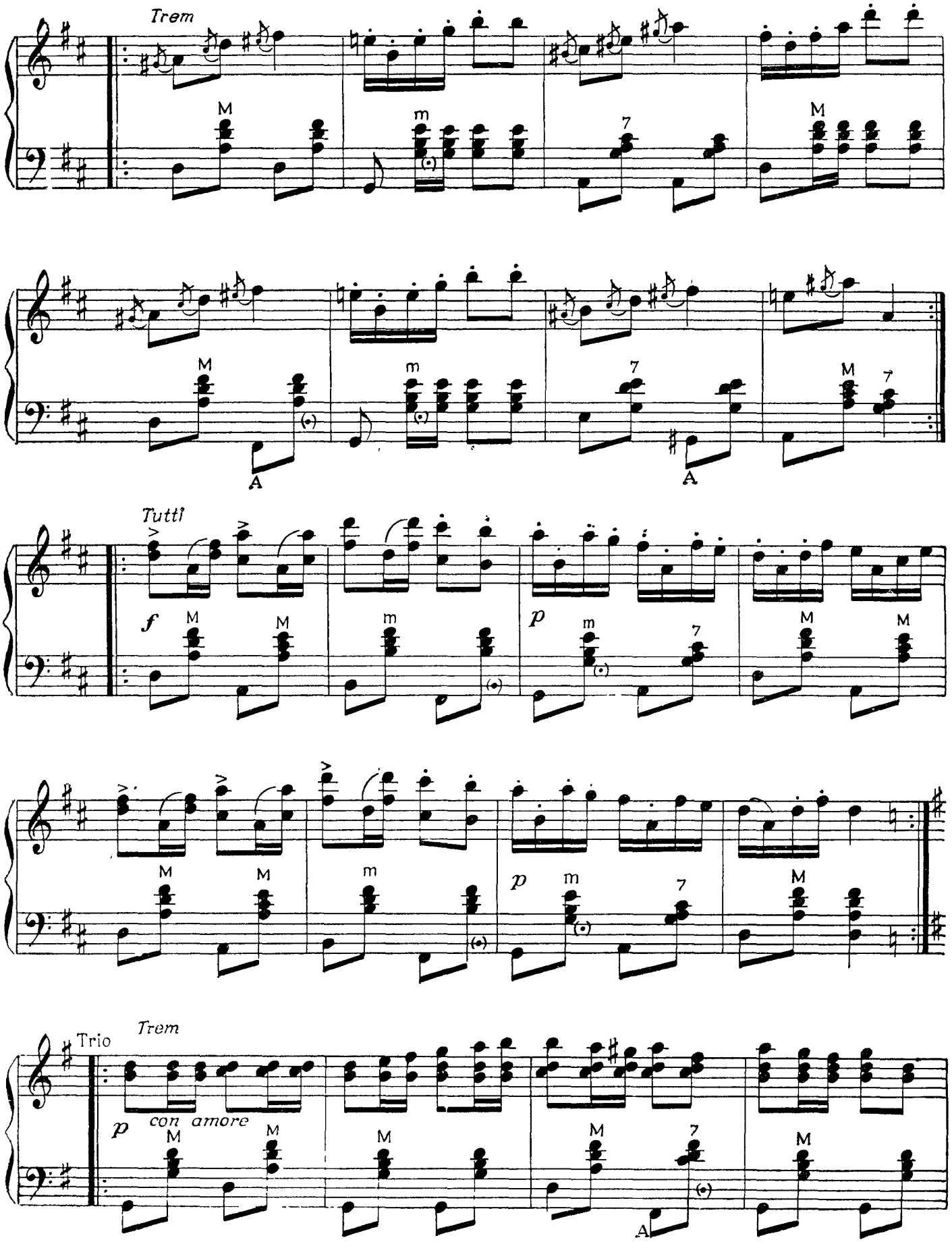
Trem
M
m
7
M
M
m
7
M
7
A
A
Tutti
f
M
M
m
p
m
7
M
M
M
M
m
p
m
7
M
Trio
Trem
p
con amore
M
M
M
7
M
A

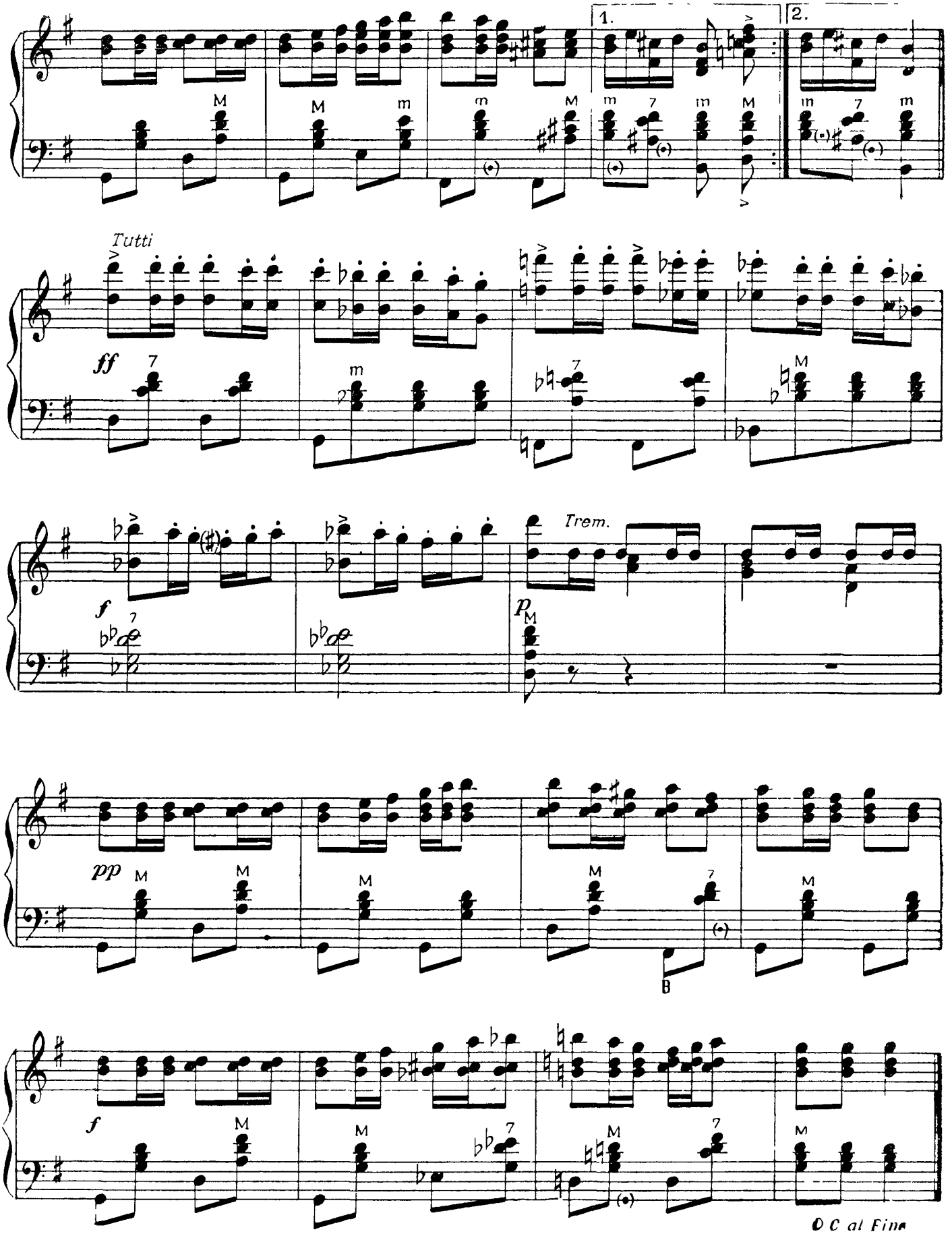
1.
2.
Tutti
ff
Trem.
f
p
pp
f
D C al Fine

AVAMÄNG KOOMILISELE OOPERILE «KERGE RATSAVÄGI»

F. v. Suppe

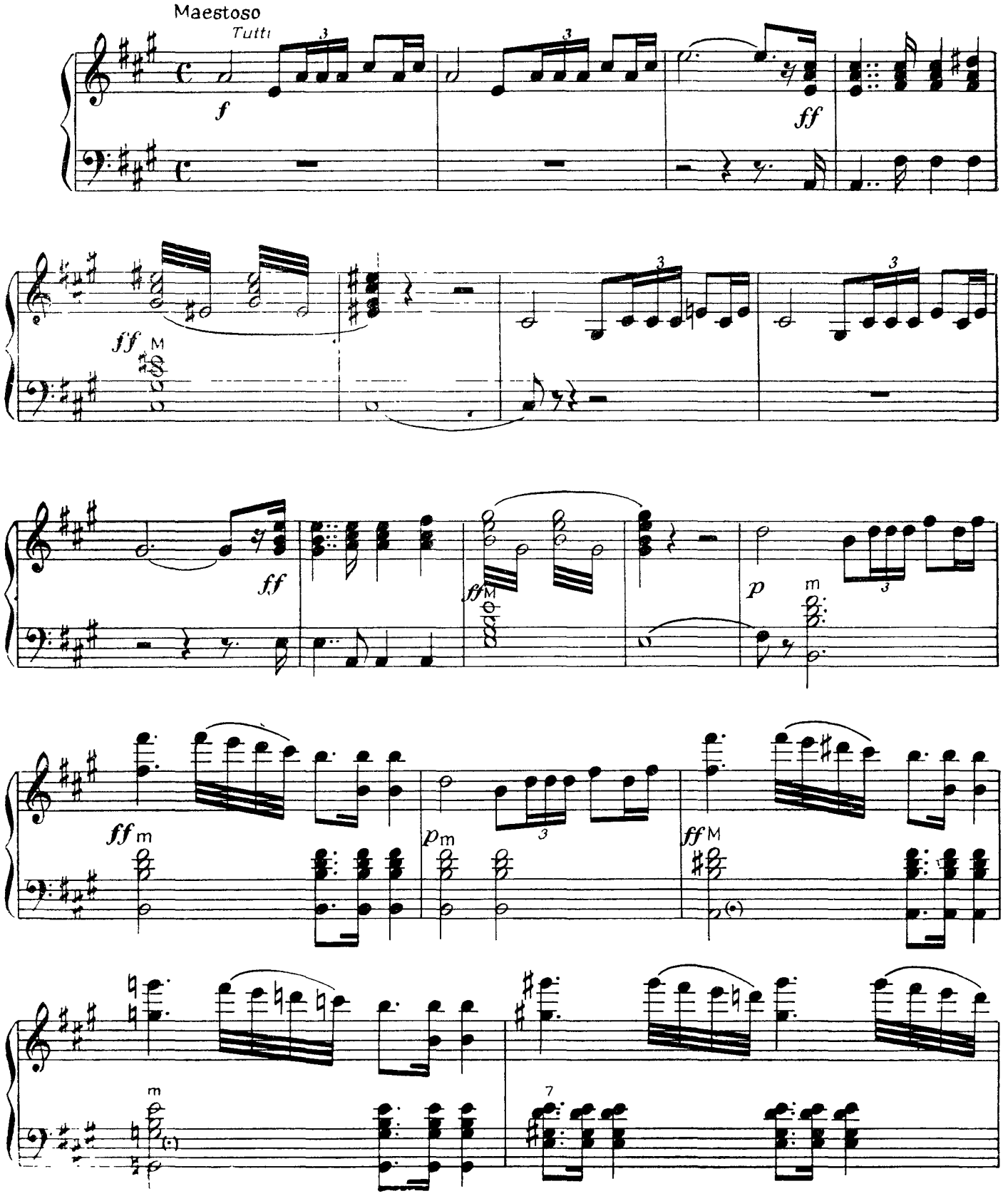

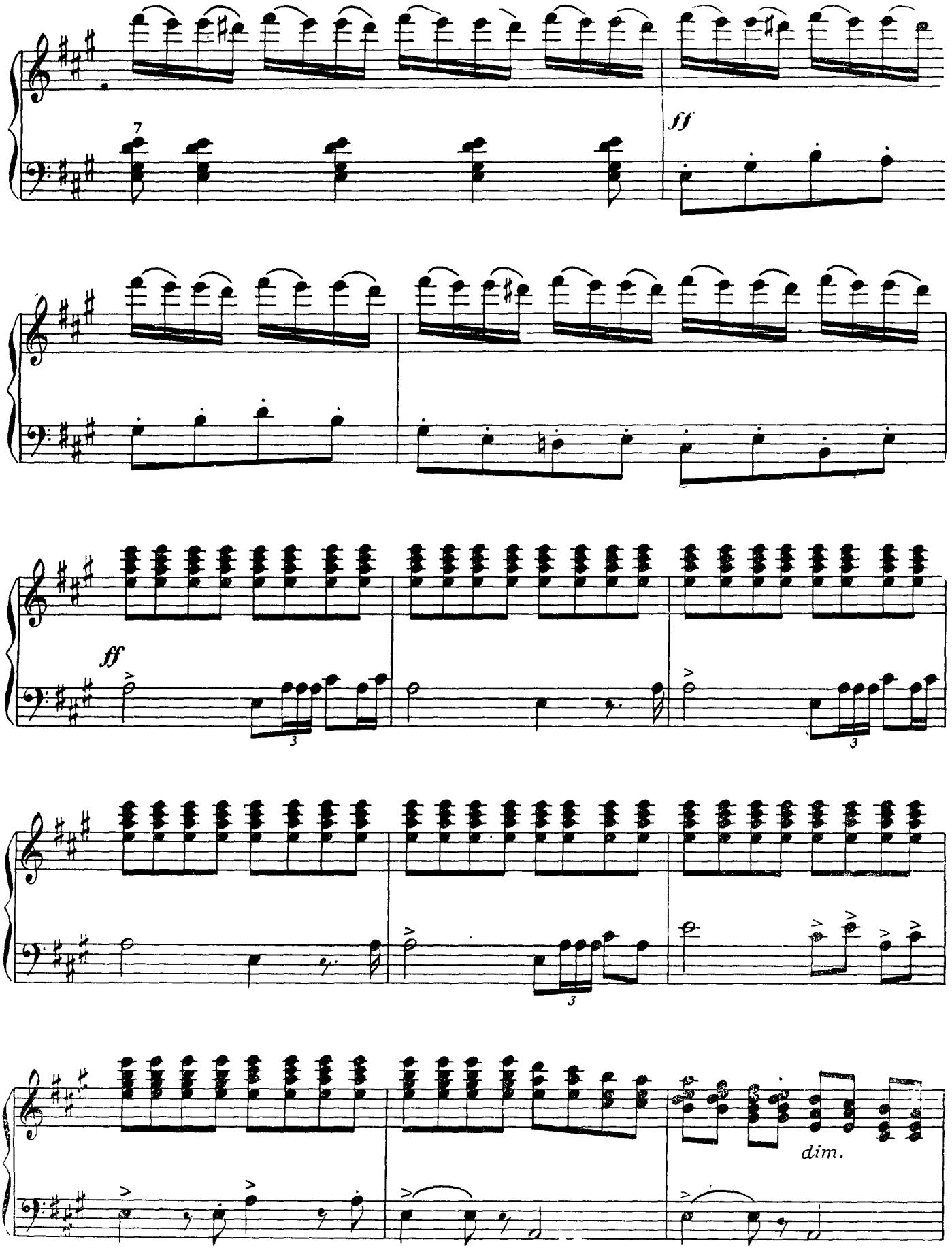
7
ff
ff
3
3
3
dim.

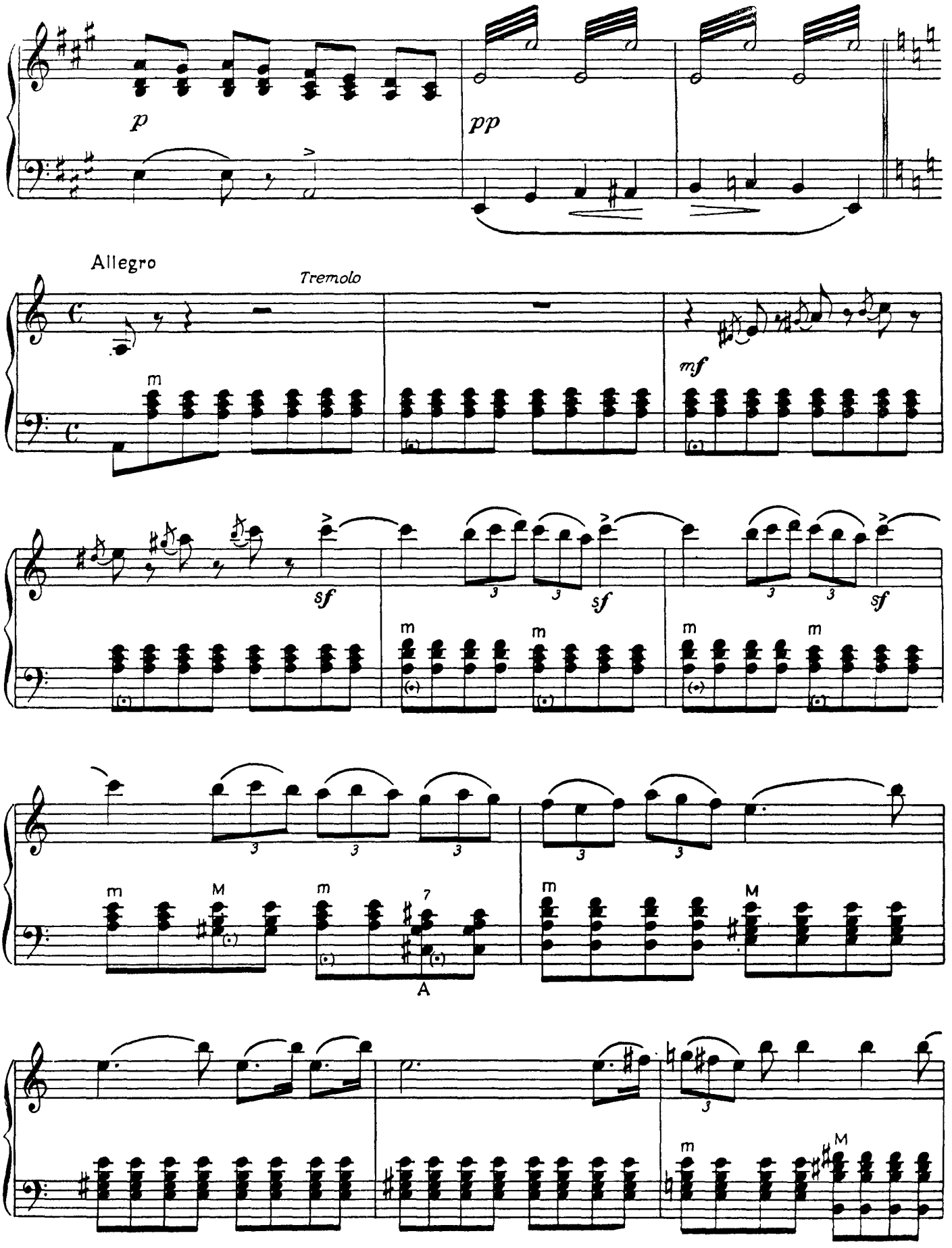
p
pp
Allegro
Tremolo
m
mf
sf
M
A

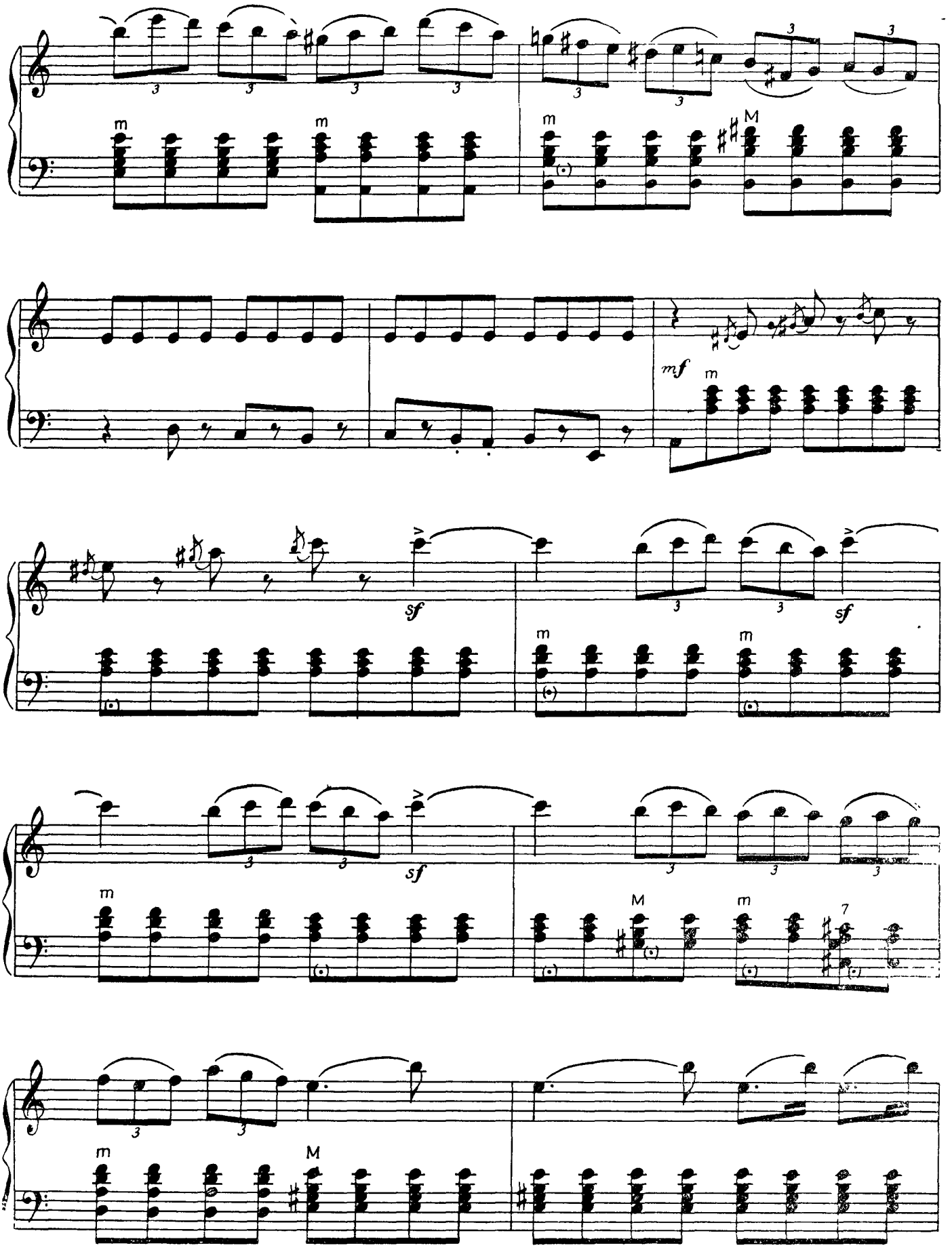
m
m
m
M
mf
m
sf
sf
m
m
m
M
m
7
m
M

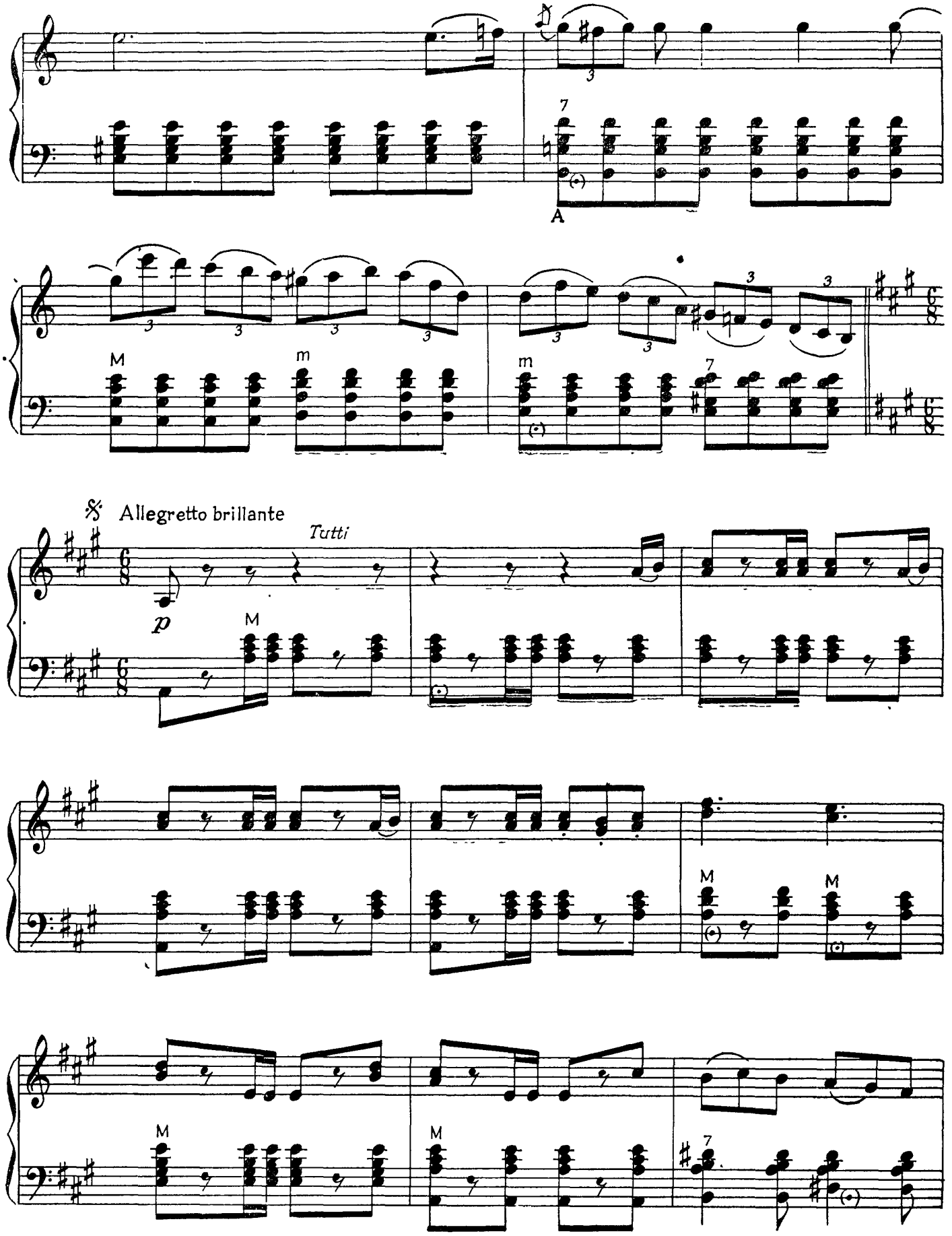
A
M
m
m
7
Allegretto brillante
Tutti
p
M
M
M
M
M
7

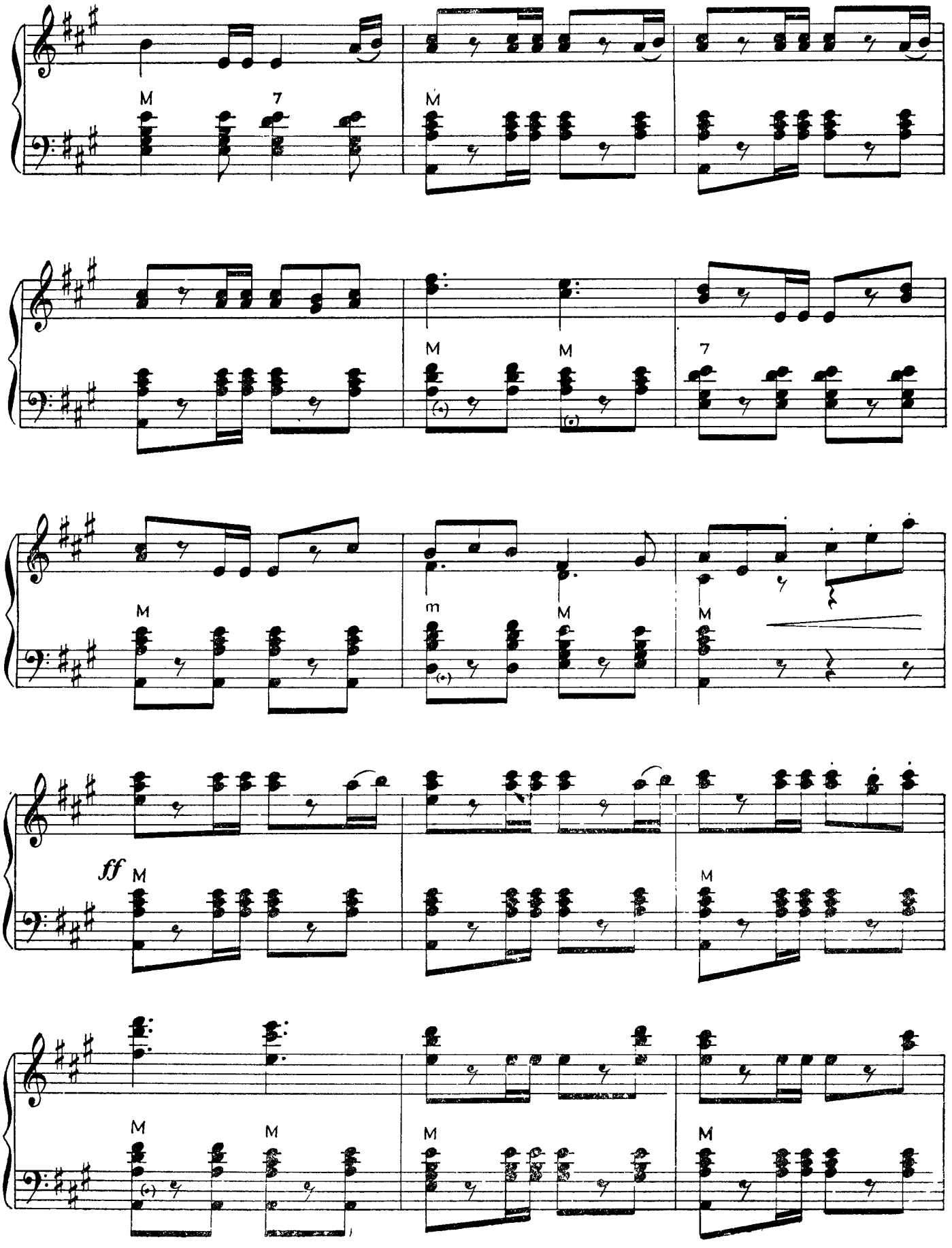
M
7
M
M
M
7
M
m
M
M
ff
M
M
M
M
M
M

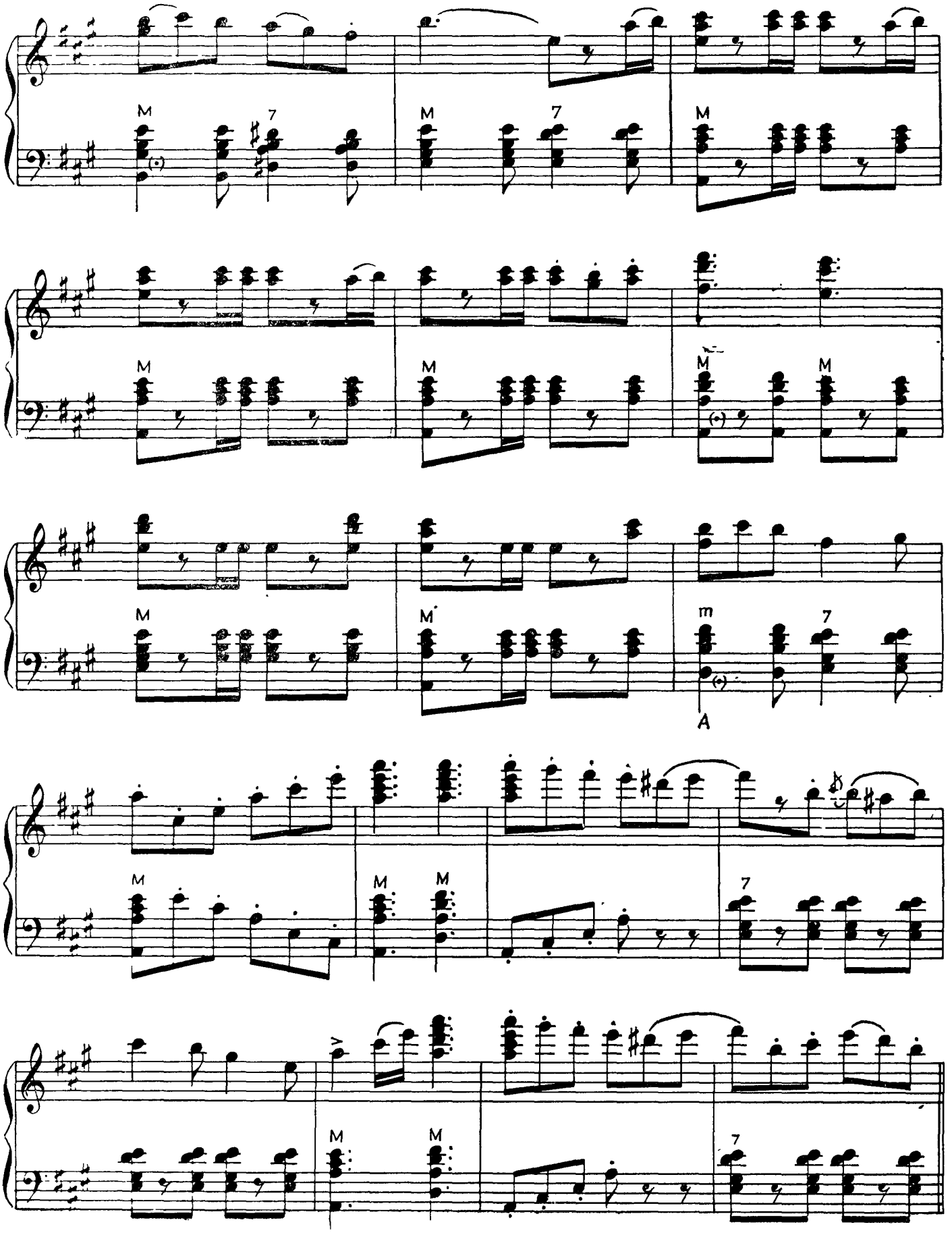
M
7
M
7
M
M
M
M
M
M
M
m
7
A
M
M
M
7
M
M
7

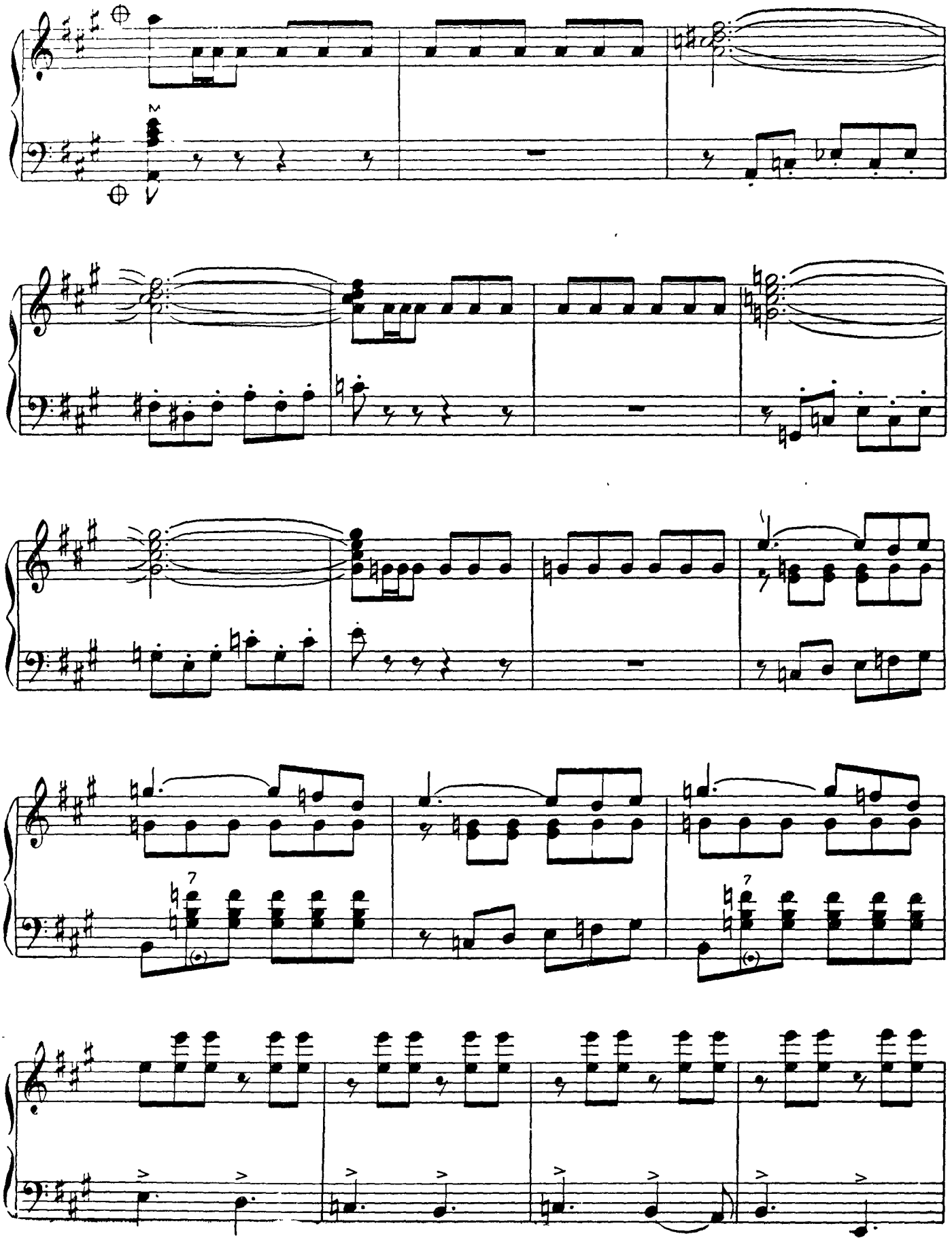

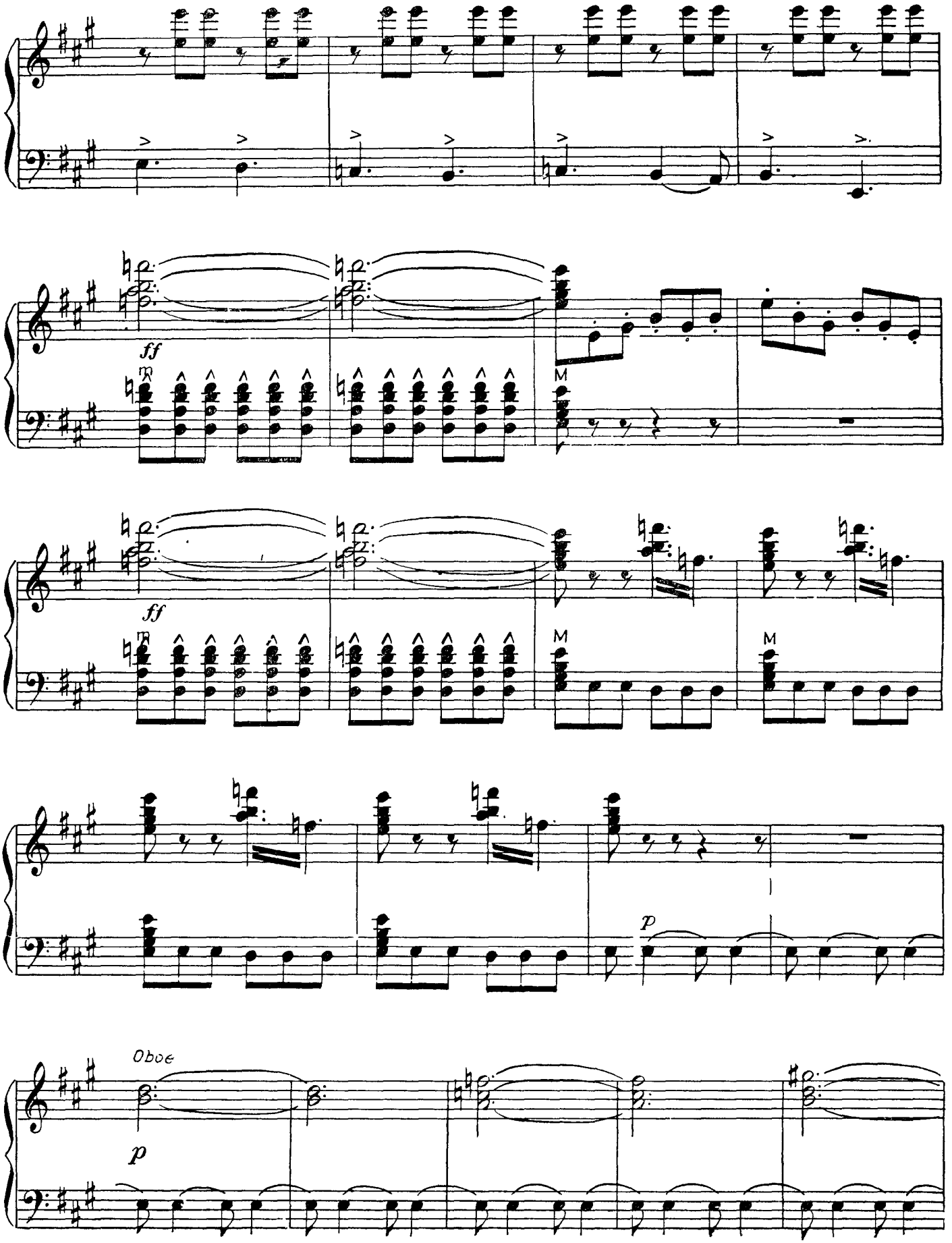
ff
M
ff
M
M
p
Oboe
p

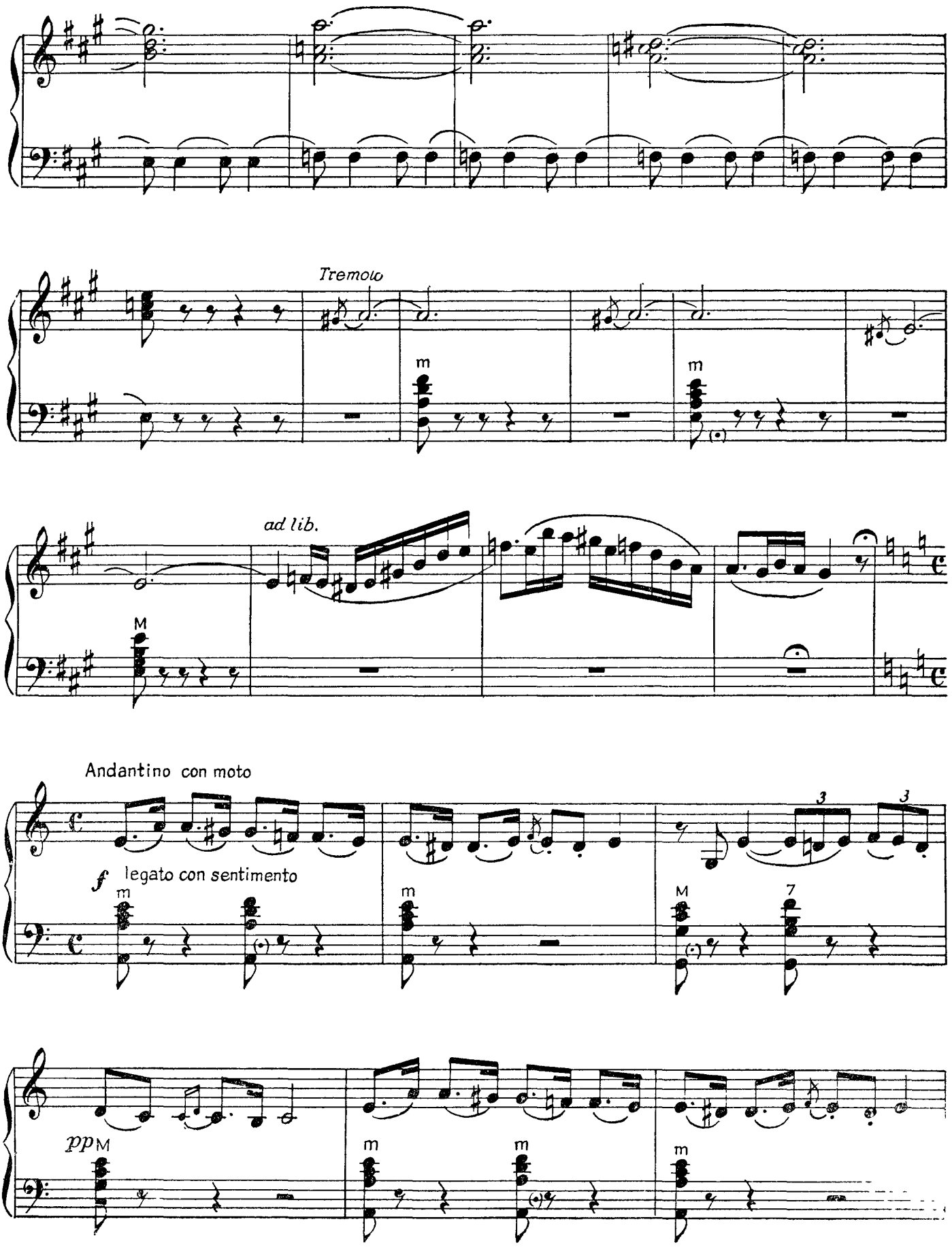
Tremolo
m
m
ad lib.
M
Andantino con moto
f legato con sentimento
m
m
M
7
3
3
pp M
m
m
m

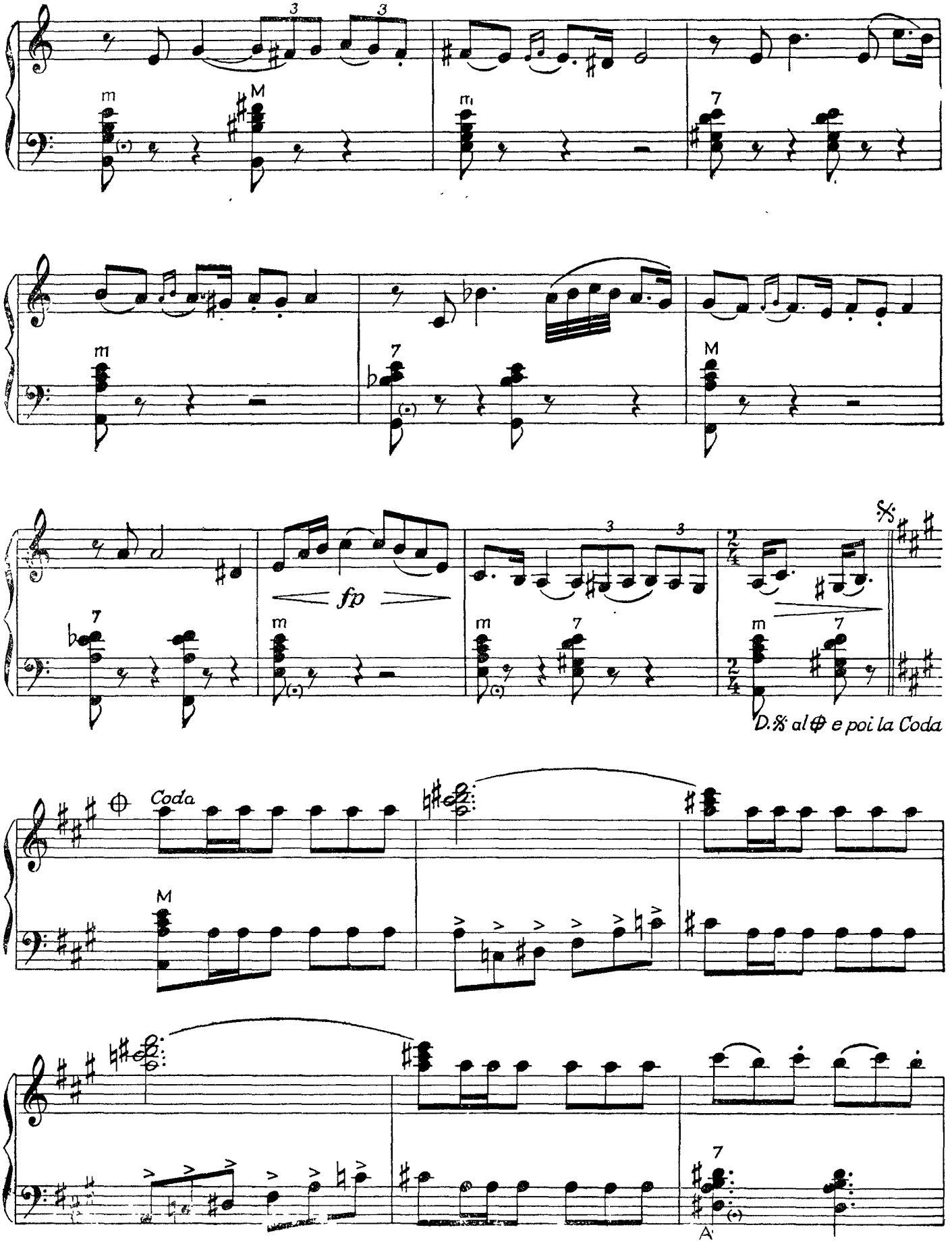
fp
D.S. al ⊕ e poi la Coda
Coda

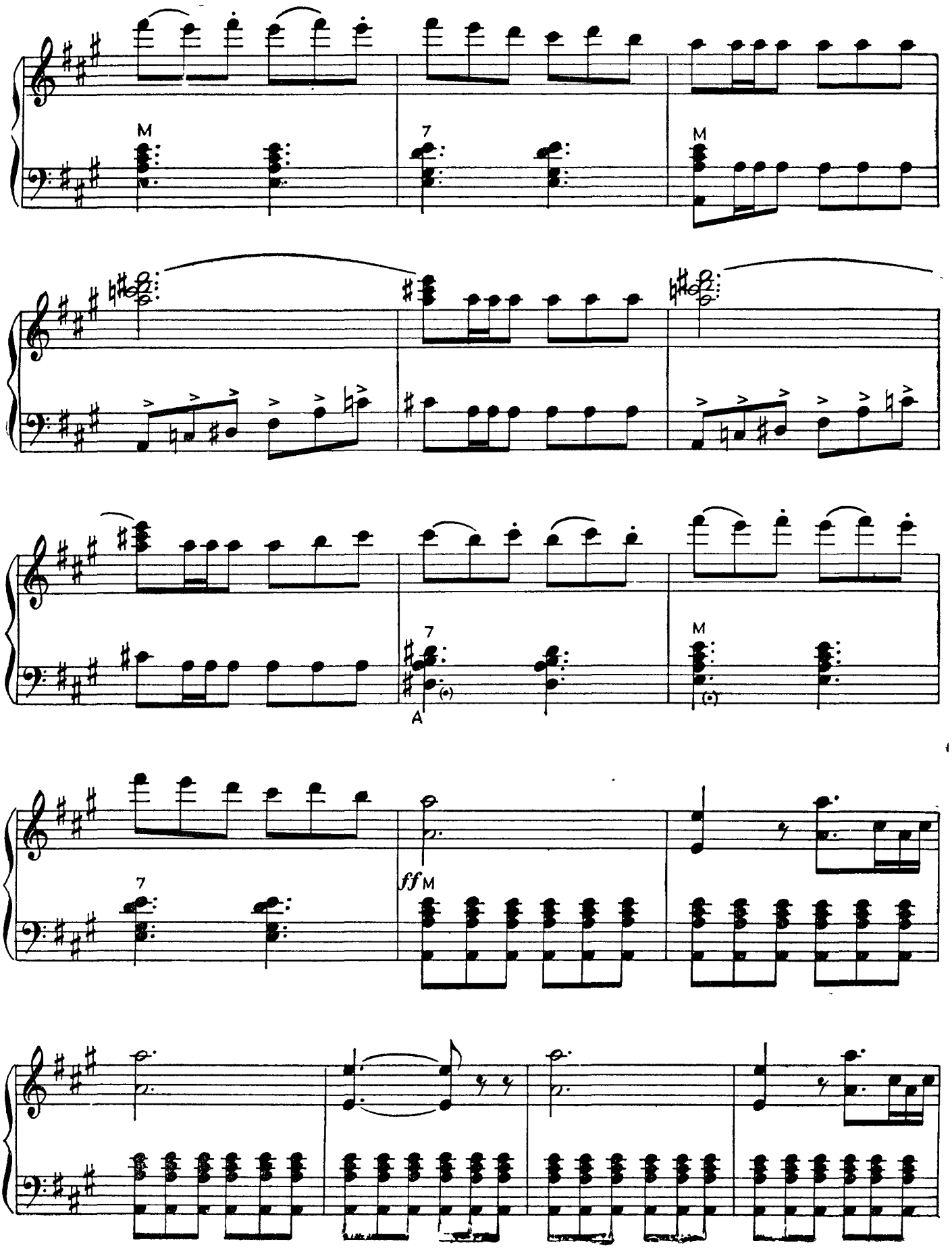
M
7
M
7
M
A
7
ff M

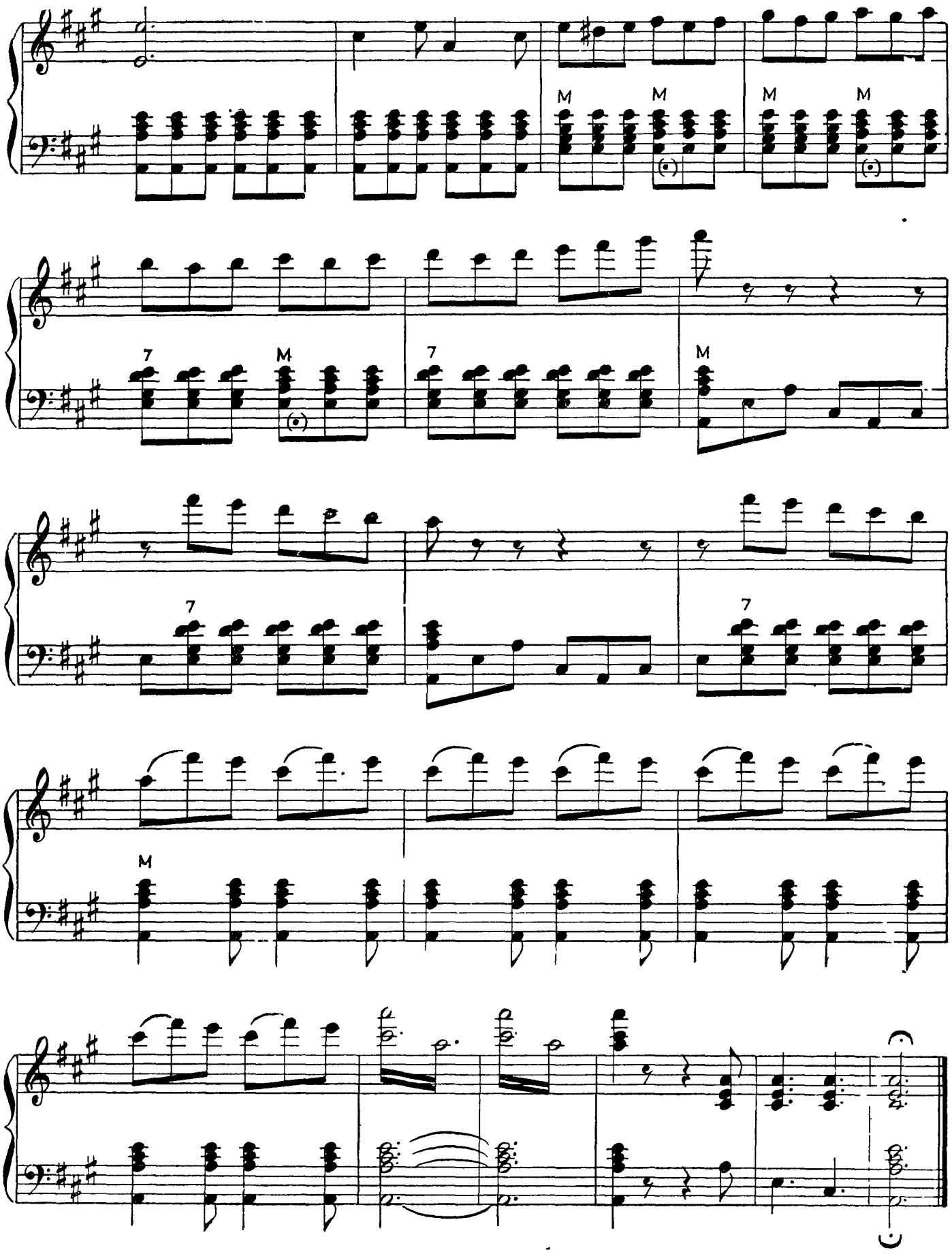
M
M
M
M
7
M
7
M
7
7
M

SISUKORD

1. Akordioni kirjeldus 3
2. Akordioni asend ja kate hoid 3
3 Heli tekitamine Parema ja vasaku kae töö. Sõrmestus. Kaasköla 4
4. Parema käe klahvistik Noodistamine viiulivõtmes . . . 5
5 Heli valtuste noodistamine. Lugemine Legaato 6
6 Vasaku käe klahvistik Noodistamine bassivõtmes Staccato . . . 11
7. Heli tugevus Tempo 14
8 Kaheksandiknoodid. Repriisimärk 18
9 Kuueteistkümnendiknoodid 23
10. Punkteeritud noot Pausid 26
11. Taktimõõt $^6/_8$ Eeltakt 29
12. Do mažoor 30
13. La minoor 33
14. Helistiku mõiste. Võtmemargid Paralleelsed helistikud . . . 39
15. Sunkcop 49
16 Triool Kvintool. Sekstool. Septool 51
17. Da capo Segno 53
18 Vahendatud akordid 56
19. Melismid 62
20 Oktaavide ja akordide mangimine 84
21. Registrite kasutamine 90
22 Harmoonia tahistamiseks kasutatavad akordimargid 95

Lisa nr 1

Heliredelid ja arpedžod 102
Heliredelid vasakule kaele 106
Kromaatiline heliredel 108

Lisa nr 2

1. Eesti rahvaviis — Kallis Mari 110
2 U. Naissoo — Galopp 114
3 M Ippo'itov-Ivanov — Sordaari marss 118
4 B Smetana — Polka 128
5 F v Suppé - Avamäng koomilisele ooperile «Kerge ratsavägi» 132
Tabel 1 ja 2

Вилла Леопольд Яакович
САМОУЧИТЕЛЬ ИГРЫ НА АККОРДЕОНЕ

На эстонском языке

Эстонское Государственное Издательство
Таллин, Пярнуское шоссе, 10

*

Toimetaja R Latte
Kunstiline toimetaja H Kergo
Tehniline toimetaja K Timmer
Korrektorid L Golberg ja I Tamm

Ladumisele antud 26 II 1960 Trukkimisele antud 27 VII 1960 Paber 60×92 1/8 Trükipoognaid 18,5 – 2 lisa Arvutuspoognaid 19,17 Tiraaž 10 000 MB-05377 Tellimise nr 671 Trükikoda «Chisein», Tallinn Pikk tn 40/42

Hind rbl 9.40 (91 kop.)

Rbl. 9.40
1961. a — 94 kop.